
శ్రీ

శ్రీమతే మహారుద్రాయ నమః.

శ్రీ రుద్రాధ్యాయము.

నమకము చమకము

అనంబడు రెండు ప్రశ్నములు.

చదలువాడ సుందరరామ శాస్త్రిలచే

వ్రాయఁబడిన

శ్రీ రుద్రభాష్యాంధ్రవివరణము,

అనునాంధ్రివ్యాఖ్యానముతో

స్వరయుక్తముగా

అధికృత మాత్రోప యోగార్థము.

శారదాంబావిలాస ముద్రాశాలయందు

ముద్రితమై

కొమాండూరు తిరువేంకటాచార్యులచే

ప్రకటింపఁబడియె

౧౯౦౩, చెన్నపురి.

వెల రు ౧-౮-౦. వి-పి రు ౧-౨-౦

శ్రీ

శ్రీగణేశశారదాగురుభ్యోనమః.

ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ.

ఉపోద్ఘాతము.

యస్య నిశ్శ్వసితం వేదా యో వేదేభ్యోఽఖిలం జగత్ ।
నిర్మమే తమహం వన్దే విద్యాతీర్థ మ్మహేశ్వరమ్ ॥

రుద్రాధ్యాయప్రోక్తాన్ రుద్రానీశ్వర విభూతిరూపధరాన్.
నమతాం దురితం హృత్వా భద్రం దిశతో భజే హృదయే.
రుద్రాధ్యాయప్రోక్తుల రుద్రుల నీశ్వరవిభూతి రూపులఁ బ్రణమ
ద్భద్రప్రదుల నఘౌచ్చయ విద్రావణులన్ హృదబ్జవీథి భజింతున్.

" అథహైనం బ్రహ్మచారిణఊచుః కింజప్యేనైవామృతత్వ మశ్నుతే" బ్రహ్మచారులు యాజ్ఞవల్క్యునడిగిరి, ఏమంత్రముచే (మనుష్యుఁడు) మోక్షముపొందును. అని " సహోవాచయాజ్ఞవల్క్యః శతరుద్రీయేణేతి" ఆయాజ్ఞవల్క్యుఁడుపలికెను. శతరుద్రీయముచేతనని ఇట్లు శ్రీజాబాలోపనిషత్తు ఘోషించుచున్నది. శతం రుద్రా దేవతా యస్య నూఱుగురుఅనఁగా పెక్కండ్రు రుద్రులు దేవతలుగా [illegible] అట్టి [illegible] శత రుద్రీయ

మని తైత్తిరీయసంహిత చతుర్థకాండ పంచమప్రశ్నాత్మకమగు రుద్రాధ్యాయము చెప్పఁబడును. "స్తేయంకృత్వా గురుదారాంశ్చగత్వా మద్యంపీత్వా బ్రహ్మహత్యాంచకృత్వా, భస్మచ్ఛన్నో భస్మశయ్యాశయానో రుద్రాధ్యాయీ ముచ్యతే సర్వపాపైః" బ్రాహ్మణసువర్ణము దొంగిలియు గురుభార్యను బొందియు సురఁద్రావియు బ్రహ్మహత్య గావించియు, భస్మచ్ఛన్నుండై భస్మశయ్యం బరుండినవాఁడై రుద్రము నధ్యయనించుచుండునేని సర్వపాపములచే విముక్తుఁడగును. అని శాతాతపులు "సువర్ణస్తేనో రుద్రాధ్యాయీ ముచ్యతే" బ్రాహ్మణసువర్ణము దొంగిలినవాఁడు రుద్రమునధ్యయనించి నచో తత్పాపవిముక్తుఁడగును. మఱియు, "రహసికృతానాం మహాపాతకానామపి శతరుద్రీయం ప్రాయశ్చిత్తమ్" రహస్యమునఁ గావించిన మహా పాతకములకు శతరుద్రీయము ప్రాయశ్చిత్తము, అని శంఖులు. ఇచట సువర్ణస్తేయము ఇతరమహాపాతకోపలక్షణము. "ఏకాదశగుణాన్వాపి రుద్రానావృత్య ధర్మవిత్, మహాపాపైరపి స్పృష్టో ముచ్యతే నాత్ర సంశయః" మహాపాపములు పొందినవాఁడైనను, రుద్రమును పదునొకండు మాఱులు పఠించినచో ఆపాపములచే విముక్తుఁ డగును. అని యత్ర్యం గిరసులు. "యశ్చరుద్రాన్ జపేన్నిత్యం ధ్యాయమానో మహేశ్వరమ్, యశ్చసాగర పర్యన్తాం సశైలవనకాననామ్, సర్వాన్నాది గుణోపేతాం సువృక్ష జల శోభితామ్, దద్యాత్కాఞ్చన సంయుక్తాం భూమిం చౌషధి సంయుతామ్, తస్మాదప్యధికంతస్య సకృద్రుద్ర జపాద్భవేత్, మమభావం సముత్సృజ్య యస్తురుద్రాన్ జపేత్సదా, సతేనైవచదేహేన రుద్రస్సంజాయతే ధ్రువమ్" ఒకఁడు నిత్యము మహేశ్వరుధ్యానించుచు రుద్రముల జపించుచుండును. మఱియొకఁడు పర్వతారణ్యములతోఁ గూడినదియు సమస్తములయిన అన్నములు మొదలగు [illegible] జలము

తోను ఒప్పుచున్నదియు సమస్తౌషధులతోఁగూడినదియునగు సకల భూమండలమును కాంచనయుక్తముగా దానముచేయును. ఆరుద్రపాఠముచేయువాఁడు, ఒకమాఱు రుద్రపాఠముచే, సకల భూమండలము దానము చేయువానికన్నను అధిక పుణ్యముఁబొందును. మమకారము వదలి యెవ్వఁడెల్లప్పుడు రుద్రములు పఠించుచుండునో అతండు ఆదేహముతోనే రుద్రత్వము నొందును. అని వాయుపురాణము.

ఈశ్రుతిస్మృతివచనముల పర్యాలోచనముచే రుద్రపాఠము మోక్షసాధనమనియు సకలపాప వినాశకరంబనియుఁ దెలియుచున్నది. పాపవినాశకరంబగుటవలననె చిత్తశుద్ధికిఁ గారణమయి జ్ఞానసాధనం బగుటం జేసి మోక్షమునకు సాధనమని చెప్పఁబడినది. కర్మకాండమునం బఠితమగుటవలన కర్మాంగమునగుచున్నది. జ్ఞానసాధనమగుటచే నిది బ్రహ్మవిద్యారూపమగు నుపనిషన్మంత్రరాశియని తలంపవలెను. మఱియును, ఇందలిమంత్రములకుఁ జెప్పఁబడిన పురశ్చర్యా ప్రయోగాదులంజూడ నియ్యది సకలకామితప్రదంబనియుఁ దెలియఁగలదు. అట్టియెడ ననుసంధానభేదమగును. ఎట్లనఁగా; శత్రునాశముగోరువాఁడు ఇందలి శత్రువాచకశబ్దముల స్వశత్రుపరముగా గ్రహించును. ముముక్షువగువాఁడు అరిషడ్వర్గాది పరముగా ననుసంధింపవలెను.

ఇట్లు సకలవిధపురుషులకు నావశ్యకమయిన యియ్యుత్తమవేదభాగము, అర్థము దెలియక పఠించుటచే యథోక్తఫలప్రదముకాఁజాలదను నభిప్రాయంబున, నాంధ్రబ్రాహ్మణలోకోపయోగార్థ మీయాంధ్రవ్యాఖ్యాన ముద్యమింపఁబడెను. ఇందు నమకమునకు శ్రీమత్సాయన మాధవాచార్యప్రణీతమగు వేదార్థప్రకాశాఖ్యభాష్యమును శ్రీభటభాస్కరవిరచితమగు భాష్యమును రెంటినిఅనుసరించి తత్తదర్థ స్వాయము వేఱువేఱుం దెలియునట్లు వ్రాయఁబడియె.

అందు ప్రతిమంత్రమునకును మొదట వ్రాయఁబడిన టీక శ్రీసాయన భాష్యానుసారిణియనియు, వెనుక "భ" అనుగుర్తుతోఁ వ్రాయఁబడినది భాస్కరీయ భాష్యానుసారిణియనియు నెఱుంగవలెను. చమకమునకు రుద్రముతో సహపాఠమువిహితమగుటంజేసి, అదియును దెనుఁగున వ్యాఖ్యాతమయ్యెను. తద్వ్యాఖ్యానము సాయనమాధవీయభాష్యమాత్రానుసారియని గ్రహించునది. ఈప్రయత్నం బపేక్షులగు వారి కభ్యర్థితము నొనగూర్చి యానందము ఘటించుఁ గాక.

ఈగ్రంథమును ఇతరములయినసంస్కృతాంధ్ర గ్రంథములను గోరువారు

చెన్నపట్టణము చాకలపేట తిరువట్టూరు హైరోడ్డు 3౧౯ నెంబరు గృహమున శారదాంబావిలాస ముద్రాక్షరశాలాధికారులగు చదలువాడ, సుందరరామశాస్త్రులకుఁగాని

చెన్నపట్టణము చాకలపేట ధర్మరాజుగుడివీధిలో ౪ నెంబరు గృహమున, కొమాండూరు తిరువేంకటాచార్యులకుఁ గాని

వ్రాసి తెప్పించుకొన వచ్చును.

శ్రీ

శ్రీగణేశ శారదా గురుభ్యో నమః.

శ్రీరుద్రాధ్యాయము నమకము

ఆంధ్రవ్యాఖ్యానసహితము.

సృష్టిస్థితిలయా యస్య లీలా ఇవ మహేశితుః
తం వన్దే సచ్చిదానన్దం సర్వాశుభ నివృత్తయే.

సర్వాత్మత్వైకమతిన్, నిర్వాపితనిఖిలభక్తనికరాజ్ఞానున్ ।
గుర్వోఘవంద్యమానున్, సర్వాకారున్ భజింతు శంకరు భక్తిన్.

నమస్తే రుద్ర మన్యవ ఉతోత ఇషవే నమః। నమస్తే అస్తు ధన్వనే బాహుభ్యాముత తే నమః॥

నమః - తే - రుద్ర - మన్యవే - ఉతో - తే - ఇషవే-

నమః - నమః - తే - అస్తు - ధన్వనే - బాహుభ్యామ్-
ఉత- తే - నమః. ౧

రుద్ర = ఓరుద్రుఁడా! తే = నీయొక్క; మన్యవే = క్రోధము కొఱకు; నమః=నమస్కారము. అస్తు (ఇది యుత్తరవాక్యమునుండి తేఁబడినది) = అగుఁగాక. నీక్రోధము మాయందుఁబ్రవర్తింపక మాశత్రువులయందే ప్రవర్తింపవలెననుట. ఉతో = మఱియు; తే = నీయొక్క; ఇషవే = బాణముకొఱకు, నమః (అస్తు) = నమస్కారము అగుఁగాక, నీబాణము మమ్ము బాధింపకుండవలెననుట. తే = నీయొక్క; ధన్వనే = ధనుస్సుకొఱకు; నమః = నమస్కారము; అస్తు = అగుఁగాక; నీధనుస్సు మామీఁద బాణములు ప్రయోగింపకుండుఁగాక యని భావము. ఉత = మఱియు; తే = నీయొక్క; బాహుభ్యామ్ = రెండుచేతులకొఱకు, రుద్రుఁడు పెక్కుబాహువులుగలవాఁడగుటవలన ద్వివచనము ధనుర్బాణాపేక్షము, ఒక్కొక బాణ ప్రయోగమునందును రెండుచేతులే యుపయోగింపఁబడును కావున నట్లు చెప్పఁబడినది; నమః = నమస్కారము అగుఁగాక, వాని పరాక్రమము మామీఁదఁ బ్రవర్తింబకుండుఁగాకయనుట.

ఓరుద్రా! నీక్రోధమునకును, నీ బాణమునకును నీ ధనుస్సునకును నీబాహువులకును నమస్కారము చేసెదను, వీనిని మాయందుఁ బ్రయోగింపవలదు, మా శత్రువులయందే ప్రయోగింపుము అని తా.

“రోదయతి సర్వమన్తకాలే ఇతి రుద్రః” ప్రలయకాలమునందు సమస్తమును ఏడ్పించువాఁడు, (సర్వమును నశింపజేయువాఁడుననుట,) అను వ్యుత్పత్తిచే రుద్రశబ్దము జగత్సంహారకారకునియందు వర్తించుచున్నది. పౌరాణికాదులిందుకుఁ బలువిధములుగ నర్థము వర్ణించెదరు. ఉత్తా ప్రవతి

ద్రావయతీతివా, రుతియనఁగా నాదము దానియంతమునందు ద్రవించుచున్నాఁడని గాని ద్రవింపఁజేయుచున్నాఁడని గాని రుద్రుఁడనఁబడుచున్నాఁడు. రుత్యా ధర్మానవలోకయతి ప్రాపయతీతివా, రుతిచేత అనఁగా వేదరూపమగు శబ్దముచే ధర్మములను జూపువాఁడు లేక పొందించువాఁడు, ఈ వ్యుత్పత్తికి శబ్దముచే వాచ్యమగు నర్థముఁ బొందించువాఁడని యర్థాంతరము. లేక, ప్రణవరూప శబ్దముచేఁ దన స్వరూపమును బొందించువాఁడు. రోరూయమాణో ద్రవతి ప్రవిశతిమర్త్యాన్, ధ్వని చేయుచు మనుష్యులను జొచ్చువాఁడు, జీవరూపముచేఁ బ్రాణులం బ్రవేశించినవాఁడనుట. రుక్ అనఁగా తేజస్సు, అదిగలవాఁడు రుద్రుఁడు, వర్ణవ్యత్యయము. మఱియు, రుత్ అనఁగా అడ్డగించునదిగాని బంధించునదిగాని మోహింపఁజేయునదిగాని యగుశక్తి, అదికలవాఁడు, లేక, తాంభక్తేభ్యోద్రావయతి, ఆశక్తిని భక్తులయొద్దనుండి పాఱఁదోలువాఁడు. రుత్ అనఁగా సంసారదుఃఖము, దానిపోఁగొట్టువాఁడు రుద్రుఁడు, రుతిం రాతి, శబ్దము నిచ్చువాఁడు, కావున ప్రాణరూపుఁడు రుద్రుఁడని కొందఱు, రుతిం వేదరూపశబ్దం బ్రహ్మణేకల్పాదౌరాతి, వేదరూపమయిన శబ్దమును కల్పాదియందు బ్రహ్మకొసంగినవాఁడు. ఇట్లు ఆచార్యులు తమతమ సమయమున కనుగుణముగా రుద్రశబ్దమునకు వ్యుత్పత్తి వర్ణించుచున్నారు.

ఇందు, సర్వ వ్యసనములకును మూలము క్రోధము కావున మొదలు దాని నమస్కారము చెప్పఁబడినది, అటుపిమ్మట సాక్షాద్బాధకమగుటచే బాణముయొక్క నమస్కార ముపదేశింపఁబడెను, బాణము బాధించుటకు ద్వారము కావున అటుపిమ్మట ధనుస్సుయొక్క నమస్కారము వచింపఁబడెను, అటుపిమ్మట ఆ ధనుర్బాణముల రెండింటి వ్యాపారములకును ఆధారములయిన రెండుచేతుల నమస్కారము వర్ణితమయ్యెను, ఇట్లు ఈమంత్రముచే

జగదుపసంహారప్రవృత్తమయిన దేవుని ఘోరరూపము ప్రసాదింపఁజేయఁబడుచున్నది.

ఇది మొదలు అయిదుమంత్రములు ప్రత్యక్షకృతములు, అనఁగా రుద్రసంబోధనముగలవి యనుట. దీనికి ఋషి కశ్యపుఁడు, ఛందస్సు అనుష్టుప్పు, దేవత రుద్రుఁడు. ఇఁకఁ బురశ్చరణాదులు. ఒక ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రము గావించి, యథోక్తదినములు ఈమంత్రము నిరంతరము పదునొకండువేలమార్లు జపింపవలెను. అటుపిమ్మట ఈమంత్రముచేతనె ప్రదక్షిణమును నమస్కారమును గావింపవలెను. అంతఁ బురశ్చరణమగుచున్నది. పిమ్మట దక్షిణామూర్తిసన్నిధియందు పదునొకండువేలమార్లు జపించినయెడ సమస్తపాపమును నశించును. అటుపిమ్మట లక్షమార్లు జపించుటవలన ఏడుజన్మములయందుఁ జేసినపాపము నశించును. దక్షిణామూర్తిసన్నిధానమునందె అగ్నిని బ్రతిష్ఠించి నేతితోఁ బాయసమువండి స్మార్తాగ్నియందు హోమము చేసినయెడ దేవుని సాక్షాత్కారమగును. అచ్చటనే నాలుగుప్రక్కలను మూరెఁడు వైశాల్యముగల యగ్నికుండము గావించి తనయగ్నియందు కపిలగోఘృతముచే లక్షహోమము గావింపవలెను. గాణపత్యము లభించును.

క్షత్త్రియుఁడు పురశ్చరణసిద్ధుఁడైన బ్రాహ్మణునిచే లింగమునందుఁ బూజ చేయింపవలెను. దానివిధము చెప్పఁబడుచున్నది. లింగమునకు దక్షిణపార్శ్వమున అగ్నికుండము నేర్పఱిచి మథనాగ్నిం బ్రతిష్ఠించి, ఆజ్యముచే దూర్వలచే కడిగినతండులముచే జమ్మిసమిధలచే ఒక్కొకటిచేతను ఎనిమిదివేలమార్లు వేల్వవలయును. పిమ్మట దేవునియెదుట ఎనిమిదివేలజపము చేయవలయును. దేవాలయముచుట్టును ఎనిమిదివేలావృత్తులు ప్రదక్షిణము

చేయవలయును. ఇట్లుగావించినయెడ భగవంతుఁడు మిక్కిలి ప్రసన్నుఁడగును.

ధ్యానము.

ఆకర్ణక్లృప్తే ధనుషి జ్వలన్తీం దేవీమిషుం భాస్వతి సందధానమ్।
ధ్యాయేన్మహేశం మహనీయవేషం దేవ్యాయుతం యౌవనసంయుతం వా॥

ప్రకాశించుచున్నదియు చెవివఱకు లాగఁబడినదియునగు ధనుస్సునందు మహాప్రభావముగల జ్వలించుచున్న బాణమును సంధించుచున్నవాఁడును యౌవనముగలవాఁడును వీరునిరూపముగలవాఁడును ఉత్తమమయిన అలంకారముగలవాఁడునగు మహేశ్వరుని ధ్యానింపవలెను. అని దీనియర్థము. ౧

యా త ఇషు శ్శి వ త మా శి వం బ భూ వ తే

ధ నుః। శి వా శ ర వ్యా యా త వ త యా నో

రు ద్ర మృ డ య ॥

యా - తే - ఇషుః - శివతమా - శివమ్ - బభూవ -

తే - ధనుః - శివా - శరవ్యా - యా - తవ - త

యా - నః - రుద్ర - మృడయ. ౨

పూర్వమంత్రమునందు భయంకరములయిన క్రోధబాణధనుర్బాహువు లవలని భయము నివారితమగుటకై తన్నమస్కారము చెప్పఁబడినది. ఇప్పు డు, సుఖముగలిగించుటకై శాంతములయిన బాణాదుల ప్రార్థనము చెప్పంబ డుచున్నది.

రుద్ర = రుద్రుఁడా! తే=నీయొక్క; ఇషుః = బాణము; యా= ఏది; శివతమా = మిక్కిలిశాంతమయినదో; భక్తులకు సుఖముగలిగించునది యగుటచే శాంతమని చెప్పఁబడుచున్నదోయనుట. తే = నీయొక్క; ధనుః = విల్లు; యత్ (అధ్యాహృతము) = ఏది; శివమ్ = శాంతము; బభూవ = అగుచున్నదో. తే=నీయొక్క; శరవ్యా = అమ్ములపొది; యా=ఏది; శివా=శాంతమగుచున్నదో. తయా = ఆశాంతమయిన బాణ ముచేతను; తేన (అధ్యాహృతము) = ఆశాంతమైన ధనుస్సుచేతను; తయా (అధ్యాహృతము) = ఆశాంతమయిన అమ్ములపొదిచేతను; నః = మమ్ము మృడయ = సుఖింపఁజేయుము.

రుద్రా! భక్తులకు సుఖముగలిగించునట్టి శాంతమయిన నీబాణమేది గలదో, అట్టిబాణములఁ బ్రయోగించుటకు సాధనమగు శాంతమయిన నీ ధనుస్సు ఏదిగలదో, అట్టిబాణము లుంచుటకు స్థానమగు శాంతమయిన నీయమ్ములపొదియేదిగలదో, ఆశాంతములయిన బాణధనుస్తూణీరముల మూఁ డింటిచే మాకు సుఖము గలిగింపుము అని తాత్పర్యము.

ఈమంత్రమునకు ఋషి యాత్రేయుఁడు, దేవత శంభువు, ఛందస్సు అనుష్టుప్పు. ఈమంత్రమును పండ్రెండుదినములు చరువు భుజించుచు నిరంతరము జపించినయెడఁ బురశ్చరణసిద్ధుఁడగును. అటుపిమ్మట, అన్న ముగోరినవాఁడు, తిలతండుల యావకామలకముల కల్కముచే పదునొకం డువేలాహుతులు వేల్వవలయును, అన్నవంతుఁడగును. దుర్భిక్షము గలు

గునపుడు, దానిఁదొలఁగించుటకై రాజు పురశ్చరణసిద్ధుఁడగు బ్రాహ్మణునిచే తిలగుడమిళితమయిన చరువుచే తనయగ్నియందు లక్షహోమము చేయింపవలెను. అంత రాజ్యమునందు సుఖ మగును.

ధ్యానము.

ధ్యాయేద్దేవంసుస్మితంస్యన్దనస్థం దేవ్యాసార్ధం తేజసాదీప్యమానమ్।ఇష్విష్వాసాలంకృతాభ్యాంకరాభ్యాం శూరాకారం స్తూయమానంసురాద్యైః॥

చిఱునగవుగలవాఁడును దేవితోఁగూడ రథముమీఁదనున్నవాఁడును తేజస్సుచేఁ బ్రకాశించుచున్నవాఁడును బాణముచేతను ధనుస్సుచేతను అలంకృతములయిన హస్తములచేనొప్పినవాఁడును శూరునిరూపముగలవాఁడును దేవతలుమొదలగు వారిచే స్తుతింపఁబడుచున్నవాఁడునగు దేవుని ధ్యానింపవలయును. అనియర్థము. ౨

యా తే రుద్ర శివా తనూ ర ఘోరా పా ప

కా శి నీ। తయా న స్త ను వా శ న్త మ యా గి రి

శ న్తా భి చా క శీ హి ॥ 3 ॥

యా - తే - రుద్ర - శివా - తనూః - అఘోరా - అపాపకాశినీ - తయా - నః - తనువా - శన్తమయా - గిరిశన్త - అభిచాకశీహి. 3

రుద్ర = రుద్రుఁడా! తే = నీయొక్క; యా = ఏ; తనూః = రూపము; శివా = అనుగ్రహము సేయునదియు; అఘోరా = హింసించునది కానిదియు; అపాపకాశినీ = హింసారూపమయిన అనిష్టమును ప్రకాశింపఁజేయనిదియు, హింససేయు నాయుధములు ధరింపకుండుటవలనఁ జూపరులకు హింసాభయము తోఁపఁజేయనిదియనుట, లేక, మిక్కిలి శాంతమగుటచేఁ జూపరులకు అభయముతోఁపించునది కావున హింసా భయము బోఁగొట్టునదియనుట; భవతి (అధ్యాహృతము) = అగుచున్నదో. గిరిశన్త = పర్వతమునందుండి సుఖముసేయువాఁడా! కైలాస పర్వతమునందుండినిత్యము ప్రాణులకు సుఖము సేయువాఁడాయనుట, రుద్రసంబోధనము; శన్తమయా = మిక్కిలి సుఖమునుగలిగించునట్టి, లేక, పరమానంద రూపమయినట్టి; తయా = ఆ; తనువా = రూపముచేత; నః = మమ్ముఁగూర్చి; అభిచాకశీహి = మిక్కిలిప్రకాశింపుము, అట్టి నీరూపమును గనఁబఱచి మమ్ము సుఖులంజేయుమనుట, లేక, చూడుమని యర్థము, మమ్ము అనుగ్రహ దృష్టిఁ జూడుమని భావము.

గిరిశన్త—గిరియనఁగా మేఘము, అందుండి పర్జన్య రూపముచేఁ ప్రాణులకు సుఖము గలిగించువాఁడా! లేక, గిరి = వాక్కునందు, అనఁగా వేదమునందు, అర్థరూపమునసుండి సుఖముసేయువాఁడా! లేక ప్రణవమునందు ధ్యేయరూపముననున్నవాఁడవై నిరతిశయ బ్రహ్మానందరూపమయిన సుఖమును గలిగించువాఁడా! లేక, తప్రత్యయము మత్వర్థీయము, కైలాసపర్వతమునందు సుఖముగలవాఁడా, కైలాసపర్వతమునందు సుఖముతోనుండువాఁడాయనుట. ఇట్లు నానావిధవ్యుత్పత్తులు వర్ణించెదరు.

కైలాసపర్వతమునం దావిర్భూతుఁడవై నిత్యము ప్రాణులకు సుఖముగలిగించుచుండు రుద్రుఁడా! భక్తులకు అనుగ్రహము చేయునదియు, హిం

సింపనిదియు, ఆయుధములు ధరింపక మిక్కిలి శాంతమగుటచే భక్తులకు భయముపోఁగొట్టి యభయ మొసంగునదియునగు నీరూపము ఏదిగలదో, అట్టి నిరతిశయ సుఖస్వరూపమయిన నీరూపమును మాకు సాక్షాత్కరింపఁ జేసి యనుగ్రహము సేయుము. అని తా.

రుద్రునకు ఘోరము శివము అని రెండు రూపములు. హింసించునది ఘోరము, అనుగ్రహించునది శివము, అందు ప్రసాదనార్థమై ప్రథమ మంత్రమునందు ఘోరరూపమునకు నమస్కారము చెప్పఁబడినది. శివము ఆయుధములతోఁ గూడినది యాయుధములు ధరింపనిదియని రెండు విధములు, ద్వితీయ మంత్రమున సాయుధము ప్రతిపాదింపఁబడినది, రెండవది యీమంత్రముచేఁ బ్రతిపాదింపఁబడుచున్నది.

ఈమంత్రమునకు ఋషి కాశ్యపుఁడు, దేవత శంభువు, ఛందస్సు బృహతి. ఇఁక దీని పురశ్చరణాదులు. హవిస్సు భుజించుచు మూఁడు రాత్రులు నిరంతరము జపించినచోఁ బురశ్చరణమగును. పిమ్మట ఈమంత్రముచే గోశాంతి చేయునది. ఎట్లనఁగా, ఆవులకొట్టమునడుమ నాలుగు ప్రక్కలను హస్తప్రమాణముగల యగ్నికుండము గావించి మథితాగ్నిం బ్రతిష్ఠించి, యందు దధిమధుఘృతములచేఁ దడుపఁబడిన వైకంకతాపామార్గముల(ములువెలమయుత్తరేనుల)సమిధలు పదివేలు వేల్చునది. మఱియొకగోశాంతిప్రకారమునుంగలదు. పవిత్రమగుఘటము సుగంధాధివాసితము గావించి యందభిమంత్రితమగుజలమునింపి, బ్రాహ్మణులచే లక్షమాఱు తేతన్మంత్రజపము చేయించి యాజలముచే గోవులం బ్రోక్షించునది గోశాంతి యగును.

ధ్యానము.

స్మేరాననం చన్ద్రకలావతంసం గఙ్గాధరం శైలసుతాసహాయమ్।

త్రిలోచనం భస్మభుజఙ్గభూషణం ధ్యాయేత్పశూనాంపతి మీశితారమ్॥

చిఱునగవుతోఁగూడిన మోముగలవాఁడును చంద్రకల శిరోభూషణముగాఁగలవాఁడునుగంగనుధరించినవాఁడును పార్వతితోఁగూడినవాఁడును మూఁడుకన్నులుగలవాఁడును విభూతియు సర్పములును ఆభరణముగాఁగలవాఁడును పశువులకుఁ బతియునగు నీశ్వరునిధ్యానింపవలెను. అనియర్థము. ౩

యామిషుంగిరిశన్తహస్తే బిభర్ష్యస్తవే। శివాంగిరిత్రతాంకురుమాహిగ్ంసీః పురుషంజగత్॥

యామ్ - ఇషుమ్ - గిరిశన్త - హస్తే - బిభర్షి - అస్తవే - శివామ్ - గిరిత్ర-తామ్ - కురు - మా- హింసీః - పురుషమ్ - జగత్. ౪

గిరిశన్త = కైలాసగిరియందుండి లోకమునకు సుఖముసేయునట్టి రుద్రుఁడా! యామ్ = ఏ; ఇషుమ్ = బాణమును; అస్తవే = ప్రయోగించుటకొఱకు; హస్తే=చేతియందు; బిభర్షి = ధరించుచున్నావో. గిరిత్ర = పర్వతమునుపాలించువాఁడా! కైలాసనాథుఁడాయనుట; తామ్ =ఆబాణమును; శివామ్= శాంతమునుగా, మమ్ముహింసింపక కల్యాణము సేయుదానిఁగాననుట ; కురు = చేయుము. పురుషమ్ = మాసంబంధియగు; లేక, నీభక్తుఁడైన, మనుష్యుని; జగత్ =ఇతరమయిన గోవులు మొదలగు జంగమమును; మాహింసీః=హింసింపకుము.

త్రిపురదహనప్రవృత్తమయిన భగవంతునిఘోరరూపము, శత్రువులకుఁదక్కఁ దక్కినలోకమునకు బాధలేకుండుటకై, ఈమంత్రముచేతను పైమంత్రముచేతను ప్రసన్నముసేయఁబడుచున్నది.

కైలాసగిరియందు నిత్యావిర్భూతుఁడవై లోకమునకెల్ల సుఖముగలిగించుచుండు రుద్రుఁడా! శత్రువులమీఁదఁ బ్రయోగించుటకొఱకు, నీవిప్పుడు ఏబాణమును చేతఁబట్టియున్నావో, కైలాసనాథుఁడా! ఆబాణము మాయెడ మంగళకరమగునట్లు గావింపుము, ఆబాణము సర్వలోక సంహారము సేయ సమర్థముకావున, నీవు ఆబాణముచే శత్రువులుమాత్రమే హింసింపఁబడునట్లును తక్కిన జంగమస్థావరాత్మకమగు ప్రపంచమునకు ఏబాధయులేకుండునట్లును గావింపుము అని, తాత్పర్యము. గిరిశంత గిరిత్ర అనుసంబోధనములు, నీవు లోకకంటకుల హింసించుటకైమాత్రమే యీఘోరరూపము వహించితివి, నీవు కైలాసమునుండి యెల్లలోకములకు సుఖము సేయువాఁడవని జ్ఞప్తిపఱచుచున్నవి.

లేక త్రిపురదహనార్థము ప్రవృత్తమయి తద్దహనమైన పిమ్మటను నశ్లేయుండు భగవంతునిఘోరరూపము, ఈమంత్రముచేతను పైమంత్రముచేతను ప్రసన్నము చేయఁబడుచున్నది.

ఈపక్షమునందు — కైలాసముననుండి యెల్లలోకములకు సుఖముచేయువాఁడా! శత్రువులు దగ్ధులయిరి. నీవు మరల ప్రయోగించుటకై యేబాణమునిప్పుడు చేతఁబట్టితివో, దానిని శాంతముఁ గావింపుము, అట్లు గావింపనియెడ సర్వలోకములును దగ్ధములగును. కావఁబట్టి మనుష్యులను ఇతరజగత్తును హింసపొందనియట్లు చేయుము. అనితాత్పర్యము. గిరిశన్త గిరిత్రశబ్దములు [illegible] ములు.

గిరిత్ర = వర్షముగురిపించుటవలన మేఘములరక్షించువాఁడా! లేక పర్వతమువంటిరథము రక్షించువాఁడా! రథావయవములగు దేవతలరక్షించువాఁడగుటచే నట్లు చెప్పఁబడుచున్నాఁడు. లేక, గిరామ్-యాచనవు మాటలయొక్క, త్ర-రక్షకుఁడా యాచకుల కోర్కెలనిచ్చువాఁడాయనుట. ఇట్లు వ్యుత్పత్తిభేదము చెప్పఁబడినది. ౪

శి వే న వ చ సా త్వా గి రి శా చ్ఛా వ దా మ
సి। య థా న స్స ర్వ మి జ్జ గ ద య క్ష్మ గ్ం సు
మ నా అ స త్॥

శివేన - వచసా - త్వా - గిరిశ - అచ్ఛ - వదామసి - యథా - నః - సర్వమ్ - ఇత్ - జగత్ - అయక్ష్మమ్ - సుమనాః - అసత్. ౫

గిరిశ = కైలాసగిరియందుండువాఁడా! త్వామ్ = నిన్ను ; అచ్ఛ = పొందుటకు; శివేన=మంగళకరమయిన, స్తోత్రరూపమయిన యనుట ; వచసా = వచనముచేత; వదామసి = ప్రార్థించుచున్నాము, లేక, స్తుతించుచున్నాము. యథా = ఎట్లు ; నః = మాయొక్క; జగత్ = జంగమపదార్థము, పుత్త్రులు మొదలగునదియు పశువులు మొదలగునదియు ననుట ; సర్వమిత్ = అంతయునే, ఏవకారముచే, వృక్షాదిస్థావరము గ్రహింపఁబడుచున్నది. అయక్ష్మమ్ = రోగములేనిదియు, సుమనాః=

సుంచిమనస్సుగలదియు, సుఖముగఅదియుననుట ; అసత్ = అగునో; తథాకురు (అధ్యాహృతము) = అట్లుచేయుము.

లేక, గిరిశ=కైలాసమందుండువాఁడా! యథా=ఎట్లు,ఎట్లుస్తోత్రము చేసినయెడ ననుట ; నః =మాయొక్క ; జగత్ = జంగమపదార్థము; అనాతురమ్ = రోగములేనిదియు; సుమనాః = సుఖముగలదియు; అసత్ =అగునో;తథా=అట్లు; త్వా=నిన్ను; అచ్ఛ=పొందుటకు; శివేన=స్తోత్ర రూపమయిన ; వచసా=వాక్యముచేత; వదామసి=స్తుతించుచున్నాము.

కైలాసవాసియగు రుద్రుఁడా! మంగళకరమగు స్తోత్రముచే నిన్ను స్తుతించుచున్నాము. మాయొక్క పుత్త్రులు పశువులు మొదలగు జంగమవస్తువులును వృక్షాదిస్థావరవస్తువులును రోగములేక సుఖముగానుండునట్లుగావింపుము అని తాత్పర్యము.

ఈ రెండుమంత్రములకును ఋషిగౌతముఁడు, గోధూముఁడని కొందఱు, దేవత రుద్రుఁడు, ఛందస్సు మొదటిదానికి నిచృదనుష్టుప్పు, రెండవ మంత్రమునకు అనుష్టుప్పు, ఇరువదియొక్కదినము నిరంతరము జపించుట వీని పురశ్చరణము. వీనిచే అకాలమరణమునకుఁ బ్రతీకారముచేయునది. రాజ్యమునందు విషూచికాదులచే నకాలమరణము గలుగునపుడు రాజు పురశ్చరణసిద్ధుఁడగు బ్రాహ్మణునిచేఁ జేయింపవలెను. రాజ్యమునందు అకాలమరణముగలుగదు. తత్ప్రకారము. దధిమధుఘృతములచేఁ దడుపఁబడిన తిలవ్రీహిగోధూమయవలచే ఏకవింశతిదినములలో లక్షహోమము చేయవలెను. ఆరాజ్యమునందు అకాలమరణభయము గలుగదు- తొమ్మిదిదినములలో ఉపద్రవములు నశించును. పదునెనిమిదిదినములలో లోకముననంతటను అకాలమరణము తొలఁగును.

ధ్యానము.

సాంగ్రామికేణ వపుషా ప్రవిరాజమానం దృష్ట్యైవ త్రిపురత్రయ తృణాశని మన్దహాసమ్। దైత్యాన్ దిధక్షుమచలేశ్వర చాపపాణిం ధ్యాయేత్పురారి మమరౌఘరథాధిరూఢమ్.

యుద్ధమునకు యోగ్యమయినరూపముచేఁ బ్రకాశించుచున్నవాఁడును గర్వించిన త్రిపురాసురులుఅను తృణములకు పిడుగయిన చిఱునగవుగలవాఁడును దైత్యులను దహింపఁగోరినవాఁడును మేరుపర్వతమయిన ధనుస్సుచేతంగలవాఁడును దేవసమూహముఅను రథమునారోహించినవాఁడునగు పురహరుఁడైన రుద్రునిధ్యానింపవలెను అనియర్థము. ౯

అధ్యవోచదధివక్తా ప్రథమో దైవ్యో భిషక్। అహీగ్ంశ్చ సర్వాన్ జమ్భయన్థ్సర్వాశ్చ యాతుధాన్యః ॥

అధి-అవోచత్ - అధివక్తా - ప్రథమః - దైవ్యః - భిషక్ - అహీన్ - చ - సర్వాన్ - జమ్భయన్ - సర్వాః - చ - యాతుధాన్యః. ౬

ప్రథమః = దేవతలలో ప్రధానుఁడును; దైవ్యః = ఎల్లదేవతలకును గిదనవాఁడును, దేవతలను బాలించుటకుఁ దగినవాఁడునను; భిషక్ = చికిత్సచేయువాఁడును, ధ్యానమాత్రముచే సమస్తరోగములను బోఁగొట్టునట్టి

వాఁడుననుట అగు; అధివక్తా=అధికముగాఁ జెప్పువాఁడు, నన్ను సభయందు మెచ్చి యధికుండని చెప్పువాఁడనుట, అట్టిరుద్రుఁడు; అహీ౯=సర్పము లను; సర్వా౯ంచ = అన్నిటినిగూడ, వ్యాఘ్రాదులనుగూడననుట; యాతుధాన్యః = రాక్షసజాతులను; సర్వాశ్చ = అందఱను; జమ్భయ౯ = నశింపఁజేయుచు; అధ్యవోచత్=నన్ను అధికునిఁగా చెప్పఁగాక.

దేవతలలో ముఖ్యుఁడును దేవతలనెల్లఁ బాలించుటకు సమర్థుఁడును స్మరణమాత్రమున సమస్తరోగములఁ బోఁగొట్టునట్టి వైద్యుఁడునగు దేవుఁడు, నన్ను సభయందు మెచ్చి యధికుఁడని చెప్పురుద్రుఁడు, సర్ప వ్యాఘ్రాదిక్రూరజంతువులను రాక్షసాదులను నశింపఁజేసి, నీవందఱికన్న నధికుఁడవని నన్ను మెచ్చికొని చెప్పుఁగాక యనితా. ఇది సాయనభాష్యాభిప్రాయము.

ప్రథమః = ప్రధానభూతుఁడును; దైవ్యః = దేవతలయందుఁగలిగినవాఁడు, లేక, దేవమనగా దేవనము. దివ్ ధాత్వర్థములయిన క్రీడాదుల లోనొకటె, అందుఁ గలిగినవాఁడు, క్రీడయందు సుఖరూపుఁడు. జయేచ్ఛయందు జయరూపుఁడు. వ్యవహారమునందు ఏకాంతరూపుఁడు, ద్యోతనమునందుఁ బ్రకాశరూపుఁడు, స్తుతియందు స్తుత్యరూపుఁడు. గమనమునందు గంతవ్యరూపుఁడు. లేక, వాయురూపుఁడు అనుట; లేక, దివ్యజ్ఞానోపపన్నులు దేవశబ్దవాచ్యులు, వారలయందుఁగలిగినవాఁడు, ప్రథమః = ప్రధానుఁడు; అనగా, దివ్యజ్ఞానముగలవారిలోఁ బ్రధానుఁడనుట; భిషక్ = వైద్యుఁడును, వ్యాధి తాపము సంసారము మొదలగు వ్యసనములకుఁ జికిత్సచేయువాఁడనుట; లేక, (భియాంసాదయితానాశయితా) భిషక్ = భయమునశింపఁజేయువాఁడు; లేక, భీ ... జ్ఞ ... దేవ ... ప్రాప్యతే

=భయముగలిగినపుడు మనస్సుచేఁబొందఁబడువాఁడు; దేహంభేదనైఃసేకతి అను గృహ్ణాతి = దేహమునుభేదంచుకొనుటలచేత అనుగ్రహించువాఁడు; అధివక్తా = అధివచనముస్వభావముగాఁగలవాఁడు, అధివచనమనఁగా, పక్షపాతముచేతచెప్పుట. భక్తునియందుఁ బక్షపాతముచే నతనినధికునిఁగాఁ జెప్పువాఁడనుట; లేక, అధివచనమనఁగా ఐశ్వర్యముచే గొప్పతనము గాఁజెప్పుట, నీకుభయములేదు నేనున్నానని. అదిస్వభావము గాఁగల వాఁడు; లేక, అధివచనమునకర్హుఁడు. ఈశ్వరులుకానివారు అధివచనము చేయుటకు అర్హులుకారు, రుద్రుఁడు ఈశ్వరుఁడుకావున అధివచనమునకుఁ దగినవాఁడనుట, అట్టిరుద్రుఁడు; అహీఁశ్చ = ఆగత్యజన్తూన్ హింసన్తి, తామేవచ్చి జంతువులను హింసించునవికావున, అహులనంబడును, హింసించుస్వభావముగల వ్యాఘ్రసర్పవృశ్చికాదులను; సర్వాంశ్చ = అన్నిటినిఁగూడ; యాతుధాన్యః = యాతువులనఁగా "యాతయన్తి" దుఃఖింపఁజేయునట్టిమాయలు, అవి వీరియందుండును కావున, రాక్షసజాతులను. జాతివచనమగుటచే స్త్రీలింగము; సర్వాశ్చ = అన్నిటిని; జమ్భయన్ = నశింపఁజేయువాఁడై; అధ్యవోచత్ = అధివచనముచేయుఁగాక, మాకు భయములేదని చెప్పుఁగాకయనుట.

దేవతలలో ప్రధానభూతుఁడును దివ్యజ్ఞానముగలవారిలో నుత్తముఁడును, వ్యాధితాపసంసారాదులకు చికిత్సచేయువాఁడును "నేనున్నాను నిన్నురక్షించెదను భయపడకుము" అని చెప్పఁదగినవాఁడునగు రుద్రుఁడు, మాకు హింసచేయునట్టి సర్పవృశ్చిక వ్యాఘ్రములు మొదలగు జంతువులను రాక్షసులు మొదలగు దుష్టులను. నశింపఁజేసి, నేనున్నాను రక్షించెదను భయపడకుఁడని మాకు అభయముఁజెప్పుఁగాకయని తాత్పర్యము. ఇది భట్టభాస్కరభాష్యాభిప్రాయము.

ఇది మొదలు నాలుగుమంత్రములు రుద్రసంబోధనములేనివగుటవలన పరోక్షకృతములనఁబడును. ఈమంత్రమునకు ఋషి కణ్వుఁడు. దేవత శంభువు, ఛందస్సు అనుష్టుప్పు, నిచృత్తనికొందఱు. దీని పురశ్చరణాదులు. అర్ధకృచ్ఛ్రమనుష్ఠించి యటుపిమ్మట నైదుదినములు శాకములను మూలములను యవలను చరువును భుజించుచు పగలు ఆవశ్యకకర్మలయందుఁ దక్కఁ దక్కినప్పుడంతయు నిలుచుండి నిరంతరము జపింపవలెను. పురశ్చరణ మగును. అట్టిపురశ్చరణసిద్ధుఁడగు బ్రాహ్మణునిచే రాజు రక్షచేయింపవలయును. తెల్లయావాలు తండులములు దూర్వలు యవలు నేతిలోఁదడిపి సమముగా తనయగ్నియందుఁగాని మథితాగ్నియందుఁగాని ప్రతిదినము ఎనిమిదవేలు హోమముచేయునది. విశేషించి యార్ద్రానక్షత్రదినమునందు పదివేలు హోమము గావింపవలెను, మఱియు నాదినమునందే తిలలతోను బెల్లముతోను యవలతోను క్షీరముతోను గలిపిన చరువుచేత ఎనిమిదివేలు హోమముచేయవలెను. రాజు దీర్ఘాయువగును.

అన్ని యవసరములయందును ముఖ్యకాలమునందును దక్షిణయీవలెను. ఉత్తమమధ్యమాధమ భేదములచే దక్షిణ మూఁడువిధములు. పదివేల సువర్ణనిష్కములుత్తమదక్షిణ, ఐదువేలుమధ్యమము, మూఁడువేలు అధమము. లేక, మూఁడునూఱులుత్తమము, రెండునూఱులు మధ్యమము, నూఱుఅధమము. లేక, అఱువదినాలుగు సువర్ణనిష్కములుత్తమదక్షిణ, ముప్పదిరెండు మధ్యమము, ఇరువదినాలుగుఅధమము. ఏకర్మయందుకర్మాంగముగదక్షిణవిధింపఁబడుచున్నదో, ఆకర్మయందు మొదటసాధారణ దక్షిణయిచ్చి పిమ్మట కర్మాంగదక్షిణయీవలెను. పెక్కండ్రు కర్తలగుపక్షమున ప్రతిపురుషుఁడును వేలువేలుగా దక్షిణయీవలెను. ఒక్కఁడే కర్తయగుపక్షమున ఒక్కఁడేయిచ్చునది. దక్షిణ మిక్కిలి స్వల్పమయినయెడ యజమానుని నశింపఁ

జేయునని చెప్పఁబడుచున్నది. రాజులుగాని తత్సమానులుగాని యుత్తమదక్షిణాయు తక్కినవారలు అధికారముచొప్పున మధ్యమాధమములును ఇయ్యవలెను. ఉత్తమమధ్యమాధమంబులయందలి విశేషంబులు శక్తినిబట్టి యథాయోగ్యముగ నిర్ణయించుకొనునది. స్వశక్తిని జక్కఁగాఁ బర్యాలోచించి దక్షిణనిర్ణయింపవలెను. శక్తివంచనచేసినచో ఫలముగలుగదు. అట్లు ,,విభవే సతి యో మోహాన్నకుర్యాద్విధివిస్తరమ్ । నైవతత్ఫలమాప్నోతిప్రలోభాక్రాన్తమానసః'' కలిమియుండఁగా ఎవ్వఁడు మోహమునదక్షిణ యధికముగా నియ్యఁడో, లోభముచే నాక్రాంతమయినమనస్సుగల యతండు, ఆకర్మఫలమును బొందనేపొందఁడు అని చెప్పఁబడియున్నది. పదుగురు కర్తలగునపుడు సహస్రమును ఐదుగురుగాని నలుగురుగాని కర్తలయినచో పంచశతంబును ఒకఁడు కర్తయయినచో త్రిశతంబునని దక్షిణా ప్రకారాంతరము చెప్పఁబడినది. యథాధికారము వ్యవస్థ. ఆచార్యునకు ద్విగుణదక్షిణ యిచ్చుటయెగాక యాచార్యుఁడే భగవంతుఁడని భావింపవలెను. ఇట్లు సర్వకర్మలయందును అగ్నికిముందర సౌవర్ణము రాజతముగాని మంత్రకలశముస్థాపించి, యందు దేవుని యావాహనముగావించి యగ్నియందు హోమము చేయవలెను. పిమ్మట కలశోదకముచే రాజును బ్రోక్షించునది. దానంజేసి గురుభక్తిగల రాజు రక్ష గలవాఁడగును.

ఈమంత్రముచేతనె మఱియొకప్రయోగము. అరణ్యమార్గమునఁ బోవలసినపుడు, శ్రొత్తివిత్తులును ఉప్పును తెల్లావాలును ఈమంత్రముచే పదునొకండుమాఱు లభిమంత్రించి, తానుబోఁదలఁచిన దిక్కునుమాత్రమువదలి తక్కినదిక్కులయందు వానిని వేయునది. అంత శుద్ధుండై జపించుచుఁ బోవలెను. చోరవ్యాఘ్ర బ్రహ్మరాక్షసయక్ష భూతాదిభయము గలుగదు.

మఱియును ఈమంత్రముచేతనే మఱియొక ప్రయోగము

చెప్పఁబడుచున్నది. వ్యాధిగ్రస్తుఁడు ఏడావగింజలను దీనిచే నభిమంత్రిత ములు గావించి శిఖయందు బంధించియుంచవలెను. ఆరోగ్యమగును. ఇట్లే తెల్లావాలను గావించినచో కుమారగ్రహాదులు తొలఁగును. శుంఠి యొక్క పలమువుంత్రించి జలముచే కషాయముకాఁచి, ఆకషాయమునఁ దనయగ్ని యందు ఎనిమిదివేలుగాని యెనిమిదివందలుగాని హోమముచేసి, శేషము త్రాగునది. గర్భరోగములు నశించును.

ధ్యానము.

చన్ద్రార్ధమౌళిం కాలారిం వ్యాళయజ్ఞోపవీతినమ్। జ్వలత్పావక సం కాశం ధ్యాయే ద్దేవం త్రిలోచనమ్.

చంద్రకల శిరస్సునందుఁగలవాఁడును యమునిజయించినవాఁడును స ర్పము యజ్ఞోపవీతముగాఁగలవాఁడును జ్వలించుచున్న యగ్నివంటివాఁడును మూఁడుకన్నులుగలవాఁడును నగు దేవునిగ రుద్రుని ధ్యానింపవలెను అనియర్థము.

అ సౌ య స్తా మ్రో అ రు ణ ఉ త బ భ్రు స్సు మ ఙ్గ

లః । యే చే మా గ్ం రు ద్రా అ భి తో ది క్షు

శ్రి తా స్స హ స్ర శో వై షా గ్ం హే డ ఈ మ హే॥

అసౌ - యః - తామ్రః - అరుణః - ఉత - బభ్రుః -

సుమఙ్గలః - యే - చ - ఇమామ్ - రుద్రాః - అభితః -

దిక్షు - శ్రితాః - సహస్రశః - అవ - ఏషామ్ - హేడః-
ఈమహే॥ ౭

తామ్రః=మిక్కిలియు నెఱ్ఱనివన్నెగలవాఁడును, ఉదయకాలమున మిక్కిలి రక్తవర్ణుండనుట, చీఁకటితోసంబంధమువలన నల్లుకనఁబడును, భూమికాంతిసంబంధమువలనని కొందఱు ; అరుణః=కొంచెముఎఱ్ఱనివన్నెగలవాఁడును, ఉదయమునకుఁబిమ్మటననుట ; ఉత = మఱియు ; బభ్రుః= పింగలవర్ణముగలవాఁడును, అంతకన్నను బిమ్మటననుట ; సుమఙ్గలః = మిక్కిలిమంగళముగలవాఁడును. సర్వమంగళములను భక్తుల కిచ్చువాఁడుననుట, అగు ; అసౌ = ఈ, ప్రత్యక్షముగా ఆదిత్యరూపుఁడైన ; యః = ఏ రుద్రుఁడు ; అస్తి (అధ్యాహృతము) = ఉన్నాఁడో. యేచ = మఱియు నుఏ ; రుద్రాః = ఈయాదిత్యరూపుఁడగు రుద్రుని కిరణరూపులయిన రుద్రులు, లేక. దేవునిచేతసృజింపఁబడి యతనితోసమానమయిన వేషముచు మహిమయునుగల తదనుచరులయినరుద్రులు ; సహస్రశః = వేన వేలుగా, లెక్కకుమీఱినవారలయియనుట ; ఇమామ్ = ఈభూమికి ; అభితః = చుట్టును ; దిక్షు = దిక్కులయందు ; శ్రితాః = ఉన్నారో ; సర్వలోకములకుఁ బుణ్యాపాపకర్మానురూపముగా ఫలమునిచ్చుటకు రుద్రునిచేనియుక్తులయి భూమియంతటను, ఎల్లదిక్కులయందును వ్యాపించియున్నారో అనుట; ఏషామ్=అట్టివీరలయొక్క, ఆదిత్యరూపుఁడైన రుద్రునియొక్కయు, తదనుచరులను రుద్రతుల్యవేషులగుటచే రుద్రులను పేరుగలవారలునగు దేవతలయొక్కయుననుట ; హేడః = క్రోధమును ; అవ ఈమహే= (నమస్కారముచే) నివారించుకొనుచున్నాము, లేక, (మమ్ము బాధింపకుండుటకై) మిక్కిలి [illegible]చుచున్నాము.

ఏమహారుద్రుఁడు సర్వలోకములకుఁ బ్రత్యక్షముగా మండలమునందు ఆదిత్యరూపుఁడై, ఉపాధినిబట్టి ఉదయకాలమునందు మిక్కిలి రక్తవర్ణుఁడును ఉదయమునకుఁబిమ్మట కొంచెమెఱుపువన్నెగలవాఁడును అంతకన్నను బిమ్మట స్వర్ణవర్ణుఁడునై ఎల్లప్రాణులకును సర్వమంగళములను ఇచ్చుచున్నాఁడో, మఱియు ఆమహాదేవుని యాజ్ఞచే లోకములకుఁ బుణ్యపాపకర్మానురూపముగా ఫలములనిచ్చుటకై యేరుద్రులు లెక్కకుమీఱిభూమియంతయు సర్వదిక్కులయందును వ్యాపించియున్నారో, ఆమహారుద్రునకును ఆరుద్రులకును, విహితములయిన కర్మలనుచేయకపోవుటవలనను నిషిద్ధములయిన వానినిచేయుటవలనను మామీఁదఁగలుగుక్రోధము మమ్ముబాధింపకుండుటకై మిక్కిలి భక్తివినయములతో నమస్కారముచేయుచున్నాము. అని, తాత్పర్యము. ౭

అ సౌ యో వ స ర్ప తి నీ ల గ్రీ వో వి లో హి
తః । ఉ తై న ం గో పా అ దృ శ న్న దృ శ న్ను
ద హా ర్యః । ఉ తైన ం వి శ్వా భూ తా ని స దృ
ష్టో మృ డ యా తి నః ॥

అసౌ - యః - అవసర్పతి - నీలగ్రీవః - విలోహి
తః - ఉత - ఏనమ్ - గోపాః - అదృశన్ - అదృశన్ -

ఉదహార్యః - ఉత - ఏనమ్ - విశ్వా - భూతాని - సః - దృష్టః - మృడయాతి - నః ॥ ౮

నీలగ్రీవః = నల్లనికంఠముగలవాఁడును, కాలకూటవిషము ధరించుటచే నల్లనికంఠముగలవాఁడనుట ; విలోహితః = మిక్కిలిఎఱ్ఱనివాఁడును; యః = ఏరుద్రుఁడు ; అసౌ = ఈమండలాంతర్వర్తియగు ఆదిత్యరూపుఁడై ; అవసర్పతి = తిరుగుచున్నాఁడో, ఉదయాస్తమయములు గల్గించుటకనుట. ఆరుద్రుఁడు మండలవర్తియగురూపముధరించుటకుఁ బ్రయోజనము చెప్పఁబడుచున్నది.—ఉత = మఱియు ; యమ్ (అధ్యాహృతము) =ఏ ; ఏనమ్ = ఈమండలవర్తియగురుద్రుని ; గోపాః = గొల్లవాండ్రు, మిక్కిలియజ్ఞానులనుట ; అదృశన్ = చూచుచున్నారో. ఉదహార్యః = జలముఁ దెచ్చునట్టి స్త్రీలు, గొల్లవాండ్రకన్నను అజ్ఞానిజనములుగూడననుట ; అదృశన్ = చూచుచున్నారో. ఉత=మఱియు ; యమ్ ఏనమ్= ఏయీమండలగతుఁడగు రుద్రుని ; విశ్వా = సమస్తములయిన ; భూతాని=ప్రాణులును ; అదృశన్ (అధ్యాహృతము) = చూచుచున్నారో. ఆదిత్యరూపుఁడగురుద్రుఁడు పండితులచేతను పామరులచేతను గోమహిష్యాదిమృగములచేతను ఎల్లప్రాణులచేతను జూడఁబడును ; కైలాసాదివర్తియగు రుద్రరూపమును వేదశాస్త్రాభిజ్ఞులు మొదలగువారలుమాత్రమె చూడఁగలరుగాని యితరులు చూడఁజాలరు. అట్లు సర్వసాధారణముగా దర్శనమిచ్చుటకై యే రుద్రుఁడు ఆదిత్యమూర్తిధరించుట, యనిభావము. సః=అట్టియాదిత్యరూపుఁడగురుద్రుఁడు ; దృష్టః=చూడఁబడినవాఁడై, నః = మమ్ము ; మృడయాతి=సుఖింపఁజేయుఁగాక.

లోకరక్షణార్థము కాలకూటవిషము ధరించుటచే నల్లనైనకంఠముగలవాఁడును మిక్కిలి రక్తవర్ణముగలవాఁడును నగు రుద్రుఁడు, సర్వప్రాణులకును ఒక్క-

విధముగా సాక్షాత్కారమిచ్చుటకై యాదిత్యరూపముధరించి యుదయా స్తమయములు సేయుచున్నాఁడో, అట్టియేయాదిత్యమూర్తిని, గొల్లవాం డ్రును నీళ్లుమోయునట్టిస్త్రీలును మొదలగుపామరజనులును జూచుచున్నా రో. మఱియు గోమహిష్యాదిమృగములు సయితము అట్లుసర్వప్రాణులును జూచుచున్నవో, అట్లు పండితులకుమాత్రమె తెలియశక్యమయిన కైలా సాదివర్తిరూపమువలెఁగాక సర్వలోకములకుఁ బ్రత్యక్షభూతుఁడయిన యా దిత్యమూర్తిరుద్రుఁడు, మాచేఁ జూడఁబడినవాఁడై మాకు సుఖమిచ్చుఁగాక. అని తాత్పర్యము.

లేక ; నీలగ్రీవవిలోహితపదములు ఆదిత్యమూర్తికే విశేషణములు.— యః = ఏరుద్రుఁడు ; నీలగ్రీవః = "గ్రసంతిఉదకమ్" జలమును గ్రహిం చుచున్నవియను వ్యుత్పత్తిచే గ్రీవలనఁగా కిరణములు, నల్లనికిరణములుగల వాఁడనియర్థము, అస్తమయము పొందునపుడు తమస్సంబంధమువలన కిర ణములు. తమస్సువంటివె యగుచున్నవనిభావము ; లేక, అడఁగినకిరణము లుగలవాఁడు, ఉదయమునకుముందును అస్తమయమయినపిమ్మటననుట ; విలోహితః = మిక్కిలియెఱ్ఱనివాఁడును, ఉదయాస్తమయకాలమునందు తమస్సంపర్కమువలన సూర్యమండలము రక్తవర్ణముగాఁ గనఁబడుననిభావ ము. అగు ; అసౌ = ఈయాదిత్యమూర్తియై ; అవసర్పతి = తిరుగుచు న్నాఁడో. ఇతరము సమానము.

ఏరుద్రుఁడు, ఉదయమునకుముందును అస్తమయమునకుఁ బిమ్మటను లోకమునకుఁ గనఁబడని కిరణములుగలవాఁడై ఉదయాస్తమయ సమయ ములందు మిక్కిలి రక్తవర్ణుఁడై, యుదయాస్తమయములు చేయుచు ఎల్లప్రా ణులకును బ్రత్యక్షమగుచున్నాఁడో, అట్టి సూర్యరూపుఁడగు రుద్రుఁడు మాచేఁ జూడఁబడినవాఁడై మాకు సుఖము సంగుఁగాక. అని తాత్పర్యము.

అర్థాంతరము.—కొందఱిది యస్తమయము పొందు సూర్య మూర్తి భగవంతుని గుఱించినదని చెప్పెదరు.— ప్రథమ వాక్యార్థము సమానము. ఉత = మఱియును; యమ్ ఏనమ్=ఏయీరుద్రుని; గోపాః=గొల్లవాండ్రు; అదృశ్రన్ = చూచు చున్నారో, ఆవులను గ్రామము లోనికిఁ దోలుకొని పోవుటకై యస్తమయకాలముఁ దెలియఁగోరి చూతురనిభావము. ఉదహార్యః = జలముఁదెచ్చుస్త్రీలు; అదృశ్రన్= చూచుచున్నారో. గృహములకుఁబోవు ప్రొద్దు దెలియుటకై చూతురనిభావము, లేక, అస్తమయము నకుమున్నె జలము తటాకాదులనుండి యెత్తవలెను, అటుపిమ్మట జలగ్రహణము నిషిద్ధమని జలము గ్రహించుటకై చూతురనిభావము. ఇంతియకాదు, ఉత = మఱియును; యమ్ఏనమ్= ఏయీరుద్రుని; విశ్వా= సమస్తములయిన; భూతాని = ప్రాణులును; అదృశ్రన్ = చూచుచున్నవో, మృగాదులుగూడఁగమ తమనెలవులు చేరుటకై యస్తమయము పొందుచున్న భగవంతుంజూచుననుట; బ్రాహ్మణులు మొదలగువారును అగ్నిహోత్ర సంధ్యావందనాది కాలము దెలియుటకె యస్తమయపొందునాదిత్యమూర్తి రుద్రునింజూతురు; ఇట్లు అందఱును అస్తమయము పొందునపుడు భగవంతుం జూచుచున్నారు; అట్లుచూచుట నిషిద్ధము. "నేక్షేతోద్యన్తమాదిత్యం నాస్తంయన్తం కదాచన" ఆదిత్యుని ఉదయించుచున్నవానిఁగాని యస్తమించుచున్నవానిఁగాని యెకప్పుడును చూడఁగూడదు అని శాస్త్రము. అందువలననె, సాధారణముగాఁ జూచువారలు గోపాలాదులని చెప్పఁబడినది. సః = అట్టిసూర్యమూర్తి రుద్రుఁడు; దృష్టః = చూడఁబడినవాఁడై, అట్లు నిషిద్ధమయ్యును బ్రమాదంబున ఉపస్థానాది సమయమునందుఁ జూడఁబడిన వాఁడై. యనుట; నః = మమ్ము; మృడయాతి = సుఖింపఁ జేయుఁగాక, అట్లు చూచుటచేఁ గలుగు పాప

మనుభోఁగొట్టి, యుపస్థాన ఫలమునిచ్చి మమ్ము సుఖింపఁ జేయుఁ గాక యనుట.

ఇందు, మొదటిమంత్రమునకు ఛందస్సు ఆస్తారపంక్తి, పంచపదపంక్తియనికొందఱు, రెండవదానికి షట్పదజగతి ఛందస్సు, రెంటికి ఋషి కాలుఁడు, మరుత్వంతుఁడని కొందఱు. దేవత ఆదిత్యమూర్తియగు రుద్రుఁడు. రుద్రుని జగదుపసంహారకములయిన మూర్తులయందును అనుగ్రాహకములయిన అష్టమూర్తులయందును ఆదిత్యమూర్తియు నొకటి యగుటవలన, భక్తవిషయంబున నయ్యాదిత్యమూర్తి ప్రసన్నమగుటకై యీమంత్రములచేఁ బ్రార్థింపఁ బడుచున్నది.

ఇఁక వీనిపురశ్చరణాదులు. ఒక ప్రాజాపత్య కృచ్ఛ్రము గావించి. పదునాఱుదినములు నిరంతరము జపముసేయవలెను. పురశ్చరణ సిద్ధియగును, అనావృష్టిగలుగునపుడు వర్షముకొఱకు ఈమంత్రములచేఁ బ్రయోగము చేయఁదగును. ఐదుగురు బ్రాహ్మణులను మంత్రసిద్ధులరావించి వారలచేఁ జేయింపవలెను. వారలకు శిరోవేష్టనము కర్ణవేష్టనము కంఠాభరణము హస్తాలంకారములు మొదలగునవియీవలెను. తత్ప్రకారము. ఆర్ద్రానక్షత్రము మొదలుగఁగాని ఆర్ద్రాంతముగఁగాని పదునొకండుదినములు దీక్షవహింపవలెను. దధిమధుఘృతములచేఁ దడుపఁబడిన తిలతండులయవలచే లక్షఆహుతులు వేల్వవలయును. క్షీరముచేఁ దడుపఁబడిన ప్రబ్బలిసమిధలును లక్ష వేల్వవలయును. ఆయయిదుగురి బ్రాహ్మణులలో నొకఁడు జపమును నలుగురు హోమమును జేయునది. కడపటిదినమునఁ బ్రత్యేకముగ నెత్తిదామరపువ్వు లెనిమిదివేలచే నారాధింపవలెను. సమాప్తివఱకు అగ్నిహోత్రము రక్షింపవలెను. కర్మకాలమునఁ దిరిగిచూచినపక్షమందు, ఆచమించి ఒకమాఱు జపించి అగ్నింజూచి కూర్చుండవలయు. లేనిచోఁ బ్రాయశ్చిత్తమగును. కడదినమునందు

భగవంతుఁడగు నాదిత్యుఁడు మహావర్షముఁ గురియించును. మఱియును, ప్రబ్బలిపువ్వులు పదివేలు వేల్చినయెడ సూర్యుఁడు వరమొసంగును. సూర్యుఁడుదయించునప్పుడును అస్తమించు నప్పుడును ఈమంత్రములచే నుపస్థానము సేయునది. మఱియు గొంతుబంటి నీట సూర్యునికెదుట నిలుచుండి యీమంత్రములు జపించుచు, రెండుచేతులునిండ జలమెత్తి యర్ఘ్యము విడుచునది. ఇట్లు ప్రతిదినము ఎనిమిదివేలర్ఘ్యములచొప్పునఁ దొమ్మిది దినములు గావింపవలెను. అంత నాదిత్యుఁడు ప్రసన్నుఁడై ఒక సంవత్సరమంతయు నితని కామితం బొసంగుచుండును. తేనియచేఁ దడుపఁబడిన దాసనపూవు లిరువదియొక్కవేలు వేల్చినయెడ నాదిత్యుని ప్రసాదమునఁ జతుర్వేదవేదికులంబున జన్మంబును జాతిస్మృతియుఁ బొందును.

ధ్యానము.

మణ్డలాన్తర గతం హిరణ్మయం, భ్రాజమానవపుషం శుచిస్మితమ్ । చణ్డదీధితి మఖణ్డ విగ్రహం చిన్తయే న్మునిసహస్ర సేవితమ్॥

మండలము లోపలనున్నవాఁడును స్వర్ణమయుంబగు రూపము గలవాఁడును ప్రకాశించుచున్న దేహముగలవాఁడును స్వచ్ఛమైన చిఱునగవు గలవాఁడును సర్వవ్యాపక మయిన యాకారము గలవాఁడును ఋషిసహస్రములచే సేవింపబడిన వాఁడునగు సూర్యుని ధ్యానింపవలయును. అని దీనియర్థము.

న మో అ స్తు నీ ల గ్రీ వా య స హ స్రా క్షా య

మీ ఢు షే । అ థో యే అ స్య స త్త్వా నో౽హం

తే భ్యో౽ క ర ం న మః ॥

నమః - అస్తు - నీలగ్రీవాయ - సహస్రాక్షాయ- మీఢు
షే - అథో - యే - అస్య - సత్త్వానః - అహమ్- తేభ్యః-
అకరమ్ - నమః ॥

నీలగ్రీవాయ = నల్లనికంఠము గలవాఁడును; సహస్రాక్షాయ = వేయికన్నులు గలవాఁడును, ఇంద్రరూపుఁడు ననుట; మీఢుషే = తడుపువాఁడును, వర్షము గురియించువాఁడును పర్జన్యరూపుఁడనుట, లేక, జగత్తులకు యోనియయినవాఁడును; లేక, పురుషరూపముచే వీర్యసేకము సేయువాఁడును, అగునట్టి రుద్రునికొఱకు; నమః = నమస్కారము; అస్తు = అగుఁగాక. అథో = మఱియును; యే = ఎవ్వరు; అస్య = ఈరుద్రుని యొక్క; సత్త్వానః = భృత్యులయినప్రాణులు, ప్రమథగణములు; సన్తి (అధ్యాహృతము) = కలరో. లేక; యే = ఎవ్వరు; అస్య = ఈరుద్రుని సంబంధులయిన; సత్త్వానః = అతని నాశ్రయించినట్టి గొప్పవారలు; ప్రమథగణములనుట; సన్తి= కలరో; తేభ్యః= వారలకొఱకు; అహమ్= నేను; నమః = నమస్కారమును; అకరమ్ = చేయుచున్నాను.

కాలకూట విషము ధరించుటచే నీల వర్ణమయిన కంఠము గలవాఁ

డును వేయికన్నులు గలిగి యింద్రరూపుఁడయినవాఁడును బర్జన్యరూపమున

వర్షము గురియించువాఁడును (జగత్తులకుయోనియయినవాఁడును బురుషరూపమున వీర్యసేకము చేయువాఁడు) నగు రుద్రునకు నమస్కారము. మఱియును నీరుద్రు నాశ్రయించిన మహనీయులగు ప్రమథు లెవ్వరు గలరో వారలకును నేను నమస్కారము చేయుచున్నాను. అని తాత్పర్యము.

ఈమంత్రమునకు ఛందస్సు అనుష్టుప్పు, ఋషియు దేవతయు భగవంతుఁడగు శంభువు. ఇఁకఁ బురశ్చరణప్రకారము. పదునైదు దినములు హవిస్సు భుజించుచు నిరంతరము జపింపవలెను. పురశ్చరణసిద్ధుఁడగును. పడమర వాకిలిగల శివాలయమునందు శివుని సమీపమున నంతటను ఆరత్ని ప్రమాణముగల యగ్నికుండము నిర్మించి యందు మథితాగ్నిం బ్రతిష్ఠించి, యమావాస్యమొదలు కొని పది దినములు ప్రతిదినమును అర్క పుష్పములు వేయి వేల్చి, దేవునకు ఘృతపాయసము నివేదనము సేయవలెను. సర్వార్థములుసిద్ధించును. ఈమంత్రముచేతఁ బుత్త్రినిఁ గోరువారలకుఁ బ్రయోగము చెప్పఁబడును, అయిదుగాని మూఁడుగాని దినములు దీక్షవహింపవలెను. శివాలయముగాని నదీతీరము గాని యావుల కొట్టముగాని దేశము గ్రహించునది. దేవాలయమందేని దేవుని యందును ఇతర స్థలమున నైనచో కుంభమునందును దేవు నావాహనము చేసి, తత్పశ్చిమ పార్శ్వము నందు అగ్నిని బ్రతిష్ఠించి దధిమధు ఘృతములచేఁ దడుపఁబడిన జమ్మిసమిధలును జమ్మిపత్త్రిములును ప్రతిదినము పదునొకంతు వేలుగాని యెనిమిది వేలుగాని నాలుగు వేలుగాని యెనిమిదివందలుగాని వేల్చునది. హోమమయిన పిదపఁ దామరపువ్వులను అవిలేనిచోఁ దామరాకులను దేవుని మీఁద నుంచవలెను. ఇట్లు గావించి కడపటి దినమునందు ఎనిమిదివేల మందికిఁగాని నాలుగువేల మందికిఁగాని యెనిమిది నూర్ల మందికిఁగాని బ్రాహ్మణులకు భోజనమొసంగవలెను. అధికముగా ధనము నీవలెను. పదునొకండు బ్రాహ్మణుల రుద్ర

రూపులను భుజింపఁజేసి వారలకే దేని భూషణ మిచ్చి, దేవుని సన్నిధిని దక్షిణ పార్శ్వమున ఆచార్యునిఁ జక్కఁగా భుజింపఁజేసి యధిక మగు దక్షిణ యీవలెను. విత్తనములు చల్లినభూమిని దక్షిణగా నిచ్చునది. తొమ్మిదిమూరల కొయ్యచే నెనిమిది నూఱుల ప్రమాణ మనఁగా నేను వేల యినూఱుమూరల కొలఁతగల భూమి దానము సేయవలెను. కుండలముల కొఱకుఁ బ్రతిదినమును పావ నిష్కము సువర్ణమిచ్చి, దానిచే కుండలములు చేయించియియ్యవలెను. అనాహితాగ్ని యయినచో నిట్టే కాంస్య పాత్రము నిచ్చునది. ఇట్లు పుత్త్రినిఁ గోరువాఁడు చేయునేని శంభు ప్రసాదము వలనఁ బుత్త్రవంతుఁడగును. సంవత్సరము లోపల సిద్ధి గలుగును. దక్షిణాభూమి యుండువఱకు సంతతి యవిచ్ఛిన్నమగును. దీనిఫలము, సప్త జన్మములవఱకు సంబంధించి యుండును. కావున నెంత మాత్రము లోపము లేనియట్లు చేయ వలెను.

ధ్యానము.

శరచ్చన్ద్రప్రకాశేన వపుషా శీతలద్యుతిమ్। ధ్యాయేత్సింహాసనాసీన ముమయా సహితం శివమ్॥

శరత్కాలము నందలి చంద్రుని వంటి కాంతిగల దేహముతోఁ గూడిన వాఁడును చల్లని కాంతి గలవాఁడును సింహాసనమునఁ గూర్చుండిన వాఁడును పార్వతీ దేవితోఁ గూడిన వాఁడునగు శివుని ధ్యానింప వలెను. అని దీనియర్థము. ౯

ప్రముఞ్చ ధన్వనస్త్వముభయోరార్త్నియో

ర్జ్యామ్। యాశ్చ తే హస్త ఇషవః పరా తా భగవో వప

స్వో వ ష॥

ప్ర - ముఞ్చ - ధన్వనః - త్వమ్ - ఉభయోః - ఆర్త్ని యోః - జ్యామ్ - యాః - చ - తే - హస్తే - ఇష వః - పరా - తాః - భగవః - వప ॥ ౧౦ ॥

భగవః = భగవంతుఁడా! సమగ్రమయిన యైశ్వర్యము వీర్యము యశస్సు శ్రీ జ్ఞానము వైరాగ్యము ఈయాఱును భగ శబ్దముచేతఁ జెప్పఁబడును. ఈయాఱును గలవాఁడా! "ఐశ్వర్యస్య సమగ్రస్య వీర్యస్య యశస శ్శ్రియః, జ్ఞానవైరాగ్య యోశ్చైవ షణ్ణాంభగ ఇతీరణా" అనిస్మృతి. లేక, భూతముల యుత్పత్తి వినాశములను రాకపోకలను విద్యను అవిద్యను తెలిసినవాఁడా" ఉత్పత్తించ వినాశంచ భూతానామాగతింగతిమ్, వేత్తి విద్యా మవిద్యాంచ సవాచ్యో భగవానితి" అనిస్మృతి. రుద్రుని సంబోధనము. ధన్వనః = ధనుస్సుయొక్క; ఉభయోః = రెండైన; ఆర్త్నియోః = మొనలయందు; జ్యామ్ = అల్లెత్రాటిని: ప్రముఞ్చ = విడువుము, దించుము, శిథిలము సేయుమనుట. తే = నీయొక్క: హస్తే = చేతియందు: యాః = ఏ; ఇషవశ్చ = బాణములును; సన్తి (అధ్యాహృతము) = కలవో. తాః = వానినిగూడ; పరావప = విడిచి వేయుము. లోకము మీఁదికి రానట్లు అమ్ముల పొదియందో మఱియెచ్చటనో యుంచి వేయు మనుట.

భగవంతుఁడవగు ఓరుద్రుఁడా! నీధనుస్సు యొక్క రెండు మొనలయందు ఎక్కుపెట్టఁ బడియుండు నల్లెత్రాటిని సడలింపుము. నీ చేతియందు ఏబాణములు ప్రయోగించుటకై పట్టఁబడియున్నవోఁ వానినిగూడ అమ్ముల పొది యందుంచి వేయుము. అని, తాత్పర్యము.

ఇదివఱకుఁ దొమ్మిది మంత్రములచేఁ గ్రుద్ధుండగు దేవుని ప్రసాదనము చెప్పఁబడినది. ఇఁక నతని యుపసంహారమునకుఁ గారణము లయిన వింటి నారి సడలించుట మొదలగునవి ప్రార్థింపఁబడు చున్నవి. అందు మొదటి రెండు రుద్రసంబోధనము గల వగుటచేఁ బ్రత్యక్షకృతములు. ౧౦

అ వ త త్యా ధ ను స్త్వ గ్ స హ స్రా క్ష శ తే

షు ధే । ని శీ ర్య శ ల్యా నా ం ము ఖా శి వో న

స్సు మ నా భ వ॥

అవతత్య - ధనుః - త్వమ్ - సహస్రాక్ష - శతేషుధే - నిశీ

ర్య- శల్యానామ్ - ముఖా-శివః-నః-సుమనాః-భవ॥౧౧॥

సహస్రాక్ష = వేయి కన్నులు గలవాఁడా! పెక్కు కన్నులు గల వాఁడా! ఇంద్రరూపుఁడా అనుట; శతఇషుధే = నూఱు అమ్ముల పొదులు గలవాఁడా! పెక్కుఅమ్ములపొదులుగలవాఁడాయనుట; రుద్రసంబోధనములు. త్వమ్=నీవు; ధనుః=ధనుస్సును; అవతత్య= దించి, వదులయిన నారి గలదిగాఁ జేసి యనుట; శల్యా నామ్ = బాణముల యొక్క. ముఖా=మొగములను, బాణముల చివరనుండువాఁడియయిన ఉక్కుముక్క లను; నిశీర్య = అమ్ముల పొదులయందు తల క్రిందుగా నుంచి, లేక, మి క్కిలి ముక్కలనుగాఁజేసి, వాఁడి లేనివిగాఁ జేసి యనుట; నః= మమ్ముఁ గూర్చి, లేక, మాకు; సుమనాః = మంచి మనస్సు గలవాఁడవై, అనుగ్ర

హము గలవాఁడవై యనుట ; శివః = శాంతుఁడవు, భయ కారణములగు ధనుస్సు మొదలగువాని నుపసంహరించుట వలన, అభయ మిచ్చు వాఁడ వనుట. లేక ; శివః = శాంతుఁడవు, అపచారములు చేసినను క్షమించు వాఁడవై యనుట ; సుమనాః = సాభక్తుఁడితఁడని నా విషయమందను గ్రహము గలవాఁడవు; భవ = అగుము.

లెక్కలేని కన్నులునును లెక్కలేని యమ్ముల పొదులును గల యో రుద్రుఁడా! నీవు ధనుస్సు మోపెడలించి బాణములు ప్రయో గించుట కుప యోగింప నిదిగాఁ గావించి, బాణముల ముఖము లందుండు వాఁడిలోహపు తునుకలను పొదులందు తల క్రిందుగానుంచి, (ఎవ్వారిని హింసించుటకు సమ ర్థములు గానియట్లు మిక్కిలి ముక్కలుగాఁజేసి) మాయందు అనుగ్రహము గలవాఁడవై మేము చేయు నపచారములక్షమించువు శాంతుండవై మమ్ము రక్షించు చుండుము. అని తాత్పర్యము. ౧౧

వి జ్యం ధ నుః క ప ర్ది నో వి శ ల్యో బా ణ వా

గ్ ఉ త । అ నే శ న్న స్యే ష వ ఆ భు ర స్య ని ష

ఙ్గ థిః ॥

విజ్యమ్ - ధనుః - కపర్దినః - విశల్యః - బాణవాన్-ఉత- అనేశన్ - అస్య - ఇషవః - ఆభుః - అస్య-నిషఙ్గథిః॥ ౧౨

కపర్దినః = జటా జూటము గల రుద్రుని యొక్క ; ధనుః = విల్లు; విజ్యమ్ = అల్లెత్రాడులేని ... అస్తు (అధ్యాహృతము) = అగుఁగాక. ఉత=

మత్రియును; బాణవాన్ = బాణములు గలదియగు అమ్ములపొది; విశల్యః = బాణము ముఖముననుండు ఉక్కు మేకులులేనిది, అందు బాణములు తల క్రిందుగా నుంచుటచే ఆమేకుల భాగము అడుగునఁగలది యనుట, ఆమే కులు వెలుపలికి కనఁబడకుండునట్లనుట, అస్తు (అధ్యాహృతము) = అగుఁ గాక. అస్య = ఈరుద్రునియొక్క; ఇషవః = బాణములు; అనేశన్ = సమర్థములు గానివి యగుఁగాక, గ్రుచ్చుట కసమర్థము లగుఁగాకయనుట. అస్య = ఈరుద్రుని యొక్క; నిషఙ్గథిః = బాణముల కాధార మయినది; ఆభుః = కొంచెము సమర్థము; అస్తు (అధ్యాహృతము) = అగుఁగాక, గోడ కొలికికిఁ దగిలింపఁ బడియుండుటచే, బాణములను ధరించుటకు మాత్రమే సమర్థమగుఁగాక, బాణముల నాకర్షించుటకు యోగ్యము గానిది యగుఁ గాక యనుట. లేక; నిషఙ్గథిః = కత్తియొఱ; ఆభుః = కొంచెము సమ ర్థము; అస్తు = అగుఁగాక. ఒకానొకచోఁ దగి లింపఁబడిన దగుట వలన ఖడ్గము ధరించుటకు మాత్రమె యది సమర్థ మగుఁగాక, ఖడ్గము నాక ర్షించుటకు అయోగ్య మగుఁగాక యనుట.

జటాజూటము ధరించినట్టి రుద్రుని ధనుస్సు శాంతమయి యల్లెత్రాడు లేనిది యగుఁగాక, ఇతని యమ్ములపొదియు లోపల నడఁగినవగుటచే వెలికిఁ గనఁబడని బాణముల ముఖములందలి మేకులు గలది యగుఁగాక. (ఈతని బాణములు తూణీరములందు వేయఁబడినవై బాధింప నసమర్థము లగుఁగాక,) ఈరుద్రుని బాణాధారమయిన వస్తువు గోడకుఁ దగిలింపఁబడి యుండుట వలన బాణములు తీయట కుపయోగింపక బాణములు ధరించునది మాత్రమే యగుఁగాక, (ఈతని కత్తియొఱయు ఎచ్చటనో తగిలింపఁ బడి యుండు టచే కత్తిని లాగుట కుపయోగింపక కత్తిని ధరించినది మాత్రమే యగుఁ గాక) అని తాత్పర్యము. ఇది సాయణభాష్యాద్యనుసారము.

కపర్దినః = జటాజూటముగల శివుని యొక్క; ధనుః = విల్లు; విజ్యమ్ = అల్లెత్రాడు లేనిది; అస్తు = అగుఁగాక. బాణ వాఙ్ ఉత = బాణములు గలదియగు అమ్ముల పాదియును, అమ్ముల పాది ముందు బాణములు గలదిరైనను అనుట; విశల్యః = బాణములు లేనిది; అస్తు = అగుఁగాక. రుద్రునితూణీరము మున్ను బాణములు గలది యయినను ఇఁక బాణములు లేనిది యగుఁగాక, మమ్ము లోకములను బాధింప కుండుఁగాక యనుట. అస్య = ఈరుద్రునియొక్క; ఇషవః = బాణములు; అనేశన్ = నశించినవి యగుఁగాక. ఈరుద్రుని బాణములు మమ్ము బాధింప నివి యగుఁగాక యనుట. లేక; అస్య = ఈ తూణీరము యొక్క; ఇషవః = బాణములు; అనేశన్ = నశించుఁ గాక. ఆబాణ ములు తూణీరము విడిచి మఱి యెచ్చటనైనను అదృశ్యములయి యుండుఁ గాకయనుట. అస్య = ఈదేవునియొక్క; నిషఙ్గథిః = కత్తియొఱ; ఆభుః = తక్కువగా నుండుటగలది, ఎల్లప్పుడును కత్తిని ధరించు స్వభావము గలది కావున దానికి కత్తితోఁ గూడి యుండుట పుష్కలముగా నుండుట యగును, ఇఁక దానికిఁ దక్కువగా నుండుటయనఁగా కత్తి లేక యుండుట యని చెప్పవలెను, కత్తి లేనిది యనుట; అస్తు = అగుఁగాక, కత్తియొఱ కత్తిలేక పట్టిదిరైయి యుండుఁగాక యని భావము. లేక, నిషఙ్గథిః=ఖడ్గము; ఆభుః = కొంచెముగా నుండునది, తక్కువ శక్తి గలది యనుట; అస్తు= అగుఁగాక, మొక్క వోయినదై మమ్ము లోకములను బాధింప సమర్థము గానిదై యుండుఁగాక యని భావము. ఇదిభాస్కరభాష్యాభిప్రాయము.

ఈమంత్రము రుద్ర సంబోధనము గాని తద్విషయ మయిన యుష్మ చ్ఛబ్ద ప్రయోగముగాని లేని దగుటవలనఁ బరోక్షరూప మనఁబడెను.

ఈ మూఁడు ఋక్కులకును ఛందస్సు అనుష్టుప్పు, ఋషి నారదుఁడు, దేవత రుద్రుఁడు. ఇఁక వీనికిఁ బురశ్చరణము. ఒక ప్రాజాపత్య కృచ్ఛ్ర ముగావించి పరిశుద్ధుఁడై తొమ్మిది దినములు నిరంతరము జపించునది. సిద్ధిఁ డగును. ఈ మంత్రములచే యుద్ధ కాలమున రాజు నాయనముల నభి మంత్రించి దర్భముక్కలు వేయి వేల్వ వలయును. యుద్ధమునకు వచ్చిన శత్రువులు పరాజితు లగుదురు.

ధ్యానము.

ఉద్యద్భాస్కర కోటిప్రకాశ మాదీప్త దహన మూర్ధానమ్। భీషణ భుజఙ్గభూషం ధ్యాయే ద్వివిధాయుధం రుద్రమ్॥

ఉదయించుచున్న కోటి సూర్యులవలెఁ బ్రకాశము గలవాఁడును మండుచున్న యగ్నివంటి శిరస్సు గలవాఁడును భయంకరములైన సర్ప ములు ఆభరణములు గాఁగల వాఁడును నానా విధములగు నాయుధములు గలవాఁడునగు రుద్రుని ధ్యానింప వలెను. అని దీనియర్థము.

ధ్యానాన్తరము.

రుద్రం సుర నియన్తారం శూల ఖట్వాఙ్గ ధారిణమ్। జ్వాలా మాలా వృతం ధ్యాయే ద్భక్తానా మభయప్రదమ్॥

దేవతలకు నియామకుఁడును శూలమును ఖట్వాంగమును ధరించిన వాఁడును జ్వాలా జాలముచేఁ జుట్టఁ బడిన వాఁడును భక్తుల కభయ మొ సంగు వాఁడునగు రుద్రుని ధ్యానింప వలెనని దీని యర్థము. ౧౨

యా తే హే తి ర్మీ ఢు ష్ట మ హ స్తే బ భూ వ తే

ధ నుః । త యా ఽ స్మా న్వి శ్వ త స్త్వ మ య

క్ష్మ యా ప రి బ్భు జ॥

యా - తే - హేతిః - మీఢుష్టమ - హ స్తే - బభూ
వ - తే - ధనుః - తయా - అస్మాన్ - విశ్వతః - త్వమ్-
అయక్ష్మయా - పరిబ్భుజ॥ ౧౩

మీఢుష్టమ = విశేషించి వర్షించు వాఁడా! విశేషించి కోర్కుల వర్షించు వాఁడాయనుట, రుద్ర సంబోధనము. యా = ఏది ; తే = నీయొక్క ; హేతిః = ఆయుధము, ఖడ్గాది రూపము ; అస్తి (అధ్యాహృతము) = కలదో; యత్ (అధ్యాహృతము) = ఏది; తే = నీయొక్క; హస్తే = చేతియందు ; ధనుః = విల్లు; బభూవ = ఉన్నదో ; అయక్ష్మయా = ఉపద్రవము లేనట్టి, ఉపద్రవము సేయనట్టియనుట ; తయా = ఆఖడ్గాది రూపమయిన హేతిచేతను; అయక్ష్మేణ తేన (అధ్యాహృతము) =ఉపద్రవము చేయనట్టి ఆధనుస్సుచేతను ; త్వమ్ = నీవు; అస్మాన్ = మమ్ము ; విశ్వతః = అన్నిట నుండియు ; పరిబ్భుజ = పరిపాలింపుము.

అతిశయముగాఁ గోర్కుల వర్షించునట్టి యోరుద్రుఁడా. నీది ఖడ్గారూపమగు ఆయుధ మేది గలదో; మఱియును నీచేతి యందు ధనుస్సు ఏది గలదో, ఉపద్రవము సేయనట్టి యాఖడ్గాదిరూపమగు నాయుధము చేతను. ఆధ

నుస్సుచేతను సమస్త భయములను బోఁగొట్టి మమ్ముఁ బరి పాలింపుము. అని, తాత్పర్యము. ఇది సాయనీయము.

మీఢుష్టమ = అతి శయముచేతఁ దడుపు వాఁడా! రుద్ర సంబోధనము. తే = నీయొక్క; హస్తే = చేతియందు; ధనుః = ధనుస్సనెడు; యా = ఏ ; హేతిః = ఆయుధము ; బభూవ = ఉన్నదో ; అయక్ష్మయా = భక్తుల కారోగ్యము గలిగించు నట్టి; తయా = ఆ యాయుధముచేత; త్వమ్ = నీవు; అస్మాన్ = మమ్ము ; విశ్వతః = అన్నిటివలను ; పరిబ్భుజ = పరిపాలింపుము.

నీచేతనుండు ధనుస్సనెడు నాయుధ మేదిగలదో; భక్తులకు ఆరోగ్యమొసంగు నట్టి యయ్యాయుధముచే మమ్ము సమస్త పాపములనుండియు నెల్లప్పుడును రక్షింపుమని తాత్పర్యము.

లేక ; అస్మాన్ = మమ్ము ; విశ్వతః = అందఱను ; పరిబ్భుజ = పాలింపుము. పుత్త్రపౌత్త్రాది సహితులమయిన మమ్ము రక్షింపుమనుట. మఱికొందఱు చెప్పెదరు. తే = నీయొక్క ; హేతిః = హింస ; యా = ఏది గలదో. దాని కొఱకు, హస్తే = చేతియందు; ధనుః = విల్లు; యత్ = ఏది ; బభూవ = కలదో. అయక్ష్మయా = భక్తులకు బాధ సేయనియట్టి; తయా = ఆహింసచేతను ; తేన = అధనుస్సుచేతను ; త్వమ్ ; అస్మాన్; విశ్వతః ; పరిబ్భుజ.

నీవు చేయునట్టి హింసయేదిగలదో, తదర్థము నీవు చేతియందు ధరించిన ధనుస్సు ఏది గలదో ; భక్తుల బాధింపనట్టి ఆహింస చేతను అధనుస్సుచేతను మాశత్రువుల హింసించి మమ్ము సర్వ భయములనుండి రక్షింపుము అని తాత్పర్యము. ఇది భట్టభాస్కరీయము. ౧౩

న మ స్తే అ స్త్వా యు ధా యా ౽ నా త తా య

ధృ ష్ణ వే । ఉ భా భ్యా ము త తే న మో బా

హు భ్యాం త వ ధ న్వ నే ॥

నమః - తే - అస్తు - ఆయుధాయ - అనాతతాయ - ధృష్ణ
వే - ఉభాభ్యామ్ - ఉత - తే - నమః - బాహుభ్యామ్ - త
వ - ధన్వనే ॥ ౧౪

తే = నీయొక్క ; అనాతతాయ = చాఁపఁబడనిదియు, ధనుస్సునందు సంధింపఁబడనిదియునగుట ; ధృష్ణవే = స్వభావముచేత బాధించుటకు సమర్థమయినదియు నగు ; ఆయుధాయ = బాణముకొఱకు; నమః = నమస్కారము; అస్తు = అగుఁగాక. ఉత = మఱియు; తే = నీయొక్క; ఉభాభ్యామ్ = రెండైన; బాహుభ్యామ్ = చేతులకొఱకు; నమః = నమస్కారము ; అస్తు (అధ్యాహృతము) = అగుఁగాక. తవ = నీయొక్క; ధన్వనే = ధనుస్సుకొఱకు ; నమః అస్తు (అధ్యాహృతము) = నమస్కారము అగుఁగాక.

రుద్రుఁడా! స్వభావముచే హింసించుటకు సమర్థమయ్యు ధనుస్సునందు సంధింపఁబడనిదికావున శాంతమయిన నీబాణమునకు నమస్కారము. మఱియు ధనుస్సునుబట్టి [illegible] నీరెండు చేతులకును

నమస్కారము, బాణ ప్రయోగమునకు సాధనమయిన నీధనుస్సునకును నమస్కారము గావించెదను. అని, తాత్పర్యము. ఇది సాయనీయము.

తే = నీయొక్క ; అనాతతాయ = ఎక్కు పెట్టఁ బడనిదియు ; ధృష్ణవే = మిక్కిలి దృఢమయినదియు, లేక, భక్తులుగానివారలకు భయము గలిగించు స్వభావము గలదియు నగు ; ఆయుధాయ= ధనుస్సుకొఱకు, నమః = నమస్కారము; అస్తు = అగుఁగాక. ఉత = మఱియు; తే= నీయొక్క ; ఉభాభ్యామ్ = రెండయిన; బాహుభ్యామ్ = చేతులకొఱకు, కుడి యెడమ చేతుల కొఱకనుట ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక, మాకు భయమును గలిగించునట్టి రెండు చేతులకును నమస్కారమనుట. తవ= నీయొక్క ; ధన్వనే = వింటికొఱకు ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక. మఱల ధనువు నమస్కరించుట ఆదరార్థము.

రుద్రుఁడా ! స్వభావముచే దృఢమయి భక్తులు గాని వారలకు భయంకర మయినను మోపెట్టఁ బడక యుండుటచే శాంతమయిన నీధనువునకు నమస్కారము, నీరెండు చేతులకును నమస్కారము, మరల నీధనుస్సునకు నమస్కారము చేయుచున్నాను. అని తాత్పర్యము.

లేక ; తే; అనాతతాయ = ఉద్యుక్తము గానిదియు ; ధృష్ణవే= భయంకరమునగు ; ఆయుధాయ = బాణము కొఱకు ; నమః = నమస్కారము అగుఁగాక. శేషము సమానము.

లేక; తే ; అనాతతాయ = ఎత్తఁబడని యట్టిదియు, ప్రయోగించుటకు ఎత్తఁబడక పెట్టినచోటనే యున్నట్టిదియు ననుట ; ధృష్ణవే = భయంకరమునగు ; ఆయుధాయ = గదమొదలగు నాయుధము కొఱకు; నమః=నమస్కార మగుఁగాక. ఇతరము తుల్యము. భట్టభాస్కరీయము.

పరి తే ధన్వనో హేతిరస్మాన్ వృణక్తు విశ్వ
తః । అథో య ఇషుధిస్తవాఽఽరే అస్మ
న్నిధేహి తమ్ ॥

పరి - తే - ధన్వనః - హేతిః - అస్మాన్ - వృణక్తు - విశ్వతః - అథో - యః - ఇషుధిః - తవ - ఆరే - అస్మత్ - నిధేహి - తమ్॥ ౧౫.

ఇతి శ్రీమద్యజుస్సంహితాయాం చతుర్థకాణ్డే పఞ్చమ
ప్రపాఠకే, ప్రథమోఽనువాకః.

తే = నీయొక్క; ధన్వనః = ధనుస్సు యొక్క; హేతిః = బాణము; అస్మాన్ = మమ్ము; విశ్వతః = అంతటను; పరి వృణక్తు = విడుచుఁగాక, మమ్ము బాధింపకుండుఁగాక యనుట. అథో = మఱియు; తవ = నీయొక్క; ఇషుధిః = అమ్ములపొది; యః = ఏదిగలదో; తమ్ = దానిని; అస్మత్ = మాకంటె; ఆరే = దూరమునందు; నిధేహి = ఉంచుము.

రుద్రా! నీధనుస్సుచేఁ బ్రయోగింపఁబడు బాణమేదిగలదో, అది మమ్ము ఎచ్చటను బాధింపకుండుఁగాక. మఱియు భయంకరములగు బాణములకు స్థానమయిన నీయమ్ములపొది యేది గలదో, నీవు దానిని గూడ,

అందలి బాణములు మమ్ము బాధింప కుండునట్లు. మాకు దూరముననుంచుము అని తాత్పర్యము. సాయనీయము.

తే = నీయొక్క ; ధన్వనః = ధనుస్సుయొక్క; హేతిః = హింస; అస్మాన్ = మమ్ము ; విశ్వతః = అన్నివిధములను, లేక, అంపలను, పుత్త్రపౌత్త్రాదులతోఁ గూడిన వారల ననుట; పరివృణక్తు = విడుచుఁ గాక, బాధింప కుండుఁగాక. అథో = మఱియు ; తవ = నీయొక్క ; ఇషుధిః = అమ్ములపొది; యః = ఏదిగలదో; తమ్ = దానిని ; అస్మత్ = మాకంటె; అరే = దూరమునందు; లేక; అరే = శత్రువుల సమూహము నందు; నిధేహి = ఉంచుము.

రుద్రా! నీధనుస్సు గావించు హింస మమ్ము మావారలను అందఱను అన్నివిధముల బాధింప కుండుఁగాక. మఱియు భయంకరములగు బాణము లుండు నీయమ్ములపొదని, మాయొద్దనుండి తొలఁగించి మా శత్రువుల యందుంచుము. అని, తాత్పర్యము. ఇది భట్టభాస్కరీయము.

ఈమూఁడు మంత్రములు, రుద్ర విషయమగు యుష్మచ్ఛబ్ద ప్రయోగము కలవియగుటచేఁ బ్రత్యక్షకృతములు. వీని ఛందస్సు అనుష్టుప్పు, ఋషియు దేవతయు భగవంతుఁడు. ఇఁక వీనిపురశ్చరణము. ఒక ప్రాజాపత్య కృచ్ఛ్రముచేసి తన్ను శుద్ధుని గావించికొని తొమ్మిది దినములు నిరంతరము జపింపవలెను. మంత్రసిద్ధియగును. యుద్ధకాలమునఁ, బదునొకండు వేల దీపములకుఁ జాలిన తైలమును ఒక గొప్ప పాత్రలో నుంచి, యందు దేవు నావాహనముచేసి, చుట్టు దిక్పాలురఁ నావాహనముచేసి యారాధించి, యేడు దినము లాతైలము స్పృశించుచుఁ బ్రతి దినమును ఎనిమిది వేలావృత్తులు జపింపవలెను. శత్రురాజ్యము సమీపించినపుడు ఆసిద్ధ తైల

ముచేఁ బదునొకండువేల దీపములు వెలిఁగించి యెత్తించుకొని, రాజును వదలి, సేనాపతి సేనాసహితుండై ముందు నడువవలెను. ఆదీపములజ్వాలను జూచి శత్రుసేన నిలువఁజాలదు. తత్ప్రభావముచే శత్రువులు నశింతురు.

మఱియొక ప్రకారము. మంత్ర సిద్ధులగు బ్రాహ్మణులు సిద్ధ వేషము ధరించి, శత్రునగరముఁ బ్రవేశించి, శత్రురాజుమీఁద నభిచారముఁ బ్రయోగించునది. శత్రురాజు ఉపయోగించు వస్తువులను ఈమంత్రము లుచ్చరించుచు స్పృశించియుఁ జూచియు, స్పర్శన దర్శనముల కశక్యమగు దానిని. తన్ముఖంబునవిని, "అభిచారోఽస్తు" అభిచార మగుఁగాకయని యంతమునఁ జేర్చి యీమంత్రముల జపింపవలెను.

ప్రకారాంతరము. ఒకశంకువును ఈమంత్రములచే వేయిమాఱు లభిమంత్రించి, శత్రు పట్టణము నందుఁ జేరిన జతుష్పథంబునఁగాని దేవాలయమునందుఁగాని దేవోద్యానము నందుఁగాని, ప్రహరి యందుఁగాని, అగడ్త యందుఁగాని పాఁతునది. ఆనగరము శివుని కోపమునంజేసి మూఁడు సంవత్సరములలో వ్యాధిచే నశించును. చేయించునట్టి యాచార్యునకు రాజ్యముతో సరియయిన దక్షిణ యియ్యవలెను.

ధ్యానము.

ప్రణమదమరలోక మౌళిమాలా కుసుమరజోఽరుణపాద పద్మయుగ్మమ్।అనవరత మనుస్మరే ధ్రువాన్యా సహజగతాం పితరం పినాకపాణిమ్॥

నమస్కరించుచున్న దేవతల సమూహముయొక్క శిరస్సుల యందలి పూదండల పూవుల పరాగముచేఁ గొంచె మెఱ్ఱనైన కమలముల వంటి పాదముల జంటగలవాఁడును (మిక్కిలి యెఱ్ఱనైన పాదములు పుప్పొడి పోఁకటచే మెఱ్ఱనగుటవలనఁ గొంచె మెఱ్ఱని వైనవి). లోకము

లకుఁ దండ్రియును పినాకమను ధనుస్సు చేతం గలవాఁడును పార్వతితోఁ గూడిన వాఁడునగు రుద్రు నెల్లప్పుడును ధ్యానింపవలెను. అనియర్థము. ౧౫.

ఇది శ్రీమత్ఖవాటోప నామ సుందరరామ ప్రణీతంబగు
శ్రీరుద్ర భాష్యాంధ్ర వివరణము నందుఁ బ్రథమానువాకము.

ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ.

అ థ ద్వి తీ యా ను వా క ః.

సాయనీయము. భగవంతుఁడగు రుద్రునిధనుర్బాణధరంబగు ప్రధానరూప మేదిగలదో, అది ప్రథమానువాకమునఁ బ్రసన్నము గావింపఁబడినది. ఇఁక లోకముల నిర్వాహమునకు హేతువులయిన యారుద్రుని లీలా విగ్రహము లేవిగలవో, వాని ప్రసాదనము, ఎనిమిదనువాకములచేఁ జేయఁబడు చున్నది. మొదటియను వాకంబున నన్నియుఋక్కులు. ఇర్వైనిమిదియను వాకముల నన్నియు యజస్సులు. రెండు వాక్యములు గలది ఋక్కు ఏకవాక్యరూపము యజస్సు ననిభేదము. ఆయజుస్సులును రెండు విధములు, ఉభయతో నమస్కారములు (రెండువైపుల నమశ్శబ్దముగలవి). అన్యతరతో నమస్కారములు (ఒక వైపున నె నమశ్శబ్దము గలవి) అని. అందు మొదటి మూఁడను వాకములయందు ఉభయతో నమస్కార ములు. అనఁగా ఆదియందును అంతమందును నమశ్శబ్దము గల వాక్య మొక్కొక యజుస్సుగాను తక్కిన యయిదింటియందు ఆదియందుమాత్రమె నమశ్శబ్దము

కలది యొక్కొక యజుస్సు గాను గ్రహింప వలెను. అందు రెండవయను వాకంబున పదుమూఁడు యజుస్సులు.

భట్ట భాస్కరీయము. ప్రథమానువాకముచే భగవంతుండగు రుద్రునిఁ బ్రసన్నుం గావించి, అతం డుపసంహరించుటకు సాధనములయిన ధనురాదులను బ్రసన్నములఁజేసి, వానిని ఉపసంహరింపంజేసి, యుఁక నెనిమిదియను వాకముల నతని విశ్వరూపమును స్తుతించుటయు నమస్కరించుటయు, జేయఁబడు చున్నది. అందు మొదటిమూఁ డనువాకములందు నమస్కారము మొదటను అంతమునను గల వాక్యమొక యజుస్సని శాకపూణి. నమస్కారము మొదటఁగల వాక్యమొక యజుస్సు, నమస్కార మంత మందుఁగలదియు నొక యజుస్సని యాస్కుఁడు. ఎనిమిదియను వాకములును ఎనిమిది యజుస్సులని కాశకృత్స్నుఁడు. అయినను ప్రథమ పక్షమె యవలంబింపఁ బడును. అందుఁ బ్రతి యజుస్సునందును ఇద్దఱిసి రుద్రులకు స్తుతియు నమస్కారమునని యెఱుంగునది. రుద్రుఁ డొకఁడె యయినను నమస్కార ప్రవృత్తి నిమిత్తభేదముచే భేదము కల్పించి ద్విత్వ మారోపింపఁ బడుచున్నది. ఒక మంత్రమునందె మూఁడు నామములు చెప్పఁబడినచో నొకటి యితరమునకు విశేషణమగును. అందుఁ గొన్ని యజుస్సులు ఉభయతో నమస్కారములు, కొన్ని అన్యతరతో నమస్కారములు, వానియందు, ఉభయతో నమస్కారములు ఘోరతరములనియు అన్యతరతో నమస్కారములు శాంతతరములనియుఁ జెప్పఁబడి యున్నది. బహు వచనాంత శబ్దములకు, రుద్రునిచే సృష్టులయి రుద్రసదృశులయిన రుద్రులర్థము. రుద్రపర్యాయములు కాని వానికి తత్తదధిష్ఠానబుద్ధిచే రుద్రుఁడర్థమని తెలియునది. ఈయజుస్సుల ఛందస్సులు తత్తదక్షర సంఖ్యా క్రమముచే యథాశాస్త్రము గ్రహించునది.

న మో హి ర ణ్య బా హ వే సే నా న్యే ది శాం

చ ప త యే న మః ॥

నమః - హిరణ్యబాహవే - సేనాన్యే - దిశామ్ - చ - ప

తయే - నమః ॥ ౧

హిరణ్యబాహవే = బంగారముచే నిర్మితములయిన భూషణములు చేతులందుఁ గలవాఁడగు ; సేనాన్యే = యుద్ధములందు సేనలను నడపు వాని కొఱకు, సేనాపతి రూపుఁడైన రుద్రుని కొఱకనుట ; నమః = నమస్కారము అగుఁగాక. దిశామ్ = దిక్కుల యొక్క; పతయేచ = పాలకుఁడైన రుద్రునికొఱకు ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక.

బాహువులందు బంగారుభూషణములు దాల్చినవాఁడును యుద్ధములందు సేనలను నడపువాఁడునగు రుద్రునకు నమస్కారము. దిక్కులఁ బాలించువట్టి రుద్రునకు నమస్కారము. అని తాత్పర్యము.

భ- అందు మొదట, ఎవ్వఁడును తన వస్తువునుహింసింపడని, రుద్రుఁడు విశ్వమున కంతయుఁ బతియగుటఁ బ్రతి పాదించుచు నమస్కారము సేయఁబడు చున్నది. హిరణ్యబాహవే = బంగారు సొమ్ములు చేతులందుఁ గలవాఁడగు, బాహు గ్రహణము సర్వాంగోప లక్షణము, బంగారు భూష ణములు సర్వాంగములందును గలవాఁడనుట, లేక, హిరణ్యమువంటిచేతులు గలవాఁడు, బంగారువంటి దేహము గలవాఁడనుట ; లేక, హితమును రమణీయమును అగునది హిరణ్మయ మనఁబడును. అట్టి చేతులు గలవాఁడు,

అట్టి దేహము గలవాఁడు, భక్తుల మనస్సునకు ఆనంద కరమయి వారలకు అభ్యుదయాది నిశ్శ్రేయస సాంతము హితము నిచ్చునట్టి మంగళవిగ్రహము గలవాఁడనుట. సేనాన్యే = సేనల నడుపు వానికొఱకు, సేన లనఁగా సంఘాతములు(సమూహములు), దేవతలు మనుష్యులు పితరులు అసురులు రాక్షసులు పిశాచులు యక్షులు కిన్నరులు విద్యాధరులు మొదలగు భోక్త లగు చేతనులును, ప్రకృతి మొదలుకొని పృథివివఱకుఁ గల భోగ్యము లగు అచేతనములును, ఈరెండు సంఘాతములను నడపువాఁడు, స్వామి యగుటచే వానికి నియామకుఁడనుట, అట్టి రుద్రునకు; నమః = నమస్కార మగుఁగాక. దిశామ్ = దిక్కులయొక్క ; పతయే = పాలకునికొఱకు. దిక్పాలాత్మకుఁడగు రుద్రుని కొఱకనుట ; లేక, దిక్కులకు వ్యవస్థాపకుఁ డగుటచే దిక్పతి యాదిత్యుఁడు, దేవుని కీర్తించిన పిదపఁ దదుపాసనమునకు స్థానమయిన యాదిత్యుఁడు కీర్తింపఁబడు చున్నాఁడు, అట్టి యాదిత్యునికొఱకు ; లేక ; ద్రవ్యగుణ కర్మాదులయొక్కయు ధర్మాధర్మాదుల యొక్కయు వ్యవస్థలు దిక్కులనఁ బడును, వానికి పతి, యనఁగా, వానిని తత్తదను గుణముగాఁ బ్రవర్తింపఁ జేయు వాఁడనుట, అట్టి రుద్రునికొఱకు ; నమః = నమస్కారముఅగుఁగాక.

న మో వృ క్షే భ్యో హ రి కే శే భ్యః ప శూ నాం

ప త యే న మః ॥

నమః - వృక్షేభ్యః - హరికేశేభ్యః - పశూనామ్ - పత
యే - నమః ॥

హరి కేశేభ్యః = పచ్చ వన్నెగల వెంట్రుకలుగల, ఆకులుఅను వెంట్రుకలు గల యనుట ; వృక్షేభ్యః = వృక్షముల కొఱకు, వృక్షరూపు లగు రుద్రులకొఱకు! నమః = నమస్కారము అగుఁగాక. పశూనామ్ = పశువులయొక్క ; పతయే = పాలకునికొఱకు ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక.

హరితవర్ణములగు పత్త్రము లను వెంట్రుకలుగలిగి వృక్షరూపులగురు ద్రులకు నమస్కారము, పశుపతి యగు రుద్రునకు నమస్కారము. అని తాత్పర్యము.

భ. హరి కేశేభ్యః= హరితవర్ణములయిన పత్త్రరూపములగు వెంట్రు కలుగల ; వృక్షేభ్యః = వృక్షరూపులగు రుద్రుల కొఱకు, లేక, వృక్షము లందుండు రుద్రులకొఱకు, మంచము లఱచుచున్నవి యనునట్లు, తద్గతుల కుఁ దద్భావ వ్యపదేశము ; లేక; వృక్షముల వంటివికావున బ్రహ్మాది పిపీలి కాంతములగు చేతన వర్గములు వృక్షము లనఁబడుచున్నవి, ఎట్లనఁగా, బ్ర హ్మాండమును భూమియందుఁ బుట్టినవి, మఱియు, వృశ్చ్యన్తే, ఇతివృక్షాః, ఛేదింపఁబడునవి వృక్షము లనఁబడును, నాశవంతము లనుట, నశించునట్టి యుపాధిగల బ్రహ్మాది పిపీలికాంతచేతన వర్గ రూపులగు రుద్రుల కొఱకు; నమః = నమస్కార మగుఁగాక. పశూనామ్ = ద్విపదములు, చతుష్పద ములును అగు బ్రహ్మాది స్థావరాంత పశువులయొక్క ; పతయే = ప్రభువు కొఱకు, "బ్రహ్మాద్యాస్థ్సావరాన్తాశ్చ పశవః పరికీర్తితాః" అనిస్మృతి. నమస్కార మగుఁగాక.

హరితవర్ణములగు కేశములు గలవారలును, వృక్షములందుండు వారలునగు రుద్రులకు, లేక, వృక్షములవలె జన్మ నాశములుగల బ్రహ్మాది పిపీలికాదులకు ఆత్మయయిన రుద్రులకును, పశుపతియగు రుద్రునకును నమస్కారము అనితాత్పర్యము.

న మ స్స స్పి ఞ్జ రా య త్వి షీ మ తే ప థీ నాం

ప త యే న మః ॥

నమః - సస్పిఞ్జరాయ - త్విషీమతే - పథీనామ్ - పతయే-
నమః ॥ 3

సస్పిఞ్జరాయ = లేతకసవువలె నెఱుపుగలసిన పసపువన్నెగలవాడగు ; త్విషీమతే = అధికమయిన కాంతిగల రుద్రునికొఱకు; నమః= నమస్కారమగుగాక. పథీనామ్ = మార్గములకు, శాస్త్రోక్తములయిన దక్షిణోత్తర తృతీయమార్గములకు, కర్మఠులకుఁ జెప్పఁబడిన పునరావృత్తి సహితమయిన ధూమాదిమార్గమును ఉపాసకులకుఁ జెప్పఁబడిన పునరావృత్తి రహితమయిన అర్చిరాది మార్గమును జ్ఞానికిఁ జెప్పఁబడిన బ్రహ్మాత్మభావరూప విదేహముక్తి లక్షణమయిన మార్గమును అను మూఁడు మార్గములకును అనుట ; పతయే= పాలకుఁడగు రుద్రునికొఱకు; నమః= నమస్కారము.

లేతకసవువలె నెఱుపుగలసిన పసపువన్నెగలవాఁడును మహాతేజసుఁడునగు రుద్రునకు నమస్కారము, శాస్త్రములందు జెప్పఁబడిన పితృయాన

మార్గమును దేవయానమార్గమును విదేహముక్తిని నియమించినవాఁడగు రుద్రునకు నమస్కారము. అని తాత్పర్యము.

భ. సస్పింజరాయ = లేఁతగడ్డివలె రక్తపీతవర్ణముగల, లేక, ష్సా భక్షణే అనుధాతువువలన వర్ణవ్యత్యయముచే సస్పియనినిష్పన్నమగుచున్నది, సస్పులనఁగా భక్షణ స్వభావులగు రాక్షసులు మొదలయిన సన్మార్గద్వేషులు చెప్పఁబడుచున్నారు, వారలను జీర్ణింపఁజేయువాఁడు, అట్టి; త్విషీమతే= అధికమయిన కాంతిగలవాఁడు, లేక, స్వయంప్రకాశరూపుఁడు, అట్టి రుద్రునికొఱకు; నమః = నమస్కారమగుఁగాక. పథీనామ్ = లౌకికములు వైదికములునగు సన్మార్గములకు, లేక, అర్చిరాది మార్గము మొదలగు మార్గములకు; పతయే = ప్రవర్తింపఁ జేయునట్టి రుద్రునికొఱకు: నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

లేఁతగడ్డివలె రక్తపీత వర్ణముగలిగి మహాతేజుఁడగు రుద్రునకు నమస్కారము. (రాక్షసులు మొదలగు సన్మార్గద్వేషుల నశింపఁ జేయునట్టి స్వయంప్రకాశ స్వరూపుఁడగు రుద్రునకు నమస్కారము), లౌకిక వైదికములగు సన్మార్గముల లోకమునందుఁ బ్రవర్తింపఁ జేయునట్టి రుద్రునకు నమస్కారము (ఉపాసకులు మొదలగువారిని వారి యోగ్యతకుఁ దగునట్లు దేవయానము మొదలగు మార్గములం దీసికొని పోవునట్టి రుద్రునకు నమస్కారము). అని, తాత్పర్యము. 3

నమో బభ్లుశాయ వివ్యాధినేఽన్నానాం

పతయే నమః ॥

నమః - బభ్లుశాయ - వివ్యాధినే - అన్నానామ్ - పత

యే - నమః ॥   ౮

బభ్లుశాయ = వృషభమునందు శయనించువాఁడు, వృషభముమీఁద గూర్చుండిన వాఁడనుట, అగు; వివ్యాధినే = శత్రువులను విశేషించి గొట్టునట్టి రుద్రుని కొఱకు; నమః= నమస్కారమగుఁగాక. అన్నానామ్= అన్నములకు ; పతయే = పాలకుఁడగు రుద్రుని కొఱకు; నమః = నమస్కార మగుఁగాక:

వృషభము మీఁదఁ గూర్చుండినవాఁడై శత్రువులను విశేషించి బాణములచేఁ బ్రహరించునట్టి రుద్రునకు నమస్కారము, ప్రాణులకు జీవనా ధారమయిన సర్వ విధములగు నన్నములకు నాధుఁడగు రుద్రునకు నమస్కారము. అని, తాత్పర్యము.

భ. బభ్లుశాయ = కపిల వర్ణము గలసిన గోరోజనపు వన్నె గలవాఁడగు, లేక, భభ్రువనఁగా భరించునది కావున వృషభము, శవర్ణముమత్వర్థీయము, రేఫమునకులకారము, వృషభముగలవాఁడు, లేక, బభ్లౌశేతే.వృషభమునందు శయనించువాఁడు, అగు; వివ్యాధినే = ఆఁకలి మొదలగురూపమున మిక్కిలి పీడించునట్టి రుద్రునికొఱకు ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక. అన్నానామ్=అన్నములకు, భుజింపఁదగిన యోషధులకనుట; పతయే =స్వామియగురుద్రునికొఱకు; నమః = నమస్కార మగుఁగాక.

కపిల పింగలవర్ణము గలవాఁడై [వృషభారూఢుఁడై]జనులకు ఆఁకలి మొదలగు బాధను గలిగించునట్టి రుద్రునకు నమస్కారము. మఱియు భు

జింపఁ జగినట్టి యోషధుల కంతయు నాథుఁడగు రుద్రునకు నమస్కారము. అని తాత్పర్యము. ౪

న మో హ రి కే శా యో ప వీ తి నే పు ష్టా నాం

ప త యే న మః ॥

నమః - హరికేశాయ - ఉపవీతినే - పుష్టానామ్ - పత

యే - నమః ॥ ౫

హరికేశాయ=నల్లని వెండ్రుకలుగలవాఁడగు, నరపురేనివాఁడనుట; ఉపవీతినే = మంగళము కొఱకు యజ్ఞోపవీతముగల రుద్రుని కొఱకు; నమః = నమస్కారము. పుష్టానామ్ = పరిపూర్ణులకు, పరిపూర్ణము లయిన గుణములుగల పురుషులకనుట; పతయే = నాథుఁడగు రుద్రుని కొఱకు; నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

ఎంతమాత్రము నరపులేక నల్లని వెండ్రుకలు గలవాఁడై మంగళార్థము యజ్ఞోపవీతము ధరించినవాఁడగు రుద్రునకు నమస్కారము, పరిపూర్ణములగు సద్గుణములుగల పురుషులకు నాధుఁడగురుద్రునకు నమస్కారము. అని తాత్పర్యము.

భ. హరికేశాయ = నల్లని వెండ్రుకలు గలవాఁడగు, నిత్యమయిన యౌవనము గలవాఁడనుట; ఉపవీతినే = మంగళాచారముకొఱకు య

జ్ఞోపవీతముగలరుద్రుని కొఱకు: నమః = నమస్కారమగుఁగాక. పుష్టానామ్ = పరిపూర్ణగుణులకు, లేక, పుష్టములనఁగా పుష్టులు, అవి, వాక్పుష్టి జ్ఞానపుష్టి శరీరేంద్రియపుష్టి గృహక్షేత్రపుష్టి ధనధాన్యపుష్టి ప్రజాపుష్టి పశుపుష్టి గోపుష్టి ధర్మపుష్టి అణిమాదిపుష్టియని పది, వానికి; పతయే = పాలకుఁడగు రుద్రునికొఱకు; నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

నిత్య యౌవనము గలవాఁడగుటచే నల్లని వెండ్రుకలతో నొప్పువాఁడును మంగళాచారమునను సరించి యజ్ఞోపవీతము దాల్చినవాఁడునగు రుద్రునకు నమస్కారము, వాక్పుష్టి మొదలగు దశవిధ పుష్టులకు పాలకుఁడగు రుద్రునకు నమస్కారము. అని తాత్పర్యము. ౫

న మో భ వ స్య హే త్యై జ గ తాం ప త యే

నమః ॥

నమః - భవస్య - హేత్యై - జగతామ్ - పతయే - నమః॥

భవస్య = సంసారమునకు; హేత్యై = ఆయుధమయిన రుద్రుని కొఱకు, సంసారము ఛేదించునట్టి రుద్రునికొఱకనుట; నమః = నమస్కారమగుఁగాక. జగతామ్ = లోకములకు; పతయే = పాలకుఁడగు రుద్రుని కొఱకు; నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

సంసారము ఛేదించునట్టి రుద్రునకు నమస్కారము, సర్వ లోకములకుఁ పాలకుఁడయిన రుద్రునకు నమస్కారము. అని తాత్పర్యము.

భ. భవస్య = సంసారముయొక్క; హేత్యై = హింస కొఱకు, సంసారము సేయునట్టి హింస యేదిగలదో తద్రూపుఁడయిన రుద్రుని కొఱకగుట ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక. జగతామ్ = పృథివి మొదలగు లోకములకు ; పతయే = పాలించువాఁడగు రుద్రునకు ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక.

సంసారమునందుఁ బ్రాణులను దుఃఖపఱచు రుద్రునకును దుఃఖితులగువారి రక్షించు వాఁడగు రుద్రునకును నమస్కారమని తాత్పర్యము.

నమో హిరణ్య బాహవే యనునది మొదలగు నైదు మంత్రములచే పంచబ్రహ్మలయొక్క అయిదువర్ణములను వేఱువేఱుగాఁ బ్రతిపాదించి, యీఱవదియగు నీమంత్రముచే సంసార నాశకుండగు పంచవక్త్రుఁడు ప్రతిపాదింపఁబడుచున్నాఁడని కొందఱు వచింతురు. ౬

న మో రు ద్రా యాఽఽ త తా వి నే క్షే త్రా ణాం
ప త యే న మః ॥

నమః - రుద్రాయ - ఆతతావినే - క్షేత్రాణామ్ - పత
యే - నమః ॥ ౭

ఆతతావినే, ఆతత = విరివిచేయఁబడిన ధనుస్సుచేత, అవినే = రక్షించువాఁడగు, మోపెట్టఁబడిన ధనుస్సుచేత శత్రువుల సంహరించి భక్తుల రక్షించు వాఁడనుట ; రుద్రాయ = రుద్రునికొఱకు ; నమః =

నమస్కారము అగుఁగాక. క్షేత్రాణామ్ = వరిమడులకు ; పతయే = పాలకుఁడగు రుద్రుని కొఱకు ; నమః=నమస్కార మగుఁగాక.

మోపెట్టిన ధనుస్సుచే భక్తులకు శత్రువులయిన వారిని సంహరించి భక్తులఁ గాపాడునట్టి రుద్రునికొఱకు నమస్కారము. వరిమడులఁ బాలించునట్టి రుద్రునికి నమస్కారము. అని తాత్పర్యము.

భ. ఆతతధన్వనే = మోపెట్టఁబడిన యల్లెత్రాడుఁగల ధనుస్సుచే లోకములనురక్షించునట్టి, లేక, అట్టిధనుస్సునుధరించువాఁడు, లేక, అట్టిధనుస్సు గలవాఁడు, అగు;రుద్రాయ; నమః. క్షేత్రాణామ్= శరీరములకు;పతయే= రక్షించువాఁడు, లేకప్రభువు, అయినరుద్రునికొఱకు, అట్లు, “ ఈశ్వర స్సర్వభూతానాం హృద్దేశేఽర్జునతిష్ఠతి, భ్రామయం త్సర్వభూతానియం త్రారూఢాని మాయయా” అర్జునా! సంసారయంత్రము నెక్కిన సమస్తభూతములను మాయచేఁద్రిప్పుచు ఈశ్వరుఁడు సమస్తభూతముల హృదయప్రదేశమునందున్నాఁడు. అని భగవద్వాక్యము, లేక, క్షేత్రాణామ్= అవిముక్తము మొదలగు పుణ్యస్థలములకు ; పతయే = ప్రభువయిన రుద్రుని కొఱకు; నమః,

ఎక్కుపెట్టఁబడిన ధనుస్సుచే దుష్టులసంహరించి లోకముల రక్షించునట్టి రుద్రునకు (అట్టి ధనుస్సును ధరించువాఁడు, లేక, అట్టి ధనుస్సు గలవాఁడగురుద్రునికి) నమస్కారము. సమస్త శరీరములందు హృదయప్రదేశమునందుండి తత్తత్కర్మంబుల నియమించువాఁడు (పుణ్య క్షేత్రముల నెల్లఁ బాలించువాఁడు) అగు రుద్రునకు నమస్కారము. అని తాత్పర్యము. ౭

న మ స్సూ తా యా ఽ హ న్త్యా య వ నా నా ం

ప త యే న మః ॥

నమః - సూతాయ - అహన్త్యాయ - వనానామ్ - పత

యే - నమః ॥ ౮

సూతాయ = సారథియును ; అహన్త్యాయ = వధించుటకు నలవి గానివాఁడునగు రుద్రునికొఱకు ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక. వనానామ్ = అడవులయొక్క ; పతయే = పాలించువాఁడగు రుద్రునికొఱకు, నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

సారథిరూపుఁడును శత్రువులకు వధింప నలవిగానివాఁడునగు రుద్రునకునమస్కారము, వనముల కధిపతియయిన రుద్రునకు నమస్కారము. అని తాత్పర్యము.

భ. సూతాయ= సారథియు, జగత్తను రథమును నడపువాఁడనుట; లేక ; పురాణము చెప్పువాఁడు, యుగాదియందుఁ బురాణములు సృజించువాఁడనుట, లేక, సుతమనఁగాయజ్ఞార్థము ఖండింపఁబడినసోమలత, దీర్ఘము ఛాందసము, సోమలతా స్వరూపుఁడనుట, అగు ; అహన్త్యాయ= వధింపనశక్యుఁడు, జ్యోతిస్వరూపుఁడనుట, లేక అహమేవసర్వమ్ అనుదాని భావము అహంతా దానియందుఁ గలుగువాఁడు, సర్వాత్మైక్య జ్ఞాన స్వరూపుఁడనుట, అట్టి రుద్రునికొఱకు ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక. వనానామ్ = అడవులకు, శ్మశానము మొదలగు వివిక్త ప్రదేశములకనుట, పతయే = స్వామియగు రుద్రునికొఱకు; నమః.

జగత్తుఅను రథమునకు సారథియయినవాఁడును; (యుగాదియందుఁ బురాణంబులు సృజించువాఁడును, లేక, సోమలతా స్వరూపుఁడును) వధించుటకు నలవిగాని ఆత్మజ్యోతి స్వరూపుఁడును (సర్వాత్మైక్యజ్ఞాన స్వరూపుఁడు] నగు రుద్రునకు నమస్కారము, శ్మశానము మొదలగు వివిక్త ప్రదేశములకు నాధుఁడగు రుద్రునకు నమస్కారము. అని తాత్పర్యము. ౮

న మో రో హి తా య స్థ ప త యే వృ క్షా ణా ం
ప త యే న మః ॥

నమః - రోహితాయ - స్థపతయే - వృక్షాణామ్-పతయే-
నమః ॥

రోహితాయ= ఎఱ్ఱని వన్నెగలవాఁడును ; స్థపతయే=ప్రభువునైన రుద్రునికొఱకు ; నమః = నమస్కారము అగుఁగాక. వృక్షాణామ్ = వృక్షములయొక్క ; పతయే = పాలకుఁడగు రుద్రునికొఱకు; నమః= నమస్కార మగుఁగాక.

ఎఱ్ఱనివర్ణము గలవాఁడును ప్రభువునగు రుద్రునికి నమస్కారము, వృక్షములఁ బాలించునట్టి రుద్రునికి నమస్కారము. అని, తాత్పర్యము.

భ. రోహితాయ = ఎఱ్ఱనివన్నె గలవాఁడగు, లేక, రో = వాచక మగుశబ్దమునకు, హితాయ = అనుకూలుఁడు, లేక, వాచక శబ్దమునందు, హితాయ = ఉండువాఁడును, వాచ్యరూపమున నుండు వాఁడనుట,

అగు; స్థపతయే = గృహములు మొదలగునవి చేయువాని కొఱకు; లేక, సర్వత్ర స్థాతాచ సర్వస్య పాతాచస్థపతిః; అంతట నుండువాఁడును అన్నిటిని రక్షించువాఁడునగురుద్రునికొఱకు; నమః. వృక్షాణామ్ = వృక్షముల యొక్క; పతయే = పాలకుఁడగు రుద్రునికొఱకు; నమః.

రక్తవర్ణుఁడును, (వాచకరూపమగు శబ్దమునందు వాచ్య రూపమున నున్నవాఁడును) శిల్పియు (అంతటనుండి యన్నిటిని రక్షించువాఁడు) నగు రుద్రునకు నమస్కారము, వృక్షములఁ బాలించునట్టి రుద్రునకు నమస్కారము అని తాత్పర్యము. ౯

న మో మ న్త్రి ణే వా ణి జా య క క్షా ణా ం
ప త యే న మః ॥

నమః - మన్త్రిణే - వాణిజాయ - కక్షాణామ్ - పతయే- నమః ॥ ౧౦

మన్త్రిణే = ఆలోచనము గలవాఁడును, రాజ సభలయందు మంతనము సేయుటయందు సమర్థుఁడనుట, మంత్రి రూపమున నుండువాఁడని భావము; వాణిజాయ = వర్తకులకు దొరయగు రుద్రునికొఱకు; నమః = నమస్కారమగుఁగాక. కక్షాణామ్ = వనమునందలి గుల్మములు [బోదెలేని చెట్లు] మొదలగువానికి; పతయే= పాలించు రుద్రునికొఱకు; నమః= నమస్కారమగుఁగాక.

రాజసభలయందు మంత్రిరూపమున నున్నవాఁడును వర్తకులకు దొరయునగు రుద్రునికి నమస్కారము, వనమునందలి గుల్మములు మొదలగు వానికి నాథుఁడగు రుద్రునికి నమస్కారము. అని తాత్పర్యము.

భ- మన్త్రిణే = పంచబ్రహ్మాది మంత్రములు గలవాఁడును, వానిచేఁ బ్రతిపాద్యుఁడనుట; లేక, మంత్రములనఁగా గుప్తముగాఁ జెప్పఁదగినవి, ఉపనిషత్తులు, అవిగలవాఁడు, వానిచేఁ బ్రతిపాదింపఁబడువాఁడనుట; లేక; సప్తకోటి మహామంత్రములు గలవాఁడు, వానికి వాచ్యుఁడనుట, అగు; వాణిజాయ = వర్తకుని కొఱకు, లేక వర్తకుని వంటివాఁడు, ఎట్లు వర్తకుఁడు దేశమునందలి సర్వ వ్యవహార విషయములను విచారించునో, అట్లు సమస్త కర్మలను విచారించువాఁడు, సర్వకర్మ సాక్షియనుట, లేక, వణిక్కునందు నుండువాఁడు, వర్తకునియందు వ్యవహారరూపమున నుండువాఁడనుట; లేక; వాణి = వాక్కునందు, జాయ = పుట్టినవాఁడు, వాచకరూపమయిన వాక్కునందు వాచ్యరూపముననుండువాఁడనుట, హ్రస్వము ఛాందసము, అట్టి రుద్రుని కొఱకు; నమః = నమస్కారము అగుఁగాక. కక్షాణామ్ = పర్వతములు నదులు నదములు గునాలు గుల్మములు మొదలగునవి కక్షములు, వానికి, లేక, అందుండు జంతువులకు ; పతయే = పాలకునికొఱకు; లేక, కక్షములనఁగా, గహనదేశములు, ధర్మాధర్మాదులగు గహన విషయములనుట, వానికిఁ బ్రభువయిన రుద్రునికొఱకు; నమః. ౧౦

న మో భ వ న్త యే వా రి వ స్కృ తా యా ష

ధీ నాం ప త యే న మః ॥

నమః - భువన్తయే - వారివస్కృతాయ - ఓషధీనామ్-
పతయే - నమః ॥ ౧౧

భువన్తయే = భూమిని విస్తరిల్లఁ జేయువాఁడును; వారివస్కృతాయ = ధనముచేయు వాఁడునగు రుద్రునికొఱకు ; నమః = నమస్కారముఅగుఁగాక. ఓషధీనామ్ = ఓషధులకు; పతయే =నాథుఁడగు రుద్రునికొఱకు; నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

భూమిని బోషించువాఁడును ధనమును గల్పించువాఁడునగురుద్రునకు నమస్కారము, ఓషధులకుఁ బ్రభువైన రుద్రునకు నమస్కారము అని తాత్పర్యము.

భ. భువన్తయే = ప్రపంచమునకు ఆధారమయినవాఁడు, విశ్వమస్మిన్ భవతి యనివ్యుత్పత్తి, లేక, సర్వదా సర్వత్రభవతి, ఎల్లప్పుడును ఎల్లయెడల నుండువాఁడు; లేక, భువంతనోతి, భూమిని విస్తరిల్లఁ జేయువాఁడు, భూమియందలి తృణముగుల్మములు ఓషధులువృక్షములు మొదలగువానిఁ బెంచువాఁడనుట. వారివస్కృతాయ = ధనముచేయువాఁడును, వరివః ధనమ్ కరోతీతి, వరివస్కృత్, వరివస్కృ దేవవారివస్కృతేః అనివ్యుత్పత్తి, లేక, వరివస్కృతామ్ అయమ్, ధనము సంపాదించువారలకుసంబంధి, సహాయుఁడనుట ; లేక, వరివః అనఁగాసేవ, అదిచేయువారలు వరివస్కృత్తులు భక్తులు, వారికిసంబంధి, వారియందుఁ బ్రీతిగలవాఁడు, భక్తవత్సలుఁడనుట; లేకవారిణిజలేవాసః కృతోయేనతస్మై, జలమునందు వాసము చేసినవాఁడు, నారాయణరూపుఁడు, లేక వరుణ రూపుఁడనుట, అట్టి రుద్రునికొఱకు; నమః = నమస్కారమగుఁగాక. ఓషధీనామ్ = పండువఱకు నుండునట్టి వానికి, ఫలించినతోడనే నశించునట్టి యరఁటి మొదలగు వృక్షములకనుట;

పతయే = పాలకుఁడగు రుద్రునికొఱకు, నమః = నమస్కారమగుఁ గాక, ౧౧

న మ ఉ చ్చై చ ఘ్రో షా యా ౨ ౨ క్రి న్ద య తే ప

త్తీ నా ం ప త యే న మః ॥

నమః - ఉచ్చైర్ఘోషాయ - ఆక్రన్దయతే - పత్తీనామ్ - పతయే - నమః ॥ ౧౨

ఉచ్చైర్ఘోషాయ = గొప్పదైన ధ్వనిగలవాఁడును; ఆక్రన్దయతే = శత్రువులను ఏడ్పించువాఁడునగు రుద్రునికొఱకు; నమః = నమస్కారమగుఁ గాక. పత్తీనామ్ = పాదచారులగు భటులకు; పతయే = ప్రభువగురుద్రునికొఱకు; నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

యుద్ధకాలమునందు గొప్పధ్వని గలవాఁడును శత్రువుల నేడ్పించువాఁడునగు రుద్రునికి నమస్కారము. పదాతిసైన్యములకుఁ బ్రభువయిన రుద్రునికి నమస్కారము అని తాత్పర్యము.

భ. ఉచ్చైఃఘోషాయ = గొప్పశబ్దము గలవాఁడు, లేక, గొప్ప స్తోత్రముగలవాఁడు, లేక, గొప్పశబ్దముగల మేఘాదులరూపము గలవాఁడు; ఆక్రన్దయతే = యుద్ధమునందుఁ బిలుచుటను జేయించువాఁడు, శూరు లొకరి నొకరుపిలుచుటకుఁ గారణమయినవాఁడు, వారియందు శౌర్యరూపమున నున్నవాఁడు, లేక, శత్రువులను ఏడ్పించువాఁడు, జయముగలిగించువాఁ

డనుట, అట్టి రుద్రునికొఱకు; నమః = నమస్కారమగుఁగాక. పత్తీనామ్ = "ఏకోరథో గజశ్చైకో నరాః పంచపదాతయః. త్రయశ్చ తురగా స్తజ్జ్ఞైః పత్తిరిత్యభిధీయతే" ఒకరథమును ఒక యేనుఁగును అయిదుగురు కాలిబంటులును మూఁడు గుఱ్ఱములును జేరిన సేనాభాగము పత్తియని చెప్పఁబడును, అని చెప్పఁబడిన పత్తియను సేనాభాగములకు, సర్వవిధములయిన సేనలకనుట; పతయే = స్వామియగు రుద్రునికొఱకు ; లేక; పత్తీనాంపతయే = కాలిబంటులకు పాలకుఁడగు రుద్రునికొఱకు, పదాతిరూపమున సర్వలోకములను జయింపఁజాలినట్టి రుద్రుని కొఱకనుట ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక. ౧౨.

న మః కృ త్స్న వీ తా య ధా వ తే స త్త్వ నా ం

ప త యే న మః ॥

నమః - కృత్స్నవీతాయ - ధావతే - సత్త్వనామ్ - పతయే - నమః ॥ ౧౩

ఇతి శ్రీమద్యజుస్సంహితాయాం చతుర్థకాణ్డే పఞ్చమప్రపాఠకే, ద్వితీయోఽనువాకః.

కృత్స్నవీతాయ, కృత్స్న = ఎల్లసైన్యము, వీతాయ = పరివేష్టింపఁబడినది గాఁగలవాఁడును, సమస్తసైన్యములను దాను బరివేష్టించి

యుండువాఁడనుట ; ధావతే = పరుగెత్తుచున్నవాఁడును, పరుగెత్తుచున్న శత్రుసైన్యముల వెంబడించి తఱుము వాఁడుననుట, అగు రుద్రునికొఱకు; నమః = నమస్కారమగుఁగాక. సత్త్వనామ్= శరణాగతులగు సాత్త్వికులకు ; పతయే = పాలకునికొఱకు ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

సైన్యములనన్నిఁటియుఁ బరివేష్టించియుండువాఁడును శత్రుసేనలు పరుగెత్తునపుడు వాని వెంటనంటి తఱుము వాఁడునగు రుద్రునికొఱకు నమస్కారము, శరణాగతులగు సాత్త్వికులను బాలించునట్టి రుద్రునకు నమస్కారము. అని తాత్పర్యము.

౮. కృత్స్నవీతాయ; కృత్స్న = సమస్త శరీరమును, వీతాయ= కప్పఁబడినది గాఁగలవాఁడు, సమస్త శరీరమును కంచుకాదులచేఁ గప్పికొనియుండువాఁడనుట; లేక ; కృత్స్న = సమస్తజగత్తును, వీతాయ= భక్షింపఁబడినది గాఁగలవాఁడు, ప్రళయకాలమునందు సమస్తజగత్తును భక్షించువాఁడనుట ; లేక, కృత్స్న = ఎల్లజగత్తుచేత, వీతాయ = వీగతి వ్యాప్తి ప్రజన కాన్త్యసనఖాదనేషు అనుటచే, పొందఁబడిన వాఁడును వ్యాపింపఁబడినవాఁడును బుట్టిన వాఁడును కోరఁబడిన వాఁడును వేయఁబడినవాఁడును భక్షింపఁబడినవాఁడును, ఈరూపములు గలవాఁడు ననుట; లేక ; కృత్స్నాత్మనావతిష్ఠతే, జగత్తంతయు నష్టము కాఁగా, తాను సర్వాత్మరూపముచే నుండువాఁడు, దృశ్య ప్రపంచమంతయు నష్టమగు నపుడు, తదధిష్ఠాన సత్తాస్వరూపుఁడయిన తానుమాత్రము శేషించు వాఁడనుట; ధావతే = శీఘ్రముగా నడచువాఁడును, లేక, శీఘ్రముగా నను గ్రహించువాఁడును; లేక, భక్తులపాపములను కడుగువాఁడును, భక్తులపాపములను బోఁగొట్టు వాఁడునగు, అట్టి రుద్రునికొఱకు ; నమః = నమ

స్కారమగుఁగాక. సత్త్వానామ్ = ప్రమథగణములకు ; పతయే= ప్రభువగు రుద్రునికొఱకు; నమః= నమస్కారమగుఁగాక. ౧౩

ఈయనువాకమునకు ఋషి మండూకుఁడు, ఛందస్సు మహాగాయత్రి, దేవతరుద్రుఁడు. ఇఁకఁ బురశ్చరణము. అర్ధకృచ్ఛ్రము గావించి చరువుభుజించుచు నెనిమిదివేలు జపము సేయునది. పూర్ణమగు వఱకు సంధ్యాకాలములయందు శివాలయమునకుఁ బదునొకండు ప్రదక్షిణములు సేయుచుండునది. జపము ముగిసినపిమ్మట శివునిఁ బూజించి తత్సన్నిధానమునఁ బదునొకండుగురు బ్రాహ్మణుల భుజింపఁ జేసినచోఁ బురశ్చరణమగును.

ఇఁకఁ బ్రయోగము. దీనిచే రాజులకుఁ జెప్పఁబడుచున్నది. శత్రువుల మారణము కోరువాఁడు; ప్రతి ఋతువునందును తైలముచేఁ దడుపఁబడిన యెఱ్ఱ యావలు పదివేలు హోమము సేయునది. అందుచే శత్రువులునశింతురు. ఆవపిండిచే దేవునకు లేపనముచేసి శత్రువుపేరు చెప్పుచు నెనిమిది వేలుజపించునది, పదునొకండు రాత్రులలో శత్రురాజులకు మహాజ్వరము కలుగును, దానిచేతనే వారలు నశింతురు. యుద్ధము సమీపించినపుడు దేవునిమీఁదఁ బసపుపుట్టముగప్పి, తాను శుద్ధుఁడై కుడిచేతి యంగుష్ఠముచే దానిస్పృశించుచు, అనువాకాంతమున "గచ్ఛ" పొమ్ము అని చెప్పుచు నెనిమిదివే లైదుదినములు జపము సేయవలెను. శత్రురాజున కుచ్చాటన మగును. వశీకరణము గోరువాఁడు మధుఘృతంబులచేఁ దడుపఁబడిన పాలా... ఒ (మోదుగు) గాని ఆశ్వత్థములు (రావి) గాని వైకంకతములు(ము... తాత్పర్యము గాని అపామార్గములు (ఉత్తరేను) గాని సమిధలు పదివేలు

వేల్చునది, క్రమముగా బ్రాహ్మణక్షత్రియ వైశ్యశూద్రులు వశంగతు లగు దురు. రాజ్యము గోరునట్టిరాజు, తేనెచేఁ దడుపఁబడిన తెల్ల గలువలు చెంగలువలు నల్ల గలువలు పదివేలు వేల్వవలయును. రాజ్యలక్ష్మిపొందును. సంపద గోరువాఁడగునేని, కమలములు పదివేలు హోమము సేయునది. శ్రీమంతుఁడగును. ధారణాశక్తిగలబుద్ధిని గోరువాఁడు కపిలగోవునేతిచేఁ దడుపఁబడిన పలాశపుష్పములు పదివేలువేల్చునది, మేధావియగును. శత్రువుల జయింపఁ గోరినవాఁడు పదోకొండువేల యావృత్తు లీయను వాకము జపించినచో నతనికి శత్రువులు పరాజితులగుదురు. ప్రతిదినమును నూట యెనిమిదిగాని యిరువది యెనిమిదిగాని యావృత్తులు జప పూర్వకము గాఁ బ్రదక్షిణనమస్కారము లు యావజ్జీవము చేయునతఁడు, ఈలోకమున సుఖమనుభవించి యంతమునం గైలాసముఁ బ్రాపించును.

ధ్యానము.

ముక్తాలంకృతసర్వాఙ్గ మిన్దుగఙ్గాధరం హరమ్ । ధ్యాయేత్కల్పతరో మ్మూలే సమాసీనం సహోమయా.

ముత్తెములచే నలంకరింపఁబడిన సర్వావయవములును గలవాఁడును జంద్రుని గంగను ధరించినవాఁడును బార్వతితోఁ గూడఁ గల్పవృక్షము క్రింపఁ గూర్చుండిన వాఁడునగు హరుని ధ్యానించునది. అని దీని యర్థము.

ఇది శ్రీమత్ఖవాటోపనామ సుందరరామ ప్రణీతం బగు శ్రీరుద్ర భాష్యాంధ్ర వివరణమునందు ద్వితీయానువాకము ——

 నమ

ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ

అథ తృతీయోఽనువాకః.

ద్వితీయానువాకమునఁ బదుమూఁడు యజుస్సులుభయముతో నమస్కారములు చెప్పఁబడినవి. ఇఁక, నట్టివే తృతీయానువాకమునఁ బదునేడుయజుస్సులు చెప్పఁబడును.

న మ స్స హ మా నా య ని వ్యా ధి న ఆ వ్యా ధి నీ నాం ప త యే న మః ॥

నమః - సహమానాయ - నివ్యాధినే - ఆవ్యాధినీనామ్- పతయే - నమః ॥ ౧

సహమానాయ = శత్రువులను లోఁబఱచుకొనువాఁడును; నివ్యాధినే = శత్రువులను మిక్కిలి కొట్టువాఁడునగు రుద్రునికొఱకు; నమః = నమస్కారము అగుఁగాక. ఆవ్యాధినీనామ్ = అంతటను కొట్టునట్టి శూరసేనలకు; పతయే = పాలకుఁడగు రుద్రునికొఱకు ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

శత్రువులను జయించువాఁడును అధికముగా కొట్టువాఁడునగు రుద్రునకు నమస్కారము; అన్ని ప్రదేశములందును వ్యాపించి శత్రువులను బ్రహరించునట్టి శూరసేనలఁ బాలించువాఁడగు రుద్రునకు నమస్కారము, అని తాత్పర్యము.

భ. క్రిందటియను వాకమునందు దేవుఁడు ద్రవ్యములకు నధిపతి యను నట ప్రతిపాదింపఁబడినది. ఈయనువాకమునఁ గర్మలకు నధిపతి యనుట ప్రతిపాదింపఁ బడును.

సహమానాయ = తనకంటె వ్యతిరిక్తమయిన సమస్తమును లోఁబఱచుకొనువాఁడును, లేక, ఓర్చువాఁడును, భక్తులపరాధములు చేసినను క్షమించువాఁడనుట; నివ్యాధినే = మిక్కిలి కొట్టుట స్వభావము గాఁ గలవాఁడును, అపరాధముచేయకున్నను భక్తులు గానివారలను మిక్కిలి పీడించువాఁడునను, అట్టి రుద్రునికొఱకు; నమః = నమస్కార మగుఁ గాక. ఆవ్యాధినీనామ్ = ఎదురుకొనివచ్చి, లేక, అంతటను కొట్టు స్వభావముగల సేనలకు, అంతటను వ్యాపించి భక్తులుగాని వార లెచ్చట నున్నను బాధించు సేనలకు అనుట; పతయే = స్వామియగు రుద్రునికొఱకు; నమః = నమస్కార మగుఁగాక. ౧

న మః క కు భా య ని ష ఙ్గి ణే స్తే నా నాం ప
త యే న మః ॥

నమః - కకుభాయ - నిషఙ్గిణే- స్తేనానాం - పతయే - నమః ॥ ౨

కకుభాయ = ఏఱు మద్దిచెట్టు వంటివాఁడును, దానివలెఁ బొడవైన వాఁడనఁగా ప్రధానభూతుఁడనుట; నిషఙ్గిణే = ఖడ్గము గలవాఁడు

నను రుద్రుని కొఱకు ; నమః = నమస్కారము గాక. స్తేనానామ్ = గుప్తచోరులకు, రహస్యపు దొంగలకు, రహస్యముగా దొంగిలించు వారల కనుట ; పతయే = పాలకుఁడగు రుద్రుని కొఱకు ; నమః = నమస్కారము గాక. రుద్రుఁడు విలాసార్థము నటునివలె నయ్యయి వేషములు ధరించును కావున దొంగలకుఁ బాలించువాఁడని చెప్పఁబడినది; లేక ; రుద్రుఁడు సమస్త జగదాత్మకుఁ డగుటవలన, ఎవ్వరెచ్చట నెట్లుందురో, అతఁడచ్చట నారూపమున నుండును కావున, రుద్రుఁడు సర్వాత్ముఁడనుట నను సంధించుటకై స్తేనపతిత్వాదులు మంత్రములం జెప్పఁబడుచున్నవి. స్తేనాది శరీరములందు రుద్రుఁడు, జీవరూపము ఈశ్వరరూపము నను రెండు రూపములచే నుండును అందు జీవరూప మేదిగలదో, అది స్తేనాది శబ్దములకు వాచ్యార్థము. ఆజీవుఁడే చౌర్యాది దోషమువలన శాస్త్రములందు నిందనీయుఁడు. ఇఁక ఈశ్వరరూప మేదగలదో అది స్తేనాది శబ్దములకు లక్ష్యార్థము, అట్టి స్తేనాది శరీరగతుఁడైన యీశ్వరు ననుసంధించుట పాపక్షయ హేతు వగుటవలనఁ బరమ పురుషార్థమగును. కావున, ఈశ్వర రూపమగు లక్ష్యార్థము వివక్షించి మంత్రములందు స్తేనాది లౌకిక శబ్దములు ప్రయోగింపఁబడునని తెలియవలెను. "శాఖాగ్రమునందుఁ జంద్రుఁ డున్నాఁడు" ఇత్యాదుల యందువలె లక్షక శబ్దముయొక్క వాచ్యార్థముమూలమున లక్ష్యార్థము బాలురకేనియు శీఘ్రమునఁ జక్కఁగాఁ దెలియనలవియగును. కావున, లక్ష్యార్థమె వివక్షితమయ్యును, సుఖబోధమునకు మార్గమగుటచే ముఖ్యార్థవాచకములగు శబ్దములు ప్రయోగింపఁబడుచున్నవి.

సర్వ దేవతలందుఁ బ్రధానభూతుఁడై ఖడ్గధరుఁడగు రుద్రునకు నమస్కారము, దొంగలకుఁ బ్రభువైన వానియందును అంతర్యామియయి తద్రూపుఁడై యున్న రుద్రునకు నమస్కారము. అని తాత్పర్యము.

భ. కకుభాయ = ప్రధానుఁడును, లేక, ఉన్నతుఁడును ; లేక; కకుభాయ = కకుదిభాతి, వృషభముయొక్క మూఁపునందుఁ బ్రకాశించు వాఁడును; వృషభారూఢుఁడునసుట ; నిషఙ్గిణే = ఖడ్గము గలవాఁడును, ఖడ్గముచేఁ బోరుటయందు సమర్థుఁడనుట, అట్టి రుద్రునికొఱకు ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక. స్తేనానామ్ = దాఁగియుండి దొంగలించునట్టి వారికి ; పతయే = స్వామియగువాఁడు, దొంగలయినను భక్తులయిన యెడ వారియందలి వాత్సల్యముచే వారికి స్వామియయి వారి పాపముల హరించి రక్షించువాఁడనుట, లేక, దొంగతనమునందు అందఱికన్నను సమర్థుఁడనుట, అట్టి రుద్రునికొఱకు ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక. ౨

న మో॑ ని ష॒ ఙ్గి ణ ఇ షు ధి॒ మ తే॒ త స్క రా

ణా॒ం ప త యే॒ న మః ॥

నమః - నిషఙ్గిణే - ఇషుధిమతే - తస్కరాణామ్ - ప
తయే - నమః ॥ 3

నిషఙ్గిణే = ధనుస్సునందు సంధించుటకై చేతంబట్టుబాణము నిషంగమనఁబడును. అది గలవాఁడును ; ఇషుధిమతే = మూఁపున ధరించు బాణాధారము ఇషుధియనఁబడును, అమ్ములపొది యనుట; అది గలవాఁడు నగు రుద్రునికొఱకు ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక. తస్కరాణామ్ = ప్రకటముగా దొంగిలునట్టి దొంగలకు ; పతయే = పాలకుఁడగు రుద్రునికొఱకు ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక.

ధనుస్సునందు సంధించుటకు హస్తమున బాణము ధరించుచున్న వాఁడును అమ్ములపొదిని మూఁపునఁ దాల్చినవాఁడు నగు రుద్రునకు నమస్కారము, బాహాటముగా దొంగిలించునట్టి దొంగలను, అనఁగా నరణ్యము మొదలగు ప్రదేశములనుండి దారిఁ బోవువారలఁ గొట్టి వారిసొమ్మపహరించు ప్రకట చోరులను, బాలించు వాఁడగు రుద్రునకు నమస్కారము.

భ. నిషఙ్గిణే = ఖడ్గము గలవాఁడును ; ఇషుధిమతే = అమ్ముల పొది గలవాఁడునగు రుద్రునికొఱకు , ఖడ్గమును అమ్ములపొదియు రెండును గలవాఁడని చెప్పుటకై మరల నిషంగి గ్రహణము; లేక; నిషఙ్గిణే= మిక్కిలి యాసక్తి గలవాఁడును, భక్తులయందు మిక్కిలి ప్రీతి గలవాఁడనుట, లేక, దొంగ తనమునందు మిక్కిలి యాసక్తి గలవాఁడనుట ; ఇషుధిమతే = అమ్ములపొది గలవాఁడునగు రుద్రునికొఱకు ; నమః = నమస్కార మగుఁ గాక. తస్కరాణామ్ = అడవి మొదలగు చోటులనుండి బాట సారులను గొట్టి ప్రత్యక్షముగా దొంగిలించువారలకు ; పతయే = ప్రభువగు రుద్రుని కొఱకు ; నమః = నమస్కార మగుఁ గాక. 3

న మో వ ఞ్చ తే ప రి వ ఞ్చ తే స్తా యూ నా ం

ప త యే న మః ॥

నమః - వఞ్చతే - పరివఞ్చతే - స్తాయూనామ్- పతయే- నమః ॥ ౪

వఞ్చతే = తనప్రభువునకు ఆప్తుఁడై యతనివ్యవహారములు చేయుచు నతనికిఁగా విలఁచునప్పుడును విక్రయించు నప్పుడును ఒకా నొకప్పుడు కొంచెము ద్రవ్యము నపహరించువాఁడును ; పరివఞ్చతే = అన్ని వ్యవహారములయందును మోసపుచ్చు వాఁడునగు రుద్రునికొఱకు ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక. స్తాయూనామ్ = గుప్తచోరులు రెండువిధములు, దూరమున నుండివచ్చి రాత్రి యెవ్వరికిని దెలియనట్లు కన్నము మొదలగు నవివేసి ద్రవ్యము నపహరించువారలు స్తేను లనఁబడుదురు, ఇంటిలోనే స్వామికి స్వీయులయియుండి రాత్రిగాని పగలుగాని యితరులకుఁ దెలియక యపహరించువారలు స్తాయువు లనఁబడుదురు, అట్టి దొంగలకు ; పతయే = పాలకుఁడగు రుద్రునికొఱకు ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక.

ప్రభువున కాప్తుఁడై యుండి యతనికిఁ గాఁదాను గావించు క్రయవిక్రయాది వ్యవహారములందు ఒకానొకచోఁ గొంచెము ద్రవ్యమపహరించునట్టి వంచకుని రూపము గలవాఁడును బ్రభువునకుఁగాఁ దానుజేయు సర్వవ్యవహారములందును ద్రవ్య మపహరించునట్టి పరివంచకుని రూపము గలవాఁడునగు రుద్రునకు నమస్కారము, స్వామి యింటిలోనే యతనికి స్వీయుఁడై యుండి రాత్రిగాని పగలుగాని యితరులకుఁ దెలియనట్లు అతని సొమ్ము నపహరించునట్టి యింటి దొంగలకుఁ బాలకుఁడగు రుద్రునకు నమస్కారము. అని తాత్పర్యము.

భ. వఞ్చతే = మోసము సేయువాఁడును ; పరివఞ్చతే = అంతటను మోసము సేయువాఁడును, అంతటను అప్రతిహతముగా మోసము సేయువాఁడుననుట, అట్టి రుద్రుని కొఱకు ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక. స్తాయూనామ్ = సత్పురుషుల వేషము గలవారలై కపటముచే

దిరుగుచు ఎండవేసిన వస్త్రాదులు మొదలగువానిని అపహరించునట్టి దొంగలకు ; పతయే = ప్రభువగు రుద్రుని కొఱకు ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక. ४

న మో ని చే ర వే ప రి చ రా యా ర ణ్యా నాం

ప త యే న మః ॥

నమః - నిచేరవే - పరిచరాయ - అరణ్యానామ్ - పత
యే - నమః ॥ ౫

నిచేరవే = అపహరించుటకు ఎప్పుడవకాశము చిక్కునను తలంపుతో స్వామి యింటనే సావధానుఁడై యెల్లప్పుడు తిరుగు స్వభావము గలవాఁడును ; పరిచరాయ = అంతటను అనఁగా నంగడివీది మొదలగు నెల్లచోటులయందు దొంగిలించు తలంపునఁ దిరుగువాఁడునగు రుద్రుని కొఱకు; నమః = నమస్కారమగుఁగాక. అరణ్యానామ్ = దారియందుఁ బోవువారిని బాధించి వారిసొమ్ము హరించుటకై యెల్లప్పుడు నడవియందున్నట్టి దొంగలకు ; పతయే= పాలకుఁడగు రుద్రునికొఱకు; నమః= నమస్కారమగుఁగాక.

దొంగిలించుటకవకాశమారయుచు స్వామి గృహమునందె యెల్లప్పుడు జాగ్రత్తతోఁ దిరుగువాని రూపము గలవాఁడును అట్లు అంగడివీది మొదలగు ప్రదేశములందు దొంగిలించుటకై తిరుగువాని రూపముగలవాఁడు

నగు రుద్రునికి నమస్కారము, దారి నడచువారలం గొట్టి వారిధనము నపహరించుటకై యరణ్యముల వసించునట్టి దొంగలకుఁ బ్రభువైన రుద్రునకు నమస్కారము.

భ. నిచేరవే = రహస్యముగాఁ దిరుగువాఁడును, లేక, మిక్కిలి తిరుగువాఁడును; పరిచరాయ = వెల్లడిగాఁ దిరుగువాఁడును, లేక, అంతటను దిరుగువాఁడునగు రుద్రునికొఱకు; నమః = నమస్కార మగుఁగాక. అరణ్యానామ్ = అడవియందుండు వారలకు. అరణ్యమునసుండు వారలగుటచే నరణ్యులని చెప్పఁబడుచున్నారు, అరణ్యవాసులగు దొంగలకనుట, లేక, అరణ్యముఁ బాలించు వారలకనుట; పతయే = ప్రభువగు రుద్రునికొఱకు; నమః = నమస్కార మగుఁగాక. ౫

న మ స్సృ కా వి భ్యో జి ఘా గ్ స ద్భ్యో ము ష్ణ

తా ం ప త యే న మః ॥

నమః - సృకావిభ్యః - జిఘాగ్ంసద్భ్యః - ముష్ణతామ్ - పతయే - నమః ॥

౬

సృకఅవిభ్యః = వజ్రాయుధముచే తమశరీరమును రక్షించు కొనునట్టివారును, దృఢమయిన యాయుధముచేఁ దమ శరీరము గాపాడు కొను వారలనుట; జిఘాంసద్భ్యః = చంపఁగోరిన వారలగు చోరులకొఱకు. ఆయుధములచేఁ దమ్ముఁ రక్షించు కొనుచుం బ్రాణులను హింసింపఁ గోరునట్టి

అట్టిచోరుల రూపముగల రుద్రుని కొఱకనుట; నమః= నమస్కారమగుఁ గాక. ముష్ణతామ్ = సేద్యముసేయు వారలయి తమ యేలిక ధాన్యములను దొంగిలునట్టి వారలయొక్క ; పతయే = పాలకుఁడగు రుద్రునికొఱకు ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

ఉత్తమమగు నాయుధముచే తమ్ము రక్షించుకొను వారలును ప్రాణులను జంపఁగోరు వారలునగు చోరులరూపముగల రుద్రునకు నమస్కారము, సేద్యగాండ్రై భూస్వామియొక్క ధాన్యములను హరించునట్టి దొంగల నాయకునిరూపముగలరుద్రునకు నమస్కారము. అని తాత్పర్యము.

భ. సృకావిభ్యః = సృకమనఁగా వజ్రము, అది యాయుధమాత్రమున కుపలక్షకము, ఆయుధములుగల రుద్రానుచరుల కొఱకు, మత్వర్థీయాంతము. లేక, సృకఅవిభ్యః = వజ్రము మొదలగు నాయుధముల రక్షించునట్టి రుద్రానుచరుల కొఱకు; లేక, ఆయుధములందు నేర్పరులయి అయుధములచేత జీవించునట్టి యొక తెగమనుష్యులు సృకావులనఁ బడుదురని కొందఱు, అట్టి వారలకొఱకు, వారలరూపముగల రుద్రుని కొఱకనుట; జిఘాంసద్భ్యః = చంపఁ గోరునట్టి రుద్రానుచరుల కొఱకు, వీరలు మనుష్యజాతి విశేషములని కొందఱు, ఆపక్షమున, అట్టి మనుష్యుల రూపముగల రుద్రునికొఱకు ; నమః = నమస్కారము . ముష్ణతామ్ = దొంగిలించు వారలకు ; పతయే = ప్రభువైన రుద్రుని కొఱకు ; నమః= నమస్కారము.

ఓ

నమో॑సిమద్భ్యో॒నక్త॒ఞ్చర॑ద్భ్యః ప్రకృ॒

న్తా॒నా౦పత॑యే॒నమః॥

నమః - అసిమద్భ్యః - నక్తఞ్చరద్భ్యః - ప్రకృన్తా

నామ్ - పతయే - నమః॥ ౭

అసిమద్భ్యః = కత్తిగల వారలకొఱకు, కత్తి దాల్చిన చోరుల కొఱకును; నక్తఞ్చరద్భ్యః = రాత్రియందు తిరుగుచుండు వారల కొఱకును, రాత్రియందుఁదిరుగుచు దారి వచ్చువారిని బాధించునట్టిదొంగలకొఱకును, ఆ యిరుతెగల చోరుల రూపముగల రుద్రునికొఱకనుట; నమః = నమస్కార మగుఁగాక. ప్రకృన్తానామ్ = చంపి దొంగిలించునట్టి దొంగలకు; పతయే = పాలకుఁడగు రుద్రునికొఱకు ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక.

ఖడ్గము ధరించినవారలును రాత్రులం దిరుగుచు వీధికి వచ్చినవారి బాధించువారలునగు చోరుల రూపముగల రుద్రునకు నమస్కారము, ప్రాణులను వధించియె వారి ధనాదుల దొంగిలించు దొంగలకు నాధుని రూపము గల రుద్రునకు నమస్కారము. అని తాత్పర్యము.

భ. అసిమద్భ్యః = ఖడ్గముగల వారలును ; నక్తఞ్చరద్భ్యః = రాత్రులందుఁ దిరుగు వారలునగు రుద్రులకొఱకు ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక. ప్రకృన్తామ్ = మిక్కిలి ఛేదించునట్టి వారలకు, రాత్రులు దిరుగుచు ప్రాణులను వధించియు వారి ధనాదిక మపహరించునట్టి చోరుల

కనుట ; పతయే = ప్రభువగు రుద్రునికొఱకు ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

న మ ఉ ష్ణీ షి ణే గి రి చ రా య కు లు ఞ్చా

నాం ప త యే న మః ॥

నమః - ఉష్ణీషిణే - గిరిచరాయ - కులుఞ్చానామ్ - పతయే - నమః ॥

ఉష్ణీషిణే = తలగుడ్డ గలవానికొఱకు; తలగుడ్డ ధరించి పెద్ద మనుష్యునివలె నటించుచు జనసమూహము నడుమ దొంగిలించుటకై తిరుగునట్టి చోరుని కొఱకు ; గిరిచరాయ = పర్వతమునందుఁ దిరుగు వానికొఱకు, కట్టెలు మొదలగువానికై వచ్చు జనులనుకొట్టి వారి వస్త్రాదుల నపహరించుటకై కొండలయందుఁ దిరుగుచుండునట్టి దొంగకొఱకు; వీరి యిద్దఱి రూపముగలరుద్రునికొఱకనుట; నమః = నమస్కారమగుఁగాక. కులుఞ్చానామ్ = భూమి నపహరించునట్టి దొంగలకు ; పతయే = ప్రభువగు రుద్రునికొఱకు ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక.

గ్రామమునందుండు జనులవలెనే తలగుడ్డధరించి వారినడుమ సంభావితునియట్లు తిరుగుచు దొంగిలించునట్టి చోరుని రూపముగల రుద్రునకును బర్వతమునందుఁ దిరుగుచు నచటికిఁ గట్టెలు మొదలగు వానికై వచ్చునట్టి జనుల వస్త్రాదు లపహరించునట్టి దొంగయొక్క రూపముగల రుద్రునికిని,

నమస్కారము. భూమినిఅనఁగా ఇల్లు కయ్యమొదలగువానినిఅపహరించునట్టి దొంగలకునాధుని రూపముగల రుద్రునికి నమస్కారము. అనితాత్పర్యము.

భ. ఉష్ణీషిణే = శిరోవేష్టనముగల, లేక, బొమిడికము (శిరఃకవచము) గల రుద్రుని కొఱకును ; గిరిచరాయ = పర్వతము నందుఁ దిరుగు నట్టి రుద్రుని కొఱకును; నమః= నమస్కారమగుఁగాక. కులుఞ్చానామ్= భూమి నపహరించునట్టివారికి, లేక, కుత్సితముగా నపహరించు వారికి, ప్రాణులకు నానావిధవ్యసనములుఁగల్గించి, వారు వానికి లోఁబడియుండునపుడు వారి ధనాదు లవహరించువారల కనుట ; లేక, గృహములను అపహరించు వారలకు ; పతయే = ప్రభువయిన రుద్రునికొఱకు ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

న మ ఇ.షు మ ద్భ్యో ధ న్వా వి భ్య శ్చ వో న మః॥

నమః - ఇషుమద్భ్యః - ధన్వావిభ్యః - చ - వః - నమః॥

హేరుద్రాః (అధ్యాహృతము,ఇట్లుముందును,)=ఓరుద్రులారా! ఇషుమద్భ్యః=బాణములు గలవారలగు, భయపఱచుటకై చేత బాణము దాల్చిన వారలనుట, అగుమీకు; నమః = నమస్కార మగుఁగాక. ధన్వావిభ్యః= ధనుస్సుగల వారలును, భయపఱచుటకై ధనుస్సు ధరించినవారలు ననుట; అగు; వః మీకు ; నమః= నమస్కారమగుఁగాక.

ఓరుద్రులారా! భక్తులుగానివారి భయ పఱచుటకై చేత బాణము పట్టినట్టి మీకు నమస్కారము; హస్తమున ధనుస్సు ధరించినట్టి మీకు నమస్కారము, అని తాత్పర్యము.

భ. ఇంక యుష్మచ్ఛబ్ద ప్రయోగము గలుగుటవలన ఈమంత్రములు ప్రత్యక్షకృతములు. ఈ మంత్రములందు సంఘాతములు నమస్కరింపఁబడును, ఇదివఱకు బ్రాహ్మణకముగాఁ దత్పతియె నమస్కరింపఁ బడెను. తక్కినది సమానము.

నమ ఆతన్వానేభ్యః ప్రతిదధానేభ్యశ్చ వో నమః ॥

నమః - ఆతన్వానేభ్యః - ప్రతిదధానేభ్యః - చ - వః - నమః॥ ౧౦

రుద్రాః = రుద్రులారా! ఆతన్వానేభ్యః = వింటియందు అల్లె త్రాటిని ఎక్కుపెట్టువారలగు మీకొఱకు; నమః = నమస్కారమగుఁ గాక. ప్రతిదధానేభ్యః = బాణము సంధించువారలగు; వః చ = మీకొఱకును; నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

రుద్రులారా! ధనుస్సును మోపెట్టువారలగు మీకు నమస్కారము. మోపెట్టిన ధనుస్సునందు బాణము సంధించువారలగు మీకు నమస్కారము. ౧౦

భ. సమానము.

న మ ఆ య చ్ఛ ద్భ్యో వి సృ జ ద్భ్య శ్చ వో న మః॥

నమః - ఆయచ్ఛద్భ్యః - విసృజద్భ్యః - చ - వః - నమః ॥ ౧౧

రుద్రాః = రుద్రులారా! ఆయచ్ఛద్భ్యః = అల్లెత్రాటి నాకర్షించు వారలగు మీకొఱకు ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక . విసృజద్భ్యః = బాణము ప్రయోగించు చున్నట్టి; వః చ = మీకొఱకును ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక.

రుద్రులారా! బాణము సంధించి యల్లెత్రాడు లాగుచున్న మీకు నమస్కారము, అట్లు అల్లెత్రాడులాగి శత్రువు మీఁద బాణము ప్రయోగించుచున్న మీకు నమస్కారము. అని తాత్పర్యము. ౧౧

భ. సమానము.

న మో ఽ స్య ద్భ్యో వి ధ్య ద్భ్య శ్చ వో న మః॥

నమః - అస్యద్భ్యః - విధ్యద్భ్యః - చ - వః - నమః ॥ ౧౨

రుద్రాః = రుద్రులారా! అస్యద్భ్యః = బాణము వేయుచున్న మీకొఱకు, బాణమును గుఱియొద్దకుఁ బోవునట్లు చేయునట్టిమీకొఱకనుట; నమః = నమస్కారమగుఁగాక. విధ్యద్భ్యః = శత్రుదేహములో గ్రుచ్చుకొనుచేయుచున్న; వః చ = మీకొఱకును; నమః = నమస్కార మగుఁగాక.

బాణమును గుఱియొద్దకుఁ బోవునట్లు చేయుచున్న మీకు నమస్కారము, బాణమును గుఱియైన వాని దేహములో గ్రుచ్చునట్లు చేయుచున్న మీకు నమస్కారము. అని తాత్పర్యము.

భ. విధ్యద్భ్యశ్చ = కొట్టునట్టి; వః = మీకు; నమః = నమస్కారమగుఁగాక. ఇతరము సమానము. ౧౨

న మ ఆ సీ నే భ్య శ్శ యా నే భ్య శ్చ వో న మః ॥

నమః - ఆసీనేభ్యః - శయానేభ్యః - చ - వః - నమః॥ ౧౩

భ. రుద్రాః = రుద్రులారా! ఆసీనేభ్యః = కూర్చుండియున్న మీకొఱకు; నమః = నమస్కారమగుఁగాక. శయానేభ్యః = పరుండియున్న వారగు, వః చ = మీకొఱకును; నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

విశ్రమించుటకై కూర్చుండి యున్న మీకు నమస్కారము, అటు పిమ్మట పరుండియున్న మీకు నమస్కారము అని తా. ౧౩

న మ స్స్వ ప ద్భ్య జా గ్ర ద్భ్య శ్చ వో న మః ॥

నమః- స్వపద్భ్యః- జాగ్రద్భ్యః- చ- వః- నమః॥ ౧౪

భ. రుద్రాః = రుద్రులారా! స్వపద్భ్యః = నిదురించుచున్న మీకొఱకు; నమః = నమస్కారమగుఁగాక. జాగ్రద్భ్యః = మేలు.

కొన్నవారగు ; వఃచ = మీకొఱకును; నమః= నమస్కారమగుఁగాక.

అంత నిదురించుచున్న మీకు నమస్కారము, అటుపిమ్మట మేలు కొనియుండు మీకు నమస్కారము. అని తా. ౧౪

న మ స్తి ష్ఠ ద్భ్యో ధా వ ద్భ్య శ్చ వో న మః ॥

నమః- తిష్ఠద్భ్యః- ధావద్భ్యః- చ - వః- నమః॥ ౧౫

భ. రుద్రాః= రుద్రులారా ! తిష్ఠద్భ్యః = నిలుచుండిన మీకొఱకు; నమః = నమస్కారమగుఁగాక. ధావద్భ్యః = పరుగెత్తుచున్నవారగు; వఃచ = మీకొఱకును ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

అంత నిలిచియుండు మీకు నమస్కారము, అటుపిమ్మటఁ బరుగెత్తుచున్న మీకు నమస్కారము. అని తా. ౧౫

న మ స్స భా భ్య స్స భా ప తి భ్య శ్చ వో న మః ॥

నమః - సభాభ్యః - సభాపతిభ్యః - చ - వః - నమః ॥ ౧౬

భ. రుద్రాః = రుద్రులారా ! సభాభ్యః= సభలయిన మీకొఱకు, సమూహముగాఁ జేరి కూర్చుండియుండు మీకొఱకనుట ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక. సభాపతిభ్యః= సభలకుపభువులయిన, లేక, సభాస్థానములకుఁ బ్రభువులయిన; వఃచ=మీకొఱకు;నమః= నమస్కారమగుఁగాక.

సమూహాము గాఁ జేరి కూర్చుండి యుండునట్టి మీకు నమస్కారము. అట్టి సమూహములకుఁ [అవియుండు స్థానములకు] ప్రభువులయిన మీకు నమస్కారము. అని తా. ౧౫

న మో అ శ్వే భ్యో ऽ శ్వ ప తి భ్య శ్చ వో న మః ॥

నమః - అశ్వేభ్యః - అశ్వపతిభ్యః - చ - వః - నమః ॥ ౧౬

ఇతి శ్రీమద్యజుస్సంహితాయాం - చతుర్థకాణ్డే,

పఞ్చమ ప్రపాఠకే, తృతీయో ऽ నువాకః.

భ. రుద్రాః = రుద్రులారా! అశ్వేభ్యః = గుఱ్ఱముల రూపముగల మీకొఱకు; అశ్వేభ్యః = (శసల కభేదము) ధనము లేని వారలగు మీకొఱకు, దరిద్రుల స్వరూపముగల మీకొఱకనుట; లేక, అశ్వేభ్యః = శ్వస్తనమయిన ధనములేనివారలకొఱకు, రేపటికి నిలువధనములేనివారలకొఱకు, మఱునాఁటికిమిగులకుండ నానాఁటికిఁ దెచ్చుకొని జీవించునట్టి అశ్వస్తనికులనంబడు ఋషుల స్వరూపముగల మీకొఱకనుట; నమః = నమస్కారమగుఁగాక. అశ్వపతిభ్యః = గుఱ్ఱములకుఁ ప్రభువులయిన, ధనములేనివారికి, లేక, అశ్వస్తనికులగు ఋషులకుఁ బాలకులయిన; వః చ = మీకొఱకును నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

తా. రుద్రులారా! అశ్వరూపులగు మీకు (దరిద్ర రూపులగు, లేక, మఱునాఁటికి మిగుల యుంచుకొనని అశ్వస్తనికులను ఋషుల రూపముగల

మీకు) నమస్కారము. గుఱ్ఱములకుఁ బ్రభువులయి శ్రీమంతులయిన (దరిద్రులను అశ్వస్తనికులగు మనుజులను బాలించునట్టి) మీకు నమస్కారము. అని తా. ౧౭

ఈయనువాకమునందు నమస్కరింపఁబడిన వారలందఱు దేవునియనుచరులు, లేక, దేవునివే లీలావిగ్రహ విశేషములని తెలియవలెను.

ఈయను వాకమునకు ఋషి మహాదేవుఁడు, ఛందస్సు బృహతి, దేవతయు మహాదేవుఁడే, ఇఁక దీని పురశ్చరణాదులు. ఒక ప్రాజాపత్యము చేసి యయిదివేలావృత్తులు జపించినచోఁ బురశ్చరణ సిద్ధియగును. దేశము వ్యాధిచేఁ బీడింపఁబడునప్పుడు, రాజు దీనిచే ఁదచ్ఛాంతి గావింప వలెను. తత్ప్రకారము. సిద్ధులగు పదునొకండుగురు బ్రాహ్మణులను సంపాదింపవలెను. అందైదుగురు జపమును ఐదుగు రాజ్యహోమమును జేయవలెను. ఒకఁడు, నమశ్శబ్దము వచ్చునప్పుడంతయు, తిలౌదనము వేల్చు చుండునది. ఇట్లు జపహోమములు లక్షావృత్తులు గావించినచో జన పదమునందు వ్యాధి యుండదు. గుఱ్ఱములు మొదలగు వాహనములకు రోగము గలుగు నెడ, నువ్వుపిండిగలిసిన యపూపములు అహుతి ప్రమాణములు చేయించి పదునొకండువేలు వేల్వవలయును, వాహనములకు సామాన్యవ్యాధి నశించును. ఇతరవ్యాధి గలుగునపుడు, ఏవాహనములకు వ్యాధిగలుగు నావాహనముల కొట్టమునందు, నేయి గలిపిన యుత్తరేను బియ్యముచే నెనిమిదివేలాహుతులు వేల్చునది. అవాహనముల వ్యాధియడఁగును. ప్రధానమంత్రికి రోగము గలిగినయెడ, శివాలయమునందు నేతిచేఁ దడుపఁబడిన శుద్ధతండులములచే లక్షాహుతులు వేల్వవలయును. అతని కారోగ్యము గలుగును, ఇతరమంత్రులకైనచో, దూర్వలచేత నపామార్గములచేత నెనిమిదేసి వేలాహుతులు వేల్వవలయును. వారల రోగము నశించును.

ఇఁక రాజునకు వ్యాధిగలిగినపక్షమునఁ జెప్పఁబడుచున్నది శిచ్ఛాంతి సిద్ధులగువార లిరువదియొకంఱుగురు బ్రాహ్మణులు గావింపవలెను. అన్ని ప్రక్కలరాజుయొక్క ప్రమాణముగల కుండమునిర్మించి యందుమథితాగ్నిఁ బ్రతిష్ఠించి హోమము చేయవలెను. అందొక్కఁడు బ్రహ్మ, తక్కినయిరువదిమంది బ్రాహ్మణులును ఇష్టశేని యొకటిగాఁజేసి యొక్కొక హోమద్రవ్యముచే వేల్వవలయును. తండులములు. తిలలు శ్యామాకము (చామలు) నీవారము అపామార్గము దూర్వలు కమలములు కింజల్కములు శుద్ధోదనము ఆజ్యము ఇవి పది హోమద్రవ్యములు. హోమద్రవ్యములన్నియు నావునేతిచేఁ దడుపఁబడి యుండవలెను. అయ్యగ్ని కుండమునకు నిరృతిదిశను జలపూర్ణమగు కలశముఁ బ్రతిష్ఠించి బ్రహ్మదాని స్పృశించుచు జపము సేయుచుండునది. ఇట్లు హోమమును జపమును ప్రతిదినము ఏడు నాడికలు నిరన్తరము గావింపవలెను. ఇట్లు అమావాస్య మొదలుకొని మరల నమావాస్యవఱకుఁ జేయునది. రాజువ్యాధి యధికమగునేని యుదయము మొదలుకొని యస్తమయము దనుక హోమము సేయవలెను. హోమము ఏడునాడికలు సేయునెడ ప్రతి పురుషునకును అర్ఘనిష్కముదక్షిణ, పగలంతయునైనచో నిష్కము; ఆచార్యునకు ద్విగుణమీవలెను. రాజు ఉపభోగించు వస్త్రములను గలశ జలముచేఁ బ్రోక్షించు చుండునది. ఇట్లు గావించినచో రాజు ఆరోగ్యము నొందును.

మఱియొక ప్రకారము. రాజునకు రోగములేకయుండుటకై నువ్వులు నేయి కలిసిన శుక్ల తండులములచే నీయనువాకము పఠించుచు నెనిమిదివేలాహుతులు ప్రతిదినము వేల్వవలయును. ఇందుచే రాజు ఎల్లప్పుడు రోగములేనివాఁడై దీర్ఘాయువునగును. ఇతరులకు రోగమగునేని, నేయిచేతను దేని చేతను దడుపఁబడిన తిల వ్రీహియవములచే నెనిమిది వేలాహుతులు వేల్చినయెడ వారి రోగములు నశించును.

ఇఁక నీయనువాకముచే నభిచారములు చెప్పఁబడును. శత్రురాష్ట్రమునకు రోగపీడ గోరువాఁడు, "రిపురాష్ట్రం సముద్దిశ్యాభి చారంకరోమి ఫట్ స్వాహా" అని మంత్రాంతమున నుచ్చరించుచు పంది మొదలగువాని మాంసముచే లక్షహోమముచేయునది, ఒకమాసమున శత్రురాష్ట్రమున అందలి ప్రజలును శోషింతురు. ఎఱ్ఱనూలిచేఁ జుట్టఁబడిన వికంకత [ములువెలమ] సమిధలచే లక్షహోమము చేసినయెడ, శత్రువునకు మహాజ్వరము కలుగును. శత్రుదేశమునందలి జనులు వాడుకొను జలము మొదలగు వస్తువులను తాఁకిగాని చూచిగాని లక్షజపము చేయునది. ఆవస్తువు నుపభోగించినవాఁడుఒక సంవత్సరమునకు నాశమునొందును. శ్మశానాగ్నియందు జిల్లేడుసమిధలచే లక్షహోమము గావించుటవలన శత్రువుపట్టణము వ్యాధిచే నశించి యరణ్యమగును. చాముండాలయమందు దక్షిణాభిముఖుఁడై నూనెచేఁ దడుపఁబడిన మినుములనువ్వులచేఁ బదునొకండు వేలాహుతులు వేల్చునది. శత్రుదేశప్రజనులు మసూరికచే బాధింపఁబడుదురు.

ప్రకారాంతరము. పడమటి వాకిలిగల శివాలయమునందు దేవుని పాదపీఠమున అపస్మారియగు నగ్నినిధ్యానించి, ఏడువేలు జపముసేయవలెను. మంత్రాంతమున "శత్రురాజ్యే ప్రజ్వలజ్వాలా పస్మారిణ" అని పఠింపవలెను. ఇందుచే శత్రు వపస్మారరోగము గలవాఁడగును. మఱియును. శత్రురాజు ఎల్ల చోటులను నుండునట్లు తలఁచుచుఁ దెల్లనిబియ్యపుపిండిచే లక్షహోమము చేసినచో, శత్రురాజు రాజయక్ష్మ పొంది దానిచేతనే నశించును.

ధ్యానము.

రూపయౌవనసంపన్నా మూర్త్యేవ వనదేవతా
పుష్పితాశోకపున్నాగ సమాకార శిశూపమః. ౧

పఞ్చవింశతి నక్షత్రో మాయూర కృతశేఖరః
అకలఙ్క శరచ్చన్ద్ర పూర్ణబిమ్బ సమాననః. ౨

ప్రాన్తే బద్ధ కపర్దాన్తో వసాన శ్చర్మ కోమలమ్
సవ్యాపసవ్య విధృత కృతమాల విభూషితః. ౩

ధారాకదమ్బ పుంజేన నాభిదేశ ప్రలమ్బినా
ఆజఙ్ఘ ప్రేక్షణీయేన ప్రేక్షణీయో ఽపి శత్రుభిః. ౪

భార్యాస్య చారుసర్వాంగీ వన్యాలఙ్కార భూషితా
ఆదర్శ మూర్తిశ్శోభానాం వన్యానా మివ నిర్మలా. ౫

తస్యా హస్తే ధనుర్దత్వా శర మేకంచ నిర్మలమ్
ద్వితీయ మంస మాలమ్బ్య శిష్టం వామేన బాహునా. ౬

సుగన్ధి పుష్ప స్తబక మాఘ్రాయాఘ్రాయ పాణినా
వీజ్యమానో మన్దమన్దం నవపల్లవ శాఖయా. ౭

సమావృతో బాలకైశ్చ శ్వభిశ్చాపి మనోహరైః
గచ్ఛద్భి రగ్రతో దృప్తై ర్ధ్యాతవ్యో జగతాం గురుః. ౮

ఏవంభూతో మహాతేజాః కిరాత వపు రీశ్వరః

ఆకారము వహించిన రూపయౌవన సంపన్నయగు వన దేవతయో

యనందగినవాఁడును బుష్పితములగు నశోకపున్నాగసమాకారముల గున్నల

వలె నున్నవాఁడును ఇరువదేండ్ల వయసు గలవాఁడును నెమిలి పింఛము శిరస్సునం దాల్చినవాఁడును కలంకములేని శరత్కాలచంద్రుని నిండు బింబముంబోలు మోముగలవాఁడును ఒకప్రక్కకు ముడువఁబడిన జటాజూటము గలవాఁడును కోమలమగు వ్యాఘ్రచర్మము ధరించినవాఁడును సవ్యముగాను నపసవ్యముగాను శైల పూదండలఁ దాల్చిన వాఁడును నాభి ప్రదేశము మొదలుగఁ బిక్కలవఱకు వ్రేలుకాడునట్టి కడిమి పూలదండలచే శత్రువులకును ఆనందకరంబగు సౌందర్యము గలవాఁడును తనయట్లు వన్యాలంకారములచే నలంకృతయయి నిర్మలయయి అడవియందలి శోభలకు దర్పణమోయనందగి యొప్పుచున్న సర్వాంగసుందరియగు దేవిహస్తమున ధనుస్సును నిర్మలమగు నొక బాణము నొసంగి యామె రెండవ (ధనుర్ధరమగు దానికన్న నితరమయిన) మూఁపును దన వామబాహువుచే నవలంబించి రెండవ చేత సుగంధియగు పూగుత్తిని పలుమాఱు మూర్కొనుచు క్రొంజిగురు రెమ్మచే వీవఁబడుచున్నవాఁడును తనముందు గర్వించి నడచుచున్న పిల్లవాండ్రచేతను మనోహరములగు కుక్కల చేతను బరివేష్టితుండును ఇట్టి యాకారము దాల్చిన కిరాతవేషుఁడగు లోకగురువు నీశ్వరుని ధ్యానింపవలెను. అనియర్థము.

ఇది, శ్రీమత్ఖ్వాటోపనామ సుందరరామ ప్రణీతంబగు
శ్రీరుద్ర భాష్యాంధ్ర వివరణమునందుఁ దృతీయానువాకము.

ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ.

అథ చతుర్థానువాకః.

న మ ఆ వ్యా ధి నీ భ్యో వి వి ధ్య న్తీ భ్య శ్చ వో

న మః ॥

నమః - ఆవ్యాధినీభ్యః - వివిధ్యన్తీభ్యః - చ - వః - నమః ॥ ౧

తృతీయాను వాకమున నుభయతో నమస్కారములగు కొన్నియజుస్సులు చెప్పఁ బడినవి. ఇఁక మఱికొన్ని యుభయతోనమస్కారములగు యజుస్సులు చతుర్థాను వాకమునందుఁ జెప్పఁబడును.

రుద్రాః = రుద్రులారా! అవ్యాధినీభ్యః = అంతటను కొట్టునట్టి స్త్రీమూర్తులయిన మీకొఱకు ; నమః = నమస్కారము అగుఁగాక. వివిధ్యన్తీభ్యః = విశేషించి కొట్టునటి స్త్రీమూర్తులగు ; వఃచ = మీకొఱకును ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక.

రుద్రులారా ! అంతటను వ్యాపించి శత్రువులను కొట్టునట్టి శక్తుల రూపముగల మీకు నమస్కారము, విశేషించి కొట్టునట్టి శక్తుల రూపముగల మీకు నమస్కారము. అని తాత్పర్యము.

[illegible] ఇఁకమీఁద దేవుఁడు [illegible] కలవాఁడని ప్రతి

పాదింపఁ బడును. ఇయ్యను వాకమున నన్ని మంత్రములును బ్రత్యక్ష కృత

ములు. సంఘాతములే నమస్కరింపఁబడును. ఆవ్యాధినీభ్యః = అంతటను కొట్టునట్టి రుద్రసేనలు ఆవ్యాధినులు; లేక, ఆవ్యాధినులని కొన్నిజాతులు కలవు, వాని రూపముగల మీకొఱకనుట ; నమః = నమస్కార మగుఁ గాక. వివిధ్యన్తీభ్యః = నానా విధముగా కొట్టునట్టి సేనలగు, లేక జాతులగు, తద్రూపులగుననుట ; వఃచ = మీకొఱకును ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక. ౧

నమ ఉగణాభ్యస్తృగ్ హతీభ్యశ్చ వో

నమః ॥

నమః - ఉగణాభ్యః - తృగంహతీభ్యః - చ - వః - నమః ॥ ౨

రుద్రాః = రుద్రులారా ! ఉగణాభ్యః = ఉత్కృష్టగణ రూపలగు సప్త మాతృకలు మొదలుగాఁగల శక్తులకొఱకు, వారి రూపముగల మీకొఱకనుట ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక. తృంహతీభ్యః = హింసించుటకు సమర్థలగు నుగ్రదేవతలయిన దుర్గమొదలయిన, వారి రూపము గల వారగుఅనుట ; వఃచ = మీకొఱకును ; నమః = నమస్కార మగుఁ గాక.

ఉత్కృష్ట గణస్వరూపలగు సప్త మాతృకాది శక్తుల రూపముగల మీకు నమస్కారము, హింసించుటయందు సమర్థలయిన దుర్గాదులగు నుగ్ర దేవతల రూపముగల మీకు నమస్కారము. అని తాత్పర్యము.

భ. ఉగణాభ్యః = ఇరువదియేడు రథములును అన్ని యేనుఁగులును ఎనుబదియొక్క గుఱ్ఱములును నూటముప్పది యయిదుగురు కాల్వురునుగల సేనా విశేషము గణమనఁబడును, ఉత్కృష్టములగు గణములను సేనా విశేష ములుగల వారలకొఱకు, లేక, అతిశయించిన గణములను సేనా విశేషములు గల వారలకొఱకు, గొప్పసేనలు గలవారల కొఱకనుట ; అట్టి స్త్రీదేవతల రూపముగల మీకొఱకు; నమః = నమస్కార మగుఁగాక. తృంహతీభ్యః = హింసించునట్టి స్త్రీదేవతల రూపముగల ; వః చ = మీకొఱకును; నమః = నమస్కార మగుఁగాక.

న మో గృ త్సే భ్యో గృ త్స ప తి భ్య శ్చ వో న
మః ॥

నమః - గృత్సేభ్యః - గృత్సపతిభ్యః - చ - వః-
నమః ॥ 3

రుద్రాః = రుద్రులారా! గృత్సేభ్యః = ఆశపడునట్టి స్వభావము గల వారలకొఱకు, విషయ లోలురనుట, అట్టి వారల రూపముగల మీ కొఱకు ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక. గృత్సపతిభ్యః = విషయాసక్తులకు పాలకులగు ; వః చ = మీకొఱకును; నమః = నమస్కారమగుఁ గాక.

విషయాసక్తుల రూపముగల మీకు నమస్కారము. విషయాసక్తులఁ బాలించువారి రూపముగల మీకు నమస్కారము. అని తాత్పర్యము.

భ. గృత్సేభ్యః = మిక్కిలి బుద్ధిగల వారలకొఱకు, బుద్ధి మంతు లయి జీవించువారలు గృత్సులనఁబడుదురు, వారి రూపముగల మీకొఱకు; నమః = నమస్కారమగుఁగాక. గృత్సపతిభ్యః = బుద్ధిమంతులకు ప్రభువు లగు; వఃచ = మీకొఱకును, వారి రూపముగల మీకొఱకునను; నమః= నమస్కార మగుఁగాక, 3

న మో వ్రా తే భ్యో వ్రా త ప తి భ్య శ్చ వో న మః ॥

నమః - వ్రాతేభ్యః - వ్రాతపతిభ్యః - చ - వః- నమః ॥ ४

రుద్రాః = రుద్రులారా! వ్రాతేభ్యః =.నానాజాతుల సమూహ ములకొఱకు, వాని రూపముగల మీకొఱకనుట ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక. వ్రాతపతిభ్యః = ఆసమూహములకుఁ బ్రభువులయిన ; వఃచ= మీకొఱకును, తత్ప్రభువుల రూపముగల మీకొఱకుననుట ; నమః = నమ స్కార మగుఁగాక.

రుద్రులారా! నానావిధ జాతులవారి సమూహముల రూపముగల మీకు నమస్కారము. ఆసమూహములకుఁ బాలకులగు వారి రూపముగల మీకు నమస్కారము. అని తాత్పర్యము.

భ. వ్రాతేభ్యః = నియతమయిన జీవికలేని నానా జాతీయుల సమూహములకొఱకు, వాని రూపముగల మీకొఱకు ; నమః= నమస్కారమగుఁగాక. తక్కి, నది సమానము. ౪

న మో గ ణే భ్యో గ ణ ప తి భ్య శ్చ వో న మః ॥

నమః - గణేభ్యః - గణపతిభ్యః - చ - వః- నమః ॥

రుద్రాః = రుద్రులారా ! గణేభ్యః = దేవుని సేవకులయిన ప్రమథులను భూత విశేషములకొఱకు, వాని రూపము గల మీకొఱకు ననుట; నమః = నమస్కారమగుఁగాక. గణపతిభ్యః = ప్రమథ గణములకుఁ బాలకులయిన; పాలకుల రూపము గల యనుట ; వఃచ = మీకొఱకును; నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

ప్రమథగణముల రూపముగల మీకు నమస్కారము, వానికిఁ బ్రభువుల రూపముగల మీకు నమస్కారము. అని తా. ౫

భ. సమానము.

న మో వి రూ పే భ్యో వి శ్వ రూ పే భ్య శ్చ వో

న మః ॥

నమః - విరూపేభ్యః - విశ్వరూపేభ్యః - చ -
వః - నమః ॥ ౬

రుద్రాః = రుద్రులారా ! విరూపేభ్యః = వికృతమయిన ఆకారము గలవారలకొఱకు, దిగంబరులు ఎచ్చు తక్కువలయిన యవయవములు గలవారలు మొదలగు వారలయొక్క రూపముగల మీకొఱకనుట; నమః = నమస్కారమగుఁగాక. విశ్వరూపేభ్యః = సమస్తరూపములును గలవారలగు, స్వేచ్ఛచే గుఱ్ఱములు పులు లేనుంగులు సింహములు మొదలగు వాని రూపముల ధరించినట్టియనుట ; వఃచ = మీకొఱకును ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక.

రుద్రులారా ! నగ్నులు మొదలగు వికృత రూపముగల వారల రూపముగల మీకు నమస్కారము. గుఱ్ఱములు మొదలగు నానా రూపములను స్వేచ్ఛచే ధరించినట్టి మీకు నమస్కారము. అని తా. ౬

భ. సమానము.

న మో మ హ ద్భ్య ః క్షు ల్ల కే భ్య శ్చ వో న
మ ః ॥

నమః - మహద్భ్యః - క్షుల్లకేభ్యః - చ - వః-
నమః ॥ ౭

రుద్రా: = రుద్రులారా! మహద్భ్యః = అణిమాద్యష్టైశ్వర్యములుగల గొప్పవారల కొఱకు, వారి రూపముగల మీకొఱకనుట; నమః = నమస్కారమగుఁగాక. క్షుల్లకేభ్యః = అణిమాదులులేనివారలగు, వారిరూపముగల వారలగుననుట; వః చ = మీకొఱకును; నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

అణిమ గరిమ మహిమ లఘిమ ప్రాప్తి ప్రాకామ్యము ఈశత్వము వశిత్వము అను నెనిమిది యైశ్వర్యములుగల మహానుభావుల రూపముగల మీకు నమస్కారము; అవిలేని యల్పులగు వారి రూపముగల మీకు నమస్కారము. అని తాత్పర్యము.

భ. రుద్రాః = రుద్రులారా! మహద్భ్యః = జ్ఞానముచేతను ఆకారముచేతను ప్రభావముచేతను గొప్ప వారలకొఱకు, వారిలక్షణము, "సార్కేన్దుగ్రహ నక్షత్రాం ద్యాంయస్యార్క్వే మహీతలే। ప్రాప్యాప్త గుణమైశ్వర్యం యేనయాన్తి సువిస్మయమ్। యేషాం విస్మయతేనిత్యం కర్మభి ర్భగవాఞ్శివః" ఎవ్వరు సూర్యచంద్ర నక్షత్రములతోఁ గూడిన ఆకాశమును భూమియందు నిర్మింతురో, ఎవ్వరు ఎనిమిది విధములయిన యైశ్వర్యము నొందియు నంతగా నాశ్చర్యము పడరో, ఎవ్వరి కార్యములచే భగవంతుండగు శివుఁడెల్లప్పుడు నాశ్చర్యపడునో, అట్టివారలు మహచ్ఛబ్దవాచ్యులు, అనిచెప్పఁ బడినది; అట్టి వారి రూపముగల మీకొఱకనుట; నమః = నమస్కార మగుఁగాక. క్షుల్లకేభ్యః = నీచములయిన జ్ఞానమును ఆకారమును బ్రభావమునుగల, లేక "క్షోదయిత్వా లోలయిత్వా కదనం కృత్వా ఘర్తమానేభ్యః" నలిపి కదలించి కొట్టియుండు వారలగు, లేక, క్షుధం క్షోదం వాలాన్తీతి క్షుల్లకాః తేభ్యః, ఆఁకలిని నలుపుటనుగాని గ్రహించు

వారలగు, అట్టి వారి రూపముగల యనుట ; వః చ = మీకొఱకును; నమః = నమస్కార మగుఁగాక. ౯

న మో ర థి భ్యో ఽ ర థే భ్య శ్చ వో న మః ॥

నమః - రథిభ్యః - అరథేభ్యః - చ - వః - నమః ॥ ౧౦

రుద్రాః = రుద్రులారా ! రథిభ్యః = రథముగల వారల కొఱకు, రథము నెక్కియున్న వారలకొఱకు, వారి రూపముగల మీకొఱకనుట ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక. అరథేభ్యః = రథము లేనివారలగు, రథము నెక్కకయుండు వారలనుట, వారిరూపముగల ; వః చ = మీకొఱకును; నమః = నమస్కార మగుఁగాక.

రథము నారోహించి యుండు వారల రూపముగల మీకు నమస్కారము, అట్లు కాని వారల రూపముగల మీకు నమస్కారము . అని తాత్పర్యము. ౧౦

భ. సమానము.

న మో ర థే భ్యో ర థ ప తి భ్య శ్చ వో న మః ॥

నమః - రథేభ్యః - రథపతిభ్యః - చ - వః - నమః ॥ ౧౧

భ. రుద్రాః = రుద్రులారా ! రథేభ్యః = రథములకొఱకు, రథముల రూపముగల మీకొఱకనుట, రథ్యాధిపతుల రూపముగల మీకొఱ

కనుట ; "సూయాంశ్చ చతురోవేదాం త్సర్వదేవమయంరథమ్" నాలుగు వేదములను గుఱ్ఱములను సర్వదేవ మయంబగు రథమును" అని మహా భారతమునందును, "అర్కాబ్జనేమి ర్వేదాశ్వా స్త్రియ స్త్రిం శన్మరు స్మయః, పురారేః కల్పితోదేవై స్సరథో బ్రహ్మసారథిః" సూర్యచంద్రులు చక్రములు గాఁగలదియు ముప్పదిమూఁడు కోటుల దేవతల వికార మయి నదియు బ్రహ్మసారథి గాఁగలదియునగు నారథము పురహరునకు దేవతల చేఁ గల్పింపఁబడినది. అని భవిష్య త్పురాణమునందును, దేవుని రథముయొక్క యవయవము లన్నియు దేవతలని చెప్పఁబడినది, రథావయవ భూతలగు దేవతల రూపముగల మీకొఱకనిభావము ; నమః = నమస్కార మగుఁ గాక. రథపతిభ్యః = రథమునకు నాథులగు ; వఃచ = మీకును; నమః= నమస్కారమగుఁగాక.

రథ స్వరూపులు, లేక, రథావయవ స్వరూపులగు మీకు నమ స్కారము, ఆరథమునకుఁ బ్రభువులరూపముగల మీకు నమస్కారము. అని తాత్పర్యము. ౯

న మ స్సే నా భ్య స్సే నా ని భ్య శ్చ వో న మః॥

నమః - సేనాభ్యః - సేనానిభ్యః - చ - వః - నమః॥౧౦

భ. రుద్రాః = రుద్రులారా ! సేనాభ్యః = సేనల కొఱకు, సేనల రూపమున క్రీడించునట్టి మీకొఱకనుట ;, నమః = నమస్కార మగుఁ

గాక. సేనానిభ్యః = సేనలను నడపువారలగు, సేనాపతుల రూపము గల యనుట ; వశ్చ = మీకొఱకును ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక.

సేనలరూపమున విహరించునట్టి మీకు నమస్కారము, సేనాపతుల రూపముగల మీకు నమస్కారము. అని తా. ౧౦

నమః క్షత్తృభ్యస్సంగ్రహీతృభ్యశ్చ వో నమః॥

నమః - క్షత్తృభ్యః - సంగ్రహీతృభ్యః - చ-వః-నమః॥

భ. రుద్రాః = రుద్రులారా! క్షత్తృభ్యః = గుఱ్ఱములను మరపు వారలకొఱకు, వారి రూపముగల మీకొఱకనుట ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక. సంగ్రహీతృభ్యః = పట్టువారలగు, పగ్గములనుబట్టి రథముఁ దోలునట్టి సారథులగు, వారి రూపము గలయనుట ; వః చ = మీకొఱకును ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక.

అశ్వములను మరపువారి రూపము గల మీకు నమస్కారము, రథము తోలువారి రూపముగల మీకు నమస్కారము. అని తా. ౧౧

నమస్తక్షభ్యో రథకారేభ్యశ్చ వో నమః॥

నమః - తక్షభ్యః- రథకారేభ్యః - చ - వః - నమః ॥౧౨

భ. రుద్రాః = రుద్రులారా! తక్షభ్యః = వడ్లంగులకొఱకు, వడ్లంగుల రూపముగల మీకొఱకనుట ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక. రథ

కారేభ్య: = రథముల చేయువారలగు, తద్రూపముగల వారలగు; వః చ= మీకొఱకును ; నమః = నమస్కార మగుగాక.

వడ్లంగుల రూపముగల మీకు నమస్కారము, రథము చేయువారి రూపముగల మీకు నమస్కారము. అని తా. ౧౨

నమః కులాలేభ్యః కర్మారేభ్యశ్చ వో నమః॥

నమః - కులాలేభ్యః - కర్మారేభ్యః - చ - వః - న మః ॥ ౧౩

భ. రుద్రాః= రుద్రులారా! కులాలేభ్యః = కుమ్మరవాండ్ర కొఱకు, వారిరూపముగల మీకొఱకునుట ; నమః = నమస్కారమగుగాక. కర్మారేభ్యః= కరుమలవాండ్రగు, కరుమలవారి రూపముగల; వః చ= మీకొఱకును; నమః = నమస్కార మగుగాక.

కుమ్మరవారి రూపముగల మీకు నమస్కారము, కమ్మరవారి రూపముగల మీకు నమస్కారము . అని తా. ౧౩

నమః పుఞ్జిష్టేభ్యో నిషాదేభ్యశ్చ వో నమః॥

నమః - పుఞ్జిష్టేభ్యః - నిషాదేభ్యః - చ - వః - న మః ॥ ౧౪

రుద్రాః = రుద్రులారా! పుంజిష్ఠేభ్యః = పక్షుల సమూహములచంపునట్టి వారల కొఱకు, వారి రూపముగల మీకొఱకు ; నమః= నమస్కారమగుఁగాక. నిషాదేభ్యః = మత్స్యములను చంపు వారలకు, వారి రూపముగల యనుట ; వశ్చ = మీకొఱకును ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

పక్షులఁ జంపువారల రూపముగల మీకు నమస్కారము, మత్స్యములఁ జంపువారల రూపముగల మీకు నమస్కారము. అని తా.

భ. పుంజిష్ఠేభ్యః = సమూహముగల పక్షులను బంధించు వారల రూపముగల మీకొఱకు ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక. నిషాదేభ్యః= మిక్కిలి నశింపఁజేయువారలు, అనఁగా సమూహములుగా చుట్టి చంపు వారలు కావున, మత్స్యఘాతులు నిషాదు లనఁబడుదురు. వారలరూపముగల ; వశ్చ = మీకొఱకును ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక. ౧౮

నమ ఇషుకృద్భ్యో ధన్వకృద్భ్యశ్చ వో నమః॥

నమః - ఇషుకృద్భ్యః - ధన్వకృద్భ్యః - చ - వః - నమః ॥

౧౯

భ. రుద్రాః = రుద్రులారా! ఇషుకృద్భ్యః = మంచి బాణములను జేయు వారలకొఱకు, తద్రూపముగల మీకొఱకనుట ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక. ధన్వకృద్భ్యః = మంచి ధనుస్సులను జేయువారలకు, తద్రూపముగలయనుట ; వశ్చ = మీకొఱకును ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

బాణములు చేయు వారల రూపముగల మీకు నమస్కారము, ధను స్సులు చేయు వారల రూపముగల మీకు నమస్కారము. అని తా. ౧౫

న మో మృ గ యు భ్య శ్శ్వ ని భ్య శ్చ వో న మః॥

నమః - మృగయుభ్యః - శ్వనిభ్యః - చ - వః - న మః ॥ ౧౬

రుద్రాః = రుద్రులారా! మృగయుభ్యః = వేఁటకాండ్ర కొఱకు, వారి రూపముగల మీకొఱకు; నమః = నమస్కారమగుఁగాక. శ్వనిభ్యః = కుక్కల నడపువారలకు, కుక్కలమెడలకుఁ దగిలించిన పగ్గములను బట్టు వారలకు, అట్టివారి రూపముగల వారలగునుట ; వఃచ = మీకొఱకును; నమః = నమస్కార మగుఁగాక.

వేఁటయాడువారి రూపముగల మీకు నమస్కారము, కుక్కలను మెడకు త్రాడు తగిలించి పట్టుకొనియుండు వారలరూపముగల మీకు నమ స్కారము. అని తా.

భ. మృగయుభ్యః = మృగముల వేఁటాడువారలకొఱకు, మృగములను చంపఁ గోరికిచే పొందుదురు. కావున మృగయువు లనఁబడుదురు, లేక, మృగములను తమకుఁగోరువారలు మృగయువులు, వ్యాధులు, అట్టివారి రూపముగల మీకొఱకనుట ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక. శ్వనిభ్యః = కుక్కల నడపువారలకు, కుక్కలకుఁ బాలకులకు, వారి రూపముగల యను ట ; వఃచ = మీకొఱకును ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక. ౧౬

న మ శ్శ్వ భ్య శ్శ్వ ప తి భ్య శ్చ వో న మః॥

నమః - శ్వభ్యః - శ్వపతిభ్యః - చ - వః - నమః॥ ౧౭

ఇతి శ్రీమద్యజుస్సంహితాయాం - చతుర్థకాణ్డే,

పఞ్చమ ప్రపాఠకే , చతుర్థో ఽ నువాకః.

ఇందు, దేవుఁడు విలాసార్థముధరించు నానావిధమూర్తులందు. ద్వితీయానువాకమున దేవతామూర్తిని ప్రధానీకరించి స్తోత్రము సేయఁబడెను, తృతీయానువాకమునఁ జోరమూర్తిని జతుర్థానువాకమున నానాజాతి మూర్తిని ప్రధానీకరించి స్తోత్రము చేయఁబడెనని విభాగము తెలియునది.

భ. శ్వభ్యః = కుక్కలకొఱకు, తద్రూపముగల మీకొఱకనుట; నమః = నమస్కార మగుఁగాక. శ్వపతిభ్యః = కుక్కలకుఁ బ్రభువులయిన, లేక, క్షేత్రపాలకరూపులయిన ; వఃచ = మీకొఱకును; నమః = నమస్కార మగుఁగాక.

కుక్కల రూపముగల మీకు నమస్కారము, వానిని చాలించువారి (క్షేత్రపాలకుల) రూపముగల మీకు నమస్కారము. అని తా. ౧౭

ఇందు నానావిధముగాఁ బరమేశ్వరు నుపాసించి తత్ప్రసాదమును బొందిన జాతి విశేషములే నమస్కరింపఁ బడునని కొందఱు వక్కాణింతురు.

ఇఁక నీయనువాకమునకుఁ బురశ్చరణము. ఒక ప్రాజాపత్య కృచ్ఛ్రమును తదర్థమును [illegible] శివాలయ

మున నెనిమిదివేలు ప్రదక్షిణములు సేయవలెను. ప్రదక్షిణములగు వఱకు నిరంతరము జపించుచుండునది. అంతఁ బురశ్చరణసిద్ధుఁడగును. ఇందుతిథ్యాది నియమములేదు, ఇష్టమగునపుడు చేయవచ్చును. రాజయక్ష్మ పీడితుఁడగు వాఁడు సిద్ధుఁడగు బ్రాహ్మణునివరించి యతనిచే శాంతిచేయించుకొనవలెను. ఆసిద్ధుఁడు రోగపీడితునియింట బాహుప్రమాణమగు కుండముగావించి యత నియగ్నిం బ్రతిష్ఠించి దానిముందట వేదినిర్మించి యందు జలపూర్ణము తంతు వేష్టితమగు నూతనఘటము ప్రతిష్ఠించి దానియందు ఈయను వాకముచే దేవు నావాహనముచేసి, గంధాదులచేఁబూజించి, కర్పూరగంధము తామరస పుష్పము ఉశీరాదిదశాంగధూపము ఆజ్యదీపముసమర్పించి, యిట్లుఆరాధించి పదునొకండుదినములు దీక్షవహించి చేయవలెను. ప్రారంభదినమునందు ఆ వాహనాది మంత్రపుష్పాంతము నారాధించి ఈయనువాకముచేఁ బదునొ కండుమాఱులు ప్రతి నమస్కారము నేతిచే హోమముచేసి తత్సన్నిధానము నందు ఇరువదియొక్కవేలు జపము సేయవలెను. ఆదినము మొదలు కడ వఱకు అగ్నిని రక్షింపవలెను. మఱునాఁడు నిత్య కార్యమయినపిదప, నేతి చేతను దేనెచేతను దడుపఁబడిన తిలలాజ దూర్వా వ్రీహియవలచే నీయను వాకము పదునొకండావృత్తులుగాఁ బ్రతినమస్కారము హోమము సేయ వలెను. ఇట్లె ఆపిమ్మట మూఁడుదినములు ప్రతిదినమును తేనెగలిసిన నేతిచే వేల్వవలయును. అటుపిమ్మట మునుపటివలెనే, ఆఱవదినమునందు అశ్వత్థ సమిధలచేతను ఏడవదినమున నుత్తరేను సమిధలచేతను హోమము సేయు నది. అటుపిమ్మట నొకదినము ఆవశ్యకములయిన నిత్యకర్మలకు విరోధము లేనట్లు ఉదయము మొదలుకొని యస్తమయము వఱకు నిరన్తర మీయను వాకము జపముసేయవలెను. తొమ్మిదవ దినమునందు తేనెగలిసిన నేతిచే హోమము. పదియవ దినమునందు ఉదయము మొదలుగా నస్తమయము

వఱకు జపము. అంత సమాప్తి దినమందనఁగాఁ బదునొకండవ దినమునందు ఈయనువాకముజపించుచు నెనిమిదివేల తామరస పుష్పములచేఁ బ్రతినమస్కారము దేవునిఁ బూజింపవలెను. పిమ్మట గౌరీపూజ చేయవలెను. అంత బ్రాహ్మణులచే "వ్యాధి నిర్మోచనమస్తు" అని పలికించి యాశీర్వాదము పొందునది. అటుపిమ్మటదక్షిణ. రాజు ఎనిమిదివేలుగాని తదర్ధముగాని యెనిమిదినూఱులుగాని నిష్కము లీవలెను. ఇతరులైనచో ఎనిమిది నూఱులుగాని తదర్ధముగాని యిరువదియైదుగాని నిష్కము లిచ్చునది. పెక్కండ్రు కర్తలగునెడఁ ఒక్కొక్కఁడు వేలువేలుగా దక్షిణ యీవలెను. వెనుకఁ గర్మదక్షిణ యిచ్చునది. ప్రతిదినమును ఒక్కొక నిష్కమునిచ్చి పూర్తిపొందినపిదప సమష్టి దక్షణగా నొకగోవు నొసంగవలెను. అనంతరము దేవోద్వాసనముసేయునది. అంతఁ గలశజలముచే కర్తను స్నానముసేయించునది, లేక ప్రోక్షించునది. ఇందుచే రాజయక్ష్మ నశించును. శంభు ప్రసాదముచే దీర్ఘాయువు నగును.

ఇఁక నీయనువాకముచేతనె మేహశాంతి చెప్పఁబడును. మేహ పీడితుఁడగువాఁడు తనయగ్నియందు, ప్రతినమస్కారము తొమ్మిదివేలాహుతులు వేల్చినయెడ మేహశాంతియగును. ఇతరములగు కుష్ఠము మొదలగువ్యాధులకును, అనువాకము లక్షమార్లు జపించునది. ఆవ్యాధులునశించును . గొప్ప జ్వరములు వచ్చినపుడు, శక్తుఁడైన బ్రాహ్మణుఁడు బొడ్డుబంటినీటఁ బ్రవాహమున నిలుచుండి యనువాకముజపించుచుఁబ్రతినమస్కారము నొక్కొకటిచొప్పున నెనిమిదివే లెఱ్ఱదామర పూవులను జలమునందు వేయునది. అటుపిమ్మట భృంగిరిటపూజ చేయునది. ఇట్లు చేసినచో మహాజ్వరము నశిం

చును. ఇది నిక్కలి శ్లోకరమగుటంజేసి విద్వాంసుండగు బ్రాహ్మణుఁడే గురువు గావలెను. లేనిచో విఘ్నమగును. కాఁబట్టి లోపము సేయఁజనదు.

ధ్యానము.

భస్మోద్ధూళితసర్వాఙ్గం జటామణ్డలమండితమ్
ధ్యాయేత్త్రినేత్రం వృషారూఢం గణేశ్వరయుతం హరమ్

విభూతిచేఁ బ్రకాశించునట్టి యెల్ల యవయవములు గలవాఁడును జటాసమూహముచే నలంకరింపఁ బడినవాఁడును మూఁడుకన్నులు గలవాఁడును గణనాథునితోఁ గూడినవాఁడును వృషభము నారోహించిన వాఁడునగు హరుని ధ్యానింపవలెను. అని యర్థము.

ఇది, శ్రీమత్ఖవాటోపనామ సుందరరామ ప్రణీతంబగు
శ్రీరుద్ర భాష్యాంధ్ర వివరణమునందుఁ జతుర్థానువాకము.

ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ-

అథ పఞ్చమానువాకః.

న మో భ వా య చ రు ద్రా య చ ॥

నమః - భవాయ - చ - రుద్రాయ - చ ॥ ౧

చతుర్థానువాకమున నుభయతో నమస్కారములగు యజుస్సులు సమాప్తములయ్యెను. ఇఁక నైదవది మొదలుకొని యైదను వాకములయందు నమస్కారము మొదలుగాఁగల యజుస్సులే పఠింపఁబడును. అందుఁ బంచమానువాకమునఁ బంచదశయజుస్సులు చెప్పఁబడును.

భవాయచ = ప్రాణులకుఁ గారణమైన వానికొఱకును, భవన్తి ప్రాణినః అస్మాత్, వీనివలనఁ బ్రాణులుకలుగుదురు అని వ్యుత్పత్తి; రుద్రాయచ = రుదంరోదన హేతుభూతం దుఃఖం ద్రావయతీతి రుద్రః, రోదనమును అనఁగా దానికిఁ గారణమైన దుఃఖమును పోఁగొట్టు వాని కొఱకును; నమః=నమస్కారము.

సర్వప్రాణులకును గారణమయినవానికి నమస్కారము, రోదనమునకుఁ గారణమైనదుఃఖమును హరించువానికి నమస్కారము. అని తా.

భ. ఇట్లు మూఁడనువాకములచే దేవుఁడు విశ్వనాథుఁడగుట ప్రతిపాదింపఁబడినది. ఇఁకమీఁద నష్టమూర్త్యధిష్ఠానము నుగ్గడించి, దేవుఁడు స్తుతింపఁబడును. ఉభయతో నమస్కారములగు యజుస్సులుముగిసినవి. ఇఁక నన్యతరతో నమస్కారములు, అందును ఆదియందు నమస్కారముగలయజుస్సులు పఠింపఁబడును.

భవాయచ = భవత్యసౌ సర్వత్ర సర్వదా ఇతిభవః, ఇతఁడు ఎల్ల చోటులను ఎల్లప్పుడు నుండువాఁడు, లేక, ఎల్లప్పుడును ఉండనే యుండువాఁడు, ఒకప్పుడునులేనివాఁడుకాఁడు, లేక, సర్వంభావయతి, సమస్తమును కలుగఁజేయువాఁడు, లేక, సర్వైఃభావ్యతే, అందఱిచేత ధ్యానింపఁబడువాఁడు, లేక, భవతిఅస్మిన్ సర్వమ్, ఇతనియందు సమస్తము నుండును. అట్టివాని కొఱకును; భవుఁడు అష్ట మూర్తులయందు జలమున కధిష్ఠాత. రుద్రాయచ = రోదయతి సర్వమన్తకాలే ఇతిరుద్రః, ప్రళయకాలము

నందు సమస్తము నేడ్పించువాని కొఱకును ; నమః = నమస్కారము.
రుద్రుఁడు సూర్యమూర్తికధిష్ఠాత, అధిష్ఠాతృ ప్రకరణముకావున మరల రుద్ర
శబ్ద మామ్నాత మయ్యెను. ౧

నమశ్శర్వాయచ పశుపతయేచ ॥

నమః - శర్వాయ - చ - పశుపతయే - చ ॥ ౨

శర్వాయచ = శృణాతి హినస్తి పాపమితి శర్వః, పాపమును
హింసించువాని కొఱకును, పాపమును బోఁగొట్టువానికొఱకుననుట; పశు
పతయేచ= పశువులవంటివారికి అజ్ఞానులగుపురుషులకుఁ బాలకుఁడగు వాని
కొఱకును; నమః= నమస్కార మగుఁగాక.

పాపములఁ బోఁగొట్టువానికొఱకును అజ్ఞానులగుటచేఁ బశువులవంటి
వారగు పురుషులఁ బాలించువానికొఱకును నమస్కారమని తా.

భ. శర్వాయచ = శృణాతిహినస్తి సర్వమన్తకాలే ఇతిశర్వః;
ప్రలయకాలమునందు సమస్తమును హింసించువానికొఱకును; ఇతఁడు అగ్ని
మూర్తికధిష్ఠాత; పశుపతయేచ = బ్రహ్మాది స్థావరాంతములగుపశువుల యొ
క్క పాలకుఁడగువాని కొఱకును, ఇతఁడు భూమిమూర్తి కధిష్ఠాత; నమః=
నమస్కార మగుఁగాక. ౨

నమోనీలగ్రీవాయచశితికణ్ఠాయచ॥

నమః - నీలగ్రీవాయ - చ - శితికణ్ఠాయ - చ॥ 3

నీలగ్రీవాయచ = నల్లనికంఠము గలవాని కొఱకును, కాలకూటము ధరించుటచే నల్లనైన కంఠమందలి యేక దేశము గలవాని కొఱకు ననుట; శితికణ్ఠాయచ = తెల్లని కంఠముగలవానికొఱకును, తెల్లనైన తక్కిన కంఠ ప్రదేశము గలవాని కొఱకుననుట ; నమః= నమస్కార మగుఁగాక.

కాలకూటము ధరించుటచే నల్లనైన కంఠమునందలి యేకదేశముగల వానికొఱకు నమస్కారము, తెల్లనైన తక్కిన కంఠభాగముగల రుద్రునకు నమస్కారము. అని తా.

భ. శితికణ్ఠాయచ = తెల్లని కంఠము గలవానికొఱకును, కాలకూట ధారణముచే భగవంతుని కంఠమునందు వేయింటనొకభాగము మాత్రమె నల్లనైనది కావునతక్కిన కంఠమంతయు తెల్లగానే యుండుననిభావము; లేక నల్లని కంఠము గలవాని కొఱకును, "శితీధవళమేచకా" అని నిఘంటువు, పునరుక్తి యాదరార్థము ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక. తక్కినది సమానము.

3

న మః క ప ర్ది నే చ వ్యు ప్త కే శా య చ॥

నమః - కపర్దినే - చ - వ్యుప్తకేశాయ - చ॥ ౪

కపర్దినేచ= జటాజూటము గలవానికొఱకును; వ్యుప్తకేశాయచ = ఛేదింపఁబడిన వెండ్రుకలు గలవానికొఱకును, ముండితమయిన శిరస్సు గల వానికొఱకుననుట, నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

జటాజూటము ధరించి పాశుపతాదుల వేషముగల వాని కొఱకును ముండితమయిన శిరస్సుధరించి సన్న్యాసి మొదలగువారి వేషము గలవానికొఱకును నమస్కారమని తా.

భ. వ్యుప్తకేశాయచ = ముండితములయిన వెండ్రుకలు గలవాని కొఱకును, సగము ముండితములయిన కేశములు గలవాఁడు వ్యుప్తకేశుఁడనఁబడును, యజమానమూర్తిగలవాని కొఱకుననుట; నమః= నమస్కారమగుఁగాక. ఇతఁడు యజమూర్తి కధిష్ఠాత. ౪

న మ స్స హ స్రా క్షా య చ శ త ధ న్వ నే చ॥

నమః - సహస్రాక్షాయ - చ - శతధన్వనే - చ॥ ౫॥

సహస్రాక్షాయచ = వేయికన్నులు గలవాని కొఱకును, ఇంద్రరూపమున వేయికన్నులు గలవాని కొఱకుననుట ; శతధన్వనేచ= నూఱుధనుస్సులు గలవానికొఱకును, వేయి భుజములుగలుగు నవతారముపొందినవాఁడగుటచే నూఱు ధనుస్సులు గలవాని కొఱకుననుట ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

ఇంద్రరూపమున వేయికన్నులుగల రుద్రునకును వేయి భుజములుగల యవతారమునందు నూఱు ధనుస్సు లేక కాలమునధరించిన రుద్రునికొఱకును నమస్కారము. అని తా.

భ. సహస్రాక్షాయచ = పెక్కుకన్నులు గలవానికొఱకును ; శతధన్వనేచ = పెక్కుధనుస్సులు గలవాని కొఱకును, లేక, ధనుస్సు ఆయు

ఖోపలక్షకము, పెక్కాయుధములు గలవాని కొఱకుననుట ; నమః=నమ
స్కారమగుఁగాక. ౫౨

న మో గి రి శా య చ శి పి వి ష్టా య చ ॥

నమః - గిరిశాయ - చ - శిపివిష్టాయ - చ॥ ౬

గిరిశాయచ = కైలాసమను పర్వతమునందుండు వానికొఱకును; శిపివిష్టాయచ = విష్ణురూపుఁడైన వానికొఱకును. విష్ణు శ్శిపివిష్టః'' అని శ్రుతి ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక.

భక్తుల ననుగ్రహించుటకై కైలాస పర్వతమునందు ఉమా మహేశ్వరరూపంబున వెలసియున్న వానికొఱకును సర్వలోకంబుల రక్షించుటకై విష్ణు రూపము వహించువాని కొఱకును నమస్కారము. అని తా.

భ. గిరిశాయచ = కైలాసపర్వతమునందుండు వానికొఱకును, లేక. ప్రశస్తమయిన గిరి (పర్వతము)గలవానికొఱకును, ప్రశస్తమయిన పర్వతమగు కైలాసము నివాసము గాఁగలవానికొఱకుననుట ; లేక, గిరేః ఈశః, కైలాస పర్వతమునకు నాథుని కొఱకును, గిరామ్ ఈశః, వాచకములగు వేదములకు ప్రణవమునకు నాథునికొఱకును ; శిపివిష్టాయచ = ఆదిత్యస్వరూపునికొఱకును, ‘‘ శైత్యాచ్ఛ యనయోగా ద్వాశీతి వారిప్రచక్షతే, తత్పానా ద్రక్షణాద్వాపి శిపయో రశ్మయో మతాః, తేషు ప్రవిష్టస్సవితా శిపివిష్టస్తదోచ్యతే'' శైత్యమువలనఁగాని శయనము గలుగుట వలనఁగాని శియనఁగా జలమని చెప్పుచున్నారు, దానిని పానము చేయుటవలనఁగాని రక్షించుట వలనఁగాని శిపులు అనఁగా కిరణములు చెప్పఁబడును. ఆకిర

ణములందు ప్రవిష్టుఁడుగావున సూర్యుఁడుశిపివిష్టుండని చెప్పఁబడుచున్నాఁడు. అని స్కాందపురాణము. లేక, శిపులనఁగా పశువులు "యజ్ఞోవై విష్ణుః పశవశ్శిపిః" అనిశ్రుతి, వానియందు విష్టుఁడుఅనఁగా ప్రవిష్టుఁడు, సర్వప్రాణులయందును అంతర్యామిరూపమున వ్యాపించినవాఁడనుట, అట్టి రుద్రునికొఱకును ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక. ౬

న మో మీ ఢు ష్ట మా య చే షు మ తే చ ॥

నమః - మీఢుష్టమాయ - చ - ఇషుమతే - చ॥ ౭

మీఢుష్టమాయచ = మేఘరూపమున మిక్కిలి వర్షించువాని కొఱకును ; ఇషుమతేచ = బాణములు గలవానికొఱకును; నమః= నమస్కారమగుఁగాక.

సర్వభూతములకును పోషణార్థమై మేఘరూపమున మిక్కిలి వర్షించు వానికొఱకును, సాధువులను బాధించువారి శిక్షించుటకై బాణములు ధరించియుండువాని కొఱకును నమస్కారము. అని తాత్పర్యము.

భ. ఇషుమతేచ = పెక్కుబాణములు గలవాని కొఱకును, మహాశూరుని కొఱకుననుట. తక్కినది సమానము. ౭

న మో హ్ర స్వా య చ వా మ నా య చ ॥

నమః - హ్రస్వాయ - చ - వామనాయ - చ ॥ ౮

హ్రస్వాయచ = అల్పమయిన ప్రమాణముగలవాని కొఱకును; పొట్టి వాని కొఱకుననుట ; వామనాయచ = సంకుచితములయిన యవయవములు గలవానికొఱకును, పొట్టి యవయవములు గలవాని కొఱకుననుట ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక.

పొట్టిశరీరము గలవానికొఱకును, పొట్టి యవయవములు గలవాని కొఱకును నమస్కారము. అని తాత్పర్యము.

భ. సమానము. ౮

న మో బృ హ తే చ వ ర్షీ య సే చ ॥

నమః - బృహతే - చ - వర్షీయసే - చ ॥ ౯

బృహతేచ = ఆకారముచే పెద్దయయిన వానికొఱకును ; వర్షీయసేచ = గుణములచే మిక్కిలి పెద్దయయిన వానికొఱకును ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక.

ఆకారముచే గొప్పయయిన వానికొఱకును గుణములచే నధికుఁడయిన వానికొఱకును నమస్కారము.

భ. సమానము. ౯

న మో వృ ద్ధా య చ సం వృ ధ్వ నే చ ॥

నమః - వృద్ధాయ - చ - సంవృధ్వనే - చ ॥ ౧౦

వృద్ధాయచ = వయసుచే నధికునికొఱకును ; సంవృధ్వనేచ = చక్కఁగా వేదములచే పొగడఁబడినవానికొఱకును ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

మిక్కిలి వయసుచెల్లిన వానికొఱకును, వేదములచేఁ జక్కఁగా స్తుతింపఁబడిన వానికొఱకును నమస్కారము.

భ. సంవృధ్వనేచ = మిక్కిలి వృద్ధునికొఱకును, ఎల్లప్పుడును స్తోత్రములచే వృద్ధిఁ బొందుచున్న వానికొఱకుననుట ; లేక, భక్తులనుజక్కఁగా వృద్ధిఁ బొందించువానికొఱకును ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక. ౧౦

న మో అ గ్రి యా య చ ప్ర థ మా య చ ॥

నమః - అగ్రియాయ - చ - ప్రథమాయ - చ ॥౧౧

అగ్రియాయచ = మొదటనున్నవాని కొఱకును, జగత్తు పుట్టుటకు ముందున్నవాని కొఱకుననుట ; ప్రథమాయచ = ముఖ్యుఁడైన వాని కొఱకుననుట ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

ప్రపంచముగలుగుటకు ముందున్న వానికొఱకును సభయందు ఉత్తముఁడైనవాని కొఱకును నమస్కారము. అని తా.

భ. సమానము. ౧౧

న మ ఆ శ వే చా జి రా య చ ॥

నమః - ఆశవే - చ - అజిరాయ - చ ॥ ౧౨

ఆశవేచ = శీఘ్రముగా వ్యాపించువానికొఱకును ; అజిరాయచ = గమనమునందు సమర్థుడైనవాని కొఱకును ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

సమస్త ప్రపంచమును శీఘ్రముగా వ్యాపించినవానికొఱకును గమనమునందు సమర్థుఁడైన వానికొఱకును నమస్కారము అనితా.

భ. సమానము.

౧౨

నమ శ్శీఘ్రియాయ చ శీభ్యాయ చ ॥

నమః - శీఘ్రియాయ - చ - శీభ్యాయ - చ ॥ ౧౩

శీఘ్రియాయచ = వేగముగా నడచువానికొఱకును ; శీభ్యాయచ = శీభమనఁగా జలప్రవాహము, జలప్రవాహము నందున్న వానికొఱకును ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

శీఘ్రముగా నడచువానికొఱకును జలప్రవాహము నందున్న వానికొఱకును నమస్కారము. అని తాత్పర్యము.

భ. సమానము.

౧౩

నమ ఊర్మ్యాయ చావస్వన్యాయ చ ॥

నమః - ఊర్మ్యాయ - చ - అవస్వన్యాయ - చ ॥ ౧౪

ఊర్మ్యాయచ = తరంగముల యందున్న వానికొఱకును ; అవస్వ్యాయచ = ధ్వనిలేని జలమునందున్న వాని కొఱకును ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక.

తరంగములయందున్న రుద్రునికొఱకును నిలిచియుండుటచే ధ్వనిలేక యుండుజలమున నున్నవానికొఱకును నమస్కారము. అని తాత్పర్యము.

భ. సమానము- ౧౪

న మ స్స్రో త స్యా య చ ద్వీ ప్యా య చ ॥

నమః - స్రోతస్యాయ - చ - ద్వీప్యాయ - చ ॥ ౧౫

ఇతి శ్రీ యజుస్సంహితాయాం

చతుర్థకాణ్డే పఞ్చమ ప్రపాఠకే,

పఞ్చమో౽నువాకః.

స్రోతస్యాయచ = ప్రవాహము నందున్నవాని కొఱకును ; ద్వీప్యాయచ = జలమధ్యమునసుండు భూమియందున్న వానికొఱకును ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

జలప్రవాహము నందున్నవానికొఱకును జలప్రవాహము నడుమనుండు భూమియందున్నవాని కొఱకును నమస్కారము. ౧౫

భ. ఇందు అధిష్ఠాన వ్యాపార భేదముచే భేదము నవలంబించి నమస్కారములు చెప్పఁబడినవి.

ఇది శ్రీమత్ఖ్వాటోపనామ సుందరరామ ప్రణీతం బగు
శ్రీరుద్రభాష్యాంధ్ర వివరణమునందుఁ బంచమానువాకము.

ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ.

అథ షష్ఠానువాకః.

న మో జ్యే ష్ఠా య చ క ని ష్ఠా య చ ॥

నమః - జ్యేష్ఠాయ - చ - కనిష్ఠాయ - చ ॥ ౧

పంచమాను వాకమునందుఁ గొన్ని యన్యతరతో నమస్కారములగు యజుస్సులు పఠింపఁబడినవి. షష్ఠాను వాకమునందును మఱికొన్ని యట్టివె పఠింపఁబడును.

జ్యేష్ఠాయచ = విద్యైశ్వర్యము మొదలగువానిచే నధికునికొఱకును; కనిష్ఠాయచ = అవిద్య మొదలగునవి తక్కువ యగుటవలన మిక్కిలిఅల్పుఁడైన వానికొఱకును, వారియిద్దఱికిని అంతర్యామియయిన రుద్రునికొఱకను టి; నమః = నమస్కార మగుఁగాక.

విద్యైశ్వర్యము మొదలగువానిచే నధికుఁడైన వాని రూపముగల రుద్రునికొఱకును అవి తక్కువయగుటచే నల్పుఁడైన వానిరూపముగల రుద్రునికొఱకును నమస్కారము అని భా.

భ. జ్యేష్ఠాయచ = మిక్కిలి వృద్ధునికొఱకును, లేక, మిక్కిలి యుత్తముఁడగు వానికొఱకును ; కనిష్ఠాయచ = మిక్కిలిచిన్నవానికొఱకును, లేక, మిక్కిలి తక్కువయయిన వానికొఱకును ; వీరియిద్దఱి రూపముగల రుద్రునికొఱకనుట ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక. ౧

న మః పూ ర్వ జా య చా ప ర జా య చ ॥

నమః - పూర్వజాయ - చ - అపరజాయ - చ ॥ ౨

పూర్వజాయచ= ముందుపుట్టినవానికొఱకును, సృష్టికిమొదట హిరణ్యగర్భరూపమునఁ బుట్టినవానికొఱకును; అపరజాయచ = వెనుకనుబుట్టినవానికొఱకును, ప్రలయకాలమునందు కాలాగ్నిమొదలగు వానిరూపమునఁ బుట్టినవానికొఱకును అనుట ; నమః=నమస్కారమగుఁగాక.

సృష్టియారంభమునందు హిరణ్యగర్భరూపమున నవతరించిజగత్తులను సృజించినవానికొఱకును, ప్రలయమప్పుడు కాలాగ్నిమొదలగువాని రూపమునఁప్రలయముగ వించినవానికొఱకును నమస్కారము అని తా.

భ. పూర్వజాయచ= ముందుపుట్టినవానికొఱకును, సర్వప్రాణులు పుట్టుటకుముందును ఉన్నవానికొఱకును అనుట, ముఖ్యమయిన పుట్టుట యీశ్వరునందు సంభవించాదు కావున, సర్వప్రాణులును పుట్టుటకుముందు గల సత్తయే యిచ్చట నుపలక్షితమగుచున్నది, జన్మలేని వానికొఱకును, లేక అనాదియయినవానికొఱకును అని భావము; అపరజాయచ= వెనుకను ఉన్నవానికొఱకును, సమస్తప్రాణులు నశించిన వెనుకను ఉన్నవానికొఱకును అనుట, అనంతునికొఱకనిభావము ; నమః=నమస్కారమగుఁగాక. ౨

న మో మ ధ్య మా య చా ప గ ల్భా య చ॥

నమః - మధ్యమాయ - చ - అపగల్భాయ - చ॥ 3

మధ్యమాయచ = మధ్యకాలమునందును పుట్టినవానికొఱకును, దేవ నరతిర్యగాదిరూపమునఁ బుట్టినవానికొఱకును అనుట ; అపగల్భాయచ= ఇంద్రియజ్ఞానములేని బాలునికొఱకును, ఇంద్రియములచే విషయములను జక్కఁగా గ్రహించుటకుఁ దెలియని మిక్కిలి శిశువైనవానికొఱకునుఅనుట, తద్రూపముగల రుద్రునికొఱకును అనిభావము ; నమః = నమస్కారమగుఁ గాక.

మధ్యకాలమున దేవమనుష్య తిర్యగాదిరూపమున నావిర్భవించిన వానికొఱకును చక్కఁగా నింద్రియజ్ఞానముకలుగని శిశురూపముగల రుద్రునికొఱకును నమస్కారము అని తా.

భ. మధ్యమాయచ = మధ్యకాలమునందును ఉన్నవానికొఱకును; అపగల్భాయచ = మిక్కిలి శిశువైనవానికొఱకును, తద్రూపునికొఱకును ననుట ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక. 3

న మో జ ఘ న్యా య చ బు ధ్ని యా య చ ॥

నమః - జఘన్యాయ - చ - బుధ్నియాయ - చ॥ ౪

జఘన్యాయచ = జఘనమునందుఁ బుట్టినవాని కొఱకును, గోవు మొదలగు వానిజఘనమునందు అనఁగా పశ్చాద్భాగమందు దూడలు మొదలగువాని రూపమునఁ బుట్టినవానికొఱకును ; బుధ్నియాయచ = బుధ్నమునందు, అనఁగా మూలమునందుఁ బుట్టినవానికొఱకును, వృక్షాదులమూలములందు కొమ్మలు మొదలగువాని రూపమునఁ బుట్టినవాని కొఱకును అనుట ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక.

ఆవులు మొదలగువాని పశ్చాద్భాగమునందు దూడలు మొదలగువాని రూపముచే నావిర్భవించినవానికొఱకును వృక్షములమూలమునందు కొమ్మలు మొదలగువానిరూపమునఁ బుట్టినవానికొఱకును నమస్కారము అనితా.

భ. సమానము. ౪

న మ స్సో భ్యా య చ ప్ర తి స ర్యా య చ ॥

నమః - సోభ్యాయ - చ - ప్రతిసర్యాయ - చ ॥ ౫

సోభ్యాయచ = ఉభాభ్యాం పుణ్యపాపాభ్యాం సహవర్తతే ఇతి సోభః, తత్ర భవస్సోభ్యః; పుణ్యపాపముల రెంటితోఁగూడిన మనుష్యలోకమున నున్నవానికొఱకును, ప్రతిసర్యాయచ = వివాహాదికర్మలయందు హస్తమునందు ధరించునట్టి రక్షాబంధము ప్రతిసరము, దానికి యోగ్యుఁడయినవానికొఱకును, వివాహము మొదలగు కర్మలచే సంస్కరింపఁబడువాని రూపముగల వానికొఱకునుఅనుట ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక.

పుణ్యపాపముల రెంటితోఁగూడిన మనుష్యలోకమున నున్నవాని కొఱకును వివాహాది సంస్కారములచే సంస్కరింపఁబడు పురుషుఁడు స్వరూపము గాఁగలవాని కొఱకును నమస్కారము అని తా.

భ. సోభ్యాయచ = సోభమనఁగా గంధర్వనగరము, సాల్వస్సోభ మధిష్ఠాయ, సాల్వుఁడు సోభమునధిష్ఠించియని సాల్వుని యాకాశగమనమగు నగరము సోభసంజ్ఞమని భారతము, ఇది నగరమాత్రమునకుపలక్షణము, ఎల్ల నగరములయందును ఉన్నవానికొఱకును; లేక; శీతోష్ణముల రెంటితోఁగూడినది సోభము ద్వంద్వములతోఁ గూడినదనుట, అట్టి శరీరము నందున్న వానికొఱకును. తక్కినది సమానము.

న మో యా మ్యా య చ క్షే మ్యా య చ ॥

నమః - యామ్యాయ - చ - క్షేమ్యాయ - చ ॥ ౬

యామ్యాయచ = యమలోకమునందుఁ బాపులను శిక్షించువాని రూపమున నున్నవానికొఱకును ; క్షేమ్యాయచ= క్షేమమనఁగా మోక్షము, దానికి యోగ్యుఁడైన వానికొఱకును, జ్ఞానిస్వరూపుని కొఱకునుఅనుట; నమః= నమస్కార మగుఁగాక.

యమలోకమునందుఁ బాపము చేసినవారి శిక్షించు యముని రూపమున నుండువానికొఱకును ఆత్మాపరోక్షజ్ఞానము నొంది మోక్షము పొందువానిరూపముగల వానికొఱకును నమస్కారము అని తా.

భ. యామ్యాయచ = యమమనఁగా ప్రలయకాలము, లేక, ప్రాణములనిగ్రహము, అందున్నవానికొఱకును ; లేక, యమునిపురము యామ్యము, అందున్నవానికొఱకును ; క్షేమ్యాయచ = క్షేమమనఁగా రక్ష, లేక, మోక్షము, లేక, రక్షాస్థానము, అందున్నవాని కొఱకును ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక. ౬

న మ ఉ ర్వ ర్యా య చ ఖ ల్యా య చ ॥

నమః - ఉర్వర్యాయ - చ - ఖల్యాయ - చ ॥ ౭

ఉర్వర్యాయచ = ఉర్వరయనఁగా ఎల్లసస్యములతో నొప్పినభూమి, ధాన్యరూపమున దానికి యోగ్యుఁడైన వానికొఱకును; ఖల్యాయచ = ఖలమనఁగాధాన్యము నులుచుభూమి, అందుపశువులను గట్టుటకుఁ బాఁతిన గుంజ మొదలగువానిరూపమున, ఆఖలమునకుఁ యోగ్యుఁడైనవాని కొఱకును ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

భూమియందు ధాన్యరూపమునఁ బుట్టినవాని కొఱకును, ధాన్యము నులుచు కళ్ళమునందు మేధి మొదలగువానిరూపమున నున్నవాని కొఱకును నమస్కారము. అని తా.

భ. ఉర్వర్యాయచ = సర్వసస్యములతో నొప్పు భూమియందున్న వానికొఱకును ; ఖల్యాయచ = ధాన్యమునులుచు ప్రదేశమునందున్నవాని కొఱకును ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక. ౭

న మ శ్లో క్యా య చా వ సా న్యా య చ ॥

నమః - శ్లోక్యాయ - చ - అవసాన్యాయ - చ ॥ ౮

శ్లోక్యాయచ = శ్లోకములనఁగా వైదికమంత్రములు, వానియందున్న వానికొఱకును, వైదిక మంత్రములచేఁ బ్రతిపాదింపఁ బడువానికొఱకును అనుట ; అవసాన్యాయచ = అవసానమనఁగా వేదాన్తము, అందున్నవానికొఱకును, వేదాన్తముచేఁ బ్రతిపాదింపఁబడువానికొఱకునుఅనుట; నమః= నమస్కార మగుఁగాక.

వైదికమంత్రములచేఁ బ్రతిపాద్యుఁడగుటచే వానియందున్న వానికొఱకును, వేదాంతములచేఁ బ్రతిపాద్యుఁ డగుటచే సర్వవేదాన్తములయందున్న వానికొఱకును నమస్కారము అని తా.

భ. శ్లోక్యాయచ = పాదబద్ధమయిన అక్షరసముదాయము శ్లోకమనఁబడును, దానియందుండు వానికొఱకును ; అవసాన్యాయచ = అవసానమనఁగా సర్వార్థముల యుపసంహారము, లేక, జీవితావసానము, అందున్నవానికొఱకును ; లేక ; శ్లోక్యాయచ = వేదములయం దున్నవానివాఱకును ; అవసాన్యాయచ = వేదముల యవసానమయిన యుపనిషత్తునందున్నవాని కొఱకును ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక. ౮

న మో వ న్యా య చ క క్ష్యా య చ ॥

నమః - వన్యాయ - చ - కక్ష్యాయ - చ ॥ ౯

వన్యాయచ = అడవియందున్న వానికొఱకును, అడవియందున్న వృక్షాదిరూపమున నున్నవానికొఱకునుఅనుట ; కక్ష్యాయచ = బోదెలేని చెట్ల యందున్న వానికొఱకును, అందులతాది రూపమున నున్నవాని కొఱకునుఅనుట ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

అడవియందు వృక్షాదిరూపమున నున్నవానికొఱకును గుల్మములయందు లతాదిరూపమున నున్నవానికొఱకును నమస్కారము. అని తా.

భ. ఇవిభూమి మూర్త్యధిష్ఠాతృ భేదములు. ౯

న మ శ్శ్ర వా య చ ప్ర తి శ్ర వా య చ ॥

నమః - శ్రవాయ - చ - ప్రతిశ్రవాయ - చ ॥ ౧౦

శ్రవాయచ = శ్రూయత ఇతిశ్రవః శబ్దః, వినఁబడునదికావున శ్రవమనఁగాశబ్దము, శబ్ద స్వరూపునికొఱకును ; ప్రతిశ్రవాయచ = ప్రతిధ్వని స్వరూపుని కొఱకును ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

శబ్దము స్వరూపము గాఁగలవానికొఱకును బ్రతిధ్వని స్వరూపము గాఁగలవానికొఱకును నమస్కారము. అని తా.

భ. శ్రవాయచ = శబ్దస్వరూపుని కొఱకును, లేక, అంతటనువినఁబడుచుఁ బ్రసిద్ధుఁడైన వానికొఱకును ; ప్రతిశ్రవాయచ = ప్రతిధ్వని స్వరూపునకును, లేక, ప్రత్యుత్తరము స్వరూపము గాఁగల వానికొఱకును; నమః = నమస్కారమగుఁగాక. ౧౦

న మ ఆ శు షే ణా య చా శు ర థా య చ ॥

నమః - ఆశుషేణాయ - చ- ఆశురథాయ - చ ॥౧౧

ఆశుషేణాయచ = శీఘ్రముగా నడచునట్టి సేన గలవానికొఱకును. ఆశురథాయచ= శీఘ్రముగాఁ బోవునట్టి రథము గలవానికొఱకును ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

భక్తులరక్షించుటకై, శీఘ్రముగా నడచునట్టి సేనగలవాని కొఱకును వేగముగాఁ బోవునట్టి రథము గలవానికొఱకును నమస్కారము. అని తాత్పర్యము.

భ. సమానము.

౧౧

న మ శ్శూ రా య చా వ భి న్ది తే చ ॥

నమః - శూరాయ - చ- అవభిన్దతే- చ॥ ౧౨

శూరాయచ = యుద్ధమునందు ధైర్యము గలవానికొఱకును ; అవభిన్దతేచ = శత్రువులను బగులఁగొట్టువాని కొఱకును ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

యుద్ధములందు భయములేక ధైర్యము గలవానికొఱకును శత్రువుల వధించువానికొఱకును నమస్కారము. అని తా.

భ. అవభిన్దతేచ = భక్తులయొక్క శత్రువులను అత్యధికముగా

భేదించువాని కొఱకును, ధర్మమునకు శత్రువులయినవారి శిరస్సును పగల్చు వాని కొఱకును. ౧౨

న మో వ ర్మి ణే చ వ రూ థి నే చ ॥

నమః - వర్మిణే - చ - వరూథినే - చ ॥ ౧౩

వర్మిణేచ = కంచుకము గలవానికొఱకును ; వరూథినేచ = మంచి గృహము గలవానికొఱకును ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక.

కవచము ధరించినవానికొఱకును ఉత్తమమయిన గృహము గలవాని కొఱకును నమస్కారము. అని తా.

భ. సమానము. ౧౩

న మో బి ల్మి నే చ క వ చి నే చ ॥

నమః - బిల్మినే - చ - కవచినే - చ ॥ ౧౪

బిల్మినేచ = బిలముగలదిబిల్మము; శిరఃకవచము బొమిడికము, అది గలవానికొఱకును ; కవచినేచ = దేహమునకు రక్షకముకవచము, అది గల వానికొఱకును ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక.

శిరస్త్రాణము ధరించినవానికొఱకును కవచము దాల్చినవాని కొఱకును నమస్కారము. అని తా.

భ. బిల్మినేచ = బొమిడికము గలవానికొఱకును, భస్మపాత్రము గలవాని కొఱకని కొందఱు, "బిల్మం భాజనమ్" అని నైరుక్తులు, కవచి

నేచ = శరీరరక్ష గలవానికొఱకును ; లేక, కవచమనఁగాపాదములవఱకు వ్రేలాడుకంచుకము , అదిగలవానికొఱకును ; నమః = నమస్కారమగుఁ గాక. ౧౮

న మ శ్శ్రు తా య చ శ్రు త సే నా య చ ॥

నమః - శ్రుతాయ - చ - శ్రుతసేనాయ - చ ॥ ౧౯

ఇతి శ్రీమద్యజుస్సంహితాయాం - చతుర్థకాణ్డే,

పఞ్చమ ప్రపాఠకే, షష్ఠో ఽనువాకః.

శ్రుతాయచ = వేదములయందుఁ బ్రసిద్ధుఁడైన వానికొఱకును, వేదములవలననె తెలియఁబడు వాఁడనియు ఇతర ప్రమాణములవలనఁ దెలియరానివాఁడనియు భావము ; శ్రుతసేనాయచ = ప్రసిద్ధమయిన సేన గలవానికొఱకును ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక.

వేదములవలననె ప్రసిద్ధుఁడైన వానికొఱకును వేదములయందు ప్రసిద్ధములయిన సేనలు గలవానికొఱకును నమస్కారము. అని తా.

భ. శ్రుతసేనాయచ = శ్రుతియందు ప్రసిద్ధమయిన సేన గలవానికొఱకును,దేవుని యాయుధములు బాణాదులేవి చెప్పఁబడినవో,అవియుశ్రుతిప్రసిద్ధములేయనుట. ౧౯

ఈ రెండనువాకములకును దేవత భగవంతుఁడగు శంభువు, అతఁడే ఋషి, ఛందస్సు మహావిరాట్టు. వీనికిఁ బురశ్చరణము. మూఁడురాత్రులు చరుభోజియై దీక్షించి పిదపఁ బదునొకండు దినములు నిరంతరము జపము సేయవలెను. పురశ్చరణ మగును.

ఇఁకఁ బ్రయోగము. అందు రాజులకు మొదటఁ జెప్పఁబడుచున్నది. ఈ రెండనువాకములు పదునొకండుమాఱులు జపించుచుఁ బ్రతినమస్కారమును, లింగముమీఁద శ్వేతకమలములు వేయునది, ఇట్లు ప్రతిదినము ఒక మాసము సేయవలెను. అటుపిమ్మట దక్షిణామూర్తిసన్నిధిని బదునొకండు గురు బ్రాహ్మణుల భుజింపఁజేయునది. రాజ్యశ్రీ వర్ధిల్లును . రాజుజన్మ దినమునందు వాని యగ్నియందుఁగాని మథితాగ్ని యందుఁగాని నేతితోఁ దడుపఁబడిన యశ్వత్థ సమిధలు ఇరువదియొక్కవేలును, దూర్వలు పదునొక్కవేలును వేల్వ వలయును. ఇట్లు చేసినచో రాజునకు జయము నాయువును వృద్ధిఁబొందును. ప్రతిమాసము నీయనువాకముల లక్షమాఱులు జపించినచో ఎల్లప్పుడును విజయము గలుగును. యుద్ధము వచ్చినపుడు రాజునకువండునట్టి మహానసంబున వండిన సోపదంశమగు నన్నము దధిమధుఘృతంబులచేఁదడిపి, యీయనువాకములు పదునొకండు మాఱులు జపించుచుఁ బ్రతినమస్కారము వేల్చి, శేషము భూమియందు బలి యుంచి, దానిందీసి జలమునంగలిపి శత్రుసేనవైపు చల్లవలెను. ఆసేనశీఘ్రమున నష్ట మగును. అట్లే యాజ్యమునందడిపిన శుద్ధ తండులములచే హోమముచేసి శేషము శత్రువున కభి ముఖముగా వేయునది. ఆశత్రువునశించును. రాజు నాయుధములన్నియు స్పృశించి వీనిచే వేయిమాఱు లభిమంత్రించునది, అయ్యాయుధంబులందుఁ దేజము వర్ధిల్లును. ఇఁక శత్రుసైన్య స్తంభనము, ప్రతి

నమస్కారమును "పరసేనాస్తంభం కరోమిస్వాహా" అని పఠించుచు జిల్లేడు సమిధలచే లక్ష వేల్వవలయును. శత్రుసేన స్తంభితమగును. వీనిచేతనే రాజు భోజ్యవస్తువులన్నియు నభిమంత్రించునది. అవి యమృతములగును. పరరాజ్య ప్రజల శోషణము గోరినవాఁడు ఇట్లు ప్రయోగించునది. నదీ మధ్యంబున శూద్రునిచేఁ దేఁబడిన యగ్నియందు హరిణవరాహ శశకపింజలకలవింక మృగంబుల మాంసములచే నొక్కొకటి చేతను లక్షహోమము చేయవలెను. ఆహుతి ప్రమాణములయిన యపూపములును లక్ష వేల్వవలయును. ప్రతినమస్కారమును "పరరాష్ట్రప్రజాశోషణం కరోమి స్వాహా" అని పఠింపవలెను. ఇట్లు చేసినచో పరరాష్ట్రప్రజలు శోషింతురు. వీనికి సువర్ణము రజతము గోవులు భూమి వస్త్రము మొదలగునవి దక్షిణ యిచ్చునది. ఇట్లు రాజులకు.

ఇఁక నితరులకుఁ జెప్పఁబడుచున్నది. అనపత్యలగు స్త్రీలకుఁ బుత్త్రోత్పత్తికొఱకు. దధిమధు ఘృతములచేఁ దడుపఁబడిన యత్తి సమిధలు స్వాగ్నియందుఁ బ్రతినమస్కార మొక్కొకటిచొప్పున నిరువది యొక్క వేలు వేల్చునది. నమస్కార సంఖ్యగలవి తంతు వేష్టితములు నూతనవస్త్రావృతములు జలపూర్ణములగు కలశములచేఁ బ్రతి నమస్కార మభిషేకము చేయవలెను. ఎనిమిది వేలావృత్తులు జపింపవలెను. పిమ్మట ఈయనువాకములు పఠించుచు ఏడు నాడికలకాలము మహాదేవు నభిషేకింపవలెను. వీని జపించుచు నెనిమిదివేలు ప్రదక్షిణములు చేయవలెను. పిండిచే పిండము గావించి దాని వీనిచే నభిమంత్రించి భుజింపఁ జేయునది. నదీతీరమునఁ బ్రతినమస్కారము శమీ పత్త్రములు వేయుచు వీనిని బదునొకండు మాఱులు జపింపవలెను. ఈప్రయోగములు చేసినయెడ శుద్ధలగు స్త్రీలకు రుద్రతుల్యుఁడగు పుత్త్రుఁడు జనించును. క్రమంబుగా ముప్పది యెనిమిది

నలువది యెనిమిదేండ్ల వయసుగల జాయాపతులు గావించినను, తప్పక పుత్త్రుం బొందఁగలరు. ఆకుమారుఁడు వంశకరుఁడై శివభక్తుఁడై యుండును. అతని హస్తంబుల శూలరేఖ యొప్పును.

ఘృతపాయసము వండి యీయను వాకములచేత నెనిమిది వేలాహుతులు వేల్చినయెడ జన్మాంతరమునందు బ్రాహ్మణుఁడైజనించును. వీనిచేనొక సూత్రము నభిమంత్రించి గర్భిణీహస్తమున బంధించినచో గర్భము సురక్షితమగును. కుమారగ్రహము మొదలగువానిచే నావిష్టులగు వారలకు వీనిచే నభిమంత్రితములగు భస్మతోను ధూపముతోను రక్ష చేయునది. రాత్రి కాలముల జుట్టు వీడకుండునట్లు ముడివేయునది. కుమార గ్రహాదిభయము తొలఁగును.

ధ్యా న ము.

గౌరీకరామ్బుజన్యస్త స్వర్ణశైల శరాసనమ్
ఇషుహస్తం రథారూఢం నరనారీ తనుం స్మరేత్.

పార్వతి హస్తమున మేరు ధనుస్సు పట్టినవాఁడును స్వహస్తమున బాణము దాల్చినవాఁడును రథారూఢుండునగు నర్ధ నారీశ్వరుని ధ్యానింపవలెను అని దీనియర్థము.

ఇది, శ్రీమత్ఛివాటోపనామ సుందరరామ ప్రణీతంబగు
శ్రీరుద్రభాష్యాంధ్ర వివరణమునందు షష్ఠానువాకము.

 శ్రీరుద్రాధ్యాయము, నమకము.

ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ.

అథ సప్తమానువాకః.

నమో దున్దుభ్యాయ చాహనన్యాయ చ ॥

నమః - దున్దుభ్యాయ - చ - ఆహనన్యాయ - చ ॥ ౧

సప్తమానువాకమునందును మఱికొన్ని యన్యతరతో నమస్కారములగు యజుస్సులే పఠింపఁబడుచున్నవి.

దున్దుభ్యాయచ = భేరియందుఁ బుట్టినవానికొఱకును, తదీయధ్వనిరూపుఁడైన వాని కొఱకుననుట ; ఆహనన్యాయచ = ఆహన్యతే అనేనేతి ఆహననః, భేరి యిందుచేఁ గొట్టఁబడునుగావున ఆహనన మనఁగా వాయించుదండము, అందుఁ బుట్టినవాని కొఱకును, అందుఁ దాడన రూపమునఁ బుట్టినవాని కొఱకునుఅనుట ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

భేరియందు శబ్ద రూపమునఁ బుట్టినవానికిని దాని వాయించు దండమునందు తాడనరూపమునఁ బుట్టిన వానికిని నమస్కారము అనితా.

భ. దున్దుభ్యాయచ= భేరియందుఁ బుట్టిన వాని కొఱకును, తద్ధ్వనిరూపుని కొఱకనుట, అట్లు ప్రసిద్ధమయిన మహిమ గలవాని కొఱకునని భావము ; లేక, దుందుభి మొదలగు వాద్యముల యందున్నవానికొఱకును; ఆహనన్యాయచ = దానివాయించు దండమునందున్నవాని కొఱకును; నమః= నమస్కారమగుఁగాక.

న మో ధృ ష్ణ వే చ ప్ర మృ శా య చ ॥

నమః - ధృష్ణవే - చ - ప్రమృశాయ - చ ॥ ౨

ధృష్ణవేచ = యుద్ధమునందు వెనుదీయని వానికొఱకును ; ప్రమృశాయచ = శత్రుసైన్యవృత్తాంతము విచారించువానికొఱకును ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

యుద్ధమునందు వెనుదీయక పోరువానికిని శత్రుసైన్యముల వృత్తాంతమునారయునట్టి రుద్రునకును నమస్కారము. అని తా.

భ. ధృష్ణవే = తిరస్కరించుట స్వభావముగాఁ గలవానికొఱకును, లేక, సమస్తలోకములను రక్షింప సమర్థునికొఱకును ; ప్రమృశాయచ = అందఱను బరామర్శించుటయందు సమర్థునికొఱకును, పండితుని కొఱకును; మఱియొకఁడు చెప్పుచున్నాఁడు. ప్రమృశాయచ = ఉత్తమమయిన స్వభావము గలవానికొఱకును, అంచఱును స్వర్గాది శ్రేయస్సునకుఁగాని నిశ్శ్రేయసమునకుఁ గాని తమ కార్యార్థమే దేవుని భజించుచున్నారు. దేవుఁడో తానవియంతయుఁ దన కొఱకే రైనట్లు దలఁచి వారల కవియిచ్చి రక్షించుచున్నాఁడు, కాఁబట్టి యుత్తమ స్వభావుఁడని చెప్పఁబడినది; నమః = నమస్కార మగుఁగాక. ౨

న మో దూ తా య చ ప్ర హి తా య చ ॥

నమః - దూతాయ - చ - ప్రహితాయ - చ ॥ ౩

దూతాయచ = వృత్తాంతముఁ దెలుపుటయందు నేర్పరి యయిన వాని కొఱకును; ప్రహితాయచ = ప్రభువుచేఁ బంపఁబడిన పురుషుని కొఱకును , తద్రూపుఁడైన రుద్రునికొఱకు ననుట ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

తనస్వామికిఁ బరులవృత్తాంతముఁ దెలుపుటకు సమర్థుఁడైన వాని, రూపము గలవానికిని, తనస్వామిచేఁ బంపఁబడినవాని రూపము గలవానికిని నమస్కారము. అని తా.

భ. భక్తుల రక్షించుటకై దూత కృత్యాదులుగూడ భగవంతుఁడు చేయుచున్నాఁడని చెప్పఁబడు చున్నది. దూతాయచ = వృత్తాంతము కొని పోవు వానికొఱకును, దేవుఁ డాశ్రిత రక్షణార్థమయి దూతుని రూపమును గూడ చేకొనుననుట ; లేక, అగ్నిరూపమున దేవతలకు దౌత్యము చేయు వానికొఱకును ; ప్రహితాయచ = పంపఁబడువానికొఱకును, కార్యార్థము పంపఁబడునట్టి సేవకుని కొఱకును, భక్త వాత్సల్యమున నట్టిదియు దేవుఁడు చేయువాఁడనుట. లేక ; అగ్నిరూపమున దేవతలయొద్దకు యజమానునిచేఁ బంపఁబడిన వానికొఱకును ; లేక, మిక్కిలి హితునికొఱకును ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక.

న మో నిష ఙ్గి ణే చే షు ధి మ తే చ ॥

నమః - నిషఙ్గిణే - చ - ఇషుధిమతే - చ॥ ౪

నిషఙ్గిణేచ = ఖడ్గము గలవానికొఱకును ; ఇషుధిమతేచ = అమ్ముల పొదులు గలవానికొఱకును ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక.

ఆశ్రితులరక్షించుటకై ఖడ్గమును అమ్ములపొదులును దాల్చియుండు నట్టి రుద్రునకు నమస్కారము. అని తా.

భ. ఈరెండు విశేషణములును మున్ను చౌర్యసాధనత్వాభిప్రాయ మునఁ బఠింపఁబడినవి. ఇప్పుడు రక్షణ సాధనత్వాభిప్రాయముననని భేద ము నెఱుంగునది. భూత రక్షణార్థము దేవుఁ డాయుధగ్రహణము గూడ గావించునని భావము. ౪

నమ స్తీక్ష్ణేషవే చాయుధినే చ ॥

నమః - తీక్ష్ణేషవే - చ - ఆయుధినే - చ ॥ ౫

తీక్ష్ణేషవేచ = కఱకులయిన బాణములు గలవానికొఱకును; ఆయు ధినేచ = పెక్కు ఆయుధములు గలవాని కొఱకును ; నమః = నమస్కా రమగుఁగాక.

వాఁడియయిన బాణములు గలవానికిని అసంఖ్యములగు నాయుధ ములు దాల్చిన దానికిని నమస్కారము- అని తా.

భ. సమానము. ౫

నమ స్స్వాయుధాయ చ సుధన్వనే చ ॥

నమః - స్వాయుధాయ - చ - సుధన్వనే - చ ॥ ౬

సుఆయుధాయచ = మంగళకరమయిన త్రిశూల రూపమగు నాయుధము గలవాని కొఱకును ; సుధన్వనేచ = మంగళకరమయిన పినాకమను ధనుస్సు గలవాని కొఱకును ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

త్రిశూల మను మంగళకరమయిన యాయుధముకలవానికిని పినాకమనుమంగళకరమయిన ధనుస్సుగలవానికిని నమస్కారము అనితా.

భ. స్వాయుధాయచ=శోభనమయిన ఆయుధము గలవానికొఱకును, లేక, వ్యర్థముకాని యాయుధముగలవానికొఱకును ; లేక, ఆయుధముగలవాఁడు ఆయుధుఁడు, శోభనాకారుఁడైన ఆయుధుఁడు స్వాయుధుఁడు, అట్టివానికొఱకును, దేవుఁడే తనయాయుధములు ధరింపనర్హుఁడుకావున, లోకోత్తరసుందరములయిన ఆయుధములను మించునట్టి లోకోత్తర సౌందర్యముగలవాఁడనుట ; సుధన్వనేచ=శోభనమయిన ధనుస్సుగలవానికొఱకును, ప్రధానమగుటచే ధనుస్సు వేఱుగాఁజెప్పఁబడినది, లేక కాంచన పర్వతరూపమగుటవలన సర్వాయుధములయందు నుత్తమమని దెలుపుటకై వేఱుగఁబ్రతిపాదింపఁబడినది.

న మ స్స్రు త్యా య చ ప థ్యా య చ ॥

నమః - స్రుత్యాయ - చ - పథ్యాయ - చ ॥ ౭

స్రుత్యాయచ=స్రుతియనఁగాకాలిదారి, దానికిఁదగినవానికొఱకును, లేక, అందున్నవానికొఱకును ; పథ్యాయచ=పథమనఁగా రథము మొదలగునవి సంచరించుటకుఁదగిన గొప్పమార్గము, దానికిఁదగినవానికొఱకును, లేక అందున్నవానికొఱకును ; నమః=నమస్కారమగుఁగాక.

భక్తుల రక్షించుటకై కాలిదారులయందుఁ దిరుగువాఁడును రాజమార్గములందు సంచరించు వాఁడునగు రుద్రునకు నమస్కారము అని తాత్పర్యము.

భ. సమానము. ౭

న మః కా ట్యా య చ నీ ప్యా య చ ॥

నమః - కాట్యాయ - చ - నీప్యాయచ ॥ ౮

కాట్యాయచ = కాటమనఁగా కొంచెముగా నీటి పాఱుదలగల కాలువ, అందున్న వానికొఱకును ; నీప్యాయచ = నీపమనఁగాఁ బర్వత శిఖరమునుండి జలము పడు ప్రదేశము, అందున్న వానికొఱకును ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక.

కాలువయందు జలరూపమున నున్న రుద్రునకును, సెలయేఱులయందు జలరూపమున నున్నరుద్రునకును నమస్కారము అని తా.

భ. కాట్యాయచ = కాటమనఁగా నూయి, అందున్నవాని కొఱకును, లేక, కాటమనఁగా కటియందు భవము లింగము, దానియందున్న వానికొఱకును ; నీప్యాయచ= జలము వెడలుప్రదేశము నీప మనఁబడును, అందున్నవాని కొఱకును ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక. ౮

న మ స్సూ ద్యా య చ స ర స్యా య చ ॥

నమః - సూద్యాయ - చ సరస్యాయ - చ ॥ ౯

సూద్యాయచ = సూదమనఁగా బురదగానుండు ప్రదేశము, అందున్నవాని కొఱకును ; సరస్యాయచ = కొలనియందున్న వాని కొఱకును ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక.

బురద ప్రదేశమునందు జలరూపమున నున్నవాఁడును, కొలఁకుల యందు జలరూపమున నున్నవాఁడునగు రుద్రునకు నమస్కారమని తా.

భ. సమానము.

న మో నా ద్యా య చ వై శ న్తా య చ ॥

నమః - నాద్యాయ - చ - వైశన్తాయ - చ ॥ ౧౦

నాద్యాయచ = నదియందున్నవానికొఱకును, నదియందు జలరూపముననున్నవానికొఱకుననుట ; వైశన్తాయచ = వేశంతమనగా చిన్నకొలను, దానియందు జలరూపముననున్నవానికొఱకును ; నమః=నమస్కారమగుఁగాక.

నదియందు జలరూపముననున్న రుద్రునకును అల్పసరస్సులయందు జలరూపముననున్న రుద్రునకును నమస్కారమనితా.

భ. నాద్యాయచ=నాద్యమనఁగా నదియందలిజలము, దానియందున్నవానికొఱకును ; వైశన్తాయచ = వేశంతమనఁగా అల్పసరస్సు, దానియందున్నవానికొఱకును ; లేక దేవతర్పణము మొదలగువానికొఱకు, ఎచటజలముంచఁబడునో, ఆదేవఖాతములగు సరస్సులు వేశంతములనఁబడును, వానియందు జలరూపముననున్నవానికొఱకును ; నమః= నమస్కారమగుఁగాక.

న మః కూ ప్యా య చా వ ట్యా య చ ॥

నమః - కూప్యాయ - చ - అవట్యాయ - చ ॥ ౧౧

కూప్యాయచ = నూతియందున్నవానికొఱకును, నూతియందు జలరూపముననున్నవానికొఱకుననుట ; అవట్యాయచ = అవటమనఁగాఁ పల్లము, దానియందు జలరూపముననున్నవానికొఱకును ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

నూతియందు జలరూపముననున్న రుద్రునకును పల్లములయందు జలరూపముననున్న రుద్రునకును నమస్కారము అని తా.

భ. సమానము. ౧౧

న మో వ ర్ష్యా య చా వ ర్ష్యా య చ ॥

నమః - వర్ష్యాయ - చ - అవర్ష్యాయ - చ ॥ ౧౨

వర్ష్యాయచ=వర్షజలమునందుసున్నవానికొఱకును ; అవర్ష్యాయచ= వర్షజలముకానట్టి సముద్రాదిజలమునందున్నవానికొఱకును ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

వర్షమువలనఁగలుఁగు జలమునందున్నవానికిని, వర్షముచేఁ గలుగని సముద్రాదిజలమునందున్నవానికిని నమస్కారము అనితా.

భ. సమానము. ౧౨

న మో మే ఘ్యా య చ వి ద్యు త్యా య చ ॥

నమః - మేఘ్యాయ - చ - విద్యుత్యాయ - చ ॥ ౧౩

మేఘ్యాయచ = మేఘములయందున్నవానికొఱకును ; విద్యుత్యాయచ = మెఱపులతోఁగూడనుండువానికొఱకును; నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

మేఘములయందున్న రుద్రునికిని మెఱపులతోఁ గూడనుండు రుద్రునకును నమస్కారము అని తా.

భ. సమానము.

౧౩

న మ ఈ ధ్రి యా య చా త ప్యా య చ ॥

నమః - ఈధ్రియాయ - చ - ఆతప్యాయ - చ ॥ ౧౮

ఈధ్రియాయచ = ఈధ్రమనఁగా నిర్మలమగుటచేఁ బ్రకాశించునట్టి శరత్కాలమేఘము, అందున్నవానికొఱకును ; ఆతప్యాయచ = ఎండతోఁగూడవర్షించువర్షము ఆతప్యము, అందున్నవానికొఱకును ; నమః= నమస్కారమగుఁగాక.

శరత్కాలమునందు జలములేనిదగుటచే నిర్మలమయి ప్రకాశించుచుండు మేఘమునందున్నవానికిని, ఎండకాయుచున్నప్పుడు వర్షించువర్షమునందున్నవానికిని నమస్కారము అని తా.

భ. ఈధ్రియాయచ=(అర్థాంతరము) అగ్ని మొదలగువానిసంయోగముచే కాఁచబడినజలమునందున్న వానికొఱకును ; ఆతప్యాయచ = ఎండయందున్న వానికొఱకును ; నమః=నమస్కారమగుఁగాక. ౧౮

న మో వా త్యా య చ రే ష్మి యా య చ ॥

నమః - వాత్యాయ - చ - రేష్మియాయ -చ ॥ ౧౯

వాత్యాయచ = గాలితోఁగూడిన వానయందుండువానికొఱకును; రేష్మియాయచ= రేష్మమనఁగా, రిష్యన్తిభూతానిఅత్ర, ఇందుభూతములు నశించును, కావునఁబ్రలయకాలము, అప్పుడు గలుగునది ఱాలు మొదలగునవి వర్షించునట్టివర్షము రేష్మియము, తద్రూపుఁడైనవానికొఱకును ; నమః =నమస్కారమగుఁగాఁక.

గాలితోఁగూడిన వానయందున్న వానికిని, బ్రలయకాలమునందుఁ గురియునట్టి పాషాణాదిసహితమయిన వర్షముయొక్క రూపముగల వానికిని నమస్కారము అనితా.

భ. రేష్మియాయచ= ప్రలయకాలమునందుఁ బాషాణాదులవర్షించునట్టి సంవర్తమనెడువాయువు రేష్మము, దానియందున్న వానికొఱకును ; కొందఱు రేష్మమనఁగా గ్రీష్మర్తువందురు, మఱికొందఱు, గాలికిరేఁగునట్టి దుమ్ము రేష్మమనియెదరు. వానియందున్న వానికొఱకును, అనియర్థము ; నమః =నమస్కారమగుఁగాక. ౧౯

న మో వా స్త వ్యా య చ వా స్తు పా య చ ॥

నమః - వాస్తవ్యాయ - చ - వాస్తుపాయ - చ ॥ ౧౬

ఇతి శ్రీయజుస్సంహితాయాం చతుర్థకాణ్డే

పఞ్చమప్రపాఠకే సప్తమోఽనువాకః.

వాస్తవ్యాయచ = వస్తువనఁగా గోవులు అశ్వములు మొదలయిన పదార్థములరూపముగలధనము, అందు అర్ప్యోకార్యరూపముననున్నవాఁడు వాస్తవ్యుఁడు, అట్టివానికొఱకును; వాస్తుపాయచ= వాస్తువనఁగా గృహమునిర్మించుచోటు, దానిపాలించువానికొఱకును ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

గవావాశ్వాదిపదార్థరూపమయిన ధనమునందు తత్తత్కార్యరూపముననున్నవానికిని, గృహమునిర్మించునట్టి క్షేత్రమును బాలించువానికిని నమస్కారము అనితా.

భ. వాస్తవ్యాయచ=(అర్థాంతరము) గృహమునిర్మించుచోటునందున్నవానికొఱకును ; వాస్తుపాయచ = గృహమునిర్మించుచోటును బాలించువానికొఱకును ; నమః = నమస్కారము. ౧౬

ఈయనువాకమునకు ఋషి హేమకోశుఁడు, దేవత శ్రీరుద్రుఁడు, ఛందస్సుహాపంక్తి. ఇఁకదీని పురశ్చరణము. ఒకయుపవాసము చేసి యెనిమిది నూర్లుజపించునది, పురశ్చరణవంతుఁడగును.

ప్రయోగము. బ్రాహ్మణ క్షత్త్రియ వైశ్యశూద్రుల వశీకారము గోరిన వాఁడు క్రమముగా అశ్వత్థోదుంబరవటప్లక్ష సమిధలను దధిమధుఘృతములచేఁ దడిపి, పదివేలు వేల్వవలయును, వారలు వశ్యులగుదురు. మేథాకాముఁడు కపిలగోవు నేతిని ఐదువేలు వేల్చునది. మేధావియగును. పుష్టికాముఁడు అపూపములు తొమ్మిదివేలు హోమము సేయవలెను. ఆరోగ్యకాముఁడు దధిమధుఘృతములచేఁ దడుపఁబడిన ఖదిరసమిధలైదువేలు వేల్వవలయును. సౌందర్యముగోరువాఁడు దధిమధుఘృతంబులం దడిపిన మావిచివురులు పదివేలవేల్చునది. శ్రీకాముఁడు వనమునందు తనయాకారమంత్రప్రమాణముగల కుండముద్రవ్వి యందు మథితాగ్నిఁ బ్రతిష్ఠించి, పెరుఁగు మొదలగువానిచేఁ దడుపఁబడిన తెల్లదామరపూవులైదువేలు వేల్వవలయును. అతనికి సాక్షాల్లక్ష్మి ప్రసన్నయగును. తత్ప్రసాదమునంజేసి భూమియుండుదనుక నాతనివంశము ప్రవర్ధమానమగుచుండును. ప్రత్తివస్త్రములఁగోరువాఁడు ప్రత్తివిత్తనములఁ దేనియందడిపి పదివేలు వేల్చినచోఁ బ్రత్తిపుట్టములఁ జెందును. గోవులుకోరువాఁడు, గోవులమందయందు నీయనువాకము జపించుచుఁ బదివేలు ప్రదక్షిణములు చేయునది, గోవులంబడయును. పుత్త్రకాముఁడు పెరుఁగు మొదలగువానితోఁ దడుపఁబడిన మోదుగుసమిధలు పదివేలు వేలువలయును, అతనికి వంశకరుండగు పుత్త్రుండు లభించును. ఆయుష్యము గోరువాఁడు ప్రతివర్షము నేతిచేఁ దడుపఁ బడిన దూర్వలు పదివేలు వేల్చుచుండునది, నూఱేండ్లు జీవించును. విద్యాకాముఁడాజ్యముచేఁ దడుపఁబడిన యశ్వత్థ సమిధలు లక్ష హోమము

సేయునది, సర్వవిద్యా పారీణుఁడగును. రాజ్యము నపేక్షించువాఁడు తేని యందడిపిన సౌగంధికంబు లైదులక్షలు వేల్చినయెడ సామ్రాజ్యము నొందును.

ఇఁక మోక్షోపాయము చెప్పఁబడును. అందు మొదటఁ జాంద్రాయణ కృచ్ఛ్రము చరించునది, పిమ్మట, నీయనువాకము నిరువదిరైదు వేలమార్లు జపించి యటువెనుక నైదువేలమార్లు ప్రదక్షిణములు ప్రాణాయామములు చేయవలెను. అటుపిమ్మట, శంభుసన్నిధానమునఁ దనయగ్ని యందు మధుఘృతములచేఁ దడుపఁబడిన పలాశాశ్వత్థసమిధల మూఁడు లక్షలవేలువవలయును. శంభుప్రసాదమున మోక్షముపొందును. తద్వంశజులగు నితరులును రౌరవనరకంబున బాధింపబడుచుండువారు గూడ, కైలాసమునొంది యచ్చటరమింతురు. ఐదుగురింద్రులు కడచనువఱకును, ఈ భూమినిలిచియుండు దనుకను, తద్వంశము వర్ధిల్లును.

ధ్యానము.

జటాభి ర్లమ్బమానాభి ర్నృత్య న్త మభయప్రదమ్ ।
దేవం శుచిస్మితం ధ్యాయే ద్వ్యాఘ్రచర్మపరిష్కృతమ్ ॥

వ్రేలాడుచున్న జడలతోఁగూడినవాఁడై నృత్యము సేయుచున్నవాఁడును అభయమునిచ్చువాఁడును స్వచ్ఛమైన చిఱునగవుగలవాఁడును వ్యాఘ్రాజినముచే నలంకరింపఁబడినవాఁడునగు దేవుని ధ్యానింపవలెను. అనిదీనియర్థము.

ఇది, శ్రీమత్తివాటోపనామ సుందరరామ ప్రణీతంబగు శ్రీరుద్రభాష్యాంధ్ర వివరణమునందు సప్తమానువాకము.

ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ.

అథాష్టమోఽనువాకః.

న మ స్సో మా య చ రు ద్రా య చ ॥

నమః - సోమాయ - చ - రుద్రాయ - చ ॥ ౧

సప్తమానువాకంబునఁ గొన్ని యన్యతరతో నమస్కారములు చెప్పఁబడినవి, ఇఁకనష్టమానువాకంబునను అవే మఱికొన్ని చెప్పఁబడును.

సోమాయచ = సోముఁడనఁగాఁ బార్వతితోఁగూడినవాఁడు, అట్టివానికొఱకును ; రుద్రాయచ = రుత్ అనఁగా రోదనహేతువైనదుఃఖము, దానిఁ బోఁగొట్టువానికొఱకును ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

పార్వతితోఁగూడినవానికిని, రోదనమునకుఁ గారణమయిన దుఃఖమును బోఁగొట్టువానికిని, నమస్కారమని తా.

భ. ఇందు దేవుని యనుగ్రహరూపములు చెప్పఁబడును. రుద్రపశుపత్యాది నామము లిందు మరలఁజెప్పుట, యవియు దేవునియనుగ్రాహకరూపములని తెలుపుటకని తెలియునది. సోమాయచ=పార్వతితోఁగూడినవానికొఱకును ; భక్తులఁబ్రసాదించుకాలమున దేవుఁడు పార్వతీసహితుఁడై సన్నిధానముసేయును; లేక, చంద్రస్వరూపునికొఱకును, దేవుఁడు చంద్రరూపుఁడై పితృదేవమనుష్యులను దృప్తిపఱచుచున్నాఁడు ; లేక, సోమయాగస్వరూపునికొఱకును, తత్స్వరూపముచేతే భగవంతుఁడు పురుషుల

కభ్యుదయముకలిగించును. రుద్రాయచ = ప్రలయకాలమునందు ప్రాణుల నేడ్పించువానికొఱకును, భగవంతుఁడు దయచేత నే, జీవులకు సంసారక్లేశము పోవుఁగాక యని మహాసంహారముచేయుచున్నాఁడు ; ఇందలియర్థవిశేషములు మన్నే ప్రతిపాదింపఁబడినవి; నమః=నమస్కారమగుఁగాక. ౧

న మ స్తా మ్రా॑ య చా రు ణా య చ ॥

నమః - తామ్రాయ - చ - అరుణాయ - చ ॥ ౨

తామ్రాయచ = ఆదిత్యరూపముచే ఉదయకాలమునందు, మిక్కిలి యెఱ్ఱనివానికొఱకును. అరుణాయచ=ఉదయమునకుఁ బిమ్మట కొంచెమెఱ్ఱని వానికొఱకును, నమః=నమస్కారమగుఁగాక.

ఆదిత్యరూపమున నుదయకాలమునందు మిక్కిలిరక్తవర్ణుఁడైనవానికిని, ఉదయమునకుఁ బిమ్మటఁ గొంచెమురక్తవర్ణుడైనవానికిని నమస్కారము. అనితా.

భ. తామ్రారుణశబ్దములు ఆదిత్యవిషయములై యిదివఱకే వివరింపఁబడినవి. ఆదిత్యరూపమునన్నే, భగవంతుఁడు, మెలఁకువగలిగించుట మొదలగువానిచే జగత్తు ననుగ్రహించుచున్నాఁడు, జంతువులకర్మలకు సాక్షియగుచున్నాఁడు.

౨

న మ శ్శ ఙ్గా య చ ప శు ప త యే చ ॥

నమః - శఙ్గాయ - చ - పశుపతయే - చ ॥ ౩

శఙ్కరాయచ = సుఖమును బొందించువానికొఱకును ; పశుపతయేచ = పశువులపాలించువానికొఱకును ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

సుఖముగలిగించువానికిని పశువులరక్షించువానికిని నమస్కారము అనిభా.

భ. శఙ్కరాయచ = సుఖమునే పొందించువానికొఱకుననుట ; పశుపతయేచ = పాపరోగచోరాదిభయములనుండి బ్రహ్మాదిపిపీలికాంత పశువుల రక్షించువానికొఱకును ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక. ౩

న మ ఉ గ్రా య చ భీ మా య చ ॥

నమః - ఉగ్రాయ - చ - భీమాయ - చ ॥ ౪

ఉగ్రాయచ = కోపము గలవానికొఱకును, శత్రువులను వధించుటకు కోపము గలవానికొఱకుననుట ; భీమాయచ = భయము గలిగించు వానికొఱకును, చూచినమాత్రాన శత్రువులకు భయము గలిగించు వాని కొఱకుననుట ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

శత్రువుల వధించుటకై కోపము గలవానికిని శత్రువులు తన్నుఁ జూచినంతనె వారికి భయము గలిగించు వానికిని నమస్కారము. అనిభా.

భ. ఉగ్రాయచ = పాప రోగాదులచేతను నరకాదుల చేతను జయింప నలవి గానివాని కొఱకును, లేక, ఏభయములవలనఁ దాను పశువుల రక్షించునో, ఆభయములను బలిమిచే జయించు వానికొఱకును; ఈయుగ్రుఁడు యజమానమూర్తికధిష్ఠాత ; భీమాయచ = ఆపాపరోగాదులకు భయము

గలిగించువాని కొఱకును, వేనివలన జగత్తు భయపడునో ఆపాపరోగాదుల భగవంతునివలన భయపడునని భావము; ఈభీముఁడాకాశమూర్తికధిష్ఠాత; నమః = నమస్కారమగుఁ గాక. ౪

న మో అ గ్రే వ ధా య చ దూ రే వ ధా య చ॥

నమః - అగ్రేవధాయ - చ - దూరేవధాయ - చ॥ ౫

అగ్రేవధాయచ = ఎదుట చంపుట గలవానికొఱకును, ఎదుటనున్న శత్రువును జంపువాని కొఱకుననుట ; దూరేవధాయచ = దూరమునందుఁ జంపుటగలవాని, కొఱకును దూరముననున్న శత్రువును జంపువాని కొఱకుననుట; నమః=నమస్కారమగుఁగాక.

అనాయాసమున నెదుటనున్న శత్రువును జంపువానికిని, అట్లె దూరమున నున్నవానినిగూడఁ జంపువానికిని నమస్కారము. అని తాత్పర్యము

భ. అగ్రేవధాయచ=ఎదుటనుండి చంపువానికొఱకును, శత్రువునకభిముఖుఁడై యతనిఁ జంపువానికొఱకుననుట, లేక, ముందు, అనఁగా శత్రువులు దన్నుఁ జంపఁ దలంచునంతనె వారలఁ జంపువానికొఱకును ; దూరేవధాయచ=దూరముననున్న వారినిగూడ చంపువానికొఱకును, లేక, దూరమునందును అనఁగా, అకాలమునందును దురాత్ములఁ జంపువానికొఱకును ; నమః=నమస్కారమగుఁగాక.

న మో హ న్త్రే చ హ నీ య సే చ॥

నమః - హన్త్రే - చ - హనీయసే - చ ॥ ౭

హన్త్రేచ=చంపువానికొఱకు, లోకమునందు ఎవ్వఁడేని శత్రువుఁ జంపునప్పుడు, తద్రూపమున రుద్రుఁడే శత్రువుఁ జంపువాఁడనిభావము. కావుననే, "మయైవైతేనిహతాః పూర్వమేవ నిమిత్తమాత్రం భవసవ్యసాచిన్" నాచేతనే వీరలు ఇంతకుముందేచంపఁబడిరి, అర్జునా! నీవు నిమిత్తమాత్రమగుము. అనియర్జునునితో నీశ్వరునిచేఁ జెప్పఁబడెను; హనీయసేచ=అతిశయముచేత చంపువానికొఱకును, సంహారకాలమునందు అందఱను జంపువానికొఱకునన్నట ; నమః=నమస్కారమగుఁగాక.

లోకమునందు ఎప్పుడు ఎక్కడ ఎవ్వఁడు శత్రువునువధించినను, అపుడంతయు నచ్చట ఆవధించువాని స్వరూపముతోనుండువానికిని, ప్రలయకాలమునందు విశేషించి ప్రజలనందఱ నశింపఁజేయువానికిని నమస్కారము. అనితా.

భ. హన్త్రేచ=చంపువారందఱు నీబలముచేతనే చంపెదరని భావము ; హనీయసేచ=అధికముగాఁ జంపువానికొఱకును ; నమః=నమస్కారమగుఁగాక. ఇట్లు సమస్తమునతిశయించిన బలముగలవాఁడగుటను నీవేపశువులకుఁ బలి కాఁదగుదు వనిభావము. ౭

న మో వృ క్షే భ్యో హ రి కే శే భ్యః ॥

నమః - వృక్షేభ్యః - హరికేశేభ్యః ॥ ౮

హరికేశేభ్యః = ఆకుపచ్చరంగుగల వెండ్రుకలవంటి పత్రములుగల, వృక్షేభ్యః=వృక్షములకొఱకు, అట్టి కల్పవృక్షములు మొదలైన వృక్షముల రూపముకలయు[illegible]

ఆకుపచ్చవన్నెగల చెంద్రుకలవంటి పర్ణములుగల కల్పతరువులు మొదలగు వృక్షములరూపమునొందినట్టి రుద్రునకు నమస్కారము అనితా.

భ. ఉభయతోనమస్కారములందు "నమోవృక్షేభ్యో హరికేశేభ్యః పశూనాంపతయేనమః" అను యజుస్సువ్యాఖ్యానమున వివరింపఁబడినది. దేవుఁడు తనకుఁ బ్రియమగు నాకారమున వృక్షాదిరూపమునంగూడ నావిర్భవించి జగము ననుగ్రహించుచుండును. ౪

నమస్తారాయ ॥

నమః - తారాయ ॥ ౧

తారాయ = ప్రణవముచేఁ బ్రతిపాదింపఁ బడువానికొఱకు ; నమః నమస్కార మగుఁగాక.

ప్రణవముచేఁ బ్రతిపాద్యమయిన ముఖ్యార్థమగు రుద్రునకు నమస్కారము. అని తా.

భ. తారాయ = సంసారసాగరాత్ సర్వాజన్తూన్ తార యతీతి తారః, సంసారమను సముద్రమునుండి యెల్ల జంతువులను దరింపఁ జేయునది, కావున ప్రణవము తార మనఁబడును, ప్రణవరూపుని కొఱకనుటః నమః = నమస్కార మగుఁగాక. ౧

న మ శ్శ మ్భ వే చ మ యో భ వే చ ॥

నమః - శమ్భవే - చ - మయోభవే - చ ॥ ౯

శమ్భవేచ = సుఖమును గలిగించు వాని కొఱకును, విషయ సుఖమును గలిగించు వాని కొఱకుననుట ; మయోభవేచ = సుఖమును గలిగించు వాని కొఱకును, మోక్షసుఖము గలిగించు వాని కొఱకుననుట ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

విషయసుఖమును గలిగించు వానికిని మోక్ష సుఖమును గలిగించు వానికిని నమస్కారము. అని తా

భ. శమ్భవేచ = అర్థాంతరము, సుఖమునందే యెల్లప్పుడు నుండు వాని కొఱకును, లేక, సుఖస్వరూపమును తెలియువాని కొఱకును; మయోభవేచ, మయస్సనఁగా సుఖమనియెయర్థము ఈరెంటికిని, ఐహిక సుఖము ఆముష్మికసుఖము అనిగాని, అభ్యుదయము నిశ్శ్రేయసము అనిగాని, భేద మునూహించునది ; లేక, దుఃఖశమన రూపమయిన సుఖము ‘‘ శమ్ ’’ అనుటచేఁ జెప్పఁ బడినది. ఇతరసుఖము మయశ్శబ్దముచేత నని గ్రహించు నది.

న మ శ్శ ఙ్క రా య చ మ య స్క రా య చ ॥

నమః - శఙ్కరాయ - చ - మయస్కరాయ - చ ॥ ౧౦

శఙ్కరాయచ = సుఖమును జేయువానికొఱకును, తండ్రి మొద లగు వారిరూపమున ఈలోకమునందలి సుఖమును జేయువానికొఱకుననుట; మయస్కరాయచ = సుఖమును జేయువాని కొఱకును, ఆచార్యుఁడు శాస్త్రము మొదలగు రూపమున మోక్షసుఖమును జేయువాని కొఱకుననుట; నమః = నమస్కార మగుఁగాక.

తండ్రి మొదలగు వారిరూపమున లౌకికసుఖమును గలిగించు వానికిని. ఆచార్యుఁడు శాస్త్రము మొదలగు రూపమున మోక్ష సుఖమును గలిగించు వానికిని నమస్కారము. అని తా.

ఈరెండు పదములచే సాక్షాత్సుఖ కారిత్వము చెప్పఁబడినది, శంభు మయోభూ శబ్దములచే, వీరి మూలమున సుఖము చేయించుట చెప్పఁబడినది,

భ. శఙ్కరాయచ = ఎల్ల ప్రాణులకును స్వభావము చేతనే సుఖము చేయువాని కొఱకును; లేక, సుఖమునే చేయువాని కొఱకును; మయస్కరాయచ = మయస్సనఁగా చెప్పఁబడినది, దాని స్వభావముచేతనే యెల్ల ప్రాణులకును జేయువాని కొఱకును, లేక, దానినే చేయువాని కొఱకును; నమః = నమస్కార మగుఁగాక. ౧౦

న మ శ్శి వా య చ శి వ త రా య చ॥

నమః - శివాయ - చ - శివతరాయ - చ ॥ ౧౧.

శివాయచ = కల్యాణ రూపునికొఱకును, దోషము లేనివాని కొఱ కుననుట; శివతరాయచ = మిక్కిలి కల్యాణ రూపుని కొఱకును, తన

భక్తులనుగూడనిర్దోషులుగాఁ జేయువానికొఱకుననుట; నమః= నమస్కారమగుఁగాక.

నిర్దోషుఁడగుటచేఁ గల్యాణ రూపుఁడైనవానికిని, తనభక్తులను గూడ నిర్దోషులుగఁజేయునట్టి మిక్కిలి కల్యాణరూపుఁడైనవానికిని నమస్కారము. అని తా.

భ. శివాయచ = త్రైగుణ్యాతీతుఁడగుటచే నిష్కల్మషుఁడైన వానికొఱకును, సర్వ విధములచేతను గల్యాణ రూపుని కొఱకుననుట, ఇట్టి శివుఁడు సుప్రసిద్ధుఁడు ; శివతరాయచ= కల్యాణవాచకమైన శివశబ్దము, అభ్యుదయ నిశ్శ్రేయసములనెడు కల్యాణముఁ జేయువానియందును గుణవృత్తిచేత వర్తించుచున్నది, శివమైనమార్గము శివమైన యుపాయముఅనునట్లు, అట్లు మహాభారతము " సమేధయతి యన్నిత్యం సర్వార్థాన్ సర్వకర్మసు, శివమిచ్ఛన్ మనుష్యాణాం తస్మాద్దేవశ్శివః స్మృతః " ఎందువలన, యెల్లప్పుడును సమస్తకర్మలయందును మనుష్యులకుఁ గల్యాణము గోరువాఁడై, సర్వార్థములను వృద్ధిఁ బొందించుచున్నాఁడో, అందువలన,దేవుఁడు శివుఁడని చెప్పఁబడెను ; అని చెప్పఁ బడినది. అట్లు మేలుచేయువాఁడు శివుఁడు, మిక్కిలి మేలుచేయువాఁడుశివతరుఁడు, అట్టి వానికొఱకును; నమః= నమస్కారమగుఁగాక. ౧౧

నమస్తీర్థ్యాయ చ కూల్యాయ చ ॥

నమః । తీర్థ్యాయ । చ । కూల్యాయ । చ ॥ ౧౨

తీర్థ్యాయచ = తీర్థము లందున్నవానికొఱకును, ప్రయాగాది పుణ్య తీర్థములయందు సన్నిహితుఁడై యున్నవాని కొఱకుననుట ; కూల్యాయచ = తీరము నందున్నవానికొఱకును , నదీతీరములందు లింగరూపమున నున్న వాని కొఱకుననుట ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక.

ప్రయాగమొదలయిన పుణ్య తీర్థములందు ఎల్లప్పుడు సన్నిహితుఁడై యున్న రుద్రునకును గంగాది నదీతీరములందు లింగరూపమున వెలసియుం డురుద్రునకును నమస్కారము. అనితా.

భ. ఇఁక అర్ధ్యోయాధారముల రూపమున దేవుఁడు లోకముననుగ్ర హించుట చెప్పఁబడుచున్నది. అర్థము సమానము.

న మః పా ర్యా య చా వా ర్యా య చ ॥

నమః - పార్యాయ - చ - అవార్యాయ - చ ॥ ౧౩

పార్యాయచ = పారమనఁగా నావలిగట్టు, అందున్నవాని కొఱ కును, సంసారసముద్రము నావలిగట్టునందు ముముక్షువులచే ధ్యేయమై యు న్నవాని కొఱకు ననుట ; అవార్యాయచ = అవారమనఁగా ఈవలిగట్టు, అందున్నవాని కొఱకును, సంసార మధ్యమునందుఁ గామ్యఫలము నిచ్చు చున్న వానికొఱకు ననుట ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక.

సంసారసముద్రము నావలి గట్టునందు ముముక్షువులచే ధ్యానింప దగిన వాఁడైయున్న రుద్రునికిని, సంసారము నడుమఁ గామ్యఫలముల నిచ్చు చున్న రుద్రునకును నమస్కారము అనితా.

భ. పార్యాయచ = నది మొదలగువాని యావలితీరము నందున్న వానికొఱకును ; అవార్యాయచ = ఈవలితీరము నందున్నవానికొఱకును ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక. ఒకఁడుచెప్పుచున్నాఁడు. ఈతీర్థాదికము సంసార పరము. తీర్థ్యాయచ = తీర్థ స్థానీయములగుశైవ సమవాయములు తీర్థము లనఁబడును, అందున్న వానికొఱకును, అందుండిజగత్తుననుగ్రహించు చున్నాఁడనుట, కూల్యాయచ = కాలాదికము కూల మనఁబడును, అందున్నవాని కొఱకును ; పార్యాయచ = పారమనఁగాశుద్ధతీరము, అందున్నవానికొఱకును ; అవార్యాయచ = అవారమనఁగా అపరిశుద్ధమయినతీరము, అందున్నవాని కొఱకును. ౧౩

న మః ప్ర త ర ణా య చో త్త ర ణా య చ ॥

నమః - ప్రతరణాయ - చ - ఉత్తరణాయ - చ ॥ ౧౪

ప్రతరణాయచ = మిక్కిలి తరించుటకు హేతువైనవానికొఱకును, మంత్ర జపాదిరూపమునఁ బాపముఁ బోఁగొట్టుటకు సాధనమైన వానికొఱకునసుట ; ఉత్తరణాయచ = సంసారమునుండి తరించుటకు సాధనమైన వానికొఱకును, తత్త్వజ్ఞాన రూపమున సర్వసంసారమును దరింపఁ చేయు వాని కొఱకుననుట ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక.

మంత్ర జపాదిరూపమునఁ బాపముఁ బోఁగొట్టువానికిని తత్త్వజ్ఞాన రూపమున సంసారమునుండి ముక్తునిఁ జేయువానికిని నమస్కారము. అని తాత్పర్యము.

భ. ప్రతరణాయచ = తరణమనఁగా దాఁటుట, ఉత్తమ యోని యందుజన్మప్రకర్షముఁనొందుటయనుట. ఈసంసారమునందుఉత్తమజన్మము బొందించువాని కొఱకును ; ఉత్తరణాయచ= ఈసంసారమునుండి వెలువ రించువానికొఱకును ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక. ౧౪

న మ ఆ తా ర్యా య చా లా ద్యా య చ ॥

నమః - ఆతార్యాయ - చ - ఆలాద్యాయ - చ ॥౧౫

ఆతార్యాయచ = సంసారమునుండి తరింపఁజేయు తత్త్వజ్ఞానము సంభవించినను దాని నుపేక్షించి కామ్యకర్మలనుష్ఠించుటచే మరల సంసా రమునొందుట ఆతారము, దానికిఁ దగినవాని కొఱకును, అట్టివాని రూపము గలవాని కొఱకుననుట ; ఆలాద్యాయచ = అలం సంపూర్ణం యథాభవతి తథా కర్మఫలమ్అత్తి, సంపూర్ణముగా కర్మఫలము కుడుచువాఁడు అనువ్యు త్పత్తిచే అలాదుఁడనఁగా జీవుఁడు, తత్సంబంధియైనవానికొఱకును, జీవుల నుప్రేరించు వానికొఱకు ననుట ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

సంసార నాశకారణమగు తత్త్వజ్ఞానము సంభవించినను గామ్య కర్మ యనుష్ఠించుటచే మరల సంసారమునొందిన జీవుని రూపముగల రుద్రు నకును, జీవులను ఆయాయి కర్మలయందు ప్రేరించురుద్రునకును నమస్కారము అనితా.

భ. ఆతార్యాయచ = సంసారము నావలిగట్టును బొందియుఁ గర్మ శేషమున మరల సంసారముపొందుట యాతారము, అట్టివాని కొఱకు

ను, అందుండి యనుగ్రహించు వాని కొఱకుననుట ; ఆలాద్యాయచ = అలాదమనఁగా స్వర్గము, లేక, సంసార సముద్రమునందు మాటిమాటికిఁ బరిభ్రమించుట, అందున్నవానికొఱకును; లేక, అలాదమనఁగా స్వర్గము, అందున్నవాని కొఱకును ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక. ౧౫

న మ శ్శ ష్ప్య య చ ఫే న్యా య చ ॥

నమః - శష్ప్యాయ - చ - ఫేన్యాయ - చ ॥ ౧౬

శష్ప్యాయచ = శష్పమనఁగా, గంగాదినదీతీరములందుఁ బుట్టిన దర్భాంకురము మొదలగు బాలతృణము, దానికిఁ దగినవానికొఱకును, దానిచేఁ బూజింపఁబడువానికొఱకుననుట; ఫేన్యాయచ = నదిలోనుండు నురుఁగునకుఁ దగినవానికొఱకును ; నమః=నమస్కారమగుఁగాక.

గంగాదినదీతీరంబులంబుట్టిన పవిత్రమగు దర్భాంకురాదితృణముచేఁ బూజింపఁబడువానికొఱకును, ఏటినురుఁగుచేఁ బూజింపఁ బడువానికొఱకును నమస్కారము అనితా.

భ. శష్ప్యాయచ = గంగాతీరము మొదలగు పవిత్రప్రదేశములం బుట్టిన దర్భలు మొదలగు తృణమునందున్నవానికొఱకును ; ఫేన్యాయచ= నురుఁగునందున్నవానికొఱకును ; నమః=నమస్కారమగుఁగాక. ౧౬

న॒మ॒స్సిక॒త్యా॑య చ ప్ర॒వా॒హ్యా॑య చ ।

నమః - సికత్యాయ - చ - ప్రవాహ్యాయ - చ ॥ ౧౭

ఇతిశ్రీ యజుస్సంహితాయామ్ - చతుర్థకాణ్డే,

పఞ్చమ ప్రపాఠకే, అష్టమో ఽ నువాకః.

సికత్యాయచ = ఇసుకకుఁదగినవానికొఱకును, సైకతప్రదేశస్వ
పునికొఱకుననుట ; ప్రవాహ్యాయచ=ప్రవాహమునకుఁ దగినవానికొఱ
తత్ప్రదేశస్వరూపునికొఱకును ; నమః=నమస్కారమగుఁగాక.

సైకతప్రదేశము స్వరూపముగాఁగలవానికిని ప్రవాహప్రదే
స్వరూపముగాఁగలవానికిని నమస్కారము అనితా.

ఏపురుషుఁడు గంగాదినదీతీరమున శ్రద్ధమెయి స్నానాదితత్ప
నిరంతరము నివసించునో, తద్రూపుఁడైనవానికొఱకని, శష్పాద్యాదిశబ్ద
నాల్గింటికిని దాత్పర్యార్థము కావచ్చును.

భ. సికత్యాయచ = ఇసుకయందున్నవానికొఱకును ; ప్ర
యచ=ప్రవాహమునందున్నవానికొఱకును; నమః=నమస్కారమగు

ఇది శ్రీమత్కవాటోపనామ సుందరరామ ప్రణీతంబగు
శ్రీరుద్రభాష్యాంధ్ర వివరణమునందుఁ అష్టమానువాకము.

ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ.

అ థ న వ మో ను వా క ః.

ఇఁక నవమానువాకమునందును మఱికొన్ని యన్యతరతోనమస్కార ములగు యజుస్సులే పఠింపఁబడును.

న మ ఇ రి ణ్యా య చ ప్ర ప థ్యా య చ ॥

నమః - ఇరిణ్యాయ - చ - ప్రపథ్యాయ - చ॥ ౧

ఇరిణ్యాయ చ=ఇరిణమనఁగా చవుటినేల, అందున్నవానికొఱకును ; ప్రపథ్యాయ చ=ప్రపథమనఁగా బహుజనులచే సేవింపఁబడినమార్గము, అందున్నవానికొఱకును ; నమః=నమస్కారమగుఁగాక.

ఊషరక్షేత్రమునందున్నవానికిని పెక్కండ్రు నడచుమార్గముననున్న వానికిని నమస్కారము అనితా.

భ. సమానము. ౧

న మః కి గ్ ం శి లా య చ క్ష య ణా య చ ॥

నమః - కిగ్ంశిలాయ - చ - క్షయణాయ - చ ॥ ౨

కింశిలాయ చ = సన్నఱాలుగలప్రదేశము కింశిలమనఁబడును, అందున్నవాఁడగుటచే తచ్ఛబ్దవ్యపదేశము, అట్టిప్రదేశమునందున్నవానికొఱ

కును ; క్షయణాయచ = క్షయణమనఁగా వాసయోగ్యమయిన ప్రదేశ
తచ్ఛబ్దవ్యపదేశముసమానము. అందున్నవానికొఱకును ; నమః=నమస్
రముగుఁగాక.

సన్నజాలుగల ప్రదేశమునందున్నవానికిని వాసయోగ్యమగు ప్ర
ము నందున్నవానికిని నమస్కారము అని తా.

భ. కింశిలాయచ=అర్థాంతరము, శిలలా లేక స్ఫటికాదులా
సందేహమెచటఁ గలుగునో ఆప్రదేశము కింశిలము, అందున్నవాని
కును ; క్షయణాయచ = వాసయోగ్యమగు దేశమునందున్నవానికొఱ
నమః=నమస్కారముగుఁగాక. మఱియొకఁడు చెప్పుచున్నాఁడు. ఈ
దులన్నియు జీవభేదములు, అందు శష్పములనఁగా బాలతృణ సమా
స్వల్పప్రాణులగు జీవులు, ఫేనము లనఁగా తత్సదృశు లగు నల్ప
వులు, సికతలనఁగా ఇసుకవంటి మిక్కిలి యల్పులు. ప్రవాహము
గా ప్రకృష్టవాహములు మహావిభూతులు, ఇరిణములనఁగా ఊషరభూ
కల్పులు శూన్యశక్తులు, ప్రపథులనఁగా సత్తమమార్గముననుండువా
కింశిలులనఁగా కుత్సితమయిన శీలముగలవారలు, హ్రస్వముఛాందస
క్షయణులనఁగా క్షయించుస్వభావముగలవారలు ; వారలయందుఱియ
ద్వేషములేక యనుగ్రహించువాఁడై యుండువానికొఱకనియర్థము. అంద
అనుగ్రహించువాఁడనిభావము.

నమః కపర్దినే చ వ్యుప్తకేశాయ చ ॥

నమః - కపర్దినే - చ - వ్యుప్తకేశాయ - చ ॥

కపర్దినేచ= జడముముడిగలవానికొఱకును ; పులస్తయేచ=భక్తుల ముందటనుండువానికొఱకును ; నమః=నమస్కారమగుఁగాక.

జటాబంధముగలవానికిని భక్తులయెదుట నుండువానికిని నమస్కారము అనితా.

భ. కపర్దినేచ= జటాబంధముగలవానికొఱకును; పులస్తయేచ= వెండ్రుకలుగలవానికొఱకును, నమః= నమస్కారమగుగాక. ప్రసాదకాలమున భగవంతుఁడొకానొకప్పుడు కపర్దియై, యొకానొకప్పుడు కుంతలములుగల వాఁడై పొడనూపును. కొందఱు చెప్పుదురు, పులస్తయేచ=ఎల్లప్పుడును ఎల్ల వారియెదుటను నిలుచుండువానికొఱకును. ఇందుచే మహానుభావుఁడైనను ఎల్లప్పుడును సులభుఁడని చూపఁబడినది. 3

న మో॒ గో ష్ఠ్యా॑ య చ గృ హ్యా॑య చ॥

నమః - గోష్ఠ్యాయ - చ - గృహ్యాయ - చ॥ ౪

గోష్ఠ్యాయచ = గోష్ఠమనఁగా గోవులస్థానము, అందున్నవానికొఱకును ; గృహ్యాయచ=గృహమునందున్నవానికొఱకును; నమః=నమస్కారమగుఁగాక.

ఆవులుండుచోటనున్నవానికిని గృహమునందున్నవానికిని నమస్కారముఅనితా,

భ. ఆసౌలభ్యమే విస్తరించి చెప్పఁబడుచున్నది. అర్థముసమానము.

న మ స్తల్ప్యా య చ గే హ్యా య చ ॥

నమః - తల్ప్యాయ - చ - గేహ్యాయ - చ ॥ ౫

తల్ప్యాయచ=పాన్పునందున్నవానికొఱకును ; గేహ్యాయచ= గేహ మనఁగా మేడ, అందున్నవానికొఱకును ; నమః=నమస్కారమగుఁగాక.

పాన్పునందున్న వానికిని మేడ యందున్నవానికిని నమస్కారము అనితా.

భ. సమానము. ౫

న మః కా ట్యా య చ గ హ్వ రే ష్ఠా య చ ॥

నమః - కాట్యాయ - చ - గహ్వరేష్ఠాయ - చ ॥ ౬

కాట్యాయచ = కటమనఁగా ముండ్లతోఁగూడిన తీఁగ మొదలగునది, దానిచే నిండియుండుటవలన దుష్ప్రవేశమగునరణ్యవిశేషము కాటమనఁబడును, అందున్నవాని కొఱకును ; గహ్వరేష్ఠాయచ = విషమమగు గిరిగుహా మొదలగు ప్రదేశము నందున్నవాని కొఱకును ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

ముండ్లతీఁగలు మొదలగువానిచే నిండిన దగుటవలనఁ జొరరానిదగు నరణ్యమున నున్నవానికిని, పర్వతగుహా మొదలగు విషమ ప్రదేశము నందున్నవానికిని నమస్కారము అనితా.

భ. కాట్యాయచ = వ్యాఖ్యాతము, నూతియందలి జలము రూపముచే లోకము ననుగ్రహించు వానికొఱకని భావము, తక్కినది సమానము. ౬

న మో హ్ర ద య్యా య చ ని వే ష్ప్యా య చ ॥

నమః - హ్రదయ్యాయ - చ - నివేష్ప్యాయ - చ ॥ ౭

హ్రదయ్యాయచ = హ్రదములనఁగా లోతైన మడుఁగులు, వానియందున్నవాని కొఱకును; నివేష్ప్యాయచ = నివేష్పమనఁగా మంచునీరు, అందున్నవాని కొఱకును ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక.

లోఁతైన మడుఁగుల యందున్నవాని కొఱకును హిమజల మందున్నవానికొఱకును నమస్కారము. అని తా.

భ. సమానము. ౭

న మః పా గ్ ం స వ్యా య చ ర జ స్యా య చ ॥

నమః - పాగ్ంసవ్యాయ - చ - రజస్యాయ - చ ॥ ౮

పాంసవ్యాయచ = పాంసువులనఁగా, మిక్కిలి సూక్ష్మమయిన దుమ్ము, దానియందున్న వానికొఱకును ; రజస్యాయచ = రజస్సనఁగా స్థూలమయినదుమ్ము, దానియందున్న వానికొఱకును; నమః = నమస్కారమగుఁగాక.

సూక్ష్మమై కంటికిఁ గానఁబడని దుమ్ము నందున్న వానికిని, స్థూలమయిన దుమ్ము నందున్న వానికిని నమస్కారము. అని తాత్పర్యము.

భ. రజస్యాయచ=లేక, రజోగుణమునందున్న వానికొఱకును, లేక, రజోలోకమునందున్నవానికొఱకును ; నమః=నమస్కారమగుఁగాక. ౧

న మ శ్శు ష్క్యా య చ హా రి త్యా య చ ॥

నమః - శుష్క్యాయ - చ - హారిత్యాయ - చ ॥ ౯

శుష్క్యాయచ=శుష్కములనఁగా ఎండినకట్టెలు, వానియందున్న వానికొఱకును ; హారిత్యాయచ=హారితమనఁగా పచ్చికట్టెలు, వానియందున్నవానికొఱకును ; నమః=నమస్కారమగుఁగాక.

ఎండినకట్టెలయందున్నవానికిని పచ్చికట్టెలయందున్నవానికిని నమస్కారము అనితా.

భ. సమానము. ౯

న మో లో ప్యా య చో ల ప్యా య చ

నమః - లోప్యాయ - చ - ఉలప్యాయ - చ ॥ ౧౦

లోప్యాయచ=లోపమనఁగా తృణాదులిందులోపించునను వ్యుత్పత్తిచే కఠినప్రదేశము, అందున్నవానికొఱకును ; ఉలప్యాయచ=ఉలపమనఁగా తృణాదులు [illegible]న్నవానికొఱకును ; నమః=నమస్కారమగుఁగాక.

తృణాదులు మొలువనికఠినప్రదేశమునందున్నవానికొఱకును, తృణాదులయందున్నవానికొఱకును నమస్కారమనితా.

భ. ఉలప్యాయచ= ఉలపమనఁగా తృణాదులు అందున్నవానికొఱకును, లేక, అవిగలప్రదేశమునందున్నవానికొఱకును ; నమః = నమస్కారమగుఁగాక. ౧౦

నమ ఊర్వ్యాయ చ సూర్మ్యాయ చ ॥

నమః - ఊర్వ్యాయ - చ - సూర్మ్యాయ - చ॥౧౧

ఊర్వ్యాయచ = ఉర్వియందు అనఁగాభూమియందున్నవానికొఱకును ; సూర్మ్యాయచ=సూర్మియనఁగా మంచితరఁగలుగలనది, అందున్నవానికొఱకును ; నమః=నమస్కారమగుఁగాక.

భూమియందున్నవానికిని మంచితరంగంబులుగల నదియందున్నవానికిని నమస్కారము అనితా.

భ. సూర్మ్యాయచ=సూర్మియనఁగా లోపల రంధ్రముగలప్రతిమ, దానియందున్నవానికొఱకును, లోపలబోలుగనుండు ప్రతిమయందున్నవానికొఱకుననుట; నమః=నమస్కారమగుఁగాక. ౧౧

నమః పర్ణ్యాయ చ పర్ణశద్యాయ చ ॥

నమః - పర్ణ్యాయ - చ - పర్ణశద్యాయ - చ॥ ౧౨

పర్ణ్యాయచ = పత్త్రిములయందున్నవానికొఱకును ; పర్ణశద్యాయచ = పర్ణశదమనఁగా, ఎండుటాకులసమూహము, దానియందున్నవానిఅకును ; నమః=నమస్కారమగుఁగాక.

ఆకులయందున్నవానికిని ఎండుటాకులసమూహములయందున్నవానికిని నమస్కారము అనిత.

భ. వీనిచే దేవుఁడింత యత్యంతసులభుఁడని దేవునియనుగ్రహప్రకారములు చెప్పఁబడెను. ౧౨

న మో ఽ ప గు ర మా ణా య చా భి ఘ్న తే చ॥

నమః - అపగురమాణాయ - చ - అభిఘ్నతే - చ॥ ౧౩

అపగురమాణాయచ = ఆయుధముపట్టుచున్నవానికొఱకును ; అభిఘ్నతేచ=శత్రువులకభిముఖుఁడై కొట్టుచున్నవానికొఱకును ; నమః=నమస్కారమగుఁగాక.

దుష్టులవధించుటకై యాయుధము ధరించుచున్నవానికిని, వారినెదిరించి ప్రహరించుచున్నవానికిని నమస్కారము అనిత.

భ. ఇఁక నిగ్రహింపఁదగినదురాత్ములవిషయమై భగవంతునిప్రకారము చెప్పఁబడును. ౧౩

న మ ఆ క్ఖి ద తే చ ప్ర క్ఖి ద తే చ॥

నమః - ఆఖిదతే - చ - ప్రఖిదతే - చ ॥ ౧౮

ఆఖిదతేచ =కొంచెము శ్రమపడుచు వానికొఱకును ; ప్రఖిదతేచ = మిక్కిలి శ్రమపడుచువానికొఱకును ; నమః = నమస్కార మగుఁగాక.

వారివారి యపరాధమునకుఁ దగునట్లు కొందఱిని కొంచెముగాఁ బీడించువానికిని కొందఱిని అధికముగాఁ బీడించువానికిని నమస్కారము. అని తా.

భ. ఇట్లు దేవుఁడు నిగ్రహింపఁదగినవారి నిగ్రహించు ప్రకారము చెప్పఁబడినది. ౧౮

నమస్సోమాయ అను నష్టమానువాకాది మొదలుగ నిదివఱకు నొక మంత్రము. ఇందుకు దేవతయు ఋషియు భగవంతుఁడే, ఛందస్సు మహానుష్టుప్పు, ఇఁకఁ బురశ్చరణప్రకారము. రెండు ప్రాజాపత్య కృచ్ఛ్రములు చరించి పంచశతము జపించునది. పురశ్చరణ సిద్ధియగును.

ప్రయోగము. అందు మొదట రాజులకుఁ జెప్పఁబడును. సామ్రాజ్యము గోరునట్టిరాజు, ఈచెప్పఁబోవు ప్రకారమునఁ గావింపవలెను. అందుకుఁగాలమువసంతర్తువు, దేశము పర్వతముగాని శివాలయముగాని వనముగాని గ్రహించునది. అందు శివాలయ మందైనచో దేవునిఁ బూజించి తత్సన్నిధియందుఁ గావించునది. ఆర్ద్రానక్షత్ర విశిష్టమగు నమావాస్య యందుఁగాని ఆర్ద్రానక్షత్రమునఁగాని యమావాస్య యందుఁగాని, ప్రారంభము సేయునది. మొదట బ్రాహ్మణులఁ బూజించి వారలచేఁ గార్యసిద్ధి యగుఁగాకయని పలికించి పిమ్మటఁ గర్మ మారంభింపవలెను. మంత్రసిద్ధులగుబ్రాహ్మణుల గ్రహింపవలెను. అట్టి బ్రాహ్మణులు దొరకనిచో, ఆచార్యుఁడు

కర్మార్థము, వారలకు సద్యస్సిద్ధి సంపాదించునది. కల్పవిదుండును సిద్ధుఁడు నగు బ్రాహ్మణోత్తముఁ డాచార్యుఁ డనఁదగును. అతండు పలికినట్లు సిద్ధియగును. సద్యస్సిద్ధిప్రకారము. బ్రాహ్మణులు శుద్ధులై అట్టి యాచార్యునివలన మంత్రముగ్రహించి, పదునేనుదినములు నిరంతరము జపింపవలయును. అంతఁ గర్మయోగ్యులగుదురు. ఇది సద్యస్సిద్ధియనంబడును, అట్టి వారలచే హోమము సేయింపవలెను. ప్రతినమస్కారము నాహుతి వేల్చునది. నేతితోఁగూడిన తిలవ్రీహియవాదులు హోమద్రవ్యములు. ఉదయము మొదలుగ నస్తమయము వఱకు నిరంతరము హోమము సేయునది. ఇట్లు పదునొకండుబ్రాహ్మణులచే ముప్పదిదినములు చేయించునది. హోమము సేయువారలకు త్తరీయాదులీవలెను. ఆచార్యునకును పోఁగులు మొదలగునవి యీవలెను. హోమాగ్నికిమీఁద నాజ్యపాత్రము సన్న ధారగాఁ బడుచుండునట్లుంచవలెను. ఇట్లు కర్మము ముగియువఱకు. దేవునకుఁ బ్రతిదినము నెనిమిదివేలపురుషుల యాహారము నివేదనము చేయవలెను. బ్రాహ్మణులనుగూడఁ బ్రతిదినము ఎనిమిదివేలమందిని భుజింపఁ జేయవలెను. కడపటిదినమున నిత్యమునకన్నను ద్విగుణము గావింపవలెను. ఆచార్యుని భగవంతునిఁగా భావించి యతనికి సారభూతమయిన భూమియీవలెను. ఋత్విజులకు ఒక్కొకరికి నూరేసి నిష్కములు గాని తదర్ధము గాని దక్షిణ యిదునది. ఆచార్యునకు ద్విగుణదక్షిణ యీవలెను. అందు, శివపూజకు, గంధము కర్పూర మిశ్రితమయిన గంధము, పుష్పములు కమలములు, ధూపము కర్పూరమిశ్రితమయిన గుగ్గులువు, దీపము గోఘృతదీపము, నుపయోగింపవలెను. నైవేద్యము మున్నె చెప్పఁబడినది. ఇట్లు రుద్రారాధనము ప్రతిసంవత్సరము చేయవలెను. ఇట్లు ఆరాధించుటవలన రాజు సమ్రాట్టగును. సాగరపర్యన్త...మేదినీపాలకుడు నిశ్శత్రుజాలయగును రుద్రరూపు

లచే హతులగుదురు. సాధకుఁడిచట భూమండలమంతయు ననుభవించి యంతమున రుద్రరూపులచే ననుగ్రహింపఁబడి కైలాసమునొందును. అచట రుద్రరూపుఁడై పదివేలకల్పములు భోగములనుభవించి పిమ్మట సప్తద్వీపాధిపతియగురాజై శివభక్తుఁడైజన్మించును. అతని హస్తములం బినాకాంకము కనఁబడును. ఆలక్షణముగలవాఁడు రుద్రారాధనము సేయువాఁడని తెలియునది.

ప్రయోగాంతరము. అది శత్రునాశము గోరురాజు మిక్కిలి సమర్థుఁడగు బ్రాహ్మణునిచేఁ జేయింపవలెను. చంద్రశేఖరువ్యాచే శత్రురాజు ప్రతిమను జేసి, యేకాంతప్రదేశమున జలపూర్ణ కుంభమునందు దేవు నావాహనము గావించి, తత్సన్నిధానంబున నగ్నిం బ్రతిష్ఠించి ముండ్లతోఁగూడిన జమ్మి సమిధలను బిడాలరక్తముతోఁదడిపి వానిని బ్రతినమస్కారము లక్షవేల్వవలయును. అంతనా ప్రతిమకుఁ బ్రతినమస్కారము లోహశంకువులు ప్రయోగించి దానిమీఁద రాజు తనవామపాదము నుంచునది. విన్యాసకాలమున నాచార్యుఁడు జపము సేయవలెను. అంతరాజు నూర్గురు బ్రాహ్మణుల భుజింపఁజేసి దేవు నుద్వాసనము చేయునది. ఇట్లు గావించినచో శత్రురాజు మూఁడు సంవత్సరముల నశించును. మఱియొక ప్రయోగము. ఆప్రతిమనే శృంఖలితముగావించి, మునుపటివలె హోమాదులు చేయునది అంత శీఘ్రమున శత్రువు వశ్యుఁడగును. మఱియును. సిద్ధులగు రాజపురుషులుకృత్తివాసవేషధారులై బ్రాహ్మణసహితులై శత్రునగరము ప్రవేశించి, యందుఁ జదుకములందును చైత్యములందును దేవాలయములందును రాజసభలయందును రాజద్వారమునందును నల్లని లోహశంకువుల లక్షవారాభిమంత్రితములుగావించి గుప్తముగా నుంచవలెను. అంత నభిమంత్రితమగు భస్మను జలమును అంతటంజల్లునది. ఆనగరము మూఁడు సంవత్సరములలో

నశించును. మఱియును. వికృతవేషులయి శత్రునగరమునందలి కొలంకులందు కంఠప్రమాణజలమున నిలుచుండి సూర్యాభిముఖులై యెనిమిదినూర్లదినములు ప్రతిదినము అష్టశతము జపించుచు జపకాలమునందు భగవంతుని కంఠస్థితమగు హాలాహలముచే తజ్జలము నభిమంత్రించునది. అట్లుగావించినచో నా జలము త్రాగువారలు విషదష్టులవలె నశింతురు. ఇట్లు చేయించువారలకు రాజ్యార్ధసమానమయిన దక్షిణ యీవలెను.

ధ్యానము.

పినాకపాణిం భూతేశ ముద్యత్సూర్యాయుతద్యుతిమ్
భూషితం భుజగై ర్ధ్యాయే త్కణ్ఠేకాలం కపర్దినమ్.

పినాకమనుధనుస్సు హస్తమునం గలవాఁడును ఉదయించుచున్న పదివేలసూర్యులకుంబోలె తేజస్సుగలవాఁడును సర్పములచే నలంకృతుండును కంఠమున నీలవర్ణుఁడును జటాజూటము గలవాఁడునగు భూతనాథు నీశ్వరుని ధ్యానింపవలెను. అనియర్థము. ౧౪

న మో వః కి రి కే భ్యో దే వా నా గ్ హృ ద యే
భ్యః॥

నమః - వః - కిరికేభ్యః - దేవానామ్ - హృదయేభ్యః॥

దేవానామ్=దేవతలకు ; హృదయేభ్యః = మనస్సువంటివారలు, ప్రియులనుట, అగు ; కిరికేభ్యః=భక్తులకుధనమును వెదచల్లునట్టి రుద్రావతారములయిన ; వః=మీకొఱకు ; నమః=నమస్కారమగుఁగాక.

దేవతలకందఱకుఁ బ్రియులును భక్తులకధికముగా ధనమునొసంగు వారలునగు రుద్రావతారములయిన మీకు నమస్కారము అగుగాక.

భ. ఇది మొదలుగ నను వాకము దివర వఱకు నొకమంత్రము, యుష్మ చ్ఛబ్దప్రయోగము వలన నియ్యది ప్రత్యక్షకృతము. ఇదివఱకు దేవుని లీలా విగ్రహములు వేలు వేలు నమస్కరింపఁబడినది, ఇప్పుడు సమాహారరూప మున నమస్కరింపఁబడుచున్నవి. ఇదివఱకు దేవుని నమస్కరించి యి ప్పుడు తదనుచరులు నమస్కరింపఁబడెదరని కొందఱు. ప్రసిద్ధములైన దేవుని యాకారములు నమస్కరింపఁబడినది. అప్రసిద్ధములైనవి, అనగా లోకమునకుఁ దెలియనివి, జగద్రక్షకములగు దేవునియాకారములు పెక్కులు గలవు, ఇఁకనవి నమస్కరింపబడునని మఱికొందఱు. ఈపక్షమేయుక్తము. దేవానాంహృదయేభ్యః= ఈవిశేషణము విక్షీణకాదులకును అనువర్తించును. దేవతలహృదయమువంటివారలగు, దేవతలహృదయము ఎట్లు దేవతలకుమాత్ర మే తెలియునో అట్లు దేవతలకుమాత్రమె తెలియఁదగినవారలగుననుట ; కిరి కేభ్యః=ఇదివఱకుఁ జెప్పఁబడినవారికన్నను భిన్నులయినవారలగు కిరికులు అనఁగా ఉదారస్వభావులు మొదలయినవారలకొఱకును ; వః = మీకొఱ కును ; నమః=నమస్కారమగుఁగాక. మీరలును అనుగ్రహించి యాయా ధముల నుపసంహరింపుఁడని శేషము.

అర్థాంతరము.—దేవానామ్ = దేవతలయొక్క. హృదయేభ్యః = మనస్సులందుండువారలగు, హృదయమునందుండువారలగుటచే హృదయశబ్ద వ్యపదేశము, దేవతలకుమాత్రమె తెలియతగిన వారలనుట ; లేక, దేవతల హృదయమునందు అనుగ్రహించుటకొఱకు ఆవిర్భవించువారలగు, దేవతల చే ఇష్టసిద్ధికొఱకెల్లప్పుడు స్మరింపఁబడువారలనుట ; లేక, దేవతలకు హృద యభూతులయినవారలగు, వారలకు మిక్కిలి యాప్తులగువారలనుట ; కిరికే భ్యః=స్వేచ్ఛచే [illegible] ; లేక, స్వేచ్ఛచే లోక

ములను చేయువారలగు; వః=మీకొఱకు, రుద్రులకొఱకనుట; నమః=నమ
రమగుఁగాక.
౧౫

న మో వి క్షీ ణ కే భ్యః ॥

నమః - విక్షీణకేభ్యః ॥ ౧౬

విక్షీణకేభ్యః=క్షీణులనఁగా క్షయము నాశము గలవారలు, వార
లకన్నవిపరీతులు విక్షీణకులు, నాశములేనివారలగు ; దేవానాంహృదయే
భ్యః; వః= మీకొఱకు ; నమః=నమస్కారమగుఁగాక.

దేవతలకుఁ బ్రియులును నాశములేనివారలునగు మీకు నమస్కా
రమనితా.

భ. విక్షీణకేభ్యః = వివిధంక్షిణ్వన్తి, క్షీణన్తి, ఇతివిక్షీణకాః,
భక్తులుగానివారలను వ్యాధిచౌర్యనరకాదులచేత నానావిధముగా హింసిం
చువారలగు ; దేవానాంహృదయేభ్యః ; వః ; నమః. ౧౬

న మో వి చి న్వ త్కే భ్యః ॥

నమః - విచిన్వత్కేభ్యః ॥ ౧౭

విచిన్వత్కేభ్యః=విచిన్వన్తీతివిచిన్వత్కాః, అపేక్షింపఁబడినదాని
సంపాదించువారలగు; దేవానాంహృదయేభ్యః, వః నమః.

దేవతలకుఁ బ్రియులును భక్తులుకోరినదాని సంపాదించువారలునగు
మీకు నమస్కారమనితా.

భ. విచిన్వత్కేభ్యః = వీరలు పుణ్యావంతులు, వీరలుపాపులు అని జంతువులను పరిశీలించువారలు విచిన్వత్కులనఁబడుదురు, అట్టివారలగు ; దేవానాంహృదయేభ్యః, వః; నమః. ౧౪

న మ ఆ ని ర్హ తే భ్య ః॥

నమః - ఆనిర్హతేభ్యః ॥ ౧౭

ఆనిర్హతేభ్యః=అంతటను నిశ్శేషముగా పాపము ఎవరిచే, హతమగునో, వారలు ఆనిర్హతులు, పాపనాశముసేయువారలగు ; దేవానాంహృదయేభ్యః ; వః ; నమః.

దేవతలకుఁ బ్రియులును అంతటను బాపము కొంచెమేని లేకుండునట్లుహరించువారలునగు మీకు ననుస్కారము అనితా.

భ. ఆనిర్హతేభ్యః = ఏదిమర్యాదచేతను నిశ్చయముచేతను చేయఁబడునో, అహింస ఆనిర్హతము, అట్టిదిగలవారలగు, లేక, మర్యాదచేతను నిశ్చయముచేతను వధించువారలగు, ఎవ్వరిని అన్యాయముచే హింసింపరనియు అపరాధుల నుపేక్షింపరనియుభావము;ఇతరులుచెప్పెదరు. మర్యాదచే వెలువరింపఁబడినవారలగు, ఇతరదేవతలతోడ యజించుటకును గీర్తించుటకును అనుచితమగుటచే, ఇతరదేవతలనుండి వేఱుపఱుపఁబడినవారలనుట ; దేవానాంహృదయేభ్యః, వః, నమః. ౧౭

న మ ఆ మీ వ త్కే భ్య ః॥

నమః - ఆమీవత్కేభ్యః ॥ ౧౮

ఇతిశ్రీ యజుస్సంహితాయామ్ - చతుర్థకాణ్డే,
పఞ్చమప్రపాఠకే, నవమానువాకః.

ఆమీవత్కేభ్యః=అంతట స్థూలభావమును బొందువారలు ఆమీవత్కులు, అట్టివారలగు ; దేవానాం హృదయేభ్యః, వః, నమః.

దేవతలకుఁ బ్రియులును స్థూలమగు ప్రపంచము రూపమునఁ బరిణమించినవారలునగు మీకు నమస్కారము అనితా.

ఇట, విక్షీణకాదులందును ‹‹ దేవానాంహృదయేభ్యః అనునదియను వర్తించును. పంచమానువాకముమొదలుగ నవమానువాకాంతమువఱకు అన్యతరతో నమస్కారములగు యజుస్సులు పెక్కులు పఠింపఁబడినవి. పరమేశ్వరుని సర్వాత్మత్వము నిరూపించుటకై వానియందు ఒక్కొక యజుస్సుచే నొక్కొకటి దేవుని స్థావరరూపము జంగమరూపము చెప్పఁబడినది. అనువాకభేదము, యజ్ఞేతరప్రయోగములందు మంత్రభేదసిద్ధికొఱకని తెలియునది. అప్పుడు ఒక్కొకయనువాకము ఒక్కొకమంత్రమగును. వాని పురశ్చరణాదిప్రకారము రుద్రకల్పంబునం జెప్పఁబడును.

భ. ఆమీవత్కేభ్యః = అంతటనువిజృంభించువారగు, లేక, అంతటను హింసించువారగు, దురాత్ములకు కొంచెమేని యవకాశము లేకయట్లు హింసించువారలగుట ; దేవానాం హృదయేభ్యః, వః, నమః. ౧౯

ఈమంత్రమునకు, ఋషియు దేవతయు భగవంతుఁడగుశంభువు, ఛందస్సు షట్పదజగతి. ఇఁకఁ ఋరశ్చరణము ... కృచ్ఛ్రయు చరించి

నలువదివేలు జపింపవలెను. పురశ్చరణమగుచు. పిమ్మట మంత్రశోధనార్థము గురుసన్నిధానమున నెనిమిదివేలు జపించునది. అంతఁ గర్మయోగ్యుఁ డగును. ఈమంత్రముప్రభావముచే సర్వము సిద్ధించును. దీనికి అసాధ్య మేదియు లేదు.

దీనిచేఁ గామ్యకర్మము చెప్పఁబడుచున్నది. దక్షిణామూర్తిసన్నిధానంబునఁ దనయగ్నియందు మథితాగ్నియందుఁగాని లాజలునునువ్వులును గలిపి లక్షవేల్వవలయును. సువర్ణముకలుగును. దధిమధుఘృతములచేఁ దడుపఁబడిన యుత్తరేనుబియ్యమును వెదురుబియ్యమును యవలును పదివేలు వేల్చినయెడ వేయిసువర్ణములుకలుగును. కన్యఁగోరువాఁడు, తనకిష్టయగు కన్యకుసమానాకృతియయిన గుగ్గులుప్రతిమను గావించి దానిస్పృశించుచు నైదువేలు జపించి యంతట దానిఛేదించి యాఱువేలు వేల్చునది. సర్వాభరణ భూషితయయిన యిష్టకన్యం బడయును. కమలోత్పలకుముదంబులు లక్షవేల్చినవానికి రాజ్యలక్ష్మి ప్రత్యక్షయగును. పాలతోఁదడుపఁబడిన మోదుగ మొలకలు లక్షహోమము చేసినచో యక్షరాక్షస భూతప్రేత పిశాచాదులు దృశ్యులును వశ్యులును అగుదురు. పెద్దయడవియందు అగ్నికుండముగావించి మథితాగ్నియందు పదివేలు బిల్వఫలంబులు వేల్చునది, పిమ్మట ఘృతాక్తములగు బిల్వపత్రములు ముష్టిమాత్రములుగా అయిదువేలాహుతులు వేల్వవలయును, అంత బిల్వఫలాకారమగు సువర్ణపిండము సిద్ధించును, అది పరుసవేదియగును. ఆవునేతితోఁదడిపిన తెల్లదామర పూవులు లక్షహోమము చేసినవానికి సార్వభౌముఁడగు పుత్త్రుఁ డుదయించును. శమీసమిధలను కొనలువంచి రజతపాత్రముననుంచి దధిమధు ఘృతాక్తములుగావించి పదివేలువేలుచువాఁడు శివభక్తుండగు పుత్త్రుం బడయును. అఖపలము తెల్లని సువర్ణము గావించి రెండు పాత్రములందు కాపిలాజ్యములతో

రంగరించి పదివేలమార్లీమంత్రముతో నభిమంత్రించి సేవించినవాఁడు కవి యగును. దధిమధు ఘృతాక్తములగు నుదుంబర సమిధలు పదివేలు వేలు చునతండు మహాభోగియగును.

ఇఁక మనోజవసిద్ధికిఁ బ్రయోగప్రకారము. మనోజవము గోరిన వాఁడు ముప్పది కృచ్ఛ్రములుచరించి దేహశుద్ధి నొందినవాఁడై పిమ్మట చరుశాకమూలఫలంబు లాహారముగాఁ గొనుచుఁ బదునెనిమిది దినములు నిరంతరము జపింపవలెను. ఈలోపల బుద్ధిపూర్వముగా నిదురింపఁగూడదు, బుద్ధి పూర్వముగాక నిదురించినచోఁ దక్షిణము స్నానము ప్రాయశ్చిత్తము. పదునెనిమిదిదినములయిన పిమ్మట మంత్రము వశ్యమగుటకై గురువునకు ఐదు స్వర్ణనిష్కములీవలెను. అటుపిమ్మట, గురుసన్నిధియందుఁగాని దేవునిసన్నిధియందుఁగాని యేఁబదివేలు జపము సేయవలెను. అంత నుమాసహాయుండగు రుద్రుఁడు ప్రత్యక్షమగును. తదనుగ్రహమున మనోజవసిద్ధియగును. అంతె, ఏదేశమునకుఁ బోఁదలఁచునో, ఆదేశమును గురువును స్మరించి యీమంత్రము నెనిమిదిసార్లు జపించినచో, ఆదేశము పొందఁగలఁడు.

ఇఁక నదృశ్యత్వసిద్ధికి విధానము చెప్పఁబడును. దీనికిని బురశ్చరణము పూర్వమువలెనే చేయవలెను. అంత నదృశ్యత్వముఁగోరినకాలమునందు, రక్తచందనము కపిలాక్షీరముతో రంగలించి యశ్వత్థపత్త్రమునందుంచి దాని స్పృశించుచు నెనిమిదివేలు జపించునది. అంత దాని దేహమంతయుఁ బూసికొని దేవుని స్పృశించియు స్మరించియు ప్రాణాయామ ధారణము చేయునది. అంత నదృశ్యుఁడగును. రాజవశ్యముగోరినవాఁడు రక్తచందనచూర్ణము నీమంత్రముచే పదివేలమార్లభిమంత్రించి రాజగృహమునకుఁ బోవునప్పుడంతయు లలాటమున ధరించి పోవునది. రాజును రాజపురుషులును వశ్యులగుదురు. శత్రునాశముగోరినవాఁడు శత్రువు పరుగ్రహించి,

శివుని సన్నిధియందు, ఒక్క పాదముననిల్చి, పదివేలు జపించునది. ఆ శత్రువు సంవత్సరమునకు నశించును. దక్షిణామూర్తిసన్నిధానమున నిత్యము సప్తశతము జపించుచుండినచో రాజపురుషులవలన భయముగలుగదు.

ధ్యా న ము.

విశ్వతః పాణిపాదాబ్జం విశ్వతోఽక్షి శిరోముఖమ్ ।

జ్వలన్తం విశ్వ మావృత్య తేజోరాశిం శివం స్మరేత్ ॥

అంతటను హస్తములును పాదములును గలవాఁడును అంతటను కన్నులును శిరస్సులును ముఖములును గలవాఁడును సమస్తము నావరించి జ్వలించుచున్నవాఁడునగు తేజోరాశిస్వరూపుఁడయిన శివుని ధ్యానింపవలయును అనియర్థము.

ఇది శ్రీమత్ఖవాటోపనామ సుందరరామ ప్రణీతం బగు శ్రీరుద్రభాష్యాంధ్ర వివరణమునందు నవమానువాకము.

ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ.

అ థ ద శ మా ను వా కః.

ద్రాపే అన్ధసస్పతే దరిద్రన్నీలలోహిత ।

ఏషాంపురుషాణామేషాం పశూనాం మా

భే ర్మా ఉ రో మో ఏ షాం కిం చ నా మ మ త్॥

ద్రాపే - అన్ధసః-పతే - దరిద్రత్ - నీలలోహిత - ఏషామ్- పురుషాణామ్ - ఏషామ్ - పశూనామ్- మా-భేః - మా - అరః - మా - ఉ - ఏషామ్ - కిమ్ - చ న - ఆమమత్.

ద్రాపే = పాపులను కుత్సితగతి నొందించువాఁడా! పాపులకునరకమిచ్చువాఁడాయనుట ; అన్ధసస్పతే = అన్నమునకుఁబాలకుఁడా! భక్తులయన్నమును పాలించువాఁడాయనుట ; దరిద్రత్ = ఏమియులేనివాఁడా! తానుదక్కఁదనకు మఱేమియు లేనివాఁడాయనుట ; నీలలోహిత= కంఠమునందు నల్లనివాఁడును దక్షిణశరీరమునందు ఎఱ్ఱనివాఁడును అయినవాఁడా! కాలకూట ధారణముచే కంఠముమాత్రము నల్లనైనదని భావము, ఇట్టియోరుద్రుఁడా ! ఏషాం = ఈ, మాసంబంధులగునసుట ; పురుషాణామ్ = పురుషులయొక్కయు, ఏషామ్ = ఈ, మాసంబంధులగు; పశూనామ్ = పశువులయొక్కయు; సమూహమునని యధ్యాహార్యము; మాభేః = భయపఱుపకుము. ఏషామ్ = వీనిలో; కించన = ఏదియును; మాఅరః = నశింపకుండుఁగాక. మోఆమమత్ = రోగము పొందకయె యుండుఁగాక.

పాపులను నరకములోఁబడవేయువాఁడవు భక్తులయన్నమురక్షించువాఁడవు కేవలుండవు కాలకూటవిషము ధరించినవాఁడవగుటచే కంఠమునందునీలవర్ణుఁడవు దక్షిణశరీరమంతయు [illegible] ర్ణుఁడవునగు రుద్రుఁడా! నీభక్త

లగు మాపుత్త్రపౌత్త్రులు మొదలగుపురుషులకును మాగోమహిష్యాది పశువులకును, కొంచెమయినను భయముకలిగింపకుము. ఇప్పుడుచెప్పినవానిలోఏది యునాశముపొందకయు కొంచెమయినను రోగముపొందకయు నుండునట్లు అనుగ్రహింపుము అనితా.

భ. ఇదివఱకు విశ్వరూపమున దేవుని స్తుతించి యింకనభయము ప్రార్థింపఁబడుచున్నది. ద్రాపే = నికృష్టమయినగతినిఅనఁగా యాతనానుభవ రూపమయిన దానిని, లేక, దారిద్ర్యానుభవ రూపమయిన దానిని, పొందించువాఁడా! లేక, ద్రాపియనఁగాకవచము, ఆదిగలవాఁడా! అన్ధసస్పతే=అన్నమునకునాథుఁడా! దరిద్రత్ = దేనినిఅంటనివాఁడా, అన్నమునకుఁ బతియయ్యును దరిద్రస్వభావుఁడాయనుట; నీలలోహిత= దేవుని హృదయమునుండి యావిర్భూతుఁడైనరుద్రుండు నీలలోహితుఁ డనఁబడును, ఇతఁడే. భిక్షాటనాధికము గావించెను, ఇతని దేహములో, అర్ధమునీలవర్ణము. అర్ధము లోహితవర్ణము, నరనార్యాత్మకుఁడగుటవలన, లేక, నామరూపాత్మకుఁడగుట వలన, నని తెలియునది. మఱియొకఁడు చెప్పుచున్నాఁడు. కంఠమునందు నీలవర్ణుఁడును ఇతరభాగమునందు లోహితవర్ణుఁడును; లేక, నిలీనము అనఁగా మిక్కిలి నిరస్తమయిన లోహితము అనఁగా కాలుష్యము గలవాఁడు, అట్టివాఁడా యనిసంబోధనము ; ఏషామ్ = ఈ, మావారయినయనుట; పురుషాణామ్ = పుత్త్రులు మొదలగు పురుషులను ; ఏషామ్= మావైన; పశూనామ్ = గోవులు మొదలయిన పశువులను ; ద్వితీయార్థమున షష్ఠి ; మాభేః = భయము పఱుపకుము. ఏషామ్ = వీనిలో, కించన = దేనిని గూడ ; మాఅరః = బుధాతువు ఆఙ్ పూర్వామయి వ్యసనము దెలుపును; ఇప్పుడుపసర్గములేకయె యాయర్థముఁ జెప్పుచున్నది, అంతర్భావి తణ్యంతము, ఆర్తినిపొందింపకుము, మోఆమమత్ = పురుషవ్యత్యయము.రోగము

పొందింపకుము, లేక, మా అరః= పురుషవ్యత్యయము, ఆర్తి పొందకయుండుఁగాక. మోఆమమత్ = రోగము పొందకుండుఁగాక. అప్పుడు కించన అనుసృత్తి కర్తృపదమగును.

ఈమంత్రమునకు ఋషి పులహుఁడు, దేవత రుద్రుఁడు, ఛందస్సు ఆస్తారపంక్తి. ఒకదిన ముపవాసముచేసి పదివేలు జపించినచోఁ బురశ్చరణ మగును. ఆర్ద్రానక్షత్ర దినమునందు కపిలాజ్యముచే పదివేల హోమముచేసిన చోధనమునొందును. సన్నిపాతజ్వరము గలవాని శయనము శిరఃపార్శ్వమున నగ్నింబ్రతిష్ఠించి దూర్వాగ్రము లయిదువేలు వేలుచునది, ఆజ్వరము వలన ముక్తుండై యతండు దీర్ఘాయువునగును. అభిచారమోక్షము గోరువాఁడు వికంకతసమిధలు పదివేలహోమముచేయవలయును. వాని కభిచారము వలన భయముగలుగదు. మహాజనము తన్ను ద్వేషించునపుడు ఘృతాక్తమగు తిలలు పదివేలహోమము చేసినయెడ వారివలన భయముగలుగదు. అత్తి సమిధలును తిలలును పదివేలువేల్చినచో సర్వభూతంబులవలనను భయము గలుగదు. గ్రామ మధ్యంబునఁగాని నగరమధ్యంబునఁగాని యగ్నింబ్రతిష్ఠించి యాజ్యాక్తమగు నువ్వుపిండిచే పదివేలాహుతులు వేలుచునది, అశ్వత్థపత్త్రములయందు బలియుంచునది. ముందును వెనుకను ఎనిమిదివేలు జపము సేయవలెను. అతనికిరుద్రుఁడు సర్వభూతసహితుండై భైరవరూపంబునఁ బ్రత్యక్షమగును. అప్పు డతండుచూచి చలించునేని యున్మాదము నొందును. అచలుండై యుండునేని మహాసిద్ధిం బడయును. తద్రూపము స్మరించినచో నాపదలు తొలఁగును.

ధ్యానము.

అగుల్ఫాసితకఞ్చుకో డమరుకాశ్లిష్టో లసత్కున్తలీ
శూలీ కుణ్డలితశ్రవా స్తిలకో మ...

శ్రీమన్నిర్మల చన్ద్రపఙ్క్తికిరణ శ్వేతాయమా నన్నో
దేవో భైరవ వేషభూషితవపు ర్ధ్యేయో మృడానీపతిః॥

చీలమండలవఱకు జీరాడునట్టి నల్ల చొక్కాయ గలవాఁడును డమరువుతోఁ గూడినవాఁడును ప్రకాశించుచున్న వెండ్రుకలు గలవాఁడును శూలముధరించినవాఁడును పోఁగులతోఁగూడిన చెవులుగలవాఁడును నొసట బొట్టు ధరించినవాఁడును తిన్నగా మ్రోయుచున్న యందెలు గలవాఁడును అధికమయినకాంతిగల స్వచ్ఛమయిన దంతపంక్తి కిరణములచేఁ దెల్లనైనట్లున్న ముఖముగలవాఁడును భైరవవేషముచే నలంకరింపఁబడిన దేహము గలవాఁడు నగు దేవుని పార్వతీనాథుని ధ్యానింపవలెను. అని దీనియర్థము. ౧

యా తే రు ద్ర శి వా త నూ శ్శి వా వి శ్వా హ భే ష జీ।

శి వా రు ద్ర స్య భే ష జీ త యా నో మృ డ జీ వ సే॥

యా - తే - రుద్ర - శివా - తనూః - శివా - విశ్వాహ
భేషజీ- శివా - రుద్రస్య - భేషజీ - తయా - నః - మృడ-
జీవసే ॥ ౨

రుద్ర = రుద్రుఁడా! శివా = శాంతమయిన ; ఎందువలననఁగా; విశ్వాహ భేషజీ = ఎల్లదినముల యందును ఔషధమువంటిది, ఔషధము వలె రోగములను దారిద్ర్యాదులను పోఁగొట్టునదియనుట ; కావుననే; శివా = మంగళకరమయినదియు ; రుద్రస్య = రుద్రునకు, రుద్రుని తా

దాత్మ్యము పొందుటకనుట ; భేషజీ = ఔషధమయినది, జ్ఞానదానముచే రుద్రుని తాదాత్మ్యము పొందుటకు సాధనమయినదియనుట ; కావుననే, శివా = మంగళకరమైనదియునగు ; తే = నీయొక్క ; తనూః = రూపము ; యా = ఏదికలదో ; తయా = ఆరూపముచే ; నః = మమ్ము ; జీవసే = జీవింపఁజేయుటకు ; మృడ = సుఖింపఁజేయుము.

రుద్రుఁడా ! భక్తులకు సర్వకాలములయందును రోగములను దారిద్ర్యాదులను బోఁగొట్టునదయు, జ్ఞానమొసంగి నీతాదాత్మ్యము కలుగునట్లు చేసి జన్మమరణాది సంసారదుఃఖమును బోఁగొట్టునదియుఁ గావున మంగళకరమై శాంతమయిన నీరూపము ఏదిగలదో, ఆరూపముచే మమ్ము ఈ లోకమునందు రోగాది బాధలులేక జీవించునట్లుచేసి తుదను జ్ఞానముగలిగించి నీతాదాత్మ్యమొసంగి జన్మమరణాది సంసారదుఃఖము తొలఁగించి మోక్షసుఖము నొందింపుము. అని, తా.

భ. రుద్ర = రుద్రుఁడా ! తే = నీయొక్క ; శివా = సుఖకరమయిన ; తనూః = రూపము, సర్వదుఃఖనివృత్తికి భేషజమగుట వలనను సంసారదుఃఖనివృత్తికి భేషజమగుటవలనను దేవునిరూపముయొక్క శివత్వము రెండువిధములు. అందు మొదటిదిమాత్రమె పరిగ్రహించినచో ధనము పుత్త్రులు మొదలయినసాంసారికసుఖమునుమాత్రమొసంగును, రెండవదిమాత్రమె పరిగ్రహించినచో నిశ్శ్రేయసముమాత్రమె గలిగించును, ద్వివిధమయినసుఖమునుం గావలసినది కావున ద్వివిధశివత్వమునుం గొండాడఁబడుచున్నది. విశ్వాహభేషజీ = సర్వదినములయందును ఔషధమైనది, ఇతరమయిన ఔషధము అట్లుకాదు. దేశకాలశరీరవయోవస్థాభేదముఁబట్టి యొకానొకప్పుడే ఔషధమవును; కావుననె, శివా = సుఖకరమయినదియు, దారిద్ర్యాదిసర్వదుఃఖములనునారించి సుఖమొసంగునదియునగుట; రుద్రస్య

=సంసారరోగమునుపహరించునట్టి, తవ[అధ్యాహృతము]నీయొక్క; భేషజీ= ఔషధమయనది, నీవు ఏయౌషధముచే భక్తులకు సంసారరోగముపోఁగొట్టుదువో అట్టిదియనుట ; కావునసె, శివా = సుఖకర మయినదియు, సంసారదుఃఖమును బోఁగొట్టి నిశ్శ్రేయసలక్షణమయిన ఆత్యంతికసుఖము గలిగించునదియునసుట, అట్టిరూపము ; యా = ఏదిగలదో ; తయా = అట్టి ద్వివిధమయిన శివత్వముగల రూపముచేత; నః = మమ్ము ; జీవసే = జీవించుటకు; మృడ = సుఖింపఁజేయుము, మేము ఈలోకమునందుఁ దృప్తిఁ బొంది ఆత్మలాభమునుఁజెంది స్వస్థులమై జీవించునట్లు గావింపుమనుట. లేక, నః = మమ్ము ; జీవసే = జీవింపఁ జేయుటకొఱకు; మృడ. నీవే అందఱను అభిమతముగాసంగి బ్రతికింపవలసిన వాఁడవనుట.

ఈమంత్రమునకు ఋషిస్కందుఁడు, దేవతయును స్కందరూపుఁడగు రుద్రుఁడు, ఛందస్సు అనుష్టుప్పు. ఎనిమిదినూర్లు ప్రాణాయామములు గావించి నైదువేలుజపించినచోఁ, బురశ్చరణమగును.

దీనిచే గర్భరక్షచేయునది. ఆరక్షను గర్భము వ్యక్తమయిన పిదప మూఁడవమాసమునందుఁ జేయవలెను. ఆవశ్యకమని తోఁచినప్పుడైనను జేయవచ్చును, మంత్రసిద్ధుఁడగు బ్రాహ్మణునిచేఁ జేయించునది. అతని శివునింబోలెభావించి నమస్కరించునది. గృహమధ్యమందు యగ్నికుండమును వేదికనునిర్మించి, వేదికయందు శుద్ధ తండులములుపఱచి, సాధారణ ఘటము ప్రతిష్ఠించి యందు మహాసేనమంత్రముచే స్వర్ణపుష్పమున శివు నావాహనముగావించి బిందు యుక్తంబులు తంతువేష్టితంబులు స్వర్ణగర్భంబులు శరావపిహితంబులు సముద్రగామి నదీజలపూర్ణములు నూతనవస్త్రచ్ఛన్నంబులునగు కలశంబులుంచి తన్మధ్యంబున జలపూర్ణంబును ఆర్ద్రానక్షత్ర దినమునైనను బంగారముచేతను కానిచో నవరత్నములచేతను

బూర్ణంబునగు నొకఘటమునుంచి, వానిని ఉత్తమ వస్త్రములచేఁగప్పి కదలకుండునట్టులుంచి, దేవు నారాధించునది, కడపటను నాజ్యముతో దీపమునుంచునది. పూజాద్రవ్యములన్నియు కర్పూర మిశ్రములు గావల యును. అంతఁ దత్సన్నిధియందు దుపస్థానమంత్రము జపించి పిమ్మటఁ బటసంస్కారమంత్రముచే హోమము గావించునది. దధిమధ్వాజ్యసంయుక్తంబులగు తిలదూర్వాగ్రళాజతులస్యశీరములు హోమద్రవ్యము. అంత హవిస్సుఁ బూజింపవలెను. పక్వమైన ప్రస్థపరిమిత తండులములు హవిస్సు. దాని నగ్నియందు వేలుచునది. ఇట్లు సాయంకాలమునుం జేయునది. ఆచార్యుఁడు జపించునది. నిత్యము బ్రాహ్మణుల భుజింపఁజేయవలెను. ఇట్లుగావించినచో ఆయుష్మంతమగు సదపత్యముకలుగును. గర్భపాతము సంభవింపదు. హోమదేశము స్త్రీలు శూద్రులును బ్రవేశింపఁగూడదు. మంత్రము వైదికమగుటచేఁ బాసండులును బ్రవేశింపఁజనదు. అంతము వఱకు దీక్షించి కడపటిదినమున స్నానముసేయునది. పిమ్మట గురువునకు దక్షిణయిచ్చునది. తదనంతరము కుమారగ్రహశాంతికొఱకు గణపూజ సేయవలెను. ఆయపత్యము దీర్ఘాయువగును.

ప్రసంగవశమునఁ బ్రయోగాంతరములు చెప్పఁబడుచున్నవి. కన్యార్థియగువాఁడు ఘృతప్లుతంబులగు లాజలువేల్చినచో నభీష్టకన్యకం బడయును. ఉత్తరేణుసమిధల వేల్చుటచే నలక్ష్మినశించును. తిల హోమముచే సర్వపాపములునశించును. తెల్లనివియు నెఱ్ఱనివియు నల్లనివియుఁ బీతవర్ణములునగు తంతువులచేఁ జుట్టఁబడిన ఖదిరసమిధల హోమముచేఁ గ్రమమున బ్రాహ్మణక్షత్రియ వైశ్యశూద్రులు వశ్యులగుదురు. నేతిచే లక్షహోమము గావించినయెడ సర్వకామంబులుఁ సిద్ధించును. వస్త్రము గోరువాఁడు కలువలు మొదలగు పూవులు వేల్చునది. తాను వేల్చు పూవులవన్నెగల వస్త్ర

ముం బొందును. వర్షముగోరువాఁడు ఈప్రయోగము గావింపవలెను. గోమయముచేనలికిన శుచిప్రదేశమున నెఱ్ఱమట్టితో మండలముగావించి ఆమండలమునకుముందు, సూత్రవేష్టితము జలపూరితమునగు నూతనకుంభముఁ బ్రతిష్ఠించి యందు సూర్యు నావాహనముచేసి పూజించి క్షీరముచే నూట యెనిమిదాహుతులు వేల్చునది. అంత సూర్యుని ధ్యానించుచు సహస్రము జపించునది. ఇట్లు ఏడుదినములు గాని పండ్రెండు దినములు గాని చేసినచో భగవంతుండు ప్రసన్నుండై మహావర్షముగురియించును. పుత్త్రినిఁ గోరువాఁడు అహోరాత్రముపవసించి శుచియై పాయసము నూటయెనిమిదాహుతులు వేల్చి యెనిమిదినూర్లు జపించి ఋతుస్నాతయుఁ బరిశుద్ధయునగు భార్యచే హుతశేషముఁ దినిపించునది. అంత బ్రాహ్మణుల భుజింపఁజేసి వారలయాశీర్వాదము పొందునది. తేజస్వియు రోగరహితుండునగు పుత్త్రుం బడయును. మఱియు ననిష్టము దోఁచినప్పుడును దుఃస్వప్నము గలిగినప్పుడును అభిచారము దోషము సంభవించినప్పుడును అలక్ష్మీబాధ కలిగినప్పుడును యక్ష్మము మొదలగు నాపదలు కలిగినప్పుడును గ్రహచారము క్రూరమగునప్పుడును భూతావేశము సంభవించినప్పుడును మఱియు నితరసంకటములయందును, మున్ను చెప్పినయిట్లు మండలము గావించి యందు నూతనకుంభంబు సర్వమంగళయుక్తంబు గంధజలపూరితంబు గావించి యందు ఏలాలవంగకర్పూర నింబజాతీ ఫలంబులుంచి, దేవు నావాహనము చేసి పూజించి హోమముచేసి, యీమంత్రముచే తజ్జలము వేయునూట యెనిమిదిమార్లభిమంత్రించి యాజలముచే నాతురునభిషేకించునది. సర్వదోషంబులు నశించును. నిత్యము ప్రాతఃకాలమున స్నానముచేసి యీమంత్రమును సహస్రము జపించినచో శ్రీయు నారోగ్యమును దేజస్సును నిరంతరము వృద్ధిఁ బొందుచుండును. క్షీరము నాహారముగాఁగొనుచు జితేంద్రియుండై యొకసంవత్సరము ప్రతి

దినము యథాశక్తిఁ బూజగావించుచుఁ బదివేలుజపించిన, భగవంతుని ప్రసాదంబున అణిమాదిసిద్ధులుఁ పొందును. మఱియు భగవంతునియందే హృదయమునుంచి యేకాగ్రుండై దృఢభావనతో నిరంతరము జపించుచుండువాఁడు ముక్తుఁడగును.

ధ్యానము.

ద్రుతచామీ కరప్రఖ్యం శక్తిపాణిం షడాననమ్.
మయూరవాహనారూఢం స్కందరూపం శివం స్మరేత్.

కరఁగిన బంగారువంటి మేనుగలవాఁడును శక్తియను నాయుధము హస్తమునందుఁ గలవాఁడును ఆఱుమోములుగలవాఁడును నెమిలి వాహనము నారోహించినవాఁడునగు స్కందునిరూపముగల శివునిధ్యానింపవలెనని యర్థము.

౭

ఇ మా గ్ం రు ద్రా య త వ సే క ప ర్ది నే క్ష య

ద్వీ రా యు ప్ర భ రా మ హే మ తి మ్। య థా

న శ్శ మ స ద్ద్వి ప దే చ తు ష్ప దే వి శ్వం పు

ష్టం గ్రా మే అ స్మి న్న నా తు ర మ్॥

ఇమామ్ - రుద్రాయ - తవసే - కపర్దినే - క్షయద్వీ
రాయ - ప్రభరామహే - మతిమ్ - యథా - నః -
శమ్ - అసత్ - ద్విపదే - చతుష్పదే - విశ్వమ్ -
పుష్టమ్ - గ్రామే - అస్మిన్ - అనాతురమ్ ॥ 3

యథా = ఎట్లు; నః = మాయొక్క ; ద్విపదే= మనుష్యుని కొఱ కును, పుత్త్రపౌత్త్రాదుల కొఱకుననుట ; చతుష్పదే = పశువుకొఱకును, గోమహిష్యాదుల కొఱకుననుట ; శమ్ = సుఖము ; అసత్ = కలుగునో; అస్మిన్ = ఈ ; గ్రామే = గ్రామమునందు ; విశ్వమ్= సమస్తమును; ప్రాణిసమూహ మంతయుననుట ; పుష్టమ్ = పుష్టికలదియు, మిక్కిలి సుఖముగలదియుననుట; అనాతురమ్ = ఉపద్రవములేనిదియు; అసత్ (అధ్యాహృతము) = అగునో ; తథా = (అధ్యాహృతము) అట్లు ; వయమ్(అధ్యాహృతము] = మేము ; తవసే = బలము గలవాఁడును, మా కోర్కె నెఱవేర్చుటకు సమర్థుఁడు ననుట ; కపర్దినే = జటాజూటము గల వాఁడును, ఋషివేషము గలవాఁడుననుట ; క్షయత్ వీరాయ = నశించు చున్న శత్రువీరులుగలవాఁడును, లేక, నశించుచున్న అన్యథాభాన రూప మయిన పాపముగలవాఁడును, అన్యథాభానము నశింపఁజేయువాఁడుననుట, అగు ; రుద్రాయ = రుద్రునికొఱకు ; ఇమామ్ = ఈ ; మతిమ్ = బుద్ధిని, పూజ ధ్యానము మొదలుగాఁగలవానియందలి తలంపుననుట; ప్రభరామహే = మిక్కిలి పోషించుచున్నాము, ఎక్కువగా చేయుచున్నామనుట.

మాయొక్క పుత్త్రపౌత్త్రాది మనుష్యవర్గమునకును గోమహిష్యాది పశువర్గమునకును సుఖము గలుగుటకును, ఈగ్రామమునందుండు ప్రా

ణులన్నియు పుష్టిగలిగి యుపద్రవములేక యుండుటకును, మా కోరిక నెఱవేర్చుటకు సమర్థుఁడును జటాజూటము గలవాఁడును శత్రువీరుల నశింపఁజేయువాఁడును(అన్యథాజ్ఞానము నశింపఁజేయువాఁడు)నగు రుద్రునిఁ బూజ ధ్యానము మొదలగువానిచే మిక్కిలియారాధించెదము. అని తా.

భ. యథా = ఎట్లు, ఎట్లు గావించినయెడననుట ; నః= మాయొక్క; ద్విపదే = పుత్త్రులు మొదలగువారలకొఱకును ; చతుష్పదే = పశువులు మొదలగుదానికొఱకును. శమ్ = సుఖము ; అసత్= కలుగునో; యథా (అధ్యాహృతము] ; అస్మిన్ = ఈ; గ్రామే = గ్రామమునందు, మేము వసించుగ్రామమునందనుట ; విశ్వమ్ = సమస్తమును, మావి కాని ప్రాణిజాతము గూడననుట ; పుష్టమ్ = పుష్టిగలదియు ; అనాతురమ్= రోగములేనిదియు ; అసత్ = అగునో, "రుద్రాధ్యాయీ వసేద్యత్ర గ్రామేవానగరేపివా, నతత్ర క్షుత్పిపాసాద్యా దుర్భిక్ష వ్యాధయోపిచ" రుద్రాధ్యాయియగువాఁడు గ్రామమందుఁగాని నగరమందుఁగాని యెచ్చట వసించునో, అచ్చటక్షుత్పిపాసాదులుగాని దుర్భిక్షవ్యాధులుగాని కలుగవు. అనిపౌరాణికులు. లేక ; యథా = ఎట్లు ; నః= మాయొక్క; అస్మిన్= ఈ; గ్రామే = గ్రామమునందు ; ద్విపదే ; చతుష్పదే ; శమ్ ; అసత్. విశ్వమ్ = ధనముధాన్యము మొదలగునది ; పుష్టమ్ = సమృద్ధమును ; అనాతురమ్ = బాధలేనిదియు ; అసత్ = అగునో ; తథా = అట్లు; తవసే = వృద్ధిఁ బొందించువాఁడును ; లేక, తవస్సనఁగాబలము, అదికలవాఁడును, మత్వర్థీయలోపము ; కపర్దినే = జటాజూటము గలవాఁడును; క్షయత్ వీరాయ = వసించుచున్న వీరులుగలవాఁడును, ఎవ్వనినాశ్రయించి శూరులువసియింతురో అట్టివాఁడునుఅనుట, లేక, నశించుచున్న వీరులు గలవాఁడును, ఎవ్వనిఁబొంది వీరులునశింతురో అట్టివాఁడును, అగు; రుద్రా

య = రుద్రునికొఱకు ; ఇమామ్ = ఇట్టి ; మతిమ్ = బుద్ధిని, మానస పూజాత్మకమగుతలంపును ; ప్రభరామహే = మిక్కిలి ధరించుచున్నాము, ఎల్లప్పుడు రుద్రునిమనస్సుచేఁ బూజించెదమనుట. లేక, మతిమ్ = స్తోత్రమును, స్తోత్రాత్మకమగుపూజను ; ప్రభరామహే. ఎల్లప్పుడు రుద్రునిస్తోత్రములచే నారాధించెదమనుట లేక, ప్రభరామహే = మిక్కిలి పోషించెదము, స్తోత్రములచేతను హవిఃప్రదానములచేతను రుద్ర విషయకమయినబుద్ధిని అవిచ్ఛిన్నముగాఁ గావించెదమనుట లేక, రుద్రుఁడే స్తోతవ్యుఁడు ఉపాసితవ్యుఁడు ఇత్యాదిశ్రుతిచేత, రుద్రవిషయకమయిన బుద్ధినే యెల్లప్పుడు ధరించెదమని తాత్పర్యము. 3

మృ డా నో రు ద్ర త నో మ య స్కృ ధి క్ష య

ద్వీ రా య న మ సా వి ధే మ తే । య చ్ఛం చ

యో శ్చ మ ను రా య జే పి తా త ద శ్యా మ త

వ రు ద్ర ప్ర ణీ తౌ ॥

మృడ - నః - రుద్ర - ఉత - నః - మయః - కృధి -

క్షయద్వీరాయ - నమసా - విధేమ - తే - యత్ -

శమ్ - చ - యోః - చ - మనుః - ఆయజే - పితా-
తత్ - అశ్యామ - తవ - రుద్ర - ప్రణీతౌ॥ ౪

రుద్ర = రుద్రుఁడా! నః = మమ్ము; మృడ = ఈలోకము నందుసుఖింపఁజేయుము. ఉత = మఱియును; నః = మాకు; మయః = పరలోకసుఖమును; కృధి = చేయుము. క్షయత్ వీరాయ = నశించుచున్నపాపములుగల. నశింపఁజేయఁబడిన మాపాపములు గలవాఁడనుట; అగు; తే = నీకొఱకు; నమసా = నమస్కారముచేత; విధేమ=పరిచరించెదము, ఆరాధించెదమనుట. రుద్ర = రుద్రుఁడా! పితా = పాలకుఁడైన; మనుః = ప్రజాపతి; శంచ = సుఖమును; యోశ్చ= దుఃఖమునుండి వేఱగుటను, దుఃఖములేమిననుట; యత్= దేనిని; ఆయజే = కొంచెముకలిగించెనో, తత్= దాని; తవ= నీయొక్క; ప్రణీతౌ = ప్రణయమునందే, నీప్రేమకలిగిననేయనుట; అశ్యామ = పొందుదుము.

రుద్రుఁడా! నీవుమాకు ఈలోకమునందును బరలోకమునందును సుఖముగలిగింపుము, అందుకై మాపాపములు పోఁగొట్టునట్టి నిన్ను నమస్కారముచేసి యారాధించెదము. ఇదిగాక ఓరుద్రా! నీయాజ్ఞచేఁ బాలకుఁడగు ప్రజాపతి మాకు సుఖమును దుఃఖములేమియు నేమి గలిగించియున్నాఁడో, అదియు నీవుమామీఁద ననుగ్రహముంచినంగాని మాకుఁగలుగదు. అనితా.

భ. రుద్ర = ఓరుద్రా! నః = మమ్ము; మృడ= ధనాది సమృద్ధిచే సుఖమునొందింపుము. ఉత = మఱియును, నః= మాకు; మయః= నిశ్శ్రేయసమును; కృధి = చేయుము. క్షయద్వీరాయ ; తే = నీకొఱకు, నమసా= నమస్కారముచేత, లేక, అన్నముచేత, వరపుణ్యో డాళముల చేతననుట; విధేమ = పరిచరించెదము, మేముఎట్లు నిన్నెయెల్లప్పు

డును సేవించుచున్నామో, అట్లునీవును, మాకు అభ్యుదయము నిశ్శ్రేయసమునిమ్మనితా. లేక, రుద్రా! నీవు మాకు అభ్యుదయమును నిశ్శ్రేయసమును ఇమ్ము, అందుకొఱకై మేము నిన్ను సేవించెదమనితా. ఇట్లు సుఖసంప్రాప్తి ప్రార్థింపఁబడెను. ఇఁక దుఃఖనివృత్తి ప్రార్థింపఁబడును. యత్ = ఎట్టి; శంచ = శమనమును, సంభవించిన దుఃఖహేతువుల శాంతిననుట, యోశ్చ = పృథగ్భావమును, అనాగతములయిన దుఃఖహేతువులు తలచూపకుండుటను; మనుః = సర్వజ్ఞుఁడగు, పితా = ప్రజాపతి, ఆయజే = మర్యాదచేఇచ్చెనో; వర్ణాశ్రమాది భేదముచే వ్యవస్థితము గావించెనో, రుద్ర = రుద్రుఁడా! పునరుక్తి యాభిముఖ్యాతిశయము కలుగుటకు; తవ = నీయొక్క; ప్రణీతౌ = ఆజ్ఞ కాఁగా, అనుగ్రహముకలుఁగఁగా; తత్ = దానిని, ఆ ఆగతదుఃఖహేతు శమనమునుఅనాగతదుఃఖహేతుపృథగ్భావమును; అశ్యామ = పొందుదుము. లేక, తత్ = దానిని; అశ్యామ = పొందుదుము, దానినిఅట్లె అనఁగా, ప్రజాపతివ్యవస్థచేసినట్లెపొందెదము, నీయనుగ్రహముచే ఏమఱినవారము గాకుండవలెను, ఒకవేళ ఏమఱిచేయకపోయినను నీయనుగ్రహముచే మాకు అయత్రక్రమించిన దోషము లేకుండుఁగాక యనిభావము. ఎందువలననఁగా, రుద్ర; తవ; ప్రణీతౌ = ఆజ్ఞయందు; వర్తామహే (అధ్యాహృతము) = ఉన్నాము. అర్థాంతరము. రుద్ర = రుద్రుఁడా! తవ = నీయొక్క; ప్రణీతౌ = ఆజ్ఞయందు; మనుః = స్మృతికర్తయైనవాఁడుననుట; పితా = ప్రజలకుహితము చేయుటచే దండ్రివంటివాఁడు, శంచ; యోశ్చ; రెండువిధములయిన దుఃఖహేతువులనివృత్త్యుపాయమును; యత్ = ఎట్టిదానిని; ఆయజే = నియమించెనో; తత్ = దానిని; అశ్యామ = పొందెదము, మనువువ్యవస్థచేసినట్లె పొందెదము, నిన్నుఁబరిజరించుచున్నాము కావున తద్వ్యవసాభంగము మాకు సంభవింపదనిభావము. మఱియొకయర్థము. రుద్ర; యత్; తవ = (అధ్యాహృ.

తము) నీయొక్క, నీదైనయనుట; శంచ, యోశ్చ, ఉభయవిధదుఃఖనివృత్త్యుపాయమును; మనుః=సర్వజ్ఞుండైనను; పితా=జగత్తులకుఁ దండ్రియయిన ప్రజాపతి, ఆయజే=అభిముఖ్యముచే ప్రశంసించెనో, లేక, తానును స్వీకరించెనో; తవ=నీయొక్క; ప్రణీతౌ=అనుగ్రహముకలుగఁగా; తత్=దానిని; అశ్యామ=పొందుదుము. నీవు ఏర్పఱచినదుఃఖనివృత్త్యుపాయము నే, సర్వజ్ఞుఁడైనప్రజాపతి ప్రశంసించి స్వీకరించెను, నీయనుగ్రహమున్నచో, మాకదిసిద్ధించుననితా.

ఈరెండుమంత్రములకును ఋషి మాండవ్యుఁడు, ఛందస్సు జగతి, దేవత రుద్రుఁడు, ఈ రెండు ఋక్కులును ఒకటైమంత్రము ఛందస్సు అనుష్టుప్పు అని కొందఱుచెప్పెదరు.

ఒకప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రము చరించి తొమ్మిదివేలు జపించినచో వీని పురశ్చరణమగును. అమావాస్యయందుఁ జతుష్పథంబున నగ్నిం బ్రతిష్ఠించి నవనీతము పదివేలాహుతులు వేల్చినచో గోవులు మొదలగువానికి శాంతి యగును. జలము స్పృశించి పదివేలుఁజపించి యాజలమును రాజవాహనములపైఁ బ్రోక్షించినచోఁ దచ్ఛాంతియగును. ఆవాహనముల కుపయోగించు నాహారములలో నాజలము కొంచెముకలుపవలెను. ఆజ్యమిశ్రములగు తిలలు పదివేలువేల్చినయెడ దిర్యగ్జంతువులకు శాంతియగును తక్కినజంతువులకుశాంతికావలయు నేని, దూర్వాలుపదివేలువేల్చునది. తచ్ఛాంతియగును.

ధ్యానము.

దివ్యసింహాసనాసీనం స్తూయమానం మహర్షిభిః
ప్రసన్నవదనం ధ్యాయేత్ సోమం సోమార్ధధారిణమ్॥

దివ్యసింహాసనంబునం గూర్చుండినవాఁడును మహర్షులచే స్తుతింపఁ

బడుచున్నవాఁడును ప్రసన్నమయిన మోముగలవాఁడును చంద్రకల ధరించినవాఁడునను శివుని ధ్యానింపవలెను అని దీనియర్థము. ౪.

మా నో మ హా న్త ము త మా నో అ ర్భ కం

మా న ఉ క్ష న్త ము త మా న ఉ క్షి త మ్। మా

నో వ ధీః పి త రం మో త మా త రం ప్రి యా

మా న స్త ను వో రు ద్ర రీ రి షః ॥

మా – నః – మహాన్తమ్ – ఉత – మా – నః – అర్భకమ్ – మా – నః – ఉక్షన్తమ్ – ఉత – మా – నః – ఉక్షితమ్ – మా – నః – వధీః – పితరమ్ – మా – ఉత – మాతరమ్ – ప్రియాః – మా – నః – తనువః – రుద్ర – రీరిషః ॥ ౫

రుద్ర = రుద్రుఁడా ! నః = మాయొక్క ; మహాన్తమ్ = పెద్దవానిని, వృద్ధుఁడగు పురుషుని, పితామహాదులననుట; మావధీః = హింసింపకుము. “వధీః” అనునది ముందును అనువర్తించును. ఉత = మఱియు ; నః = మాయొక్క ; అర్భకమ్ = శిశువును ; మావధీః = హింసింపకుము. నః = మా

యొక్క ; ఉక్షన్తమ్ = తడుపువానిని, వీర్యసేచనము సేయ సమర్థుఁడైన తరుణపురుషుని, వంశకర్తననుట ; మా = హింసింపకుము. ఉత = మఱియు ; నః=మాయొక్క ; ఉక్షితమ్ = గర్భముననుండు శిశువును ; మా హింసింపకుము. నః=మాయొక్క ; పితరమ్ = తండ్రిని ; మా = హింసింపకుము. ఉత = మఱియును ; మాతరమ్ = తల్లిని; మా = వధింపకుము. నః=మాయొక్క ; ప్రియాః=ప్రియములయిన; తనువః = శరీరములను ; మారీరిషః=హింసింపకుము.

రుద్రా! మాతాతలు మొదలగు వృద్ధులను బాలురను యౌవనము గలవారలను గర్భమునందుండు శిశువులను మాతల్లిదండ్రులను ప్రియములయినమాశరీరములను నీవు రోగాదులచే బాధింపక రక్షింపకుముఅనితా.

భ. "నః" అనుచోటిబహువచనము భార్యాపుత్త్రాద్యభిప్రాయము. మాశరీరములను మావారిశరీరములను బాధింపకుము అనితా. ఇట్లంతటను గ్రహించునది.

ఈమంత్రమునకు ఋషిదేవరాతుఁడు, దేవత నందీశ్వరరూపుఁడగు రుద్రుఁడు, ఛందస్సు జగతి. మూఁడుపవాసములు గావించి వైదువేలు జపించినయెడ దీనిపురశ్చరణమగును. దీనిచే సర్వజనరక్షచేయునది. ఆజ్యముచేఁ దడుపఁబడిన యవలును తిలలును బదివేలు వేల్వవలెను. లేక అశ్వత్థ సమిధలు పదివేలువేల్వవలయును లేక, ఆజ్యముచేతఁగాని పదివేలాహుతులు వేల్వవలయును. ప్రతిసంవత్సరము నార్ద్రానక్షత్రమునఁ బదివేలు హోమముసేయునది. ఇట్లుగావించువాని స్త్రీబాలవృద్ధ జనులకంతటికును శాంతియగును. ఇతరములయిన శాంతిప్రయోగమునందును ఈమంత్రము పదివేలు జపించినచో ఫలవిశేషమగును. రాజు శాంత్యర్థము ప్రతిమాస

ము నార్ద్రియందు ఈమంత్రముచే హోమము చేయింపవలెను. రాజు సంతఃపురాది స్వజనము వర్ధిల్లును.

ధ్యా న ము.

బాలేన్దు మకుటం దేవం తరుణాదిత్య విగ్రహమ్
ధ్యాయే న్నన్దీశ్వరాకారం గణేశ్వర సమావృతమ్॥

బాలచంద్రుని కిరీటమునందు ధరించినవాఁడు బాలసూర్యునివంటి యాకారముగలవాఁడును ప్రమథగణనాథులచేఁ బరివేష్టింపఁబడినవాఁడును నందీశ్వరునిరూపముగలవాఁడునగు రుద్రునిధ్యానింపవలెను. అనియర్థము. ౫

మా న స్తో కే త న యే మా న ఆ యు షి మా నో
గో షు మా నో అ శ్వే షు రీ రి షః। వీ రా న్మా
నో రు ద్ర భా మి తో వ ధీ ర్హ వి ష్మ న్తో న మ
సా వి ధే మ తే॥ ౬

మా - నః - తోకే - తనయే - మా - నః-ఆయుషి-
మా - నః - గోషు - మా-నః - అశ్వేషు - రీరిషః-
వీరాన్ - మా - నః - రుద్ర - భామితః- వధీః - హవి
ష్మన్తః - నమసా - విధేమ- తే॥

రుద్ర=రుద్రుఁడా! నః=మాయొక్క; తోకే = బిడ్డయందు, బిడ్డ విషయమయియనుట, ఇట్లుముందునను; తనయే=పుత్త్రునివిషయమయ్యును; మారీరిషః=హింసింపకుము. నః=మాయొక్క; ఆయుషి = ఆయుస్సువిష యమయి; మారీరిషః=హింసింపకుము. నః=మాయొక్క; గోషు=ఆవుల విషయమయి; మారీరిషః=హింసింపకుము. నః=మాయొక్క; అశ్వేషు= గుఱ్ఱములవిషయమయి; మారీరిషః=హింసింపకుము, భామితః = కోపించిన వాఁడవయ్యు; ఇదియంతటను అనువర్తింపఁదగును; నః = మాయొక్క వీరాన్ = భృత్యులను; మా = చంపకుము. వయమ్ (అధ్యాహృత ము) = మేము; హవిష్మన్తః = హవిస్సుగలవారమయి; నమసా= న మస్కారముచేత; తే = నీకొఱకు; విధేమ = పరిచరించెదము.

రుద్రా! మేమునీకుఁ గోపముకలుగునట్లు అపచారము చేసినను, నీవు కరుణించి, మాబిడ్డలకును కొడుకులకును మాయాయుస్సునకును మాగోవుల కును మాయశ్వములకును మాభృత్యులకును హింసచేయకుండవలయును. అం దుకై మేము నీకునమస్కారముచేసి హవిస్సువేల్చి సేవసేయుచున్నాము. అని తా.

భ. రుద్ర = రుద్రుఁడా! నః = మాయొక్క; తోకే = కొడుకు విషయమయి; తనయే = వానికొడుకు విషయమయి, మనుమని విషయ మయియనుట. లేక, ద్వితీయార్థమునసప్తమి, కొడుకును, మనుమని ఇట్లుముం దును; మారీరిషః = హింసచేయకుము. నః = మాయొక్క; ఆయుషి= జీవితకాలము విషయమయి, పురుషాయువు నూటపదునాఱుసంవత్సరము లనిఛాందోగ్యము. నూటయిరువదియని జ్యౌతిషికులు, నూట యిరువది యేడని కొందఱు, నూట యేఁబది యని కొందఱు; మా = హింసచేయకుము. నః = మాయొక్క; గోషు = గోవులవిషయమయి, ఇది మహిష్యాదుల

కు నుపలక్షణము; మా = హింసచేయకుము. నః = మాయొక్క; అశ్వేషు = గుఱ్ఱములవిషయమును, ఇది గజాదులకు నుపలక్షణము ; మా = హింస చేయకుము భామితః = కోపింపఁ జేయఁబడినవాఁడవయ్యును, లేక, కోపము గలవాఁడవయ్యును; నః = మాయొక్క ; వీరాన్ = సంతానములను, పునరుక్తి సత్పుత్త్రగ్రహణార్థము; లేక, వీరాన్ = శూరులను ; మావధీః = వధింపకుము, మేము, నీకు అపచారము చేసి కోపముకలిగించినను నీవు మా వీరులనుకృపచే వధింపవలదు. అందుకొఱకు ; వయమ్ = మేము ; హవిష్మ నః ; నమసా ; తే; విధేమ.

ఈమంత్రమునకు ఋషియు దేవతయు భగవంతుఁడు, ఛందస్సుజగతి. ఇఁకఁ బురశ్చరణము, ఒకకృచ్ఛ్రముచరించి యుదుంబరపాత్రమునఁ గపిలాజ్యము వేయిమార్లభిమంత్రించి దానిచేఁ దనయగ్నియందుఁగాని మథితాగ్నియందుఁగాని యెనిమిదివేలు వేల్చి మహావ్యాహృతులచే నూఱాహుతులు వేల్చి శేషముత్రాగునది, అంత మూఁడు రాత్రులుపవసించి పిమ్మటఁ జరువు భుజించుచు నేఁబదివేలు జపించునది, గురువునకైదు నిష్కములీవలెను. అంతఁబురశ్చరణమగును.

ఇందుచే ఆయుష్కాములగు రాజులకుఁ బ్రయోగము చెప్పఁబడుచున్నది. ప్రతిదినమును రాజు తనయగ్నియందుఁగాని మథితాగ్నియందుఁగాని నేతితోఁదడుపఁబడిన తిలలు పదివేలు వేల్వవలయును. మఱియును రాజుచుట్టు నెనిమిది దిక్కులయందును నెనమండ్రుబ్రాహ్మణు లెనిమిది నూర్లమార్లు భస్మమభిమంత్రించి రాజునకు రక్షసేయవలెను. ఇదియును బ్రతిదినమును జేయునది. రాజునకాయుర్వృద్ధియగును. మఱియును, రుద్రరూపులు పదునొకండుగురు బ్రాహ్మణులు మంత్రసిద్ధులుగాని సద్యస్సిద్ధులు

గాని, రాజునకై, దధిమధుఘృతాక్తంబులగు శ్వేతకమలంబులు పదివేలు వేల్వవలయును, రాజునకు శ్రీవర్ధిల్లును. ఆచార్యునివలన మంత్రమును బొంది మూఁడురాత్రులుపవసించి మూఁడురాత్రులు నిరంతరము జపించిన సద్యస్సిద్ధి యగును. అందుచే నప్పటికర్మయందుమాత్రమె యోగ్యత కలుగును. నేతిచేఁ దడుపఁబడినవగు దూర్వలు పదివేలు ప్రతిదినము వేల్చుచుండినయెడ రాజు చిరజీవియగును. స్వర్ణరజతతామ్రమయంబులగు కలశములు ఎనిమిదివేలు గాని యెనిమిదివందలు గాని జలపూర్ణంబులు గావించి యీమంత్రముచే నభిమంత్రించి నూతనవస్త్రవేష్టితంబులు గావించి గంధాదులచేనర్చించి యితరములయిన మంగళాచారములును నిర్వర్తించి యాచార్యుఁడు, రాజును తజ్జన్మదినంబున నాకలశములయన్నింటి జలములచే నభిషేకింపవలయును. రాజుయొక్క శరీరజదోషంబులును పాపంబులును నశించును. ఈమంత్రము ప్రతిదినమును ఒకబ్రాహ్మణునిచే నెనిమిదివేలు జపము సేయించినయెడ రాజునకభివృద్ధియగును. మఱియును వాహన శాలలయందును ఆయుధశాలలయందును రత్నాలగనులు మొదలగు వానియందును ప్రతిమాసము సౌమ్యనక్షత్రమున నీమంత్రముచే శాంతి చేయవలెను. దధిమధ్వాజ్య సిక్తంబులగు నశ్వత్థాపామార్గసమిధలు పదివేలు వేల్చినచో గతాయువేనియు దీర్ఘాయువగును. ద్యూతమునందును వ్యవహారమునందును ఈమంత్రము జపించినయెడఁ బరాజయము గలుగదు. మూఁడు రాత్రములుపవాసముతో నిరంతరముజపముచేసి యటుపిమ్మటఁ జరువు భుజించువాఁడై తేనెతోఁ దడుపఁబడిన బిల్వఫలంబులు పదివేలు వేల్వవలయును, వేలు స్వర్ణములఁ బొందును. దధిమధ్వాజ్య సిక్తంబులగు కుముదంబులు పదివేలు వేల్చినయెడ నభీష్టకన్యకంబడయును. ఒకసంవత్సరము చరువు భుజించుచుఁ ప్రతిదినము ... సేయుచు ... ల్యముచే ... నెనిమిదివేలు గాని యెనిమి

దివందలుగాని యాహుతులువేల్చినచో మహాపాతకము నశించును. చందన చూర్ణము నీమంత్రముచే నభిమంత్రించి లలాటంబునఁ దాల్చునది; యంద ఱును వశ్యులగుదురు. ప్రతిజన్మదినమునందును అపామార్గసమిధ లెనిమిది వేలు వేల్చినచో నపమృత్యువు తొలఁగును. వర్షముగోరువాఁడు రవివార మున రక్తవస్త్రచందనాదులుధరించి పదివేలదాసనిపూఁచే సూర్యునారా ధింపవలయును, మహావర్షముగురియును. దూరమార్గము పోఁవలఁచినవాఁడు పదిచిన్నరాలను ఎనిమిదివేలావృత్తులీమంత్రముచే నభిమంత్రించి పది దిక్కు లకును వేసిపోవునది, క్షేమముతోమరలివచ్చును. గొప్పకర్మ యారంభిం చునపుడు, విఘ్ననాశము గోరువాఁడు, దీనిఁ బదివేలుజపించి, కర్మ యా రంభింపవలెను. అనాయాసముగా నాకర్మసమాప్తిఁబొందును. పుత్త్రునిఁ గోరువాఁడు, ఆజ్యముచే లక్షహోమము చేసినచో వంశకరుఁడగు పుత్త్రుం బొందును జయముగోరువాఁడెవ్వని జయింపఁదలఁచునో, అతని సైకతప్ర తిమగావించి దాని శిరస్సుననిలుచుండి పదివేలుజపము చేయవలెను. అంత టను జయమునొందును. మఱియునీమంత్రము ప్రభావముచే సర్వము సాధ్య మగును అయిన మంత్రసిద్ధులకుమాత్రమె ఫలించునని తెలియునది.

ధ్యానము.

దధానమేకాదశధావిభక్తం దేహం విశుద్ధస్ఫటికప్రకాశమ్
తేజోనిధిం శూలిన మిన్దుమౌళిం విచిన్తయే త్తత్ర సదైవరుద్రమ్

పదునొకండురూపములుగా విభక్తమయిన దేహమునుదాల్చినవాఁడు ను స్వచ్ఛమయిన స్ఫటికమువలె వెలుఁగువాఁడును తేజస్సునకునిధియైనవాఁ డును శూలాయుధముదాల్చినవాఁడును చంద్రునిశిరస్సున ధరించినవాఁడునగు రుద్రుని ఎల్లప్పుడును ధ్యానింపవలెను. అనియర్థము.

ఆ రా త్తే గో ఘ్న ఉ త పూ రు ష ఘ్నే క్ష య

ద్వీ రా య సు మ్న మ స్మే తే అ స్తు । ర క్షా చ

నో అ ధి చ దే వ బ్రూ హ్య థా చ న శ్శ ర్మ య

చ్ఛ ద్వి బ ర్హాః ॥

ఆరాత్ - తే - గోఘ్నే - ఉత - పూరుషఘ్నే - క్ష
యద్వీరాయ - సుమ్నమ్ - అస్మే - తే- అస్తు। రక్ష-
చ - నః - అధి - చ - దేవ - బ్రూహి - అథ- చ-
నః - శర్మ - యచ్ఛ - ద్విబర్హాః ॥ ౭

దేవ = ఓరుద్రుఁడా! గోఘ్నే = (షష్ఠియర్థమునఁ జతుర్థి ఇట్లు ముందును) గోవులనుజంపువాఁడవును ; ఉత=మఱియును; పూరుషఘ్నే =పురుషులను జంపువాఁడవును; క్షయద్వీరాయ= నశించుచున్నభృత్యులు గలవాఁడవును, భృత్యుల నశింపఁజేయువాఁడవునసుట, అగు ; తే= నీయొక్క; రూపమ్ (అధ్యాహృతము)=క్రూరమయినరూపము; ఆరాత్= దూరముగా ; అస్తు=అగుఁగాక. తే=నీయొక్క; సుమ్నమ్ = సుఖమును జేయునట్టిరూపము, శాంతమయినరూపమనుట; అస్మే=మాయందు; అస్తు= అగుఁగాక. చ=మఱియును; నః=మమ్ము, రక్ష=కాపాడుము. చ=మఱి

యును; అధిబ్రూహి= మేము ఇతరులకన్నను అధికులని చెప్పము. అథచ=మఱి యు; ద్విబర్హాః=రెండులోకములయందును వృద్ధిని జేయునట్టి; త్వమ్=(అధ్యా హృతము) నీవు ; నః = మాకు; శర్మ = సుఖమును ; యచ్ఛ = ఇమ్ము,

రుద్రుఁడా! మా గోవులను పురుషులను భృత్యులనుజంపునట్టి నీక్రూర రూప మేదిగలదో అదిమాకు దూరము గాఁదొలఁగిపోవుఁగాక. సర్వజనులకు సుఖమునిచ్చునట్టి నీశాంతరూప మేదిగలదో, అదిమాయొద్దకు దయచేయుఁ గాక. మఱియు, మమ్ము సర్వవిధములనురక్షింపుము, దేవతలకందఱకును మే ము అంజలికన్న నధికులమని చెప్పము, మఱియు రెండు లోకములయందును భక్తులకభివృద్ధి యొసంగువాఁడవు కావున మాకు ఇహపరముల రెంటియందు నసుఖమునిమ్ము. అని తా.

భ. దేవ = రుద్రుఁడా ! గోఘ్నే ; ఉత ; పూరుషఘ్నే; తే = నీయొక్క ; సుమ్నమ్ = సుఖము ; ఆరాత్ = దూరమునందు, అస్తు= అగుఁగాక గోవులను బురుషులనుహింసించునట్టి నీతృప్తియేదిగలదో అది మావిషయమందుఁగాక మాకన్నను దూరమునందుండుఁగాకయనుట ; మా గోవులను మాపురుషులనువదలి మాకుదూరముగా నెచటనేని గోవులనుబురు షులను హింసించుసుఖమును బొందుమని భావము. క్షయద్వీరాయ = వసిం చుచున్నప్రజలుగల, ఎవ్వనియందు: బ్రజలువసింతురో అట్టియనుట, ప్రజల స్థితికి హేతువుఅగుటచే శాంతుఁడవైనయనిభావము; తే = నీయొక్క ; సుమ్నమ్ = సుఖము ; అస్మే = మాయందు ; అస్తు = అగుఁగాక. జగత్తుయొక్కస్థితికి హేతువగుటచే శాంతుండవై హింసించుటను వదలుట వలనఁగలుగుసుఖమును మాయందుఁ బొందుముఅనుట, మమ్ము హింసింప వల దనిభావము, లేక; గోఘ్నే; పురుషఘ్నే ; తే;రూపమ్ = (అధ్యాహృ తము) క్రూరరూపము ; ఆరాత్ ; అస్తు ; గోవులను బురుషులను

హింసించునట్టి నీక్రూరమయినరూపము మాకు దూరమున నుండుఁగాకయనుట. క్షయద్వీరాయ ; తే ; సుమ్నమ్ = సుఖము, తృప్తియనుట ; అస్మే ; అస్తు లోకములస్థితికి ఆధారమవయి వానికభిగమ్యుఁడవై యనుగ్రాహకుఁడవైన నీతృప్తి మాయందుండుఁగాకయనుట, మమ్ము అనుగ్రహింపుమని భావము. చ ; నః ; రక్ష. చ ; అధిబ్రూహి = భయపడవలదు రక్షించెదమని మాకుఁజెప్పుము, లేక, మావిషయమయి పక్షపాతముగాఁజెప్పుము. అథచ = మఱియు ; నః = మాకు; ద్విబర్హాః = రెండులోకములయందును ప్రసిద్ధమయిన, శర్మ = సుఖమును, ఐహికాముష్మికసుఖములననుట; యచ్ఛ = ఇమ్ము. లేక, ద్విబర్హాః = ఈలోక సుఖముయొక్కయుఁ బరలోకసుఖముయొక్కయు వృద్ధిఁ బొందించునట్టి, లేక, రెండులోకములయందు వృద్ధిఁబొందిఁచునట్టి, లేక, రెండుపక్షములుగల, మిత్త్రశత్రుపక్షములరెంటిని అవలంబించునట్టి, పరమశాంతుఁడవైనయనుట ; త్వమ్ = నీవు; శర్మ ; యచ్ఛ.

ఈమంత్రమునకు ఋషియత్రి. దేవతశంభువు, ఛందస్సు త్రిష్టుప్పు, మూఁడురాత్రు లుపవసించి పిమ్మట మూఁడురాత్రులు నిరంతరము జపము చేసినఁ బురశ్చరణమగును.

ఇది యాయుష్కాములకే యుపయుక్తమని చెప్పెదరు. పురుషుఁడు శతాయువని శ్రుతిచెప్పుచున్నది. అయినను ఈజన్మమునందు జన్మాంతరమునందుఁగాని సంభవించిన యాయుర్వినాశహేతువులచేఁ బరిక్షీణాయువులై, జనులు బాల్యాద్యవస్థలయందె మృతిఁ బొందెదరు. అట్టివారలకు ఆయుర్వృద్ధికొఱకు ఈమంత్రముచేఁ బ్రయోగము చెప్పఁబడుచున్నది.

ప్రతిదినమును దనయగ్నియందు ఆజ్యముచే నెనిమిదివేలుగాని యెనిమిదినూర్లుగాని హోమముచేయవలెను. [illegible] బధిమధ్వాజ్యసిక్తంబులగు దూర్వ

లెనిమిదిలేలయినను వేల్వవలయును. ఎల్లప్పుడు తనజన్మనక్షత్రమున నెనిమిదివేలు జపము సేయవలెను. విశేషించి యార్ద్రానక్షత్రమున జపముచేయవలెను. ఆర్ద్రానక్షత్రము వచ్చినప్పుడెల్ల దూర్వలపామార్గ సమిధలు తిలలు దధిమధ్వాజ్య సిక్తంబులు గావించి ప్రత్యేకము పదివేలువేల్వవలయును. మఱియు రేయి దేవునకుఁ బ్రదక్షిణములు సేయుచు నైదువేలు జపింపవలెను, రాజయినచో జన్మదినమున ఈదూర్వాదులొక్కొక్కటియుఁబదివేలు వేల్వవలయును, రాజు దీర్ఘాయువగును. అశక్తులగువారలు నదీప్రవాహమున హోమము సేయునది. మిక్కిలి యశక్తులగువారలు జపము సేయునది. తేనెచేతను నేతిచేతను దడుపఁబడిన ఖర్జూతంఛులములచేఁ బదివేలాహుతులు వేల్చిన నాయుర్వృద్ధియగును. అర్కపుష్పంబులు పదివేలచే దేవునిఁ బూజించినచో సంపదవర్ధిల్లును. పశ్చిమద్వారమగు శివాలయమునందు, క్షీరలవణంబులు వర్జించి చరువుభుజించుచు బ్రహ్మచర్యమునవలంబించినవాఁడై నేలమీఁదఁ బరుండుచు దేవుని యన్నిపార్శ్వములందును వేయివేయిమార్లు జపము సేయవలెను, ఇట్లు గావించినచో వరుసగా నేడుజన్మములయందు శతాయువగును, అందశక్తుఁడగువాఁడు భిక్షించి యాహారించునది.

ధ్యా న ము.

శర్వాణిం సన్నిధౌ దేవ్యా దేవ మానన్ద తాణ్డవమ్
హుతాశనధరం ధ్యాయే త్తప్తకాఞ్చనసన్నిభమ్॥

దేవియెదుట నానందతాండవము సేయుచున్నవాఁడును అగ్నిని ధరించినవాఁడును ఉత్తమమయిన బంగారముతో సమానుఁడైనవాఁడునగు రుద్రుని ధ్యానింపవలెను. అని యర్థము.

స్తు హి శ్రు తం గ ర్త స దం యు వా నం మృ

గ న్న భీ మ ము ప హ త్ను ము గ్ర మ్। మృ డా

జ రి త్రే రు ద్ర స్త వా నో అ న్యం తే అ స్మ న్ని

వ ప న్తు సే నాః॥

స్తుహి - శ్రుతమ్ - గర్తసదమ్ - యువా
నమ్ - మృగమ్ - న - భీమమ్ - ఉపహత్నుమ్ - ఉ
గ్రమ్ । మృడ - జరిత్రే - రుద్ర - స్తవానః - అన్య
మ్ - తే - అస్మత్ - ని - వపన్తు - సేనాః ॥ ౮

మదీయవచః = ఓనాదైనవాక్కా! గర్తసదమ్ = గర్తమనఁగా పల్లము, దానివంటి హృదయమునందున్నవాఁడును ; యువానమ్ = ఎల్లప్పుడును యౌవనముగలవాఁడును; ఉపహత్నుమ్ = సంహరించుటకు; ఉగ్రమ్ =భయంకరుండఁను ; భీమమ్ =భయంకరమైన; మృగంన = సింహముపంటివాఁడునగు, నకారముపమావాచకము ; శ్రుతమ్= ప్రసిద్ధుఁడయినరుద్రుని; స్తుహి = పొగడుము. రుద్ర = రుద్రుఁడా! స్తవానః = పొగడఁబడుచున్న ; త్వమ్ (అధ్యాహృతము) = నీవు; జరిత్రే = జీర్ణించుట స్వభావ[illegible]శరీరమునందు ; మృడ = సుఖింపఁజేయుము. తే =

నీయొక్క ; సేనాః = సేనలు ; అస్మత్ = మాకన్నను; అన్యమ్ = ఇతరుఁడైన శత్రువును ; నివపన్తు = నశింపఁజేయుఁగాక,

నావాక్కా! నీవు హృదయపుండరీకమున నున్నవాఁడును ఎల్లప్పుడును యౌవనముగలవాఁడును ఏనుఁగును జంపుటకు సింహము భయంకరముగునట్లు ప్రలయకాలమునందు లోకముల సంహరించుటకు ఉగ్రరూపుఁడగువాఁడునగు ప్రసిద్ధుఁడయిన రుద్రునిస్తుతింపుము. ఓరుద్రా! నావాక్కుచే స్తుతింపఁబడినవాఁడవై నీవు ప్రతిదినమును క్షీణించుచుండు నీశరీరమునందు నాకు సుఖము గలిగింపుము, నీసేనలు నన్నువదలి నాశత్రువును వధించుఁగాక అనితా.

భ. హేమదీయాన్తరాత్మన్ = (అధ్యాహృతము) ఓనాదైనయంతరాత్మా! గర్తసదమ్ = గర్తమనఁగారథము, త్రిపురదహనావసరమందు అందున్నవాఁడును, లేక, గర్తమనఁగా హృదయాభ్యన్తరమనికొందఱు, అందున్నవాఁడును ; లేక, "గిరతివిశ్వమ్" ప్రపంచమును మ్రింగును కావున గర్తమనఁగా గొప్పతేజస్సు, దానిని బొందినవాఁడును; లేక "గీర్యన్తే అగ్నినాప్రజా అత్ర" ఇందగ్నిచేఁ బ్రజలు భక్షింపఁబడుదురు కావున గర్తమనఁగా శ్మశానము, అందున్నవాఁడును ; యువానమ్ ; మృగంన = సింహమువలె; భీమమ్ = భయంకరుండును ; ఉపహర్తుమ్ = సంహరింపవలసిన శత్రుప్రభృతుల సంహరించుటకు; ఉద్యతమ్ (అధ్యాహృతము) = పూనినవాఁడును; ఉగ్రమ్ = తిరస్కరింపరానివాఁడును; "ఉపసంహర్తుం మృత్యుమ్" అని కొందఱు పఠించెదరు, ఉపసంహరించుటకు మృత్యువువంటివాఁడును అని యర్థము ; శ్రుతం = శ్రుతియందుఁ జెప్పఁబడినవాఁడునగు భగవంతుని ; స్తుహి = పొగడుము. లేక, మదీయాన్తరాత్మన్ అను సంబోధన

ము వలదు, స్తుహియనుట పురుషవ్యత్యయము, పొగడెదనని యర్థము. రెండవయర్ధర్చము ప్రత్యక్షకృతము. రుద్ర=రుద్రుఁడా! స్తవానః=స్తుతింపఁబడవలసినట్టి; త్వమ్=నీవు; జరిత్రే=స్తోత్రము చేయువానికొఱకు, అట్టి నాకొఱకనుట; మృడ=సుఖింపఁజేయుము, నిన్ను స్తుతించునట్టి నన్ను సుఖింపఁజేయుమనుట. తే=నీయొక్క; సేనాః=అనుచరసమూహములు; అస్మత్; అన్యమ్; నివపన్తు=వధించుఁగాక. ఈమూర్తి యత్యుగ్రమగుటవలన పూర్వార్ధముచే దేవుఁడు పరోక్షుఁడుగా స్తుతింపఁబడెను.

ఈమంత్రమునకు ఋషివైయాఘ్రుఁడు, దేవతరుద్రుఁడు, ఛందస్సు త్రిష్టుప్పు, ఒకరాత్రియుపవసించి మూఁడురాత్రులు నిరంతరము జపించినయెడ దీని పురశ్చరణమగును.

విషతైలాక్తములగు వికంకతసమిధలు లక్ష శ్మశానాగ్నియందు వేల్చినయెడ శత్రువులు నశింతురు. దేవునిసన్నిధానమున హస్తము నభస్మధరించి శత్రునామము గ్రహించి పదివేలు జపించినయెడ శత్రువునకు మహాజ్వరముగలుగును. తెల్లావాలు పదివేలు హోమము చేసినయెడ శత్రువు మసూరికచే మృతుఁడగును. శత్రువుగృహక్షేత్రాదులయందు ఈమంత్రము జపించుచుఁ బల్లముద్రవ్వి యందు రోమము లస్థులు రాళ్లుపాఁతునది ఆశత్రువు శీఘ్రంబున నశించును.

ధ్యానము.

ఉద్యద్భాస్కరకోటిప్రకాశ మాదీప్తదహనమూర్ధానమ్।
అమ్బగనిలయం భీమం ధ్యాయే ఽభయం శివంసు రౌఘనుతమ్॥

ఉదయించుచున్న కోటిసూర్యులకాంతిగలవాఁడును మండుచున్న యగ్నివంటి వెండ్రుకలుగలవాఁడును ... ... సురసమూహముచే నుతింపఁబడువాఁడును శత్రు

పులకభయంకరుండును భక్తులకు నభయమునొసంగువాఁడును దేవసమూహములచేఁ బొగడఁబడినవాఁడునగు శివుని ధ్యానింపవలయును. అనిదీనియర్థము. శరభావతారమూర్తి ధ్యానింపవలెనని కొందఱు.

పరిణో రుద్రస్య హేతిర్వృణక్తు పరిత్వే

షస్య దుర్మతిరఘాయోః । అవస్థిరా మఘ

వద్భ్యస్తనుష్వ మీఢ్వస్తోకాయ తనయా

య మృడయ ॥

పరి - నః - రుద్రస్య - హేతిః - వృణక్తు - పరి - త్వే

షస్య - దుర్మతిః - అఘాయోః । అవ - స్థిరా - మఘ

వద్భ్యః - తనుష్వ - మీఢ్వః - తోకాయ - తన

యాయ - మృడయ ॥

రుద్రస్య=రుద్రునియొక్క ; హేతిః=ఆయుధము ; నః=మమ్ము ; పరివృణక్తు = అంతటను విడుచుఁగాక. త్వేషస్య = కోపమునొందినవాఁడును ; అఘాయోః = పాపమునుగోరునట్టివాఁడును, హింసించుటయను పాపమునుగోరునట్టివాఁడునగు రుద్రస్య = రుద్రునియొక్క ; దుర్మతిః=

ఉగ్రమయినబుద్ధి; నః = మమ్ము; పరి(వృణక్తు) = అంతటను విడుచుఁగాక; స్థిరా = స్థిరమయిన; యా (అధ్యాహృతము) = ఏయుగ్రబుద్ధిగలదో, తాం (అధ్యాహృతము) = దానిని; మఘవద్భ్యః = హవిస్సనెడు అన్నము గలవారివలన. అట్టివారియొద్దనుండి; అవతనుష్వ = తొలఁగింపుము. మీఢ్వః = కోర్కులవర్షించునట్టి యోరుద్రుఁడా! తోకాయ = మాపుత్త్రునికొఱకును; తనయాయ = వానికొడుకుకొఱకును; మృడయ = సుఖము నొసంగుము.

రుద్రుని యాయుధము మమ్ము మావారలను బాధింపకుండుఁగాక, కుపితుండై హింసింపఁగోరునట్టి యారుద్రుని యుగ్రబుద్ధియు మమ్ము మావారలను బాధింపకుండుఁగాక. రుద్రుఁడా! శత్రువుల నశింపఁజేయుటకొఱకు నీవు ధరించునట్టి స్థిరమయిన యుగ్రబుద్ధి యేదిగలదో, అది నీకు హవిస్సు సమర్పించునట్టి మావంటియజమానులయిందుఁ బ్రసరింపకుండుఁగాక. మఱియును, కోర్కులనువర్షించునట్టి యోభగవంతుఁడా! మాపుత్త్రులకును వారిపుత్త్రులకును సుఖముగలిగింపుము. అనితా.

భ. రుద్రస్య; హేతిః; నః; పరివృణక్తు. త్వేషస్య; అఘాయో = అఘమనఁగా వ్యసనము, దానిని పాపము చేసినవారలకుఁ గోరునట్టివాఁడునగు దేవునియొక్క; దుర్మతిః = నిగ్రహరూపమయినబుద్ధి; నః; పరివృణక్తు మేము దేవుని నిగ్రహమునకుఁ బాత్రులయినట్టి పాపకారులము కాకయుండవలెనని ప్రార్థన. స్థిరా = ద్వితీయైకవచనమునకు ఆకారము ఛాందసము, లేక; బహువచనమని గ్రహించునది, ధనుస్సులని యర్థము, ధనుస్సులను; మఘవద్భ్యః = మఘమనఁగాధనము, హవిస్సనెడు ధనముగలవారలవలన, వారియొద్దనుండి; అవతనుష్వ = శిథిలమయిన యల్లెత్రాళ్లుగలవిగాఁజేయుము. హవిస్సు [illegible] నిర్భయులమై నిన్ను ఆరాధింపఁగలుగు

ష్టు నీవు ధనుస్సుల మోపెడలింపుము అభావము. మఱియొక్కరు చెప్పు న్నారు, స్థిరా=నిశ్చలమయినట్టి, యాదుర్మతిః=ఏదుర్మతిగలదో, దుర్మ మనఁగా, వీనికీయఁగూడదు అనుబుద్ధి; తామ్=దాని; మఘవద్భ్యః= విస్సుగలవారికొఱకు; అవతనుష్వ = శిథిలముగావింపుము, వారివిషయ యి యట్టితలంపు ఉంచకుము అనుట, వారికి యథేష్టముగ నిమ్ము అని ావము. తక్కినది సమానము.

ఈ మంత్రమునకు ఋషియు దేవతయు భగవంతుఁడు, ఛందస్సు త్రిష్టుప్పు. ఈమూర్తియనుగ్రమగుటవలన మొదటి యర్ధర్చము పరోక్షము గాఁ బఠింపఁబడెను. ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రముచరించి తొమ్మిదిదినములు ప్రతి దినము నెనిమిదివేలు జపించునది, పురశ్చరణమగును.

ఇందుచేఁ బుత్త్రికాములకుఁ బ్రయోగము చెప్పబడుచున్నది. అది గుప్తముగాఁజేయవలెను. దావానలముచే దగ్ధమయినస్థలమున మొలచిన పలా శముఖదిరము మొదలయినవాని సమిధలు పదివేలు దధిమధ్వాజ్య సిక్తములు గావించి పడమటిద్వారముగల శివాలయమున హోమముసేయవలెను. శివ తుల్యుండగు పుత్త్రుని జెందును. ప్రయోగాంతరము. దీనికి దేవాలయముగాని అశ్వత్థమూలముగాని స్వగృహముగాని ఆవులమందలుండుచోటుగాని స్థాన మగును, ఆర్ద్రయనునక్షత్రము అమావాస్య కృష్ణాష్టమి గాని ప్రారంభకాలము, మొదటిదినము దంపతులు చరువుభుజించి యుండవలెను. ప్రతిమంత్రాక్షరము తంతువేష్టితము జలపూర్ణమునగు నొక్కొకకలశము ప్రతిష్ఠించి వాని నడుమ నొకయున్నతకుంభమునుంచియందు. ‘‘ ఆయాతుభగవాన్ కైలా సాత్’’ భగవంతుఁడు కైలాసమునుండి వచ్చుఁగాకయని దేవునావాహనము సేసి గంధాదులం బూజించి యంత నడిమికలశము మొదలు ప్రతికలశము మంత్రము మొదటియక్షరము మొదలుకొని యొక్కొక్క యక్షరము

న్యాసము సేయవలెను. అంతఁ దొమ్మిదివేలు జపింపవలెను. అంత స్వాగ్ని యందు శ్యామాకలాజలు మధ్వాజ్యాసిక్తములుగావించి యెనిమిదివేలువేల్చి పిమ్మట నేతిచే నన్నిమాఱులు వేల్వవలయును. అంత దంపతుల నేకాసన మునఁ గూర్చుండఁబెట్టి యొక్కొక్క కలశము నెత్తి తత్తదక్షరరూపుఁడగు భగవంతునిధ్యానించుచు నభిషేకింపవలెను. అనంతరము మధ్యకుంభజలముచే నభిషేకించునది. అటుపిమ్మట బ్రాహ్మణుల నెనిమిదివేలమందినిగాని యెని మిదినూర్లమందనిగాని నూఱుమందినిగాని భుజింపఁజేయునది. ఆకలశము లను తద్వస్త్రములను వానిక్రింది వ్రీహ్యాదులను ఆచార్యునకొసంగి యతని భుజింపఁజేసి యైదునిష్కములు మూఁడు నిష్కములుగాని దక్షిణయీవ లెను. తక్కువకారాదు. ఇట్లుసమాప్తినొందించి పిమ్మట దంపతులు భుజిం చునది. వారలకు ఉత్తముఁడును దీర్ఘాయువునగు పుత్త్రుఁడు పుట్టును. ఈ కర్మయందశక్తులగువారలకుఁ బ్రయోగాంతరము చెప్పఁబడును. అశక్తుఁడగు వాఁడు ఈమంత్రము జపించునది. పశ్చిమద్వారంబగు శివాలయమున ఉదయ ము మొదలుగ నస్తమయము వఱకును అస్తమయము మొదలుగ నుదయమువఱ కును ఇట్లహోరాత్రము ప్రదక్షిణము సేయునది. శక్తుఁడగువాఁడు అశక్త నివలె నటించిచేసిన నాశమునొందును. కాఁబట్టి పురశ్చరణ సిద్ధుఁడగు నాచార్యుఁడు ఈవిషయమున నేమఱకుండవలెను. ఇఁక మిక్కిలియు నశ క్తులై పుత్త్రకాములగు నగతికులయనుగ్రహార్థము సులభమయిన ప్రయో గము చెప్పెదము. ఎనిమిదినూర్లు నలువదియొకటి యిరువదియొకటిగాని దినములు చరుభోజియయి దీక్షించి పశ్చిమద్వారమగు నాలయమునందుఁ బ్రతిదినము నెనిమిదినూర్లు జపింపవలెను, ఎనిమిదినూర్లు ప్రదక్షిణములు చేయవలెను. మఱియును ప్రతిదినమును అశ్వత్థవృక్షము పూర్వపార్శ్వము గాని యుత్తరపార్శ్వముగాని మొదలుకొని నాలుగుపార్శ్వములయందును

ఎనిమిదినూర్లు జపించునది, అంతమువఱకుఁగాని యంతమునందుఁగాని శక్తి యున్నవఱకు దీక్షితులగు బ్రాహ్మణులను భుజింపఁ జేయవలెను. ఇట్లు గావించినచో వంశకరుండగు పుత్త్రింబడయును.

ధ్యానము.

గజచర్మావృతతనుం స్ఫురత్ప్రహరణోజ్జ్వలమ్ ।
సర్వపాపహరంధ్యాయే ద్దేవం కఞ్జరభేదినమ్ ॥

ఏనుఁగుచర్మముచేఁ గప్పఁబడిన దేహముగలవాఁడును ప్రకాశించుచున్న యాయుధములచే నొప్పుచున్నవాఁడును సమస్తపాపములను హరించువాఁడును గజాసురుని వధించినవాఁడునగు దేవుని ధ్యానింపవలెను. అని యర్థము.

మీ ఢు ష్ట మ శి వ త మ శి వో న స్సు మ నా
భ వ । ప ర మే వృ క్ష ఆ యు ధం ని ధా య
కృ త్తిం వ సా న ఆ చ ర పి నా కం బి భ్ర దా
గ హి ॥

మీఢుష్టమ - శివతమ - శివః - నః - సుమనాః -
భవ । పరమే - వృక్షే - ఆయుధమ్ - నిధాయ - కృ

. త్తిమ్ - వసానః - ఆ - చర - పినాకమ్ - బిభ్రత్ -

ఆ - గహి ॥ ౧౦

మీఢుష్టమ=అధికముగాఁ దడుపువాఁడా, కోర్కులను అధికముగా వర్షించువాఁడాయనుట ; శివతమ = మిక్కిలిశాంతుఁడైనవాఁడా! నః= మమ్ముగూర్చి ; శివః=శాంతుఁడవు, కోపములేనివాఁడవు ; సుమనాః=మంచిమనస్సుగలవాఁడవు, స్నేహముగలవాఁడవనుట, అనుగ్రహబుద్ధిగలవాఁడవనిభావము ; భవ=అగుము. ఆయుధమ్ = త్రిశూలము మొదలయిన యాయుధమును ; పరమే = మిక్కిలియున్నతమయిన ; వృక్షే = చెట్టునందు ; నిధాయ=ఉంచి ; కృత్తిమ్ = చర్మమును పులిచర్మముననుట ; వసానః= ధరించినవాఁడవై ; ఆచర = ఎదురుగావమ్ము. పినాకమ్ = పినాకమను ధనుస్సు ; బిభ్రత్=ధరించినవాఁడవై ; ఆగహి=రమ్ము.

భక్తులకు కోర్కులను అధికముగా నొసంగువాఁడా ! మిక్కిలి శాంతుఁడా ! నీవు మామీఁద కోపమువిడిచి శాంతుఁడవై యనుగ్రహముగలవాఁడవగుము. మఱియు, మాకు భయముగలిగించునట్టి నీత్రిశూలాదిసర్వాయుధములను మాకు కనఁబడనట్లు మిక్కిలి యున్నతమగు వృక్షముననుంచి పులితోలు కట్టినవాఁడవై మాకభిముఖముగారమ్ము, వచ్చునపుడును బాణము మొదలగువానిని విడిచి, అలంకారార్థము నీపినాకధనుస్సుమాత్రము ధరించినవాఁడవై రమ్ము అనితా.

భ. మీఢుష్టమ=మిక్కిలి తడుపువాఁడా ! ఉత్తమమయిన పురుషత్వముగలవాఁడాయనుట. శివతమ = మిక్కిలి మంగళమును జేయువాఁడా ! నః=మాయొక్క, మావాఁడవైయనుట. శివః = మంగళముసేయువాఁడవు సుమనాః = మంచిమనస్సుగలవాఁడవు, ఉపకారముచేయువలె

నను తలంపుగలవాఁడనసుట ; భవ. పరమే = మిక్కిలియున్నతమయిన; లేక, మిక్కిలిదూరమయిన వృక్షే; ఆయుధమ్; నిధాయ; కృత్తిమ్; వసానః; ఆచర = ఉండుము, లేక, మాకభిముఖముగారమ్ము. తక్కినదిసమానము.

ఈమంత్రమునకు ఋషివైరాజుఁడు, దేవతశంభువు, ఛందస్సు పంచపదయగుత్రిష్టుప్పు. ఒకరాత్రిపదునైదువేలు జపించినచోఁబురశ్చరణమగును.

ధనహానివలనఁగాని ప్రాణసంశయమునఁగాని మహాదుఃఖమువలనఁగాని దొంగలవలనఁగాని భయముగలుగునపుడు, ఆజ్యముచే నైదువేలాహుతులహోమముసేయునది, అభయములు తొలంగును.

ధ్యానము.

మఙ్గలాయతనం దేవం యువాన మతిసున్దరమ్ ।
ధ్యాయే ద్వనచరాకార మాగచ్ఛన్తం పినాకినమ్॥

మంగళములకుఁ జోటయినవాఁడును యౌవనముగలవాఁడును మిక్కిలి చక్కనివాఁడును పినాకధనుస్సు దాల్చినవాఁడై యభిముఖముగా వచ్చుచున్నవాఁడును కిరాతుని యాకారముగలవాఁడునగు దేవుని ధ్యానింపవలెను అనిదీనియర్థము. ౧౦

వి కి రి ద వి లో హి త న మ స్తే అ స్తు భ గ వః ।
యా స్తే స హ స్ర గ్ం హే త యో ౽ న్య మ స్మ
న్ని వ ప న్తు తాః ॥

వికిరిద - విలోహిత - నమః - తే - అస్తు - భగవః ।
యాః - తే - సహస్రమ్ - హేతయః - అన్యమ్ - అస్మ
త్ - ని - వపన్తు - తాః ॥ ౧౧

వికిరిద = భక్తులకు వెదచల్లఁబడుచున్నవి కావున కిరులనఁగా ధన
ములు, వానిని విశేషించి యిచ్చువాఁడా! విలోహిత = ఎఱ్ఱఁదనములేని
వాఁడా! తెల్లనివాఁడాయనుట, పంచాక్షరధ్యానమునందు, భగవంతుఁడు
ధవళవర్ణుఁడని చెప్పఁబడియున్నది, లేక, మిక్కిలి యెఱ్ఱనివాఁడా! అష్టా
క్షరధ్యానమునందు దేవుఁడు లోహితవర్ణుఁడని చెప్పఁబడినది; భగవః=
భగవంతుఁడా! సమగ్రమయిన యైశ్వర్యము వీర్యము యశస్సు శ్రీ జ్ఞాన
ము, వైరాగ్యము అను షడ్గుణములు భగమనఁబడును, అవి గలవాఁడా
యనుట, లేక, ఉత్పత్తివినాశములను భూతముల రాకపోకలను విద్యను
అవిద్యను తెలిసినవాఁడు భగవంతుఁడగును, అట్టి యోరుద్రుఁడా! తే=నీ
కు; నమః=నమస్కారము; అస్తు=అగుఁగాక. తే = నీయొక్క; సహ
స్రమ్=వేయిసంఖ్యగల ; హేతయః=ఆయుధములు ; యాః = ఏవిగ
లవో ; తాః=అవి ; అస్మత్=మాకన్నను ; అన్యమ్=ఇతరుని ; నివపన్తు
=నశింపఁజేయుఁగాక.

భక్తులకధికముగా ధనమునిచ్చువాఁడవు తెల్లనివన్నెగలవాఁడవై
(మిక్కిలియు నెఱ్ఱనివాఁడవు) భగవంతుఁడవునగు నోరుద్రుఁడా! నీ
నమస్కారము చేసెదము. వేనవేలసంఖ్యగల నీయాయుధము లేవిగలవో
అవి మమ్మువదలి మాకన్న నితరుని శత్రువును బాధించుఁగాక. అనిశా
భ. వికిరిద=కిరియనఁగాహింస, దాని నిచ్చునవి కిరిదములనఁగా
యుధములు, అవిలేనివాఁడా! ఆయుధములులేనివాఁడాయనుట, లే

ప్రాణులను హింసించును గావున కిరులనఁగా రోగములు, వానిని విశేషించి ఖండించువాఁడాయనికొందఱు; వికిరిద = బాణములను వెదచల్లి చంపవలసినవారిఖండించువాఁడాయనికొందఱు. విలోహిత=ఎఱ్ఱఁదనములేనివాఁడా ఎఱ్ఱఁదనములేని సగముదేహముగలవాఁడాయనుట, సగమునీలవర్ణమును సగమురక్తవర్ణమునుఐన దేహముగలవాఁడాయనిభావము, లేక, కాలుష్యములేనివాఁడా, నిర్వికారుఁడా యనికొందఱు ; భగవః = ఇట్టిభగవంతుఁడవగు ఓరుద్రుఁడా! తే ; నమః; అస్తు. ఇట్లు పరమార్థమున నీకు ఒక్కయాయుధమేనియులేదు, ఐనను జగదుపసంహారాదిసమయమందు; తే ; సహస్రమ్ ; హేతయః ; యాః=ఏవిగలవో. తాః ; అస్మత్; అన్యమ్; నివపన్తు. లేక, పరమార్థమున నీకు వికారహేతువేమియులేదు, అయినను, దుష్టనిగ్రహార్థము; తే; సహస్రమ్; హేతయః=హింసలు ; యాః=ఏవిగలవో ; తాః; అస్మత్ ; అన్యమ్ ; నివపన్తు= పీడించుఁగాక. మేము ఎల్లప్పుడును నీనిగ్రహమునకుఁ బాత్రులుగాకుండ వలయునని ప్రార్థన.

ఈమంత్రమునకు ఋషిపులహుఁడు, దేవతశంభువు, ఛందస్సు అనుష్టుప్పు. మూఁడురాత్రులు చరుభోజియైపదివేలు జపింపవలెను, పిమ్మట, నీమంత్రము జపించుచుఁ బదివేలు ప్రదక్షిణములు చేయునది, అంతఁ బురశ్చరణమగును.

మహాజనవిరోధము గలిగినప్పుడు, దధిమధుఘృతాక్తములగు నానావిధయోగ్యసమిధలు పదివేలు వేల్చినచో తద్భయమునశించును. సర్వమును జయింపఁగోరువాఁడు కాపిలాజ్యముచేఁ దడుపఁబడిన యుత్తరేను సమిధలు లక్షవేల్వవలయును, జయముగలుగును, ఇందుచేతనే వరాహాది మృగములును వశ్యములగును. తిర్యగ్జంతువుల జయింపఁగోరినవాఁడు దధిమధుఘృతాక్తంబులగుబిల్వసమిధలులక్షవేల్చునది. జలముజయింపఁగోరినవాఁడు

జలమధ్యమునఁ దనయగ్నిప్రతిష్ఠించి యందుఁ గపిలాక్షీరముచే లక్షహోమ ముసేయునది. జలమువలన భయముకలుఁగదు. ఇట్లు, ఇంక నేదేది జయింపఁ గోరునో దానిపేరుగ్రహించి కపిలాజ్యముచే లక్షహోమముచేసిననోఁ దత్త జ్జయమునొందును.

ధ్యానము.

ప్రసన్నవదనం సౌమ్యం రచితోద్వాహమణ్డనమ్ ।
అమ్బయాసహితం ధ్యాయే త్సురసఙ్ఘై రభిష్టుతమ్॥

ప్రసన్నముఖముగలవాఁడును శాంతుండును వివాహాలంకారముగల వాఁడును పార్వతితోఁగూడినవాఁడును దేవసమూహముచేఁ బొగడఁబడిన వాఁడునగు రుద్రుని ధ్యానింపవలెను. అని దీనియర్థము. ౧౧

స హ స్రా ణి స హ స్ర ధా బా హు వో స్తవ హే
త యః । తా సా మీ శా నో భ గ వః ప రా
చీ నా ము ఖా కృ ధి ॥

సహస్రాణి - సహస్రధా - బాహువోః - తవ - హే
తయః । తాసామ్ - ఈశానః - భగవః - పరాచీనా-
ముఖా - కృధి. ౧౨

ఇతి శ్రీయజుస్సంహితాయామ్ - చతుర్థకాణ్డే
పఞ్చమప్రపాఠకే దశమోఽనువాకః

భగవః=భగవంతుఁడా! తవ=నీయొక్క; బాహువోః = చేతుల యందు; హేతయః=ఆయుధములు; సహస్రధా = వేనవేల విధములయినవి గాను; సహస్రాణి = వేలసంఖ్య గలవిగాను; విద్యన్తే (అధ్యాహృతము) =ఉన్నవి ఈశానః=సమర్థుఁడవైన; త్వమ్ (అధ్యాహృతము)=నీవు; తాసామ్= ఆ ఆయుధములయొక్క; ముఖా = ముఖములను, మొనలననుట; పరాచీనా=వెనుకమొగముగలవానిఁగా; కృధి=చేయుము.

భగవంతుఁడా! నీహస్తములందుండు ఆయుధములు వేలకొలఁది సంఖ్యగలవి వేలకొలఁది భేదములుగలవి; నీవువానికి ప్రభుఁడవుగాఁబట్టి, ఆయాయుధముల మొనలను మామీఁదికి రాకుండునట్లు గావింపుము అనితా.

భ. తవ; బాహువోః; హేతయః; సహస్రాణి = లెక్కలేనివియనుట; సహస్రధా=వేయివిధములుగలవి, బాహువోః అనుచోద్వివచనము తదభిప్రాయముగా దని మున్నె చెప్పఁబడినది, లేక, పెక్కు చేతు లాయుధధరములున్నను రెండేసిచేతులే ప్రహారమునందుపయోగపడును. లేక, సహస్రాణి=ఒక్కొకయాయుధమును వేనవేలనుట. హేతయః = హింసలు; నీచేతులు చేయుహింసలు పెక్కులు పెక్కువిధములు అనియైనను జెప్పవచ్చును. భగవః; ఈశానః=సమర్థుఁడవగునీవు, వానిని ప్రయోగించుటకును ఉపసంహరించుటకును సమర్థుఁడవనుట; తాసాం; ముఖా = మొనలను, హింసాపక్షమందు, ఆరంభములననియర్థము. పరాచీనా; కృధి.

ఈమంత్రమునకు ఋషి నారదుఁడు, లేక కణ్వుఁడు, రుద్రుఁడు దేవత, ఛందస్సు అనుష్టుప్పు. అర్థకృచ్ఛ్రిముచరించి పదునైదు వేలు జపించినచోఁ బురశ్చరణమగును.

ఈమంత్రముచే రాజులవలని యుపద్రవములకు శాంతిచేయఁదగును. వాల్మీకివటముచే సమిధలను వేల్చిన ... యుతముచే ... ప్రీతాయవతి

లలచేఁగాని పదివేలు వేల్వవలయును, రాజులవలన భయము నశించును. రాజు వలన ప్రధానపురుషునకు మరణభయము గలుగునప్పుడు దక్షిణామూర్తి సన్నిధానమున నీమంత్రము లక్ష జపించునది. లేక, వల్మీకమృత్తికచే లింగము గావించి యది కరఁగువఱకు నీమంత్రముచే నభిషేకించి యామృత్తికనదిలోఁ గలిపి తత్తీరంబున స్వాగ్నియందు నేతితోఁదడుపఁబడిన శుద్ధతండులములచేఁ బదివేలాహుతులు వేల్వవలయును. మరణభయము నశించును. వైయడవియందుఁ బోవలయునేని యీమంత్రముచే నెనిమిదివేలమార్లభిమంత్రించి దానిచే శరీరమంతయుఁ బూసికొనిపోవునది, అతనికే భయమును గలుగదు. కృష్ణచతుర్దశియందు రాత్రి శ్మశానంబున "రాక్షసేభ్యోబలిముపహరామి" రాక్షసులకు బలియొసంగెదను అనిపలుకుచు ఓదనసహితబగు బిడాలమాంసముచే బలియుంచినచో రాక్షసులవలన భయముగలుగదు. రాజునకు దైవోపద్రవముగలుగునేని, మహాశాస్తసన్నిధానమున నాజ్యముచే నెనిమిదివేలాహుతులు వేల్వవలయును. కుక్కుటమాంసముచే బలియిచ్చునది, హోమమునకుఁ దొమ్మిదివస్త్రములును సువర్ణాదికమును దక్షిణయీవలెను. ఆచార్యునకు నిష్కములు మూఁడుగానియొకటిగాని రాజ్యమునందు శతతమాంశముగాని యియ్యవలెను. ఇతరులకు దైవోపద్రవము గలుగునపుడు, ఆజ్యముచే నెనిమిదివేలు వేల్చునది. దైవోపద్రవము నశించును.

ధ్యానము.

సర్వపాపహరం దేవం సర్వాభరణభూషితమ్ ।
సర్వాయుధధరం ధ్యాయే త్ర్యైలోక్యమహేశ్వరమ్ ॥

ఎల్లపాపములను హరించువాఁడును సమస్తభూషణములచే నలంకృ

పఁబడినవాఁడును సమస్తాయుధంబులను ధరించినవాఁడును సమస్తలోకంబులకును మహేశ్వరుండునగు దేవునిరుద్రుని ధ్యానింపవలెను. అనియర్థము.

ఇది శ్రీమత్ఘవాటోపనామ సుందరరామ ప్రణీతం బగు
శ్రీరుద్రభాష్యాంధ్రవివరణమునందు దశమానువాకము.

ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ.

ఏకాదశానువాకప్రారమ్భః.

దశమానువాకమునందు ఋగ్రూపంబులగు కొన్నిమంత్రములు పఠింపఁబడినవి. ఇఁక నీయనువాకమునందు మిగిలిన ఋక్కులును మిగిలిన యజుస్సులును బఠింపఁబడును.

స హ స్రా ణి స హ స్ర శో యే రు ద్రా అ ధి భూ

మ్యా మ్। తే షా గ్ం స హ స్ర యో జ నే ఽ వ

ధ న్వా ని త న్మ సి ॥

సహస్రాణి - సహస్రశః - యే - రుద్రాః - అధి- భూమ్యామ్। తేషామ్- సహస్రయోజనే - అవ - ధన్వాని - తన్మసి.

 ౧

అధిభూమ్యామ్=భూమిమీఁద; యే=ఏ; రుద్రాః=రుద్రులు; సహస్రాణి=వేనవేలసంఖ్యగలవారలును; సహస్రమ్=వేనవేలవిధములుఁగలవారలును; సన్తి (అధ్యాహృతము)=ఉన్నారో; తేషామ్=ఆరుద్రులయొక్క; ధన్వాని = ధనుస్సులను; సహస్రయోజనే=వేయియోజనములుగలదేశమునందు, వేయియోజనములదూరమునందనుట; అవతన్మసి = మోపెడలించి పెట్టుచున్నాము.

భూమిమీఁద వినాయకులు ప్రమథులు నందిమొదలగు వేనవేలు జాతులుగలవారలును ఒక్కొక్కజాతియందును వేనవేల సంఖ్యగలవారలునగు రుద్రులెవ్వరుగలరో వారలయందలి ధనుస్సులను మాకు ఎంతమాత్రమును బాధచేయకుండునట్లు మాకు వేయియోజనములదూరమున నల్లెత్రాడునడలించి యుంచెదము. అనితా.

భ. ఈయనువాకము అవతానమ పేరుగలది,అందుఁబదిబుక్కులాను ష్టుభములు. అందు ''తేషాగ్ంసహస్రయోజనే'' అనునుత్తరార్ధము అన్నిటికిని అనువర్తించును. జపాదికమునందు ఆద్యంతబుక్కులమాత్రమే పఠింపఁబడును. వెనుక మూఁడు యజుస్సులు. ఇచట, బ్రహ్మదేవునిచే బ్రార్థితుఁడగు దేవునిచే సృష్టులయి దేవతుల్యులగు రుద్రులు సమస్త చరాచరవర్గములను రక్షించుట పోషించుట యుపసంహరించుట మొదలగు కార్యములనుచేయుచుఁ బ్రాణులకుఁ గర్మానురూపమయిన ఫలమునొసంగుచు బ్రహ్మాండమందంతటను వాయువులు రశ్ములు మనుష్యులు మొదలగు నానావిగ్రహరూపంబుల విహరించెదరు, వారలీయనువాకమునఁ బ్రసన్నులుగాఁజేయబడుచున్నారని చెప్పెదరు. భగవంతుండు భక్తులననుగ్రహించుటకొఱకు వారియభిసంధి కధీనుండై నూఱువిధములుగాను వేయివిధములుగానులక్ష విధములుగాను నుదన్న విభజించుకొని వారలకొక్కొక్కరికి సాక్ష

శ్కరించుట యభిమతమొసంగుట మొదలగు ననుగ్రహముసేయుచున్నాఁడు. అట్లు విభక్తులగురుద్రులు సంసారమనాదియగుటంజేసి లెక్కకు మీఱిన వారై లోకానుగ్రహార్థము ప్రవర్తించుచుందురు. వారలనధికరించి యీమంత్రములు పఠింపఁబడుచున్నవనికొందఱు. లోకముల సంహరించునట్టి రుద్రుని క్రోధస్వరూపముయొక్క స్ఫులింగములు ప్రాణులహింసించుటకై సర్వలోకములయందును సంచరించుచుండును, ఇవి తత్ప్రసాదనములని కొందఱు వచించెదరు. మఱికొందఱు, రుద్రసదృశులు గణేశ్వరులను రుద్రులిందు ప్రసన్నులు చేయఁబడుచున్నారని వక్కాణించెదరు.

సహస్రాణి = పెక్కువేలకొలఁదిగలవారలును; సహస్రశః = వేనవేలుగానున్నవారలును, ఒక్కొకరుసు పెక్కువేలకొలఁదిగలవారలును పెక్కువేలరూపములుగలవారలును అనుట, అగు; యే రుద్రాః = ఏరుద్రులు, అధిభూమ్యామ్ = భూమిమీఁద; లేక, భూమియందు ఈశ్వరులయి, కర్మానురూపముగాఁ బ్రాణుల ననుగ్రహించుచు నిగ్రహించుచు భూమియందు ఈశ్వరులయి; సన్తి = ఉన్నారో; తేషాం; ధన్వాని; సహస్రయోజనే = వేయియోజనముల దూరమునందు; అవతన్మసి. మేముందుచోటికిఁ జుట్టువేయియోజనముల దూరమువఱకు వారలధనుస్సులను అల్లెత్రాడుసడలించినవానిఁగాఁ గావించెదము, అంతకావలనుండువారి ధనుస్సులు మోపెట్టినవిగానే యుండుఁగాక, యనిభావము, లేక, వేయియోజనముల దూరమునున్నవారి ధనుస్సులను గూడ మోపెడలినవానిఁగాఁ గావించెదమనఁగా, అంతకీవలనున్నవారి ధనుస్సుల నట్లుగావించెదమని చెప్పవలసినదే లేదనిభావము. స్తోత్రములచేతను నమస్కారములచేతను హవిఃప్రదానములచేత ఆరుద్రులను తమధనుస్సులమోపెడలించునట్లు ప్రసన్నులంగావించుకొనెదమనుట. ౧

అ స్మిన్మ హ త్య ర్ణ వే ఽ న్త రి క్షే భ వా

అ ధి॥

అస్మిన్ - మహతి - అర్ణవే - అంతరిక్షే - భవాః - అధి॥

అస్మిన్=ఈ, కనఁబడుచున్నయనుట; మహతి=గొప్పదైన; అర్ణవే= సముద్రముతోసమానమయిన ; అంతరిక్షే = ఆకాశమునందు ; అధి=అధి ష్ఠించి ; యే(అధ్యాహృతము)=ఏ; భవాః=రుద్రులు ; సన్తి (అధ్యాహృ తము)=కలరో; తేషాం సహస్రయోజనేఅను పూర్వ ఋక్కుచుత్తరార్థము తొమ్మిదవఋక్కువలెను ననువర్తించును. తేషాం; ధన్వాని ; సహస్ర యో జనే ; అవతన్మసి.

మనకుఁ గనఁబడుచున్న మహాసముద్రసదృశమయి యనంతమగునా కాశమునందున్న రుద్రమూర్తులెవ్వరుగలరో, వారల ధనుస్సును మాకువేయి యోజనములదూరము లోపలనున్నవాని అల్లెత్రాడు సడలించినవానిఁ గావించెదము అనితా.

భ. అస్మిన్ ; మహతి; అర్ణవే=జలముగల, వర్ష జలముగలయనుట; అంతరిక్షే=ఆకాశమునందు ; అధి = మీఁద. లేక, ఈశ్వరులయి ; యే ; భవాః=రుద్రులు; సన్తి. తక్కినదిసమానము.

నీ ల గ్రీ వా శ్శి తి క ణ్ఠా శ్శ ర్వా అ ధః క్ష మా

చ రా ః ॥

నీలగ్రీవాః-శితికణ్ఠాః - శర్వాః - అధఃక్షమాచరాః॥ 3

నీలగ్రీవాః = నల్లనికంఠముగలవారలును, నల్లనికంఠమునందలి యేక దేశముగలవారలనుట; శితికణ్ఠాః = తెల్లనికంఠముగలవారలును, తెల్లనితక్కినకంఠభాగముగలవారలుననుట; అధఃక్షమాచరాః = భూమిక్రిందఁదిరుగువారలును, పాతాలమునందుఁ దిరుగువారలుననుట, అగు; యే=ఏ; శర్వాః = రుద్రులు; సన్తి=కలరో, తేషాం=ధన్వాని; సహస్రయోజనే; అవతన్మసి.

కాలకూటమును ధరించుటచేఁ గంఠమునం దేకదేశమున నల్లనై తక్కినకంఠమున తెల్లనైయుండువారలును భూలోకమునకుఁ గ్రిందఁ బాతాళమున విహరించువారలునగు రుద్రమూర్తు లెవ్వరుగలరో, వారల ధనుస్సులను వేయి యోజనముల దూరమువఱకు మోపెడలించెదము. అనితా.

భ. సమానము. 3

నీ ల గ్రీ వా శ్శి తి క ణ్ఠా ది వ గ్ రు ద్రా ఉ ప

శ్రి తా ః ॥

నీలగ్రీవాః - శితికణ్ఠాః - దివమ్ - రుద్రాః - ఉపశ్రితాః॥

నీలగ్రీవాః ; శితికణ్ఠాః ; దివమ్ = స్వర్గమును ; ఉపశ్రితాః = పొందినవారలునగు; యే; రుద్రాః; సన్తి. తేషామ్; ధన్వాని; సహస్రయోజనే; అవతన్మసి.

కంఠమునందు ఏకదేశమున మాత్రము నల్లనై తక్కినకంఠమునఁ దెల్లనైయున్నవారలును స్వర్గమున విహరించువారలునగు రుద్రులెవ్వరుగలరో, వారలధనుస్సుల వేయియోజనములవఱకు మోపు సడలించెదము. అని తా.

భ. అర్థాదికము సమానము.

ఈనాలుగుమంత్రములకు ఋషిదుర్వాసుఁడు, రుద్రుఁడుదేవత, ఛందస్సుఅనుష్టుప్పు. దేహశుద్ధికొఱకుఁ జాంద్రాయణకృచ్ఛ్రముచరించిపిమ్మటనైదువేలు జపించినచోఁ బురశ్చరణమగును.

ఈమంత్రములచే నాభిచారికకర్మచేయునది, రాజు స్వదేశజులగు బ్రాహ్మణులచేఁ జేయింపవలెను. జిల్లేడుదూదిచేఁ జుట్టఁబడినవి కుందేటి నెత్తుటందడుపఁబడినవగు శాల్మలీసాలవేత్ర వేణుశరంబుల సమిధలు లక్ష వేల్వవలయును. సూక్ష్మమగు పిష్టముచే శత్రుప్రతిమను గావించి ప్రాణస్థాపనముచేసి, క్రమముగాఛేదించి వానిచే నెనిమిదివేలు వేల్వవలయును. అంత శశరుధిరాక్తములగు దర్భలచే నెనిమిదివేలువేల్చునది. ఈప్రయోగములచే శత్రువులు నశింతురు. శత్రుకృతాభిచారమునకుఁ బ్రతిక్రియ గోరినవాఁడు, దధిమధుఘృతాక్తములగు దూర్వలైదువేలు వేల్వవలయును. అట్లు చేయించురాజునకు నభిచారదోషములు నశించును.

ధ్యానము.

దంష్ట్రాకరాళవదనం జ్వాలజ్వాలన మూర్ధజమ్
బిభ్రాణంత్రిశిఖం దీపం ధ్యాయేద్భుజగభూషణమ్.

కోఱలచే భయంకరమయిన ముఖముగలవాఁడును మండుచున్ననిప్పువంటి వెండ్రుకలు గలవాఁడును మూఁడుజ్వాలలుగలదీపమును ధరించువాఁ

డును సర్పములు అలంకారము గాఁగలవాఁడునగురుద్రుని ధ్యానింపవలెను.
అని దీక్షియర్థము. ౪

యే వృ క్షే షు స స్పి ఞ్జ రా నీ ల గ్రీ వా వి లో
హి తాః ॥

యే - వృక్షేషు - సస్పిఞ్జరాః - నీలగ్రీవాః - విలోహి
తాః॥ ౫

వృక్షేషు = వృక్షములయందు, లోకములయందువలె వృక్షముల యందును రుద్రులున్నారనుట; సస్పిఞ్జరాః = లేఁతగడ్డివలె పింజరవర్ణము గలవారును, ఎఱుపుమించిన పసపువర్ణము పింజరమనఁబడును; నీలగ్రీవాః = నల్లనికంఠముగలవారలును; విలోహితాః= మిక్కిలి యెఱ్ఱనివారలును; యేరుద్రాః = ఏరుద్రులు ; సన్తి= కలరో; తేషామ్ ; ధన్వాని;సహస్రే యోజనే ; అవతన్మసి.

వృక్షములందున్నరుద్రులు కొందఱు లేఁతకసవువలెఁ బింజరవర్ణము గలవారలును,కొందఱు కంఠముననల్లనైనవారలును,కొందఱుమిక్కిలియెఱ్ఱని వారలునగు వారలెవ్వరుగలరో, వారలధనుస్సులను మాకు వేయి యోజనములదూరమువఱకు మోపు సడలించెదము అని తాత్పర్యము.

భ. వృక్షేషు = స్థావరజంగమాత్మకులగు జీవులందు, లేక, చెట్ల యందు ; సస్పిఞ్జరాః=లేఁతగడ్డివలె పింజరవర్ణముగలవారును, లేక, లోక పీడకులగువారలను జీర్ణింపఁజేయువారలును, లోకములకుఁ గీడుగావించు

వారి వధించువారలుననుట ; నీలగ్రీవాః;విలోహితాః=నానావిధముగావిత్తి
నైనవారలును, లేక, కాలుష్యములేనివారలునగు; యేరుద్రాః; స_న్తి ;తక్కి
నదిసమానము. ౫

యే భూ తా నా మ ధి ప త యో వి శి ఖా సః క ప
ర్ది నః ॥

యే - భూతానామ్ - అధిపతయః - విఖాశిసః - కప
ర్దినః ॥ ౬

భూతానాం=భూతములకు, అంతర్ధానశ_క్తిగలవై మనుష్యులకు నుప
ద్రవముసేయు గణవిశేషము లిచ్చట భూతములనఁబడుచున్నవి; అధిపతయః
=ప్రభువులును ; విశిఖాసః=జుట్టులేనివారలును ; కపర్దినః = జటాజూ
టము గలవారలునగు ; యేరుద్రాః = ఏరుద్రులు ; స_న్తి= కలరో, తే
షామ్ ; ధన్వాని ; సహస్రయోజనే ; అవతన్మసి.

భూతములకు నాథులగు రుద్రులు కొందఱు ముండితమయిన శిరస్సు
గలవారలును కొందఱు జటాజూటముదాల్చినవారలు నగువారలెవ్వరుగ
లరో వారలధనుస్సులను వేయియోజనములవఱకు అల్లెత్రాడు సడలించి
యుంచెదము. అనితా.

భ.భూతానామ్=పంచమహాభూతములకు, లేక,గణవిశేషములకును; అధి
పతయః=నియామకులు, అవిప్రవ_ర్తించుటకును నివ_ర్తించుటకును కారణము
లయినవారు; వానికిసుఖమునిచ్చువారలు, విశిఖాః= జుట్టులేనివారలును,

లేక, నానావిధమయిన కిరణములుగలవారలును ; కపర్దినః=జటామకుటము గలవారలును ; యేసన్తి, తక్కినదిసమానము. ౬

యే అన్నేషు వివిధ్యన్తి పాత్రేషు పిబతో జనాన్ ॥

యే - అన్నేషు - వి - విధ్యన్తి - పాత్రేషు - పిబతః- జనాన్ ॥ ౭

యే. రుద్రాః = ఏరుద్రులు ; అన్నేషు = భుజించు వస్తువుల యందు ; అవస్థితాః (అధ్యాహృతము) = ఉన్నవారలయి; జనాన్ = భుజించుచున్నజనులను ; వివిధ్యన్తి = విశేషించి బాధించుచున్నారో; యే (అధ్యాహృతము) = ఏరుద్రులు ; పాత్రేషు = త్రాగఁదగినవాని యందు ; అవస్థితాః (అధ్యాహృతము) = ఉన్నవారలయి ; పిబతః = త్రాగుచున్న ; జనాన్ = జనులను ; వివిధ్యన్తి = విశేషించి బాధించుచున్నారో ; తేషామ్ ; ధన్వాని ; సహస్రయోజనే ; అవతన్మసి.

ఏరుద్రులు భుజింపఁదగిన అన్నములయందును త్రాగఁదగినక్షీరాదుల యందును ఉన్నవారలయి పాపులగు భుజించుజనులను త్రాగునట్టి జనులను ధాతువైషమ్యము మొదలగువానిఁగలిగించి వారిపాపమునకుఁ దగునట్లుగా నానావిధంబులబాధించుచుందురో, వారలధనుస్సులను వేయియోజనంబులకవలఁ గలవానినంతయు మోపెడలించెదము అని తాత్పర్యము.

భ. పాత్రేషు = త్రాగఁదగినక్షీరాదులయందు, లేక, పాత్రలయందు. తక్కినది సమానము.

ఈమూఁడు మంత్రములకును ఋషి దేవలుఁడు, దేవతరుద్రుఁడు. ఛందస్సుఅనుష్టుప్పు, వీని పురశ్చరణాదికమంతయు మునుపటి నాల్గింటికినలె గ్రహింపవలెను. ౭

యే ప థాం ప థి ర క్ష య ఐ ల బృ దా య వ్య ధః ॥

యే - పథామ్ - పథిరక్షయః - ఐలబృదాః - యవ్యధః ॥ ౮

పథామ్ = మార్గములయొక్క; అన్ని మార్గములయొక్కయనుట; పథిరక్షయః = మార్గముల రక్షించువారలును, లౌకికములు వైదికములు అనుమార్గముల రక్షించువారలుననుట; వృత్త్యంత ర్భూతమున కావృత్తి సాకల్యద్యోతనార్థము; కొన్నిమార్గములు మాత్రమె కాదు, అన్ని మార్గములకును రక్షకులు ననుట; ఐలబృదాః = ఇరయనఁగా అన్నము, రలలక భేదము, దాని సమూహము ఐలము, ఐలమును భరించువారలు కావున ఐలభృతులు, భకారమునకు బకారము తకారమునకు దకారము ఛాందసము, అన్నసమూహమును భక్తుల కిచ్చుటకై ధరించియుండువారలును; యవ్యధః = యువులనఁగాశత్రువులు, వారలతోఁ యుద్ధము సేయువారలును అగు; యేరుద్రాః = ఏరుద్రులు; సన్తి, తేషామ్; ధన్వాని ... అవతన్మసి.

నానావిధములగులౌకిక వైదికమార్గముల నన్నింటినిరక్షించువారలును భక్తులఁబోషించుటకై అన్నసమూహము ధరించి యుండువారలును శత్రువులతోఁబోరువారలునగు ఏరుద్రులుగలరో, వారిధనుస్సులను వేయియోజనములపర్యంత ముండువానిని మోపెడలించెదము. అని తాత్పర్యము.

భ. ఐలబృదాః = అన్నసమూహము సన్మార్గమున నుండువారలకిచ్చుటకై ధరించినవారలు, లేక, అన్నసమూహమును బోషించువారలును, దానికిఁ బ్రభువులుననుట; యవ్యుధః = యౌవనము గలవారితోనే యుద్ధముసేయువారలును. లేక, యూయన్తే, శరీరేంద్రియప్రాణములిందుచేఁజేర్పఁబడుచున్నవి అనువ్యుత్పత్తిచేత, యువశబ్దముచే ఆయువు చెప్పఁబడుచున్నది, దాని ప్రహరించువారలు, అకారలోపముఛాందసము, లౌకికవైదికమార్గములనున్నవారలకుఁ గర్మానుగుణముగాఁ గొందఱికన్నమొసంగుచుఁ గొందఱియన్నమపసారించుచు కొందఱకన్నమొసంగి యాయువు నపహరించుచు కొందఱికాయువునొసంగి యన్నము నపహరించుచుఁ గొందఱికి అన్నమునాయువును రెంటిని ఒసంగుచు కొందఱికి రెంటిని అపహరించుచు విహరించు రుద్రులెవ్వరుగలరో. అనితాత్పర్యము. యవ్యుధః = యుత్ విధ్యన్తి, ఏది కొట్టఁదగినదో దానినేకొట్టువారలు, కొంచెమయినను ఒకప్పుడైనను మర్యాద నతిక్రమింపనివారు. ఇతరము సమానము. ౧

యే తీ॒ర్థాని॑ ప్ర॒చర॑న్తి సృ॒కావ॑న్తో నిష॒ఙ్గిణః॑ ॥

యే - తీర్థాని - ప్ర - చర న్తి - సృకావ న్తః - నిష

ఙ్గిణః ॥

యేరుద్రాః=ఏరుద్రులు ; సృకావన్తః= బాణగలవారలయి ; నిషఙ్గిణః = ఖడ్గముగలవారయి ; తీర్థాని = తీర్థములను ; రక్షితుం = (అధ్యాహృతము) కాపాడుటకు ; ప్రచర న్తి = తిరుగుచున్నారో ; తేషాం ; ధన్వాని ; సహస్రయోజనే ; అవతన్మసి.

ఏరుద్రులు హస్తముల బాణను ఖడ్గమును ధరించువారయి, కాశీ ప్రయాగాది దివ్యతీర్థముల రక్షించుటకై యచటఁ దిరుగుచుందురో, వారల ధనుస్సులను వేయియోజనములదూరమున మోపెడలించియుంచెదము. అనితా,

భ.యేరుద్రాః ; తీర్థాని ; సృకావన్తః = ఆయుధముగలవారలయి ; నిషఙ్గిణః=ఖడ్గముగలవారలయి ; తీర్థాని, కొందఱికి తీర్థఫలము నిచ్చుటకు కొందఱికితీర్థఫలములేనట్లుచేయుటకుననుట; ప్రచర న్తి. తక్కినదిసమానము.

ఈమన్త్రములకు ఋషిదేవలుఁడు, దేవతరుద్రుఁడు, ఛందస్సు అనుష్టుప్పు. (ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్ర)ముచరించి యైదువేలు జపించినచోఁ బురశ్చరణమగును.

ఋతుగమన దినమునందు, స్నానముచేసి, తనయగ్నియందు ఆజ్యమిశ్రమగు కపిలాక్షీరముచే నెనిమిదివేలాహుతులువేల్వవలయును. పిమ్మట ఋతుగమనముపొందునది, అతనికి విద్వాంసుఁడు వంశకరుఁడునగు పుత్త్రుండుగలుగును. తీర్థయాత్రకుఁబోవువాఁడు, తనయగ్నియందు ఆజ్యముచేఁదడుపఁబడిన శుద్ధతండులములచేఁ బదివేలాహుతులువేల్చి మౌనముధరించి తీర్థమునకుఁబోయి స్నానముచేసివచ్చి యగ్నినారాధించి మౌనము వదలవలెను.

యథోక్తమగు తీర్థఫలముఁ బొందును. ధ్యానము పూర్వోక్తము తెలియు నది.

యఏతావన్తశ్చ భూయాగ్ంసశ్చ దిశో

రుద్రా వితస్థిరే। తేషాగ్ంసహస్రయో

జనేఽవధన్వాని తన్మసి॥

యః - ఏతావన్తః - చ - భూయాంసః - చ - దిశః -
రుద్రాః - వితస్థిరే - తేషామ్ - సహస్రయోజనే -
అవ - ధన్వాని - తన్మసి ॥ ౧౦

యే = ఏ ; రుద్రాః = రుద్రులు ; ఏతావన్తశ్చ = ఇప్పుడు చెప్పఁబడినంతమాత్రమువారును ; భూయాంసశ్చ = ఇంకనధికులును, అధిక సంఖ్యగలవారలుననుట ; దిశః = దిక్కులను ; వితస్థిరే = అధిష్ఠించి యున్నారో ; తేషామ్ ; ధన్వాని ; సహస్రయోజనే ; అవతన్మసి.

ఇప్పుడు ఈమాత్రములయందు వేనవేలుజాతులుగలిగి యొక్కొక జాతియందు వేనవేలసంఖ్య గలవారలయి యున్నారని చెప్పఁబడిన సంఖ్య గలవారలును అంతకన్నను అధిక సంఖ్యగలిగి సంఖ్యకుమీఱియున్నవారలును, ఏరుద్రులు సమస్తదిక్కులయందును వ్యాపించి యున్నారో, ఆరుద్రుల

యందటిధనుస్సులను, మాకు వేయియోజనములదూరమునకు లోఁబడియున్న వానినెల్ల మోపెడలించియుంచెదము. అనితా.

భ. లేక ; ఏతావన్తశ్చ = ఇంతమాత్రమువారని పరిచ్ఛేదించుట కలవిగాకున్నను ఇంతమాత్రమువారని పూర్వమంత్రములఁ జెప్పఁబడినవార లును ; భూయాంసశ్చ = అన్నివిధంబులను ఈపరిచ్ఛేదముల నతిక్రమించి యున్నవారలును ; తక్కినదిసమానము.

ఈమంత్రమునకు ఋషి దేవలుఁడు, రుద్రుఁడు దేవత, ఛందస్సు అను ష్టుప్పు, పురశ్చరణము ప్రయోగము మొదలగునవియంతయుఁ బూర్వ మం త్రోక్తములై గ్రహింపవలెను. ౧౧

న మో రు ద్రే భ్యో యే పృ థి వ్యాం యే ఽ న్త

రి క్షే యే ది వి యే షా మ న్నం వా తో వ

ర్ష మి ష వ స్తే భ్యో ద శ ప్రా చీ ర్ద శ ద క్షి ణా

ద శ ప్ర తీ చీ ర్ద శో దీ చీ ర్ద శో ర్ధ్వా స్తే భ్యో న

మ స్తే నో మృ డ య న్తు తే యం ద్వి ష్మో య

శ్చ నో॒ ద్వేష్టి॒ తం వో॒ జమ్భే॑ దధామి ॥

నమః - రుద్రేభ్యః - యే - పృథివ్యామ్ - యే - అన్తరి
క్షే - యే - దివి - యేషామ్ - అన్నమ్ - వాతః -
వర్షమ్ - ఇషవః - తేభ్యః - దశ - ప్రాచీః - దశ -
దక్షిణాః - దశ - ప్రతీచీః - దశ - ఉదీచీః - దశ -
ఊర్ధ్వాః - తేభ్యః - నమః - తే- నః - మృడయన్తు-
తే - యమ్ - ద్విష్మః - యః - చ - నః - ద్వేష్టి -
తమ్ - వః - జమ్భే - దధామి. ౧౧

ఇతి శ్రీయజుస్సంహితాయామ్ - చతుర్థకాణ్డే
పఞ్చమప్రపాఠకే, ఏకాదశోనువాకః.
పఞ్చమప్రపాఠక స్సమాప్తః

ఈమంత్రము మూఁడుయజుస్సులు, నమోరుద్రేభ్యః అనుటయు, దశప్రాచీరిత్యాదియు మూఁటికిని సమానము. యేపృథివ్యాం యేషామన్న మిషవః అనునవి మొదటిదానికిని, యేన్తరిక్షే, యేషాంవాతఇషవః అనునది రెండవదానికిని, యేదివి. యేషాంవర్షమిషవః అనునది మూఁడవ యజుస్సున కును విశేషము. కావున మొదటియజుస్సు నమోరుద్రేభ్యో యేపృథి

వ్యాం యేషామన్నమిషవస్తేభ్యో దశప్రాచీర్దశ దక్షిణాదశ ప్రతీచీర్దశోదీచీర్దశోర్ధ్వాస్తేభ్యోనమస్తేనో మృడయన్తు తేయం ద్విష్మోయశ్చనో ద్వేష్టి తం వోజమ్భేదధామి, రెండవది, నమోరుద్రేభ్యో యేన్తరిక్షే యేషాం వాతఇషవస్తేభ్యోదశ... మూఁడవది, నమోరుద్రేభ్యో యేదివియేషాంవర్షమిషవస్తేభ్యోదశ ... అనిపృథివ్యాది లోకభేదమువలనను ఇషుభేదము వలనను మూఁడుయజుస్సుల పాఠక్రమము తెలియునది. ఇఁకవీనికిఁ గ్రమముగా నర్థము వ్రాయఁబడును.

యే= ఏరుద్రులు; పృథివ్యామ్ = భూమియందు; వర్తన్తే(అధ్యాహృతము)= ఉన్నారో; యేషామ్= ఎవరికి; అన్నమ్=అన్నము; ఇషవః= బాణములో, హింసాసాధనములో అనుట; ఎవ్వరు తామెవ్వరిహింసింపఁదలఁతురో వారిచేఅపథ్యమగునన్నముభక్షింపఁజేయుటచేతను, అన్నార్థము దొంగతనముచేయించుటచేతను వారల హింసింతురో, అని తాత్పర్యము. తేభ్యః = అట్టి; రుద్రేభ్యః=రుద్రులకొఱకు; నమః=నమస్కారము; అస్తు(అధ్యాహృతము)=అగుఁగాక. ఇఁక నమస్కారమునకు విశేషణము చేయఁబడుచున్నది. దశ=పది; ప్రాచీః=తూర్పుమొగమైన అంగుళులు, తూర్పుమొగమై అంజలిచేయఁగా, పదియంగళులు తూర్పుమొగములగుచున్నవి, తూర్పుమొగమయిన అంజలియనుట. ఇట్లుముందును గ్రహించునది. దశ = పది; దక్షిణాః=దక్షిణదిక్కుమొగమైన అంగుళులు. దశ=పది; ప్రతీచీః=పడమరమొగమయిన అంగుళులు. దశ=పది; ఉదీచీః = ఉత్తరదిక్కుమొగమైన యంగుళులు. దశ=పది; ఊర్ధ్వాః=ఊర్ధ్వదిక్కుమొగమయిన యంగుళులు. వీనిచేతనని యథాపూర్వము. తేభ్యః=ఆరుద్రులకొఱకు; నమః=నమస్కారమగుఁగాక. తే=ఆరుద్రులు; నః=మమ్ము; మృడయన్తు=సుఖింపఁజేయుదురుగాక. తే=అట్టి; వయమ్(అధ్యాహృతము)= మేము; యమ్ = ఎవ్వని;

ద్విష్మః = ద్వేషించుచున్నామో. యశ్చ = ఎవ్వఁడును; నః = మమ్ము; ద్వేష్టి=ద్వేషించుచున్నాఁడో. తమ్=అట్టిశత్రువును; వః = మీయొక్క, రుద్రులయొక్క; జమ్భే = తెఱవఁబడిననోటియందు; దధామి = ఉంచుచున్నాను.

ఏరుద్రులు భూమియందున్నారో మఱియువారియం దెవ్వరు అపథ్యాన్నము దినిపించియు అన్నముకొఱకు దొంగతనము మొదలగునవి చేయించియు పాపులహింసించుచు అన్నమె హింసచేయునాయుధముగాఁ గల్గియున్నారో అట్టి భూమియందున్న రుద్రులకును అన్నమె యాయుధముగా గల రుద్రులకును నమస్కారము. ఎట్లనఁగా తూర్పున ఒక అంజలియు దక్షిణదిక్కున ఒకయంజలియుఁ బడమర నొకయంజలియు నుత్తరముననొక యంజలియు నూర్ధ్వదిక్కున నొకయంజలియు నిట్లు సర్వదిక్కులయందు నున్న యారుద్రులకంజలులు గావించి నమస్కారము చేసెను. ఓరుద్రులారా! ఇట్లు నమస్కారము చేసిన మేము ఎవ్వనిమీఁదఁ బగగొనియున్నామో, ఎవ్వఁడు మామీఁదఁ బగగొనియున్నాఁడో, అట్టి మాశత్రువును మీ తెఱవఁబడిననోట వేయుచున్నాను. అనితా.

భ. ఈయజుస్సుచే లోకత్రయవర్తులగు రుద్రుల నమస్కరించి వారలవలన తనకు సుఖమును తనద్వేషులకు నాశమును బ్రార్థింపఁబడుచున్నవి. యే ; పృథివ్యామ్ ; వర్తన్తే; యేషామ్, అన్నమ్ ; ఇషవః = బాణములో, బాణస్థానీయములో అనుట, హింసాసాధనమనిభావము, కొందఱకు అపథ్యభక్షణాదులుగల్గించి వ్యాధులఁ బుట్టింతురు, కొందఱికన్నము లేనట్లుచేసి ఆఁకలిచే బాధ కలిగింతురు, కొందఱను అన్నార్థము దొంగతనము మొదలగునవిచేయించి రాజుచే శిక్షఁబొందింతురు. ఇట్లుపాపులను హింసించుటకు ఎవ్వరికి అన్నముసాధనమో అనితా. తేషామ్; నమః ;

అస్తు. ఇఁకనమస్కారమునకువిశేషణము చేయఁబడుచున్నది. దశ, ప్రాచీః; దశ, దక్షిణాః; దశ, ప్రతీచీః; దశ, ఉదీచీః; దశ, ఊర్ధ్వాః; ప్రతిదిక్కునందును ఇట్టి యంగుళులచే నేదిచేయఁబడుచున్నదో అట్టియీ; నమః = నమస్కారము ; తేభ్యః ; అస్తు. తే; నః; మృడయన్తు. తే; యమ్; ద్విష్మః యశ్చ ; నః; ద్వేష్టి;తమ్; వః ; జమ్భే = దంతమునందు, కోఱయందని కొందఱు; దధామి = ఉంచుచున్నాను. ప్రాచీః, ఇత్యాది స్థలమునందు, కుర్మః = చేయుచున్నాము. అనికొందఱు వ్యాఖ్యానముచేసెదరు. మఱి కొందఱు, "మొదట నమోరుద్రేభ్యః అనుటచే వాచికనమస్కారము, దశ ప్రాచీరిత్యాదికముచే కాయికము, వెనుక తేభ్యోనమఃఅనుటచే మానసికము చేయఁబడుచున్నవి. వెనుక, తేనోమృడయన్త్వి త్యాదికముచే స్వాభిమతము ప్రార్థింపఁబడుచున్నది" అనివచించెదరు. ౧

యే ; అన్తరిక్షే = ఆకాశమునందు ; వర్తన్తే = ఉన్నారో; యేషామ్ ; ఎవ్వరికి ; వాతః = వాయువు ; ఇషవః = బాణములో, వాయువుచే రోగాదులంబుట్టించి హింసించెదరో, లేక, ప్రాణాదిపంచవాయువులకు వికారముగలిగించి వానిచే హింసింతురో అనిభావము ; తేభ్యః; రుద్రేభ్యః ; నమః, తక్కినదిసమానము. ౨

యే ; దివి= స్వర్గమునందు ; వర్తన్తే, యేషామ్ ; వర్షమ్; ఇషవః, అతివృష్టియనావృష్టి మొదలగునవిగలిగించి వర్షముచేఁ బ్రజల బాధింతురో. తేభ్యః; నమః. తక్కినదిసమానము. ౩

ఈయజుస్త్రియాత్మకమయిన మంత్రమునకు ఋషియు దేవతయు భగవంతుఁడు, ఛందస్సు అనుష్టుప్పు. ఇఁకఁబురశ్చరణము. అందు మొదటనిరువదియైదుదినములు ఆహారనియమము ధరించియుండవలెను. మొదటియైదు దినములు [illegible] యాహారించునది, రెండవపంచకము ఫలము

మూఁడవది పెరుఁగు, నాలవదియు ఫలము, నాహారించునది. ఐదవది యుప వాసముండునది. వెనుక నిరువదియొకదినములు హవిష్యభోజియై, నిలు చుండియెల్లప్పుడును జపింపవలెను. పిమ్మట నైదుదినములు కంఠములోఁతు నీళ్లలోనిలుచుండి జపించునది, అటుపిమ్మట నొకదిన మఘమర్షణ విధాన మునజపించునది, ఆచార్యునకు పదినిష్కములీవలెను. అంతఁదత్తుల్యమయి న శుశ్రూషగావించునది. పురశ్చరణసిద్ధుఁడగును. అటుపిమ్మట, ప్రతిదిన మును దనయగ్నియందు ఆజ్యముచే నెనిమిదివేలుగాని యెనిమిదివందలుగాని యాహుతులువేల్చుచు యావజ్జీవమునన్యమనస్కుఁడై జపముసేయుచుండ వలయును.

ఇఁకనీమంత్రముచేఁ జేయవలసిన ప్రయోగము చెప్పఁబడుచున్నది. ఇట్లు సిద్ధుఁడగువాఁడు అమావాస్యయందుఁ దనయగ్నియందుఁ గపిలాజ్య ముచే నెనిమిదివేలాహుతులువేల్వ వలయును. అంతఁగేశములకులేపము గా వించియెనిమిదివందలు వేలుచునది. అంత నధర్వశిరస్సునందుఁజెప్పఁబడినచొ ప్పున నారాధింపవలెను. అందువలన రక్తాంగియు నెఱ్ఱని వెండ్రుకలు గల దియు ఎఱ్ఱనికన్నులుగలదియునగు కృత్యప్రాదుర్భవించును, ఆశక్తినిమున్నె సిద్ధముగానుంచిన యజారుధిరపూర్ణంబులగు నాలుగుకుంభములచేఁ దృప్తి నొందింపవలెను. లేనిచో నాశక్తిచేఁ దాఁనశించును. దానిచే స్వాభిమత మంతయుసాధించుకొనవచ్చును. మఱియును, ఆజ్యముచేఁబదివేలాహుతులు వేల్చినచోఁ గాలజ్ఞానముగలుగును. సమగ్రమయిన యాయుఃప్రమాణము సిద్ధిం చును. కాపిలక్షీరముచేఁ బదివేలువేల్చినయెడ జాతిస్మరుఁడగును. మఱియు నీమంత్రముచే సర్వమును సాధ్యమగునని దేవుఁడు భగవంతుఁడగు శంభువు పలికెను.

ధ్యానము.

వృషాధిరూఢం దేవేశం సర్వలోకైక కారణమ్.
ధ్యాయే ద్బ్రహ్మాదిభి స్తుత్యం పార్వతీసహితం శివమ్.

వృషభము నారోహించినవాఁడును దేవతలకు నియామకుండును సమస్తలోకములకును మూల కారణమయినవాఁడును బ్రహ్మ మొదలగువారలచేఁ బొగడఁదగినవాఁడును బార్వతితోఁ గూడినవాఁడునగు శివుని ధ్యానింపవలెను. అనిదీనియర్థము.

సమష్టిరుద్రాధ్యాయ జపహోమాది క్రమము.

ఈరుద్రసముదాయము జపమాత్రముననె సిద్ధించును. మూఁడుకాలములయందు స్నానముసేయుచు జపించినయెడ పంచమహాపాతకములచే విముక్తుఁడగును. ఇఁక సర్వకామార్థము శౌనకోక్తప్రయోగము చెప్పఁబడుచున్నది. పూర్వోక్తవిధిచే మంత్రన్యాసాదికము గావించి ప్రస్థమాత్రపరిమాణకలశములను గంధాక్షత సహితంబులు జలపూర్ణంబులు గావించి మున్ను చెప్పినచొప్పున దేవు నారాధించి దేవునిపార్శ్వమున ప్రథమానువాకమంత్రములచే నాజ్యాహుతులు వేల్చి పదునొకండుమాఱులు రుద్రమును జపింపవలెను, ఒక్కొక్కమాఱు జపించినపుడును అంతమున చమకము పదునొకండనువాకములలో నొక్కొక యనువాకము జపించునది. పిమ్మటఁ బంచామృతములచేతను అటుపిమ్మటఁ బంచగవ్యముచేతను నభిషేకించునది. అంత నమస్తేఅను మొదటిఋక్కుచే సర్వోపచారములఁ గల్పింపవలెను తదనంతరము రుద్రాధ్యాయులగు బ్రాహ్మణులను యథాశక్తి భుజింపఁజేయునది. సమస్తకామితంబులును సిద్ధించును. రుద్రమహారుద్రాతి రుద్రములయందేదేనిజపించినయెడ తద్దశాంశముచే బాయసహోమము సేయునది. అటుగాని

యెడ, యథాశక్తి క్షీరముచేతను ఆజ్యముచేతను అభిషేకించునది, లేక, రుద్రాధ్యాయముచే నభిమంత్రితమగునాజ్యసహితపాయసముచేఁ బదివేలు వేల్చునది. సర్వకామంబులు సిద్ధించును. దుష్టగ్రహోచ్చాటనమునందును ఈవిధానమె గ్రహించునది. ఫట్కారముచే సర్వకార్యముల నారంభింప వలెను. రాజ్యకాముఁడగురాజు, ప్రముఞ్చధన్వనః అనుమంత్రముచేత శివుని శిరస్సున రక్తచందనముచేతను శ్వేత చందనముచేతను దిగ్ధంబులగు కమల సౌగంధికోత్పలంబులు లక్షపూజించినయెడ రాజ్యలక్ష్మిఁజెందును. మఱియు నమోవఃకిరికేభ్యః అనుమంత్రముచేత ఘృతాక్తంబులగు తిల తండులముల లక్షాహుతులు వేల్చినచో రాజ్యమునొందును. ఇఁక బోధాయనోక్త ప్రయోగము. రుద్రమహారుద్రాతి రుద్రముల నేదేనిజపియించి ఆజ్యసిక్తంబులగు యవలచేఁ బదివేలు వేల్చుటచే రాజ్యశ్రీ లభించును. శ్రీకాముఁడగువాఁడు రుద్రమహారుద్రాతి రుద్రంబులనేదేనిజపించి పాయసముచేఁ బదివేలు వేల్వ వలయును. శ్రీప్రాపించును. ధనకాముఁడు ఇమాగ్ంరుద్రాయ అనుమంత్రముచే లక్ష తిలహోమముసేయునది. కాళికాపురాణమున సనత్కుమారుఁడు. బ్రాహ్మణుఁడుస్నానముచేసి యంగన్యాసాదులుచేసి నదీతీరంబునఁ బశ్చిమాభిముఖము వృషభాది పరివారరహితమగు లింగమును యథావిధిఁ బూజించి జలముచేతను పిమ్మట పలశతమితంబగు పంచగవ్యముచేతనుఅటు పిమ్మట మగలజలముచేతను అభిషేకించి ధ్యానముచేసి గోశోచ నాదులచే తల్లింగమునకు లేపనముగావించి స్నిగ్ధములు నశిథిలములునగు బిల్వపత్త్రి ములచేఁ బూజించునది, పూజాంతమందు దక్షిణాభిముఖుండై మొదటిపదు నొకండుదినములు ఆజ్యసహితములగు బిల్వదలములచేతను రెండవ పదొకం డుదినములు నీలోత్పలములచేతను మూఁడవ పదొకండుదినములు గమలముల చేతను హోమము గావించునది, మఱియును శివప్రియంబగుగుగులువు నాజ్య

సహితంబుగా దహించునది. ఇట్లు ముప్పదిమూఁడుదినములు గావింపవలెను. సిద్ధుఁడగును. ఎప్పుడువిత్తముగోరునో అప్పుడువృక్షములనుగౌఁగిలించుకొని శివునిధ్యానించుచు రుద్రముజపించినచో నావృక్షములు బంగారమగును. లేక, స్వయంభువును పశ్చిమాభిముఖమునగులింగమును బంకజములచే నాచ్ఛాదించి పదునొకండుదినములు జపించునది. అదివఱకు నింద్యమగు పశువును జూడను స్పృశింపను గూడదు. వ్రతాంతమునందు దేనిఁజూచునో అది బంగారమగును. అన్నకామునకుశౌనకుఁడు. అసౌయస్తామ్రః అసౌయోఽవసర్పతి అనురెండుమంత్రములచేతఁ బ్రతిదినము నుదయాస్తమయంబులనాదిత్యునుపస్థానముగావించుచుండునది. అక్షయమగు నన్నముగలుగును. మతియునుబోధాయనుఁడు, రుద్రమహారుద్రాతి రుద్రములలో నేదేనిజపించి తేనెతోఁదడుపఁబడిన యుదుంబరసమిధలచే తంత్రోక్తసంఖ్యను హోమముచేసినచో నన్నవంతుఁడగును. వృష్టికామునకు శౌనకుఁడు. ఉదకము శాకము యవలునాహారముగాఁగొని, అసౌయస్తామ్రః అనువానిచే గుడక్షీరాక్తములుగాని వట్టివిగాని వేతససమిధలు పదివేలు వేల్వవలయును. ఆయుష్కాముఁడు, పూర్వోక్తవిధిచే దేవునారాధించి యన్ని దిక్కులయందును రక్తపీత కృష్ణబలులనొసంగి రుద్రైకాదశినిం బదునొకండుమాఱులుజపించి ఆరాత్తేగోఘ్నే అనుమంత్రముచే షోడశోపచారములుకల్పించి దానినేసహస్రముజపించునది. వ్యాధిగ్రస్తుఁడుసిద్ధుఁడగు బ్రాహ్మణునకు దక్షిణయొసంగి వానిచే సహస్రము జపింపఁజేయునేని సర్వవ్యాధివిముక్తుండై శతాయువగును. పుత్రకాముఁడు పరిణోరుద్రస్య అనుదానిచే వటసమిధలు పదివేలు వేలుచునది. గోవులుగోరువాఁడు నమోవఃకిరికేభ్యః అనుదానిచే నెయుఁగుచేఁదడుపఁబడిన వికంకతోదుంబరసమిధలు పదివేలు వేలువవలయును. వాస్కుఁగోరువాఁడు [illegible] పూర్వాభిముఖమండు వల్మీకమృత్తికచే లింగముస్థా

పించి పంచగవ్యముచే నభిషేకించి నమోవఃకిరికేభ్యః అనుదానిచే నభిమం త్రించి మానస్తోకేఅనుమంత్రముచే ఘృతపాయసమును బిల్వఫలము నుపహార మొసంగునది. దక్షిణామూర్తిసన్నిధానమున నుత్తమమగు వస యొకపలము చూర్ణము చేసి తామ్రపాత్రలోనుంచి కపిలాఘృతముతో తర్జనిచేఁ గలిపి లక్షాభిమంత్రితముగావించి త్రాగవలెను. ద్రాపేఅన్ధసస్పతే అనుమంత్రముచే లక్షహోమము చేసినచో నక్షతములగు వస్త్రములుగలుగును. వశ్యకాము నకు బోధాయనుఁడు. రుద్రమహారుద్రాతి రుద్రముల నేదేనిజపించి శ్వేత కుసుమంబులు వేల్చునది. జగమునంతయు వశీకరింపఁదలఁచువాఁడు, నాభి మాత్రజలముననున్నవాఁడై పెక్కుమార్లు రుద్రముజపించి నియమమున శివు నిఁ బూజించియు సూర్యాభిముఖుండై జితేంద్రియుండై నిరంతరమురుద్రము జపించుచుండునది, వానికిశివుఁడు సాక్షాత్కరించును. ఆరోగ్యకాముఁడు మానోమహాన్తమ్ అను మంత్రముచే తిలాహుతులు పదివేలు వేలుచునది. బాలురకును బరిజనులకు నారోగ్యమగును. భయవిముక్తిఁ గోరువాఁడు ఇమాగ్ం రుద్రాయ అనుమంత్రముచే దధిమధుపాయసము లొక్కొకటిచేఁ బదివేలాహుతులు వేలుచునది. శాంతికాముఁడు మానోమహాన్తమ్ అను మంత్రముచేఁ బ్రతిసంవత్సరము నశ్వత్థసమిధలు పదివేలు వేల్వవలయును. యాత్రకుఁబోవునపుడును అట్లుగావించునది. నమోభవాయ నమోజ్యేష్ఠాయ యనుమంత్రములచే భస్మయభిమంత్రించి కుమారగ్రహాదిగ్రస్తులకు దానిచే రక్షగావించి రాత్రికాలమున జుట్టుముడివేసియుంచునది. కుమారగ్రహాది భయముతొలఁగును. చోరభయము మొదలగునవిసంభవించినపుడు, మీఢు ష్టమ శివతమయనుమంత్రము మనస్సునజపించునది. ఇమాగ్ం రుద్రాయయను మంత్రముచే శేఁతదూర్వాంకురములచే లక్షవేల్చినచో మహాజ్వర గ్రస్తుఁడై గతాయువైనను [illegible] అనుమంత్రముచే

ప్రతిసరము సహస్రామంత్రితముగావించి పదునొకండుముళ్లువేసి బాలురకును గర్భిణులకును హస్తంబునబంధించునది, వారలకు క్షేమమగును. గోష్ఠమధ్యమున నగ్నింబ్రతిష్ఠించి ఇమాగ్ంరుద్రాయ అనుమంత్రముచే వికంకత సమిధలు పదివేలువేల్చినచో గోవులకు శాంతియగును. ఇట్లే నమస్తే రుద్రమన్యవే అనుమంత్రముచేఁగాని హోమముసేయవచ్చును. చతుష్పాజ్జంతువులకన్నిటికిని ఇదెశాంతి. ఇది ద్విగుణముగావించిన మహాశాంతియగును. ఇది శౌనకోక్తము. ఇఁక మేరుతంత్రోక్తము. నమస్తేరుద్ర అగ్నావిష్ణూ అను ప్రశ్నములు రెండును ఆవర్తనము చేయుటచే గంగాస్నానఫలము గలుగును. ప్రతిదినము నావర్తనాభిషేకము చేయుచుండువానికి ఆయాదినమునందు దైవప్రకోపముచేఁగలుగు నశుభమునశించును. అవర్తనమెట్టిదనఁగా, నమస్తే రుద్రమన్యవే అనునధ్యాయము నొక్కొక్కమాఱు పఠించినప్పుడును అగ్నావిష్ణూఅనునధ్యాయమునందలి యొక్కొక్కయనువాకముక్రమముగాఁ బఠింపవలెను. ఇట్లు నమస్తే పదునొకండుమాఱులు పఠించినచోఅగ్నావిష్ణూ పదునొకండు అనువాకములును సరిపోవుచున్నవి. ఇది యావర్తన మనఁబడును. ఇది రుద్రియనఁబడును. ఇట్లు ఒకసంవత్సరము ప్రతిదినమును అభిషేకము చేసినచో సర్వజన్మకృతపాపములును నశించును. ఇట్లు పదునొకండురుద్రులు లఘురుద్రమనఁబడును. దీనిచే శివు నభిషేకించినవారు యమునిఁజూడరు. ఇవి పదునొకండైనచో మహారుద్రమగును. అది మహాపాతకముల నశింపఁజేయును. ఏకాదశమహారుద్రము లతిరుద్ర మనఁబడును. ఇందుచే నశింపనిపాపముగాని దోషముగాని యేదియుంగానరాదు. పాపనాశమునకింతకన్నను వేఱుపాయంబునులేదు. పాపమనఁగా నేమి? కష్టము కలిగించునది. కావున ఫలప్రదమయి బంధరూపమహాకష్టము గలిగించునది కావున [illegible]మయని తలంపవలెను. ఈపుణ్యాపాపరూపమ

యిన మలమునశించుటచేఁ జిత్తశుద్ధియగును, చిత్తశుద్ధిచే జ్ఞానేచ్ఛగలుగఁ జ్ఞానముచే మోక్షమని సర్వోపనిషదాఘోషము. కావున రుద్రపాఠ మోక్షమునకు ముఖ్యోపాయము. ఇచ్చట "యశ్శతరుద్రీయమధీతే-స పూతోభవతి - సురాపానాత్పూతోభవతి - బ్రహ్మహత్యాత్పూతో కృత్యాకృత్యాత్పూతోభవతి - తస్మాదవిముక్తమాశ్రితోభవతి. ఇది. య మీసర్వదాసకృద్వాజపేత్ - అనేనజ్ఞానమాప్నోతి సంసారార్ణంబను నఖి అనుశ్రీకైవల్యోపనిషదుపదేశ మనుసంధేయము.

ఇది శ్రీమత్కవాటోపనామ సుందరరామ ప్రణీతంబగు
శ్రీరుద్రభాష్యాంధ్రవివరణమునందు ఏకాదశానువాకము.

నమకభాష్యాంధ్రవివరణము సమాప్తము.

రకు
మధ్యము

సమిధలు పది
మన్యవే అనుమ
లకన్నిటికిని ఇదే

శ్రీ

ఓం నమో భగవతే రుద్రాయ.

మ్భో! సకలాన్ దోషాన్ క్షమస్వకృపయా ప్రమాదతః ప్రాప్తాన్।
చ నిఖిలానర్థాన్ వాత్సల్యాద్భక్తసఙ్క్లేశహ ॥

అథచమకప్రారమ్భః.

అగ్నా విష్ణూ సజోషసేమా వర్ధన్తు వాం గిరః । ద్యుమ్నైర్వాజేభిరాగతమ్ ॥

అగ్నావిష్ణూ - సజోషసా - ఇమాః - వర్ధన్తు - వామ్ - గిరః - ద్యుమ్నైః - వాజేభిః - ఆగతమ్ ॥ ౧

అగ్నావిష్ణూ=అగ్నావిష్ణువులారా! అగ్నియును విష్ణువునుజేరి యగ్నావిష్ణువులనఁబడుదురు; యువామ్ (అధ్యాహృతము) = మీరలు; సజోషసా=సమానప్రీతిగలవారలు; భవతమ్ (అధ్యాహృతము) = కండు. వామ్=మీయొక్క; ఇమాః=ఈ; గిరః=స్తుతివాక్యములు, మిమ్ముగుఱించిన స్తుతివాక్యములనుట; వర్ధన్తు=వృద్ధిఁబొందుఁగాక. యువామ్(అధ్యాహృతము)=మీరలు; ద్యుమ్నైః = ధనములతోను; వాజేభిః = అన్నములతోను; యుక్తౌ (అధ్యాహృతము) = కూడినవారలయి; ఆగతమ్=రండు.

అగ్నావిష్ణువులారా! మీరిద్దఱును మామీఁదసమానమయినప్రీతి యుంచుఁడు, అందుచే మిమ్ముఁగూర్చి మేముచేయు స్తుతివాక్యములు వృద్ధిఁ బొందుఁగాక, మఱియు, మీరలు ధనములను అన్నములను దీసికొని మా యొద్దకు రండు. అనితా.

ఇఁక ఏకాదశానువాత్మకమగు మంత్రము పఠింపఁబడుచున్నది. యజ్ఞభిన్నమగు నుపాసనాదికర్మము మంత్రభేదముచే ననుష్ఠేయంబను నభిప్రాయంబున ననువాకభేదకల్పనమని యెఱుంగునది.

వాజశ్చ మే ప్రసవశ్చ మే ప్రయతిశ్చ మే ప్రసితిశ్చ మే ధీతిశ్చ మే
క్రతుశ్చ మే స్వరశ్చ మే శ్లోకశ్చ మే శ్రావశ్చ మే శ్రుతిశ్చ మే జ్యోతి
శ్చ మే సువశ్చ మే ప్రాణశ్చ మేఽపానశ్చ మే వ్యానశ్చ మేఽసుశ్చ
మే చిత్తం చ మ ఆధీతం చ మే వాక్ చ మే మనశ్చ మే చక్షుశ్చ
మే శ్రోత్రం చ మే దక్షశ్చ మే బలం చ మ ఓజశ్చ మే సహశ్చ మ
ఆయుశ్చ మే జరా చ మ ఆత్మా చ మే తనూశ్చ మే శర్మ చ మే వ
ర్మ చ మేఽఙ్గాని చ మేఽస్థాని చ మే పరూగ్ంషి చ మే శరీరాణి
చ మే॥ ౧

వాజః = అన్నము; చకారమునకు వక్ష్యమాణమగు ప్రసవాదిక ముతో సముచ్చయమర్థము ; మే=నాకు ; కల్పతామ్=కలుగుఁగాక. ఈ క్రియ దశమానువాకమునందలిది, అంతటను అన్వయించును. ఇట్లు ముందును ఎఱుంగునది. చ మే అనుపదములు ప్రసవము మొదలగు ప్రతిశబ్దము నకును ఆవృత్తమగును. అంతటను ఇప్పుడు వ్రాయఁబడినయర్థమె తెలియునది. ప్రసవః = అన్నముయొక్క అభ్యనుజ్ఞ, ఇయ్యఁబడుఁగాక భుజింపఁబడుఁగాక ఇత్యాకారకము. ప్రయతి=శుద్ధి. ప్రసితిః=ఆసక్తి, అన్నమునందలి యుత్సుకతయనుట. ధీతిః=అన్నముధరించుట. క్రతుః=అన్నమునకుఁ గారణమయినయజ్ఞము. స్వరః= ఉదాత్తాదిస్వరము. శ్లోకః = స్తోత్రము. శ్రావః=వినిపించుశక్తి. శ్రుతిః = వినునట్టిసామర్థ్యము. జ్యోతిః=ప్రకాశము. సువః = స్వర్గము. ప్రాణః, అపానః, వ్యానః = ఈమూఁడును వాయువుయొక్క వ్యాపారభేదములు. అసుః = ఆవ్యాపారములుగల వాయువు. చిత్తమ్=మనస్సువలనఁబుట్టుజ్ఞానము. ఆధీతమ్= ఆజ్ఞానమునకు విషయమయినద్రవ్యము. వాక్=వాగింద్రియము. మనః=మనస్సు. చక్షుః= నేత్రేంద్రియము. శ్రోత్రమ్=శ్రోత్రేంద్రియము. దక్షః=జ్ఞానేంద్రియములందలి సామర్థ్యము. బలమ్ = కర్మేంద్రియములందలి సామర్థ్యము. ఓజః= బలమునకుఁ గారణమయిన యెనిమిదవధాతువు. సహః=శత్రువుల నెదిరించుట. ఆయుః=ఆయుస్సు. జరా=ముసలితనము, ముసలితనము గలుగువఱకు బ్రతికియుండుటయనుట. ఆత్మా=పరమాత్మ. తనూః=దేహము, మంచిదేహమనుట. శర్మ=సుఖము. వర్మ=కవచము. అఙ్గాని=అవయవములు, సంపూర్ణములైన యవయవములనుట. అస్థాని=అస్థులు, అస్థ్యైస్థానములఁజక్కఁగాబలవంతములైనయస్థులనుట. పరూంషి=వ్రేళ్లు మొదలగువానిపర్వములు, లేక, గనుపులు. శరీరాణి=దేహముయొక్క అవయవములు, ఇదివఱకుఁ జెప్పనియవయవములనుట.

అన్నము మొదలగునవి యన్నియు నాకుఁ గలుగుఁగాకయనితా. ౧

జ్యైష్ఠ్యం చమ ఆధిపత్యంచమే మన్యుశ్చమె భామశ్చమేఽ
మశ్చమేఽమ్భశ్చమే జేమాచమే మహిమాచమే వరిమాచమే
ప్రథిమాచమే వర్ష్మాచమే ద్రాఘుయాచమే వృద్ధంచమెవృద్ధి
శ్చమే సత్యంచమే శ్రద్ధాచమె జగచ్చమెధనంచమె వశశ్చమె
త్విషిశ్చమే క్రీడాచమె మోదశ్చమె జాతంచమెజనిష్యమాణం
చమె సూక్తంచమె సుకృతంచమె విత్తంచమే వేద్యంచమె
భూతంచమెభవిష్యచ్చమె సుగంచమె సుపథంచమ ఋద్ధంచ
మ ఋద్ధిశ్చమెక్లృప్తంచమెక్లృప్తిశ్చమె మతిశ్చమెసుమతిశ్చమె॥

జ్యైష్ఠ్యమ్=ప్రశస్తుఁడగుట. ఆధిపత్యమ్= ప్రభుత్వము. మన్యుః= మానసకోపము. భామః=బాహ్యకోపము. ఈకోపములచే నితరులకు భయ

ము గలుగుటయనుట. అమః=అప్రమేయత్వము, శత్రువులకింతటివాఁడనని తెలియ నలవిగాకుండుట. అమ్భః= జలము, చల్లఁదనము తియ్యఁదనముగల జలమనుట. జేమా=జయించుసామర్థ్యము. మహిమా=గొప్పఁదనము, జయముచేఁగలిగిన ధనాదిసంపత్తియనుట. వరిమా= పూజ్యత్వము. ప్రథిమా=గృహక్షేత్రాదులయతిశయము. వర్ష్మ=శరీరము; ద్రాఘుయా=పుత్త్రపౌత్త్రాదులదీర్ఘత్వము, అవిచ్ఛిన్నమయిన సంతతియనుట. వృద్ధమ్= అధికమయిన యన్నమును ధనమును. వృద్ధిః = విద్యమొదలగు గుణములచేఁగలుగునుత్కర్షము. సత్యమ్=యథార్థముఁజెప్పుట. శ్రద్ధ=పరలోకముగలదనువిశ్వాసము. జగత్=గోవులు మొదలగు జంగమరూపమయినధనము. ధనమ్=బంగారము మొదలగునది. వశః = అందఱును స్వాధీనులై యుండుట. త్విషిః=దేహకాంతి. క్రీడా=జూదమాడుట మొదలగునది. మోదః = దానివలనఁగలుగు సంతోషము. జాతమ్ = ఇదివఱకుఁబుట్టిన సంతానము. జనిష్యమాణమ్ = పుట్టఁబోవుసంతానము. సూక్తమ్=ఋక్కులసమూహము. సుకృతమ్=పుణ్యము, దానిచేఁగలుగు నపూర్వమనుట. విత్తమ్= ఇదివఱకుఁ బొందఁబడిన ద్రవ్యము. వేద్యమ్=ఇఁకమీఁదఁ బొందఁదగిన ద్రవ్యము. భూతమ్=ఇదివఱకు సిద్ధమయిన క్షేత్రాదికము. భవిష్యత్=ఇఁకమీఁద సిద్ధించునట్టిది. సుగమ్=చక్కఁగాఁబొందఁదగిన బంధుగ్రామము మొదలగునది. సుపథమ్=మంచిమార్గము, చోరాదులు లేనిమార్గమనుట. ఋద్ధమ్= వృద్ధినొందినధనాదికము, లేక, అనుష్ఠించినకర్మయొక్క ఫలము. ఋద్ధిః= అనుష్ఠింపఁబోవుసత్త్రయాగాదుల ఫలము. క్లృప్తం=స్వకార్యమందు సమర్థమయినద్రవ్యము. క్లృప్తిః=తనసామర్థ్యము. మతిః=సాధారణమైన పదార్థముల నిశ్చయజ్ఞానము. సుమతిః=దుర్ఘటములయిన కార్యములు మొదలగువాని నిశ్చయించుజ్ఞానము.

ఈజై శ్రేష్ఠ్యము మొదలగునవియన్నియు నాకుఁ గలుగుఁ గాక యని తా. ౫

శంచ మే మయశ్చ మే ప్రియంచ మేఽ నుకామశ్చ మే కామ శ్చ మే సౌమనసశ్చ మే భద్రంచ మే శ్రేయశ్చ మే వస్యశ్చ మే యశశ్చ మే భగశ్చ మే ద్రవిణంచ మే యన్తాచ మే ధర్తాచ మే క్షేమశ్చ మే ధృతిశ్చ మే విశ్వంచ మే మహశ్చ మే సంవిచ్చ మే జ్ఞాత్రంచ మే సూశ్చ మే ప్రసూశ్చ మే సీరంచ మే లయశ్చ మ ఋతంచ మేఽమృతంచ మే యక్ష్మంచ మేఽనామయచ్చ మే జీవా తుశ్చ మే దీర్ఘాయుత్వంచ మేఽ నమిత్రంచ మేఽభయంచ మే సు గంచ మే శయనంచ మే సూషాచ మే సుదినంచ మే॥ 3

శమ్ = ఐహికసుఖము. మయః = పరలోకసుఖము. ప్రియమ్ = సంతోషమునకుఁ గారణమైనవస్తువు. అనుకామః = అనుకూల మగు

టచేఁ గోరఁబడువస్తువు, ఈప్రియానుకామములు రెండును ఐహికములు. కామః = ఆముష్మికమయిన స్వర్గాదికము. సౌమనసః = మనస్సునకు నెమ్మదిగలిగించు బంధువర్గము. భద్రమ్=ఇహలోకమందు రమణీయమయిన వస్తువు. శ్రేయః = పరలోకహితము. వస్యః = నివాసమునకు సాధనమయిన గృహము మొదలగునది. యశః = కీర్తి. భగః = సౌభాగ్యము. ద్రవిణమ్ = ధనము. యన్తా = నియామకుఁడు, ఆచార్యుఁడు మొదలగవారనుట. ధర్తా = పోషకుఁడు, తండ్రి మొదలగువారు. క్షేమః = ఉన్న ధనమును గాపాడుకొనుశక్తి. ధృతిః = ధైర్యము, ఆపదలయందు చలనములేకుండుట. విశ్వమ్ = సమస్తజనులును అనుకూలురై యుండుట. మహః = పూజ. సంవిత్ = వేదశాస్త్రాదులజ్ఞానము. జ్ఞాత్రమ్= తెలుపునట్టిసామర్థ్యము. సూః = కొడుకులు మొదలగువారలఁ బ్రేరేపించు సామర్థ్యము. ప్రసూః = భృత్యులు మొదలగువారలఁబ్రేరించుశక్తి. సీరం =నాఁగలియెద్దులుమొదలగు కృషిసాధనములసంపత్తి. లయః = వాని ప్రతిబంధములనాశము. ఋతమ్= యజ్ఞముమొదలగుకర్మ. అమృతమ్= ఆ యాగాదులఫలము. అయక్ష్మమ్ = రాజయక్ష్మమొదలగు గొప్పవ్యాధులు లేకుండుట. అనామయత్= జ్వరముమొదలగు స్వల్పవ్యాధులు లేకుండుట. జీవాతుః = బ్రతుకుటకుఁ గారణమయిన యౌషధము. దీర్ఘాయుత్వమ్ = దీర్ఘమయిన యాయుస్సుగలిగియుండుట, అపమృత్యువు లేకుండుటయనుట. మిత్రమ్=శత్రువులులేమి. భయమ్=భయములేమి. సుగమ్=మంచినడవడి, అందఱకును సమ్మతమయిన యాచారమనుట. శయనమ్ = శయ్యాతలగడ మొదలగువానిసంపత్తి. సూషా=మంచిప్రాతఃకాలము, స్నానసంధ్యావందనాదియు క్రమమైనదనుట. సుదినమ్=మంచిదినములు. యజ్ఞదానాధ్యయనాది సంపన్నమనుట.

ఈయైహిక సుఖము మొదలగునవి యన్నియు నాకుఁ గలుగుఁగాక యనితా. 3

ఊర్క్చమే సూనృతాచమే పయశ్చమే రసశ్చమే ఘృతం చమె మధుచమే సగ్ధిశ్చమె సపీతిశ్చమే కృషిశ్చమె వృష్టిశ్చమె జైత్రంచమ ఔద్భిద్యంచమే రయిశ్చమె రాయశ్చమేపుష్టంచ మె పుష్టిశ్చమే విభుచమేప్రభుచమే బహుచమే భూయశ్చమే పూర్ణంచమే పూర్ణతరంచమేఽక్షితిశ్చమె కూయవాశ్చమేఽ న్నంచమేఽ క్షుచ్చమే వ్రీహయశ్చమె యవాశ్చమె మాషాశ్చమె తిలాశ్చమే ముద్గాశ్చమే ఖల్వాశ్చమే గోధూమాశ్చమే మసురాశ్చమే ప్రియంగవశ్చమేఽణవశ్చమే శ్యామాకాశ్చ మే నీవారాశ్చమే॥ ౪

ఊర్క్ = సామాన్యమైనఅన్నము. సూనృతా = ప్రియవచనము. పయః=పాలు. రసః=దానియందలిసారము. ఘృతమ్= నెయ్యి. మధు= తేనె. సగ్ధిః=బంధువులతోఁగూడి భుజించుట. సపీతిః = బంధువులతోఁ గూడి పానముచేయుట. కృషిః=సేద్యము. వృష్టిః=వర్షము, ఇవి రెండును అన్నమునకు హేతువులు. జైత్రమ్ = జయించుస్వభావముగలది. సుక్షేత్ర మనుట. ఔద్భిద్యమ్ = వృక్షగుల్మాదులయుత్పత్తి. రయిః = బంగారము; రాయః=రత్నము ముత్తెములు మొదలగునది. పుష్టమ్ = సమృద్ధమయిన సువర్ణము. పుష్టిః=దేహపోషణము. విభు=అధికమయినధాన్యము. ప్రభు= అంతకన్నను అధికమైనధాన్యము. బహు=అంతకన్నను అధికధాన్యము. భూయః=మఱియధికమైనధాన్యము. పూర్ణమ్=నిండినధాన్యము. పూర్ణతరమ్ = మిక్కిలిపూర్ణధాన్యము. అక్షితిః=ధాన్యములునశింపకుండుట. కూయవాః= కుత్సితములయినయవలు. అన్నమ్=అన్నము. అక్షుత్ = ఆఁకలిలేకుండుట, అన్నముండుటచేననుట. వ్రీహయః=వడ్లు. యవాః = యవలు. మాషాః= ఉద్దులు. తిలాః=నువ్వులు. ముద్గాః=పెసలు. ఖల్వాః=పెసలకన్నను పెద్ద లైన ధాన్యవిశేషము, లేక, సెనగలు. గోధూమాః=గోధుమలు. మసురాః =పెసలవంటిధాన్యవిశేషము. ప్రియఙ్గవః=కొఱ్ఱలు. అణవః=సన్నవరి శ్యామాకాః = గ్రామమునందుఁగలుగు తృణధాన్యవిశేషము, చామలు. నీవారాః=అరణ్యమునందుఁగలుగు తృణధాన్యవిశేషము.

ఈయన్నము మొదలగు లవియన్నియు నాకుఁ గలుగుఁ గాకయనితా.

౪

అశ్మాచమే మృత్తికాచమే గిరయశ్చమే పర్వతాశ్చమే

సికతాశ్చమె వనస్పతయశ్చమె హిరణ్యంచమెఽయశ్చమేసీ
సంచమేత్రపుశ్చమె శ్యామంచమే లోహంచమేఽగ్నిశ్చమ
ఆపశ్చమే వీరుధశ్చమ ఓషధయశ్చమే కృష్టపచ్యంచమేఽకృ
ష్టపచ్యంచమే గ్రామ్యాశ్చమే పశవ ఆరణ్యాశ్చ యజ్ఞేన కల్ప
న్తాం విత్తంచమే విత్తిశ్చమే భూతంచమే భూతిశ్చమే వసు
చమే వసతిశ్చమేకర్మచమే శక్తిశ్చమేఽర్థశ్చమ ఏమశ్చమ ఇతి
శ్చమే గతిశ్చమే॥ ౧౪

అశ్మా = రాయి. మృత్తికా = మట్టి. గిరయః = కులపర్వతములు. పర్వతాః = ఇతరములైనపర్వతములు. సికతాః = ఇసుక. వనస్పతయః = వృక్షములు. హిరణ్యమ్ = బంగారము, లేక, వెండి. అయః=ఇనుము. సీసమ్ = సీసము. త్రపుః = తగరము. శ్యామమ్ = కాలినము. లోహమ్ = రాగిమొదలగు లోహము. అగ్నిః = నిప్పు. అపః = జలములు. వీరుధః = లతలు. ఓషధయః = ఫలించినతోడనే నశించునట్టి చెట్లు కృష్టపచ్యమ్ = దున్నినచేయ్యందు ఫలించునట్టి ధాన్యాదికము. అకృష్ట

పచ్యమ్ = దున్నని చోట ఫలించునట్టిది. మే = నాకు ; గ్రామ్యాశ్చ= గ్రామమునందుఁబుట్టినవియు ; ఆరణ్యాశ్చ = అడవియందుఁ బుట్టినవియు నగు ; పశవః=పశువులు ; యజ్ఞేన=యజ్ఞముచేత ; కల్పన్తామ్ =సమర్థము లగుఁగాక. నాకు గ్రామ్యపశువులును ఆరణ్యపశువులును యజ్ఞమునందుప యుక్తములయి సఫలములగుఁ గాక యనితా. విత్తమ్ = మున్ను పొందఁబడినది. విత్తిః = రాఁబోవులాభము. భూతమ్ =ఐశ్వర్యముతోఁగూడిన పుత్త్రాదులు మొదలగునది. భూతిః = స్వకీయమయిన యైశ్వర్యము. వసు= నివాసమునకు సాధనమయిన గోవులు మొదలగునది. వసతిః = నివాసమునకు ఆధారమయిన గృహము మొదలగునది. కర్మ = అగ్నిహోత్రము మొదలగుకర్మ. శక్తిః = దానిననుష్ఠించుసామర్థ్యము. అర్థః = ప్రయోజనము. ఏమః=పొందవలసినసుఖము. ఇతిః = ఇష్టమైనదానిఁబొందు నుపాయము. గతిః=ఇష్టప్రాప్తి.

ఈ అర్థము మొదలగునవియన్నియు నాకుఁ గలుగుఁగాకయనితా. ౫

అగ్నిశ్చ మ ఇన్ద్రశ్చ మే సోమశ్చ మ ఇన్ద్రశ్చ మే సవితాచ
మ ఇన్ద్రశ్చ మే సరస్వతీచ మ ఇన్ద్రశ్చ మే పూషాచ మ ఇన్ద్ర
శ్చ మే బృహస్పతిశ్చ మ ఇన్ద్రశ్చ మే మిత్రశ్చ మ ఇన్ద్రశ్చ మే
వరుణశ్చ మ ఇన్ద్రశ్చ మే త్వష్టాచ మ ఇన్ద్రశ్చ మే ధాతాచ మ
ఇన్ద్రశ్చ మే విష్ణుశ్చ మ ఇన్ద్రశ్చ మేఽశ్వినౌ చ మ ఇన్ద్రశ్చ మే

మరుతశ్చమ ఇన్ద్రశ్చమె విశ్వేచమే దేవా ఇన్ద్రశ్చమే పృథి
వీచమ ఇన్ద్రశ్చమెఽన్తరిక్షంచమ ఇన్ద్రశ్చమె ద్యౌశ్చమ ఇన్ద్ర
శ్చమె దిశశ్చమ ఇన్ద్రశ్చమె మూర్ధాచమ ఇన్ద్రశ్చమే ప్రజా
పతిశ్చమ ఇన్ద్రశ్చమే। ౬

ఇందు అగ్ని మొదలగువారలు ప్రసిద్ధదేవతలు. ఇంద్రుఁడు వీరలయం
దఱితోను సమానభాగముగలవాఁడగుటవలన, వీరియొక్కొక్కరితోనుగూ
డఁ బఠింపఁబడుచున్నాఁడు. అగ్నిః=అగ్నిదేవుఁడు. ఇంద్రః=ఇంద్రుఁడు.
సోమః=చంద్రుఁడు. సవితా = సూర్యుఁడు. సరస్వతీ = సరస్వతీదేవి.
పూషా=పూషయను దేవత. బృహస్పతిః = బృహస్పతియను దేవత. మిత్రః=
మిత్రుఁడు. వరుణః=వరుణుఁడు. త్వష్టా=విశ్వకర్మ. ధాతా = దేవతావిశే
షము. విష్ణుః=విష్ణువు. అశ్వినౌ= అశ్విదేవతలు. మరుతః = వాయువులు.
విశ్వేదేవాః=విశ్వేదేవులు అను దేవతలు. పృథివీ = భూమి. అన్తరిక్షమ్=
ఆకాశము. ద్యౌః = స్వర్గము. దిశః = నాలుగుదిక్కులు. మూర్ధా=
ఊర్ధ్వదిక్కు. ప్రజాపతిః=ప్రజాపతియను దేవత, ౬
వీరలందఱు నాకు అభిముఖులగుదురుగాకయని తా.

అగ్ంశుశ్చమె రశ్మిశ్చమేఽదాభ్యశ్చమేఽధిపతిశ్చమ ఉ
పాగ్ంశుశ్చమెఽన్తర్యామశ్చమ ఐన్ద్రవాయవశ్చమె మైత్రా

వరుణశ్చమ ఆశ్వినశ్చమె ప్రతిప్రస్థానశ్చమెశుక్రశ్చ మే మన్థీ
చమ ఆగ్రయణశ్చమె వైశ్వదేవశ్చమె ధ్రువశ్చమే వైశ్వాన
రశ్చమ ఋతుగ్రహాశ్చమెఽతి గ్రాహ్యాశ్చమ ఐన్ద్రాగ్నశ్చమె
వైశ్వదేవశ్చమె మరుత్వతీయాశ్చమె మాహేన్ద్రశ్చ మఆదిత్య
శ్చమె సావిత్రశ్చ మే సారస్వ తశ్చమె పౌష్ణశ్చమే పాత్నీవత
శ్చమె హారియోజనశ్చమె॥ ౮

ఇందు, అంశువు మొదలగునవి సోమగ్రహవిశేషములు, సోమప్రకరణమునందుఁ బ్రసిద్ధములు. ఇవియన్నియు నాకుఁగలుగుఁగాకయనితా. ౮

ఇధ్మశ్చమె బర్హిశ్చమె వేదిశ్చమె ధిష్ణియాశ్చమె స్రుచశ్చ
మె చమసాశ్చమే గ్రావాణశ్చమే స్వరవశ్చమ ఉపరవాశ్చమె
ధిషవణేచమె ద్రోణకలశశ్చమె వాయవ్యానిచమె పూతభృ

చ్చమ ఆధవనీయశ్చమ ఆగ్నీధ్రంచమె హవిర్ధానంచమె గృ

హాశ్చమే సదశ్చమే పురోడాశాశ్చమె పచతాశ్చమేఽ వభృథ

శ్చమే స్వగాకారశ్చమే। ౮

ఇధ్మము మొదలగునవి యజ్ఞాంగ ద్రవ్యములు. యజ్ఞప్రకరణమునఁ బ్రసిద్ధములు. గృహాః = పత్నిశాలమొదలగునవి. సదః = సదస్సు. పురోడాశాః = హవిస్సులు. పచతాః = శామిత్రులు మొదలగువారలు. అవభృథః = యాగాంతస్నానము స్వగాకారః = శంయువాకము.

ఈయిధ్మము మొదలగునవి నాకు సమృద్ధములయి యుండుఁగాక యని తా. ౮

అగ్నిశ్చమే ఘర్మశ్చమేఽర్కశ్చమే సూర్యశ్చమేప్రాణశ్చమే

ఽశ్వమేధశ్చమే పృథివీచమేఽదితిశ్చమే దితిశ్చమే ద్యౌశ్చమే

శక్వరీరఙ్గులయో దిశశ్చమే యజ్ఞేనకల్పన్తామృక్చమే సామచ

మేస్తోమశ్చమే యజుశ్చమే దీక్షాచమే తపశ్చమ ఋతుశ్చమే

వ్రతంచమే ఽహోరాత్రయో ర్వృష్ట్యాబృహద్రథన్తరేచమే యజ్ఞేనకల్పేతామ్॥ ౯

అగ్నిః = చయనము చేయునట్టివహ్ని. ఘర్మః = ప్రవర్గ్యము. అర్కః= "ఇష్ట్యార్కవతే పురోడాశమ్" అని విహితమయిన యాగము. సూర్యః = సౌర్యంచరుమ్" అనివిహితమయినయాగము. ప్రాణః = "ప్రాణాయస్వాహా" అని విహితమయినహోమము. అశ్వమేధః= అశ్వము పశువుగాఁగలయాగము. పృథివీ= భూమి. అదితిః, దితిః, ద్యౌః= దేవతావిశేషములు. శక్వరీః = ఛందోవిశేషములు. అఙ్గులయః = విరాట్పురుషునకు వ్రేళ్లవంటివైన ; దిశః= దిక్కులు, ఇటచకారము చేవిదిక్కులును. మే = నాయొక్క; యజ్ఞేన = యజ్ఞముచేత ; కల్పన్తామ్= సమర్థములగుఁగాక, తమతమవ్యాపారములందుసమర్థములగుఁగాకయనుట. ఋక్, సామ = మంత్రవిశేషములు. స్తోమః = సామావృత్తి రూపమైనస్తోత్రము. యజుః = మంత్రవిశేషము. దీక్షా = యజమానుని సంస్కారము. తపః= పాపక్షయార్థముచేయు నుపవాసముమొదలగునది. ఋతుః = యాగాంగభూతమయినకాలము. వ్రతమ్ = వ్రతము. అహోరాత్రయోః = పగటియొక్కయు రాత్రియొక్కయు ; వృష్ట్యా= వర్షముచేత. మదీయమ్ సస్యం కల్పతామ్ = నాదైనపైరు సమర్థమగుఁగాకయని శేషము. బృహద్రథన్తరే = సామవిశేషములు. మే = నాయొక్క; యజ్ఞేన=యాగముచేత; కల్పేతాం= సమర్థములగుఁగాక, తమవ్యవహారమునందు సమర్థములగుఁగాక. ౯

గర్భాశ్చమే వత్సాశ్చమే త్ర్యవిశ్చమేత్ర్యవీచమే దిత్యవాట్ చమేదిత్యౌహీచమే పఞ్చావిశ్చమే పఞ్చావీచమే త్రివ

త్సశ్చమే త్రివత్సాచమే తుర్యవాట్ చమేతుర్యౌహీచమే
పష్ఠవాట్చమే పష్ఠౌహీచమ ఉక్షాచమే వశాచమ ఋషభ
శ్చమే వేహచ్చమేఽనడ్వాన్చ మేధేనుశ్చమ ఆయుర్యజ్ఞేన
కల్పతామ్। ప్రాణోయజ్ఞేన కల్పతా మపానోయజ్ఞేన కల్పతాం
వ్యానో యజ్ఞేన కల్పతాం చక్షుర్యజ్ఞేనకల్పతాగ్ శ్రోత్రం
యజ్ఞేన కల్పతాం మనోయజ్ఞేన కల్పతాం వాగ్యజ్ఞేనకల్పతా
మాత్మా యజ్ఞేనకల్పతాంయజ్ఞోయజ్ఞేన కల్పతామ్॥ ౧౦

గర్భాః = తల్లికడుపుననుండుదూడలు. వత్సాః = పుట్టినదూడలు. త్ర్యవిః = ఒకటియు నరసంవత్సరము ఈడుగలమగదూడ. త్ర్యవీ = అట్టి యాఁడుదూడ. దిత్యవాట్ = రెండుసంవత్సరములయీడుగలకోడె. దిత్యౌహీ = అటువంటిపెయ్య. పఞ్చావిః = రెండున్నరసంవత్సర మీడుగల కోడె. పఞ్చావీ = అటువంటిపెయ్య. త్రివత్సః = మూఁడేండ్లవయసుగల కోడె. త్రివత్సా = అట్టిపెయ్య. తుర్యవాట్ = మూఁడునర సంవత్సరము వయస్సుగలమగదూడ. తుర్యౌహీ = అట్టియాఁడుదూడ. పష్ఠవాట్ = నాలుగేండ్లమగదూడ. పష్ఠౌహీ = అట్టియాఁడుదూడ. ఉక్షా = వీర్యసేచ

నను సేయుసమర్థమగువృషభము. వశా=గొడ్డుటావు. ఋషభః=ఉక్షముకన్నను అధికమయినవయస్సుగలయెద్దు. వేహత్ = ఈచుకపోవునట్టియావు, గర్భమునొందినపిమ్మట ఆఁబోతుపైకొనుటచే నష్టగర్భయగునావనుట. అనడ్వాన్ = బండిలాగునట్టియెద్దు. ధేనుః=క్రొత్తగాఈనినఆవు. ఇవన్నియు మే=నాకు; కల్పతామ్ = సంపన్నమగుఁగాక, యాగార్థము కలుగుఁగాక యనుట. ఆయుః=ఆయుస్సు; యజ్ఞేన=యజ్ఞముచేత; కల్పతామ్=సమర్థమగుఁగాక. ప్రాణః=ప్రాణము; యజ్ఞేన=యజ్ఞముచేత; కల్పతామ్= సమర్థమగుఁగాక. అపానః=అపానము; యజ్ఞేన; కల్పతామ్. వ్యానః=వ్యానము; యజ్ఞేన; కల్పతామ్. చక్షుః = నేత్రేంద్రియము; యజ్ఞేన; కల్పతామ్ శ్రోత్రమ్=శ్రోత్రేంద్రియము; యజ్ఞేన; కల్పతామ్. మనః = మనస్సు; యజ్ఞేన; కల్పతామ్. వాక్=వాగింద్రియము; యజ్ఞేన ; కల్పతామ్ ఆత్మా=శరీరము ; యజ్ఞేన; కల్పతామ్. ఈయాయుస్సు మొదలగునవియన్నియు నాయజ్ఞముచే కార్యసమర్థములగుఁగాకయనితా. యజ్ఞః=చేయఁబోవునశ్వమేధాదియాగము; యజ్ఞేన=ఇప్పుడుచేయఁబడుయాగముచేత; కల్పతామ్= స్వకార్యసమర్థమగుఁగాక. ౧౦

ఏకా చ మే తిస్రశ్చ మే పఞ్చ చ మే సప్త చ మే నవ చ మ ఏకాదశ చ మే త్రయోదశ చ మే పంచదశ చ మే సప్తదశ చ మే నవదశ చ మ ఏకవిగ్ం శతిశ్చ మే త్రయోవిగ్ం శతిశ్చ మే పఞ్చవిగ్ం శతిశ్చ మే సప్తవిగ్ం శతిశ్చ మే నవవిగ్ం శతిశ్చ మ ఏకత్రిగ్ం

శచ్చ మే త్రయస్త్రిగ్ంశచ్చ మే చతస్రశ్చ మే ఽష్టౌచ మే ద్వాద

శచ మే షోడశచ మేవిగ్ం శతిశ్చ మే చతుర్విగ్ంశతిశ్చ మేఽ

ష్టావిగ్ం శతిశ్చ మే ద్వాత్రిగ్ంశచ్చ మేష ట్త్రిగ్ం శచ్చ మే చ

త్వారిగ్ంశచ్చ మే చతుశ్చత్వారిగ్ం శచ్చ మేఽష్టా చత్వారిగ్ం

శచ్చ మేవాజశ్చ ప్రసవశ్చాపిజశ్చ క్రతుశ్చసువశ్చ మూర్ధాచ

వ్యశ్నియశ్చాన్త్యాయ నశ్చా న్త్యశ్చ భౌవనశ్చభువనశ్చాధిప

తిశ్చ॥ ౧౧

ఇతి శ్రీయజుస్సంహితాయామ్ - చతుర్థకాణ్డే,

సప్తమ ప్రపాఠక స్సమాప్తః.

ఏకా మొదలగునవిసంఖ్యాపరములు. ఏకా=ఒకటి. తిస్రః= మూఁడు. పఞ్చ=అయిదు. సప్త=ఏడు. నవ=తొమ్మిది, ఏకాదశ=పదునొకండు. త్రయోదశ= పదుమూఁడు. పఞ్చదశ=పదునైదు. సప్తదశ= పదునేడు. నవదశ=పందొమ్మిది, ఏకవింశతిః= ఇరువదియొకటి. త్రయోవింశతిః= ఇరువదిమూఁడు. పఞ్చవింశతిః=ఇరువదియైదు. సప్తవింశతిః= ఇరువదియేడు. నవవింశతిః=ఇరువదితొమ్మిది. ఏకత్రింశత్ =ముప్పదియొకటి. త్రయస్త్రింశత్ =ముప్పదిమూఁడు. ఇవి దేవిశేషణములుగాను గలుగునాకయని తా.

నాకుఁగల పదార్థములన్నియు ఈబేసిసంఖ్యలతోఁ గూడినవిగానే యుండ వలయుననిభావము. చతస్రః = నాలుగు. అష్టౌ=ఎనిమిది. ద్వాదశ=పండ్రెండు. షోడశ=పదునాఱు. వింశతిః=ఇరువది. చతుర్వింశతిః= ఇరువది నాలుగు. అష్టావింశతిః=ఇరువదియెనిమిది. ద్వాత్రింశత్ = ముప్పదిరెండు. షట్త్రింశత్=ముప్పదియాఱు. చత్వారింశత్= నలువది. చతుశ్చత్వారింశత్=నలువదినాలుగు. అష్టాచత్వారింశత్= నలువదియెనిమిది ఈయుగ్మసంఖ్యలతోఁ గూడినపదార్థములె నాకుఁ గలుగవలెననిభావము. ఇందుచే, ఈసంఖ్యలయందు శుభవిశేషము బోధితమగుచున్నది- వాజః = అన్నము. ప్రసవః=అన్నముయొక్క-యుత్పత్తి. అపిజః=అయన్నమునకే మాటిమాటికిఉత్పత్తి. క్రతుః=భోగాదివిషయమయినసంకల్పము, లేక,యాగము, సువః=అన్నోత్పత్తికారణమయిన యాదిత్యుఁడు. మూర్ధా= ఆకాశము. వ్యశ్నియః=వ్యశ్నమునఁగాఆకాశము. అందుఁ బుట్టినవాయువు. ఆన్త్యాయనః = అంతమునందుఁబుట్టునది. అన్త్యః=అంతమున నుండునది. భౌవనః=జగత్తునందుఁబుట్టినచరము అచరము. భువనః=జగదాత్మకుఁడగుదేవుఁడు. అధిపతిః=అధిష్ఠించిపాలించువాఁడు, రాజుఅని అహోబల భాష్యమునందుఁ జెప్పఁబడినది. మేసన్తు (అనియధ్యాహృతము) = నాకుఁ గలుగుఁగాక. లేక, ఈవ్యాజాదులు చైత్రాదిమాసములకు నామవిశేషములు. అప్వడు. తే, సర్వే, ప్రీణన్తు= అవియన్నియు సంతోషించుఁగాక, యని వాక్యము పూరింపఁదగును.

ఇది శ్రీమత్శివాటోపనామ సుందరరామ ప్రణీతం బగు
శ్రీరుద్రభాష్యాంధ్రవివరణమునందు చమకభాష్యవివరణము.

శ్రీరుద్రభాష్యాంధ్రవివరణము
సమాప్తము.